

P. Xavér Stan. Čík, C.C.

DEJINY MARIATÁLU

P. XAVÉR STAN. ČÍK, C. C.

22693 21ae 97

DEJINY MARIATÁLU

MARIANKA 1942.

NÁKLADOM ČASOPISU „MARIATÁL“.

P. XAVIER BLANČIČ

DEJINY MAJĽATAJU

TRNAVA

S povolením rehoľnej vrchnosti a s povolením biskupského úradu
v Trnave, č. 10.581/1941.

Vytlačilo „Universum“, úč. tlačiareň, Bratislava, Jaskový rad čís. 71.

Panne Čilenskej z vďačnosti

venuje autor

FREDSON

PREDSLOV

Knihu dp. Xavéra Stan. Číka „Dejiny Mariatálu“ som prečítal a s radosťou som sa presvedčil, že je užitočná, ba potrebná.

Tlač nám každodenne chrli až na stá publikácii, z ktorých veľmi mnohé nepovznášajú ani všeobecnú kultúru ani náboženský život. Ani len jedno polienko neprikladajú na vatru vlastenectva Slovákov. Dielo „Dejiny Mariatálu“ nie je naprázdno mlátenou slamou.

Či vari neosoží kultúre každého dozvedieť sa niečo o utajenom, ale na Slovensku významnom pútnickom mieste Mariatáli? No, nielen zvedieť z novinovej literatúry, ale z dôkladne prepracovanej knihy, spracovanej na základe bohatých prameňov. A či nepovzbudzujú a nepovznášajú dáta a príklady knihy dp. Číka k pravým sféram duchovným? A či vlastenectvo a hrdosť Slováka nerastie, keď číta o borbe národovcov v Mariatáli?

Ako východné Slovensko má svoju Levoču a svoje Staré Hory, tak má západné Slovensko svoj Mariatál a Šaštín.

Kedysi, asi pred päťdesiatimi rokmi, spomínal mi môj univerzitný profesor: „Vy, Slováci, máte tiež svoj Lurd (Lourdes)“. Kde? „Mariatál“.

Naša slovenská Patrónka mnoho milostí vyprosila a vyprosuje nám aj v Mariatáli. Mali by sme však aj pod týmto titulom si ju lepšie uctievať a jej vzácne miestečko lepšie podporovať!

Kongregácia „Tešiteľov“, ktorú som usadil v Mariatáli, snaží sa nám v tomto pomáhať. I kniha dp. Číka je toho svedectvom. Preto knihu „Dejiny Mariatálu“ ako miestny arcipastier schvaľujem a vrele odporúčam.

Dr. PAVOL JANTAUSCH v. r.,
biskup, apošt. administrátor.

ÚVODOM

Podávam verejnosti dejiny nášho milého Mariatálu, aby sme aj poznali to, čo milujeme a kam s posvätnou pietou a úctou prichádzame.

Doterajšia slovenská literatúra o Mariatáli bola chudobná. Dvadsaťstranová chybná brošúra — to bolo všetko. Lúto mi prichodilo pozeraj na brošúru, ktorá mala reprezentovať naše najstaršie pútnické miesto. Lepšie dielo nemohli sme podať ani tým záujemcom — a bolo ich hodne — ktorí chceli podrobnejšie spoznať dejiny Mariatálu. I v tlači sa sem-tam zjavil článok o Mariatáli. To preto, lebo náš ľud túžil dozvedieť sa dačo viac. No, nedozvedel sa viac. Iba staršiu legendu, niekoľkokrát poobracanú na všetky strany. Preto som si umienil, že pokiaľ budem stačiť, musím objasniť minulosť Mariatálu.

Nemohol som sa spriatelíť s myšlienkou, že by miesto s deväťstoročnou tradíciou nemalo slávnejších dejín. Zpráva Holikova, že v Mariatáli býval hlavný predstavený pavlinskeho rádu, utvrdila ma v mojich predpokladoch. A nemýlil som sa. Nitky, siahajúce do dávnejších rokov, sa nadväzovaly a ukazovali na celkom nové, vzácne veci. Tvrdenie A. Balogha, že Mariatál má tak bohatú literatúru, ako nijaké iné pútnické miesto, núkalo ma, aby som usilovne skúmal a nedal sa znechutiť. Žiaľbohu, udalosti posledných čias spúťaly mi ruky, takže som nemohol pristúpiť k všetkým prameňom, ktorých, ako dúfam, je ešte veľa. Zo zahraničných knižníc peštianskych a viedenských mohol som získať iba to najpotrebnejšie.

„Dejiny Mariatálu“ sú prácou priekopníckou, lebo mariatálske dejiny nie sú súvisle spracované v nijakej reči. Doteraz boli popísané iba legendy o počiatkoch pútnického miesta a zázraky, ktoré sa tu staly. Takýto popis knižne vydaný vyšiel niekoľkokrát, a to slovensky, nemecky, maďarsky i latinsky. Najstarší popis, ktorý som mohol zistiť je Grieskircherov z roku 1661. Do svojej práce zahrnul som všetko, čo som sa dozvedel a čo má pre Mariatál význam. Nechcem však ani najmenej povedať, že tieto dejiny sú vy-

čerpávajúce. Ale podané všeobecne, dávajú znať, v ktorom smere sa dajú v budúcnosti prehĺbiť a spracovať. Posvietia na naše najstaršie pútnické miesto a možno prispedia k tomu, že dejiny tohto pútnického miesta osvetlené budú do podrobnosti v každom ohľade.

Celé dejiny rozdelil som na tri hlavné úseky. V prvej časti je zahrnutá doba, v ktorej pútnické miesto spravoval rád pavlinský. Druhá časť zachycuje osudy Mariatálu, keď ho spravovali svetskí kňazi. Tretia časť opisuje dobu, v ktorej sa Mariatálu ujala spoločnosť Tešiteľov B. Srdca.

Rozdelenie na tieto úseky nie je podľa času rovnomerné, ani rozsah jednotlivých častí neodpovedá trvaníu doby, ktorá je tu zachytená, keďže pre najstaršie dejiny bolo málo prístupných prameňov.

Dejiny Mariatálu sú úzko spjaté s rádom pavlínov, nemožno ich odpútať od tohoto rádu, lebo strážcovia pútnického miesta vnášali do neho život, oni vlastne utvárali rámec histórie mariatálskej. Slová, ktoré pred dvesto rokmi napísal pavlinský historik M. Pongrácz: *Et tu Hungaria, mi dulcis patria, cum Paulinis crescis et cum iis itidem decrescis,*¹⁾ možno aplikovať aj na Mariatál. S pavlínmi prežíval Mariatál 400 rokov najväčšej slávy, ale aj najväčších úzkostí a biedy. Po stáročia bol Mariatál oporou nášmu slovenskému Západu, jeho osudy riadili pavlíni, synovia slovenských matiek. Posledné storočie chcelo nám toto pútnické miesto zaprášiť cudzotou, no darmo, lebo správne objasnená história presvedčuje nás o pravej skutočnosti. Bolo mi veľmi vďačnou úlohou postarať sa o nápravu i v tomto smere.

Po odchode pavlínov Mariatál ležal takmer v troskách, ale sa vzbudil usilovným pôsobením mariatálskych farárov. Prívaly, ktoré sa nad ním prehnaly, nesklátily ho do hrobu, hoci sa často zdalo, že takýto osud ho čaká. Ale práve tento jeho znovu a znovu kriesený život nám dokazuje, že ruka Božia riadila jeho osudy — osudy vyvoleného miesta Matky Božej.

¹⁾ *A ty, Uhorsko, moja drahá vlasť, s pavlínmi sa vzráhaš, a s pavlínmi upadávaš.*

A posledná časť dokazuje, že slovenský národ váži si svoju dedovizeň a vedel ju primerane pod vedením spoločnosti Tešiteľov B. Srdca zkrášliť.

Kiež toto dielo oboznámi našu slovenskú verejnosť s miestom skoro tisícročnej tradície, s miestom, skropeným slzami, potom a odhodlaním našich otcov. Kiež nás poučí o pútnickom mieste, ktoré sme z úprimného srdca milovali a milujeme, ktoré sme radi vyhľadávali a vyhľadávame, ale — ktoré sme doteraz — nepoznali.

Nakoniec pokladám si za povinnosť úprimne poďakovať slovným pánom univ. profesorom Dr. Štefanovi Zlatošovi a Dr. Emilovi Funczikovi za vzácne rady, ktoré mi poskytli pri spracovaní týchto dejín a dp. P. Hieronymovi Havlovičovi za ochotnú spoluprácu.

V Mariatáli na sviatok Očisťovania Panny Márie 1942.

Xavér Stan. Čik.

Názov miesta.

Mariatál – pútnické miesto niekoľkokrát úradne premenovali. Raz sa volal Mariatál, inokedy Máriavölgy. A dnes? Doráňaná tabuľka na pokraji dediny vraví, že dedina sa na teraz volá Marianka. Nejednen nechápal, nepozdávalo sa mu, keď sa objavilo toto slovenské pomenovanie. Vraj, zase novota! Niektorí sa pohoršovali. Vraj, Mariatál poznali Ľudia ďaleko-široko. S týmto menom bol sviazaný kus minulosti, pod týmto menom vynorila sa celá panoráma, ale Marianka – meno bez ozveny, bez tradície. Mnohým sa to zdalo byť výmyslom ľudí, ktorí silou mocou chceli urobiť z neslovenských mien slovenské. Toto nové meno nemalo, – aspoň nebolo tomu tak v dobe premenovania Mariatálu, – pekný nádych. A dnes nie je to ešte na čistom, ako sa má vlastne volať.

Pozrime do minulosti.

Najstarší názov Mariatálu, ktorý sa dá zistiť je Thall. V roku 1377 kráľ Ľudovít I. z Anjou dáva tu vystaviť kostol. V zakladajúcej listine čítame: „... Ecclesiam B. Virginis in terra Thall vocata...“¹⁾ Pred týmto rokom nebolo ešte na tomto mieste osady, ani kostola, iba pár pustovníckych chalúp, názvom Tál teda pomenované bolo len údolie – Thall²⁾. V neskorších záznamoch čítame aj Tál. Toto snaží sa objasniť Ľudová tradícia, podľa ktorej tento názov je od Teil – na

¹⁾ Fejér, Codex diplomaticus IX/5 str. 162–3.

²⁾ F. Grieskircher, Magnae Ungariae Dominae Mirabilia... str. 36.

západnom Slovensku zdomácnelý výraz Tál. Vraj zbojníci, ktorí ozbójali v tamojších lesoch, prv, ako sa rozišli k pokojnému životu, rozdelili si nashromaždenú korisť a jednu časť z nej – Tál – darovali zázračnej soške Panny Márie. Ovšem, takému pojatiu názvu protirečí starý latinský názov: Vallis – údolie.

Nenachodíme však ešte z týchto dôb názov v spojitosti Maria-Thall, ale len Thall-Wallis. B. Ráček vo svojich dejinách píše,³⁾ že roku 1377 odišli z Mariatálu cisterciáni a urobili miesto pavlínom. Toto tvrdenie nezodpovedá pravde, lebo v Mariatáli roku 1377 postavil kráľ Ľudovít kostol i kláštor pre pavlínov, cisterciánov tu predtým nebolo. Zmienovaný autor preložil jednoducho Maria Vallis na Mariatál. Maria Vallis však v skutočnosti bolo opátstvo cisterciánov na Spiši.

Tiež v XV. a XVI. storočí mníši mariatálski v kúpnopredajných smluvách volajú sa Paulini Thallenses. Toto meno nachádza sa v úradných listinách, ale aj v pavlínskych rukopisoch. Tak v XVII. storočí vidieť toto meno v rukopisných soznamoch konvertitov, ktorých priviedli thálski pavlíni k pravej viere. Koncom XVII. storočia možno zbadáť i Maria Thall. Ale v spomenutom rukopise vyskytuje sa už aj meno Marjanka.⁴⁾

Matrikové záznamy robili thálski pavlíni od r. 1642. Zpočiatku neudávajú meno obce. Ale už roku 1676 objavuje sa názov Marjanka a to 29. júna: „...baptizatus est Petrus in Marjanka...“ Neskoršie vidíme tam striedavo i Marjanka i Maria Thall. Presne však rozlišujú, kto je z Marjanky a kto z Maria Thallu. Vidno to z týchto dvoch záznamov v knihe pokrstených:

Dňa 27. augusta 1723⁵⁾ bol pokrstený chlapec na meno Michal, syn Vojtecha Perku a jeho manželky Kristíny. Krstných rodičov mal Urbana Polda a jeho manželku Rozáliu, toho času našich želiarov v Maria-Thalli. Rodičia sú z Marjanky a u nás slúžia.

³⁾ B. Ráček, Dějiny československé, str. 78, II. vyd., Praha 1940.

⁴⁾ Liber in quo nomina Conversorum seu Romano Catholicam Fidem amplectentium continentur, záznam z roku 1687.

⁵⁾ Die 27. Augusti 1723 baptizatus est infans nomine Michael parentum Adalberti Perka et Christinae ejusdem consortis, levantibus Ur-

Dňa 6. marca 1725 pokristené bolo dieťa menom Marianna, dcéra Vojtecha Perku a jeho manželky Kristíny toho času našich sluhov z Marjanky. Mala krsťných rodičov Urbana Polda a manž. Rozáliu, ktorí sú toho času naši želiari mariatálski.

Z uvedených miest badať, že Mariatál a Marjanka boli pojmy rozdielne. Mariatál bol názov pútnického miesta a niekoľkých domov, kde bývalo služobníctvo kláštora. Opodiaľ bola dedinka Marjanka, čo je jasné z privilégia, vydaného od Leopolda I. roku 1691. Toto na jednej strane spomína: „Conventus B. M. V. de Thall, ordinis S. Pauli“ (Kláštor P. M. v Thalli, rádu sv. Pavla), „Conventus B. M. V. Thallensis“, „Virginem Thallensem“, na druhej strane: „Inquillinos in fundo (claustro) eorundem continuo et ad Vallem sive ad occasum Stompham versus propendente Marianka nuncupato...“ („Obyvateľov na susediacom pozemku, prestierajúcom sa k údoliu na západ k Stupave, ktorý sa volá Marianka“), ďalej spomína ... „inquillinos Mariankenses“, „subditos mariankenses“.

Ešte jasnejšie o dedine píše M. Benger v Análoch z r. 1743: „Zatiaľ čo Tatári susedné dediny spustošili a nejedných odvliekli do zajatia až po Marianku (tak sa volá obec, ktorá leží pri mariatálskom kláštore a ktorá je kláštoru podrobená.“)⁶⁾

I Matej Bél nazýva v prvej polovici XVIII. storočia osadu po slovensky „Marianky“.⁷⁾

V druhej polovici XVII. storočia obec nebola veľká. Vidno to z toho, že v jednom roku je zapísaných okolo 10 krsťov. Z mien, ktoré tu čítame: Hanák, Slipanich, Venkovich, Mijaski,

bano Pold et Rozalia consorte sua pro tunc diversorariis nostris in Maria-Thall. Parentes quoque sunt Mariankenses apud nos servientes.

Die 6. Martii 1725 baptizatus est infans nomine Marianna parentum Adalberti Perka et Christinae pro tunc Mariankensium servorum nostrorum, levantibus Urbano Pold et Rozalia consorte sua pariter pro tunc diversorariis nostris Mariathalensibus.

⁶⁾ „Dum enim Tartari viciniam popularentur et non paucos in captivitate abstraherent usque Mariankam (quod pagi nomen est eidem Thallensi clauastro adsiti, subditique...)“ Benger, Annalium, str. 48.

⁷⁾ Bél, Notitia Hungariae novae, sv. II., str. 278.

Polyak, Banicki, Hornyak, Radošič môžeme usudzovať, že obec bola slovenská, alebo aspoň slovanská, niet predpokladu pre to, že obec založili ľudia inej národnosti, preto aj názov Marianka môže byť pôvodný. Neobstojí ani tvrdenie Holíkovo: „Modnoverné knihy dosvedčujú, že túto obec, ktorej meno bolo vo všetkých rečiach: „Thall“, Nemci založili.“⁸⁾

Vzrast obce nastal v prvej štvrti XVIII. storočia, keď roku 1711 vyvolil si ostrihomský arcibiskup kardinál Kristián August, mariatálsky kláštor za svoje letovisko.⁹⁾ Bol národnosti saskkej. Za neho sa prisťahovalo viac cudzincov. I otvorenie bridlicových baní privábilo cudzincov, ktorí sa však väčšinou odsťahovali, keď boly bane zatvorené.

V dekrété Márie Terézie sa tiež spomína konvent pavlínov v Thalli a poddaní osady Marianky.¹⁰⁾

V stoličných zápisniciach sa spomína roku 1766 dva razy „villa Marianka“, teda už ako samostatná obec.¹¹⁾ Z roku 1768 zachoval sa nám slovenský „Urbár osady Marianka, ktorá pánom pátrom Paulínom Maria Tálskym prináleží“, kde sa osada menuje viac ráz len menom „Marianka“ a len pavlíni sa menujú mariatálskymi.

V súpise obcí z roku 1772 je názov obce uvedený, ako sa užíva vo všetkých jazykoch a to po slovensky Marianka alebo Marie Tháll, (Marianka vel Maria Thall), latinsky – Vallis Mariana, maďarsky Mária Thall, nemecky Mariae Thall.¹²⁾

Dňa 3. februára 1768 úradné sčítanie ľudu za pavlínskeho priora Bartolomeja Orlaya prevádza sa v dedine Marianka.¹³⁾

V inom súpise obcí z r. 1787 spomína sa obec zase len pod

⁸⁾ Holík, Dejiny pútnického miesta Marianskeho údolia, str. 14.

⁹⁾ Srovnaj str. 98.

¹⁰⁾ „... erga demissam... Paulinorum Conventus Thallensis in puncto eximendarum a contributione inquilinorum in Valle sic dicta Marianka“ Protocollum decretorum 1766, str. 487.

¹¹⁾ Protocollum determinationum z r. 1766, str. 303, 395.

¹²⁾ Connctatio locorum populosorum z 18. apríla 1772.

¹³⁾ Conscriptio possessionis Marianka ad venerabilem Conventum Mariathallensem Ordinis S. Pauli P. E. tanquam Dominum terrestrem spectantis.

menom Marianka.¹⁴⁾ Na úradnej listine, vydannej miestodržiteľskou radou roku 1799, spomína sa tiež Marianka.¹⁵⁾ Toto je zároveň posledný doklad mena Marianka na úradných listinách.

Cez celé storočie až do r. 1786 nájdeme v knihe pokrstených iba meno Marianka a latinsky nie „mariatalensis“, ale „mariankensis“. Ba po celé storočie nenájdeme tam mariatalensis, tak že sa zdá, akoby pod názvom Marianka zahrňovali už všetkých obyvateľov osady i tých, ktorí bývali pri kláštore. Slovenskí pavlíni vedeli toto meno držať cez dlhé roky a s nimi aj ľud menoval svoju dedinu Mariankou. Pavlínsky kazateľ, Kajetán Ďuriš, v kázni na sviatok sv. Jozefa z Arimathie r. 1772 oslovuje veriacich: „Milí Mariančané“.¹⁶⁾ Tak sa volajú navzájom sami občania aj dnes a iba pútnici volajú ich Mariatálčanmi, názov „Mariančan“ si ľudová reč aj podnes zachovala, ale skoro sa už zabudlo, že toto je odvodené od slovenského mena Marianka.

Aj v literatúre sa veľmi často stretáme s menom Marianka.¹⁷⁾

Po odchode pavlínov z Mariatálu r. 1786, tamjší administrátor expavlín, zapisuje v knihe pokrstených latinsky Maria Vallis. Neskorší farári podľahli v tomto ohľade už patrónovi a panským správcom bridlicových baní a píšu pravidelne už len Mariatál i pre obec. Prispela k tomu iste tá okolnosť, že kláštor sa stal panstvom Fridricha Schwarzenberga. Len v druhej štvrti 19. storočia objavuje sa maďarský názov Máriavölgy, ktorý ako úradný ostal do roku 1918.

Z uvedených dokladov je jasné, že kostol a kláštor menoval sa od prvoti Mariatál. Ale práve tak je jasné, že dedina sa volala vždy iba Marianka. Teda treba vidieť rozdiel medzi názvom kostola a kláštora

¹⁴⁾ Connotatio locorum No. 1982.

¹⁵⁾ Supplicum libellum incollarum possessionis Marianka. Protocol. 1800, str. 15.

¹⁶⁾ Gyuriss, Primitiae muneris apostolici, str. 200.

¹⁷⁾ Vályi, Magyarország leirása z r. 1799 na str. 578 Mariathall, Vallis Mariana, Mariánky, Fényes, Magyarország geogr. szótára z r. 1851 Mariatháll, Marianka, Mariavölgy, Lexikon loco-

a medzi názvom dediny. A keďže dedina vždy sa volala Marianka, je len pochopiteľné, že teraz si tento názov ponechá. No, prakticky nemožno uplatniť dvojaké pomenovanie, aby iný názov sa užíval pre pútnické miesto a iný pre dedinu. Preto musí ostať iba jeden názov pre pútnické miesto i dedinu. Slovenský názov pre pútnické miesto je žiadúci. Meno „Marianka“ zodpovie i po stránke historickej. Ba hodí sa i k mariánskemu pútnickému miestu práve tak dobre ako Mariatál. Názov Marianka v minulosti bol preto zaznávaný, že bol slovenský a nedal sa preložiť do inej reči. Lahšie sa prekladal názov Mariatál a preto ho preberá i maďarčina.

No, jednako historikovia kladú názov Marianka vedľa názvu Mariathál a Máriavölgy, ako slovenské označenie dediny a pútnického miesta. Mariathál nemecky a Máriavölgy maďarsky nerozoznávajú dedinu a pútnické miesto, neoddeľujú ich od seba. Marianka je kladená ako slovenský názov súbežne s nemeckým a maďarským pre pútnické miesto i dedinu, teda nie je treba oddeľovať ani v slovenčine tieto pojmy.

No, naši otcovia už si nezvyknú chodiť do Marianky, ale netreba to ani nanucovať. Oni v slove Mariatál necítia cudzí výraz a mladší ľudia, keď obec ponese názov Marianka, ako ho dostala späť teraz, zvyknú si naň, osvoja si ho. Že by sa nevžil? Vžil sa maďarský názov Máriavölgy, takže dnes Maďari ani si nevedia predstaviť, že by sa miesto niekedy ináč volalo. A názov Marianka má jednako svoju tradíciu. Nebolo by od veci zatiaľ písať Marianka-Mariatál. Kvôli presnému rozlíšeniu, najmä pri adjektívach mariatálsky-mariánsky, pokiaľ toto nie je rozriešené, podržím aspoň v starších dejinách meno Mariatál.

rum populosorum z r. 1773 Marianka, Korabinsky, Lexikon von Ungarn z r. 1786 na str. 398 Marianky, Nagy, Notitiae z r. 1828 na str. 263 Marianka, Lipsky, Repertorium z r. 1808 na str. 411 Maryánka, Niederle, Marianky, Balogh, Beatissima V. M. Mater Dei qua Regina et Patrona Hungarorum z r. 1872 Marianka, Maria Vallis, Mariathál, Máriavölgy, Pútnik Svätovojtešský z r. 1886, roč. XV.: Po zrušení pavlínskeho rádu v Uhrách bolo toto milostné miesto spolu i so susednou, pomaly sa rozľudňujúcou dedinou, Mariánka zvanou, farárovi sverené.

Časť prvá.

Počiatky pútnického miesta.

1. Srovnanie legend o počiatkoch pútnického miesta.

Pútnických svätýň, ohnísk úcty mariánskej nájdeme dosť v každom kraji. Takže ich je na svete takmer nespočetne mnoho. Kto sa však len trocha zaoberal s dejepisom týchto pútnických miest, presvedčí sa, že o ich pôvode len zriedkakedy zachovali sa spoľahlive isté dejepisné zprávy. Obyčajne nachádzame o pôvode týchto svätýň len rozličné povesti, ktoré ústnym podaním prenášali sa s jedného pokolenia na druhé, až konečne tieto prvotné, najdávnejšie ústne zprávy po dlhých rokoch, ba často až po niekoľkých stáročiach boli písmom poznamenané. Neraz aj o pôvode najslávnejších pútnických miest musíme sa spokojiť iba s kusými alebo len čiastočne zaručenými legendami, i keď ináč je isté, že na také pútnické miesta po stáročia chodievaly tisíce pútnikov.

Vieme, že milostivé sochy a obrazy, ktoré predstavujú Matku Božiu, i tie najslávnejšie, nie sú obyčajne diela umelecké. Nó, všetko to neprekážalo, aby sa veľká dôvera a úcta k týmto milostným sochám nezakorenila v katolíckom ľude. Nápadné vypočutie prosieb, súkromných i verejných, zázraky, ktoré sa na takýchto miestach staly, zázraky uznané a zistené cirkevnou

vrchnosťou, to sú prvé a najhlavnejšie základy, na ktorých spočíva chýrnosť milostivých sôch a obrazov.

Podľa legendárnych správ veľká väčšina zázračných sôch a obrazov, ktoré dali vzniknúť pútnickému miestu, najdená bola obvykle jednoduchým, prostým spôsobom. Obyčajne našli tieto obrazy a sochy jednoduchí ľudia buď v lese, v húšti, pri oraní alebo v dutom strome. Legenda častokrát ani nepovie, ako sa tá soška dostala. Zo starobylých legend dýcha prostota, skromnosť a jednoduchosť, s ktorou sa opisuje príčina vzniku pútnického miesta. Ale i tieto okolnosti a ich symbolický význam shodujú sa veľmi dobre so životom Panny Márie, ktorá hlbokou pokorou, skromnosťou a jednoduchosťou stala sa Matkou Božou. Naplňuje sa tak už po 1900 rokov prorocký výrok, ktorý Panna Mária vtedy ako chudobná dievka, vypovedala na horách Judských v svojom chválospeve pred svojou príbuznou Alžbetou: „Preto, lebo sľadiť na poníženosť svojej dievky, hľa, odteraz blahoslavenou ma nazývať budú všetky pokolenia.“ (Luk. 1, 48). Taký je hlavný duch legend, ktoré rozprávajú aj o vzniku pútnického miesta Mariatálu.

Historicky hodnoverné záznamy o pútnickom mieste máme iba od usadenia sa pavlínov v Mariatáli, t. j. od roku 1377, počínajúc prvou zakladajúcou listinou Ludovíta Veľkého. Od tejto doby literatúra, pojednávajúca o Mariatáli, je dosť značná. Potvrďuje to i Balogh, keď vraví: „Z toho čo som povedal je zrejmé, že toto miesto má úplnú literatúru, tak rozsiahlu, ako žiadne iné. Bolo totiž toto miesto ako mariánske v Uhorsku prvé a najpovestnejšie.¹⁾ Pavlíni nielen zaznamenávali dôležitejšie udalosti mariatálske na spôsob kroniky, alebo letopisu, ale snažili sa vniknúť i do hmlistých počiatkov svojho sídla, ktoré, skoro tak ako u každého staršieho pútnického miesta, i u Mariatálu sú iba legendárne. I keď legendy o Mariatáli neboly spísané

¹⁾ „Ex his (dictis) apparet, quod sacer hic locus integram litteraturam habet, tam vastam quam nullus alter. Erat enim in Hungaria qua Marianus omnium primus et maxime famosus.“ Balogh Augustus, *Beatissima Virgo Maria Mater Dei qua Regina et Patrona Hungarorum*, str. 454.

hneď v 13. storočí, kedy sa dátuje začiatok pútnického miesta, koreň týchto legend iste ostáva svojimi totožnými zpravami dosť spoľahlivý a pevný. Od objavenia sošky po príchod Pavlínov je síce značný časový rozdiel, až 200 rokov, ale to nás nemusí mýliť. Lebo tradícia miesta, kde sa stávaly toľké divy, iste nie bez príčiny pustila hlboké korene v okolitom ľude, prechádzala od generácie na generáciu, pokiaľ nebola niekým písomne zaznamenaná. Je pravdepodobné, že pavlíni po svojom príchode čoskoro zaznamenali v rukopise tieto legendy. Ale nepokladali za potrebné ani neskôr vydať ich tlačou, azda už i preto, lebo sa nazdávali, že takto určené pre širšiu spoločnosť nedosiahly by svojho cieľa, lebo táto z väčšej časti nevedela čítať. A potom, nebola to dajaká mimoriadna udalosť, ktorá by príliš zavážila na vážkach čo i len krajových dejín. Ústna tradícia niesla a šírila chýr o zázračných udalostiach, ktoré sa tu staly, viac ako hociktorý spis, ináč by sa o tomto, v lese ukrytom mieste, nebol dozvedel ani kráľ Ľudovít Veľký roku 1377.

Pochopiteľné je, že prvé legendy o pútnickom mieste poznáme iba zo 17. storočia. Studený prívál protestantizmu, ktorý úctu mariánsku zavrhol, narážal na katolíkov, ktorým úcta mariánska bola svätou, ale po mocných úderoch, predsa len vlačnela. A tu sa i pavlíni, ktorí si stali do šíku bojovníkov za rekatolizáciu, chopili pera, aby poukázali i nepriateľom i kolísajúcim priateľom na veľké dobrodenia, ktoré skrze Matku Božiu mnohí obsiahli. Ak chceli s úspechom pracovať, museli nezbytné poukázať aj na pôvod a význam Mariatálu, ktorý bol známy v širokom okolí.

Preto práve v tejto dobe, v druhej polovici XVII. storočia častejšie vydávajú mariatálski pavlíni diela, v ktorých zachycujú legendy o počiatkoch pútnického miesta a jeho ďalšiu históriu.

Ale bola ešte jedna príčina, prečo práve v XVII. storočí vyšlo viac kníh o dejinách Mariatálu. Koncom XVI. storočia totiž presťahoval sa pavlínsky generálny predstavený z Budína do Mariatálu. Teda v tomto storočí Mariatál stáva sa strediskom rádu. V sídle generálneho predstaveného našlo sa vždy

dosť schopných historikov, ktorí vedeli narábať perom. Mariatál, ako sídlo generálneho predstaveného, bol predmetom pozornosti i na kráľovských dvoroch, s ktorými mal generál častejšie styky, preto pavlíni pátrali po minulosti pútnického miesta, aby túto minulosť mohli jasne predstaviť. Minulosť jeho bola bohatá, ale dlhý čas javila sa iba v nejasných kontúrach. Pavlínom bolo načim spriadať kusé nitky udalostí, ktoré siahaly do dávnejších čias Mariatálu, aby mohli o ňom podať ucelený dejinný obraz.

Z dosiaľ známej literatúry poznáme dve vedúce legendy, ktoré sa obsirnejšie zmieňujú o počiatkoch pútnického miesta. Ostatné legendy čerpajú z týchto dvoch. Je to legenda Grieskircherova a legenda Kummerova.

A. Staršia je legenda Grieskircherova.²⁾ Pochádza z r. 1661. Túto legendu o dva roky neskôr prevzal i pavlín F. Eggerer.³⁾ Legenda hovorí:

Akýsi zbojník, povestný svojimi vraždami a lúpežami, žijúci v tálskych lesoch, mal tehotnú manželku. Táto porodila dve monštrá.⁴⁾ Takýmto krutým spôsobom skúšaný otec, slzy roniac, pripísal tento trest Boží svojmu hriešnemu životu. Ale keďže milosrdenstvo Božie mohlo vzbudiť i z kameňov synov Abrahámových, t. j. z najhorších ľudí Dismasa, Mojžiša a Mucia urobíť najväčších vyznavačov, ani on nezúfal. Vykonal pred kňazom pokánie a sľúbil svoj hriech napraviť. Keď už hlboká noc zatlačila deň i mihalnice ľuďom, vrah, zjavila sa mu spiacemu Matka milosrdenstva a vravila mu, že ak chce byť účastným Jej milosti, aby dvojčatá umyl v blízkom prameni, ktorý aj dnes sa nachádza blízko kláštora. Práve keď tieto dvojčatá

²⁾ Ferdinand Grieskircher, *Magnae Ungariae Dominae unici Dei admirabilis Mirabilia, quae in statua sua sacra super Posonium in Thal, sub cura FF. Paulinorum locata, mirabiliter operatur.* Dielo vyšlo po jeho smrti, lebo Grieskircher zomrel 29. marca 1660.

³⁾ F. Eggerer, *Fragmentis panis Corvi protoeremitici seu reliquiae annalium eremiticocoenobiticorum ordinis F. F. Eremitarum S. Pauli I. Eremitae*, str. 157.

⁴⁾ Kummer píše, že porodila „dvojnásobnú potvoru, ktorá nečloveku, ale k nerozumnému zviereti podobná byla.“ Kummer, *Puteus aquarum...*, str. 11.

Prvý zázrak v Táli: Uzdravenie novorodeniatok. (Obraz v kaplnke sv. studne.)⁵⁾

zbožnou myslou umýval, našiel v piesku onu zázračnú sošku, o ktorej hovoríme. Vytiahol ju a položil do kaplnky, ktorú bol sám vystavil, keďže sľúbil svoj život zasvätiť službe Božej. Toto sa stalo o 100 rokov skôr než Ľudovít Veľký prišiel do tohto údolia. A sošku zhotovil jeden z pustovníkov, ktorí tu už predtým roztrúsene žili.

B. Pavlínsky kňaz L. Kummer svojou legendou, čerpanou z neznámeho prameňa, zaznamenanou v roku 1742⁵⁾ začiera do staršej doby a obsírne popisuje i zhotovenie sošky. Kladie dej do XI. storočia a to do roku 1030. Toto storočie naozaj bolo búrlivé. Kresťanstvo síce za sv. Štefana zapustilo korene, ale po smrti kráľovej počaly sa nad krajinou sťahovať čierne mrákavy. Jeho nástupca Peter, cudzinec, nebol obľúbený. Zatiaľ, čo bojoval po boku českého kniežata Bretislava I. v Bavorsku, v Uhrách nastala vzbura, vedená Samuelom Abom. Peter sa smieril s nemeckým cisárom Henrichom III., vrhol i s cisárom roku 1042 do Uhier, porazil Samuela Abu, dobyl Bratislavu i sedem iných hradov a obsadil územie Slovenska až po Hron. No, keď cisár s vojskom odtiahol, Aba sa zmocnil znovu krajiny. Ale iba nakrátko, lebo za rok bol

⁵⁾ Kummer, Puteus aquarum viventium.

*Slepi vidia a chromi chodia.
(Vyobrazenie zázrakov v kaplnke sv. studne.)*

Aba zavraždený. Peter r. 1044 stáva sa opäť kráľom, no, čoskoro sa Maďarom znepáčil a preto povolali títo na trón syna Vazulovho Andreja, ktorý bol vo vyhnanstve v Rusku. Od tohto Maďari žiadali, aby dovolil oživiť pohanskú vieru. Kresťanstvo muselo podstúpiť krst krvi. Pohani, vedení vodcom Vatasom, ničili všetko, čo malo kresťanský ráz. Aj Fessler poznamenáva, že v tomto prenasledovaní všetci uhorskí biskupi okrem troch boli povraždení.⁶⁾

„Pustovník“, ktorého Kummer kladie v tejto dobe do Mariatálu, „videl, že ani mestá ani opevnené budovy nemôžu v týchto búrlivých časoch poskytnúť bezpečného útočiska pre jeho vzácny klenot. Rozhodol sa preto ukryť sošku v dutom strome. To sa mu zdalo byť najistejším miestom. Kojil sa nádejou, že až nastanú pokojné časy, odnesie sošku z ukrytého miesta, aby ju naďalej v kaplnke uctieval. Nie je isté, či bol pustovník krvilačnými prenasledovateľmi zabitý, či vylial za učenie Kristovo krv, alebo či bol starostlivosťou Božou pri pokoji povolaný do večnej blaženosti. O tom sa nezachovali určité zprávy. Ale je isté, že po jeho odchode zostala mariánska soška cez jedno storočie v dutom strome“.

V ostatnej čiasťke popis Kummerov shoduje sa s popisom

⁶⁾ Fessler, Geschichte von Ungarn, sv. II., str. 154–5.

Eggerera. Vrávi, že úder Božej spravodlivosti, ktorým mal byť potrestaný muž, krvilačný lupič, ani najmenej nezmenil kroky jeho dovtedajšieho života. Nevšimol si ani potom prstu Božieho a biedne v hriechu zahynul.⁷⁾ Žena každý deň prosila o zmiľovanie Matku nekonečného milosrdenstva. A neprosila na darmo. Nasleduje zjavenie vo sne, a potom: Ci azda mohol ešte sladší hlas zaznieť v ušiach matky trpiteľky? Matky, ktorej každodenným chlebom bola bolesť a kríž? Ako radostne užasla, keď po umytí usmievaly sa na matku dve tváričky. Zvesť o tomto zázraku rozšírila sa bleskorýchle po celom okolí. Celé zástupy slepých, chromých, nemocných úbcziakov ponáhľaly sa k tomuto zázračnému prameňu. To sa stalo asi za panovania uhorského kráľa Ondreja II., počiatkom XIII. storočia. – Kummer nezmieňuje sa o tom, žeby hneď pri prvom zázraku bola v prameni aj soška objavená. Ale objavenie sošky popisuje takto:

Keď krutá meľa prenasledovania prestala bičovať kraj, znovu sa usadili pustovníci v Mariánskom údolí. Videli tie divy, ktoré sa dialy pred ich očami z vyvierajúcej vody, ale na otázku, zkade tá zázračná moc, nik nevedel odpovedať. Ľudia načierali vodu, boli uzdravení, ale nenapadlo im skúmať, odkiaľ pochádza tá zázračná sila.

Istého dňa jeden z pustovníkov, po vrúcnej modlitbe, fahaný akousi nezvyčajnou predtuchou a silou zamieril k zázračnému prameňu. A čo vidí? Z prameňa vystupuje jasná žiara. Prizrie sa bližšie, pátra po príčine toho jasu a objaví v prameni malú sošku Panny Márie. Tu sa rozpamätá na tradíciu, ako jeden z jeho predchodcov urobil sošku a ukryl ju pred pohanskými nepriateľmi v strome. Strom sa po čase zrútil a soška padla do blízkeho prameňa, kde ostala cez 100 rokov. Vzal sošku a zbožne ju umiestil na drevenom stĺpe. Tu bola 283 rokov uctievaná od mariánskych ctiteľov.⁸⁾ Alex Jordánsky však nadväzuje na dve knihy Pavla Eszterhá-

⁷⁾ Podobne sa o tom zmieňuje Kollenicz v knihe „Thesaurus in agro absconditus“, str. 4.

⁸⁾ Podobne Kollenicz, Thesaurus in agro absconditus, str. 7.

Pastovník, privábený žiarou, objavuje sošku v prameni. (Vyobrazenie vo sv. studni.)

zyho⁹⁾ a popisuje najdenie sošky týmito slovami:

„Bolo to roku 1300, keď akýsi slepý žobrák v lese mariatálskom vrúčne sa modlil. Počul hlas s neba, ktorý mu naznačoval, že v blízkosti nachádza sa prameň a v ňom zázračná soška. Ak vodou tohto prameňa umyje svoje oči, hneď nadobudne stratený zrak. Žobrák dal sa zaviesť k prameňu. Len čo si pretrel oči touto vodou, otvorily sa a uzrel svetlo. V hlbokoj zbožnosti vytiahol z prameňa sošku Panny

Márie, ktorá bola na dne zanesená, dal urobiť drevený stĺp a naň ju postavil. Prichádzal sem často, aby jej poďakoval a pred ňou sa modlil“.

Grieskircherova legenda je stručnejšia, Kummerova obsiahlejšia. Obe tieto legendy v rôznych variáciách prevzaté od ostatných autorov ukazujú na jednotný prameň – na pôvodnú legendu. Ani staršia legenda Grieskircherova neopiera sa výlučne na ústne podanie, ale už čerpá z napísaného prameňa. Grieskircher sám priznáva, že už pred ním písali o počiatkoch pútnického miesta.¹⁰⁾

I keď nám nie je známa najstaršia, pôvodná legenda, predsa domnievame sa, že najbližšie k nej bude asi stáť legenda Grieskircherova a Eggererova, keďže je najjednoduchšia. Túto legendu preberá tiež autor „*Topographiae Regni Hungariae*“,

⁹⁾ Eszterházy, Menyei korona azaz Boldog. Szűsz Képeinek eredetei, Trnava, 1696.

¹⁰⁾ Scio multorum diversam a mea narrationem haberi, quos ut agnosco autoritate et dignitate graves, ita non tam temeraria fronte, quam ipsa iam veritate indagata, in meam conabor pertrahere partem ac meae sententiae conciliari. Grieskircher, Magnae Ungariae Dominae Mirabilia, str. 37.

vydanej vo Viedni na strane 351, ba aj Matej B é l. Kummerova legenda obsahuje v podstate to isté, ale je odená do bohatšieho rúcha, je pestrejšia, farbistejšia. Chce viac pôsobiť na cit. Všetky legendy sa však shodujú v tom, že v XIII. storočí soška bola už vystavená k verejnému uctievaniu, t. j. o jedno storočie prv, ako prišli pavlíni do Mariatálu.

Opát Koptik krátko v hexametrovom verši popísal pôvod zázračnej sošky takto:

Ecce nitet puteo stans Divae Matris Imago,
quam prius exigua Thallenaе cultor eremi,
excidit de fronde pyri, quam profugus hostes
condidit arborea iam putrescente medulla,
subtus at exortat dum lapsa est fontis in undas,
in scatebrisque diu populis ignota latebat,
prodidit oculum caelestis flamma Thesaurum.¹¹⁾

2. Soška Panny Márie tálenskej.

Soška Panny Márie tálenskej, ako sa dozvedáme z legend, zaznamenaných až v XVII. storočí, pochádza údajne z XI. storočia. Legendy približne udávajú aj rok, kedy ju vyhotovil pustovník z hruškového dreva, a to 1030.

Maliar, ktorý koncom XVII. storočia vmaľoval túto udalosť na klenby presbytára pútnického kostola, obliekol pustovníka do bieleho pavlínskeho rúcha. Čo je iste anachronizmus, keďže Euzébius, ostrihomský kanonik a zakladateľ rádu sv. Pavla žil

¹¹⁾ Koptik O., Thalleidos Liber I. De ortu, progressu et flore S. Aedis et Thaumaturgae Thallensis... carmine heroico conscriptus, str. 45.

Hľa nad prameňom žiari obraz Božej Matky,
čo citeľ zbežný dávno z čistej lásky
vykresal z dreva, (jeho vzniku dej je krátky),
pred nepriateľom utekajúc ukryl obraz
v otvore malom prastarého stromu, až raz
do prameňa padol, dlhé roky bol v ňom,
kým bol objavený nebeskej žiari ohňom.

neskoršie (1238 – 1246 bol ostrihomským kanonikom). I pavlínsky kazateľ Ondrej K o l l e n i c z v kázni na Narodenie Panny Márie vraví, že sošku uctieval „jeden z našich.“¹²⁾ Akiste i maľovaný obraz i kazateľ chceli len naznačiť, že to bol pustovník, teda predchodca pustovníckeho rádu pavlínov a nie pavlín, lebo pavlíni v XI. storočí ešte nejestvovali. A najmä nie mariatálski pavlíni, lebo do Mariatálu prišli pavlíni až roku 1377. Ak by sme však zostali a držali sa toho, že pustovník má biele rúcho, vtedy by sme sa azda priblížili k dobe, o ktorej hovoríme, lebo by to mohol byť jeden zo slovanských pustovníkov a či mníchov, ktorí skutočne nosili biele rúcho na rozdiel od nemec-kých, ktorí nosili zase čierny odev. Nik nepopiera, že v tejto dobe neboli roztrúsení po našom kraji slovanskí mnísi – pu-stovníci.

Kraj, kde od valného Dunaja sfa z koreňa vyrastá mohutný hrebeň karpatský, patrí medzi tie kraje našej vlasti, ktoré naj-skôr prijaly vieru kresfanskú. Je posvätený šlapajami našich svätých apoštolov Cyrila a Metoda. Z východnej Solúne, po-slaní gréckym cisárom Michalom III., na prosbu veľkomorav-ského kniežata Rastislava, v týchto miestach vstúpili na pôdu našej vlasti. Ľud slovenský po prvý raz v týchto miestach po-čúval Slovo božie vo svojej sladkej materinskej reči. Prilnul k apoštolom, ktorí nie z dôvodov politických, ale z čistej lásky, zasievali do srdc semeno kresfanské. História nám nezachovala veľa o pôsobení svätých apoštolov na týchto miestach. Devín, očitý svedok nerozpráva, ale mlkvo sa týči, ako výkričník nad hrobom dávných dejov, že veky sa minuly, ako tie mútne vlny, čo plynú v Morave a v Dunaji, a nevrátia sa viac.

Okolo tohto mohutného hradu Rastislavovho a Svätoplukovho iste panoval rušný život. Z kniežacieho hradu, kde svätí Cyril a Metod vchovali si viacej učeníkov, rozšírilo sa svetlo Evanjelia predovšetkým do najbližšieho okolia. No, one-dlho slovanské „Gospodi pomiluj“ zatíchlo. Učeníci museli odísť. Ale mnohí i po páde Veľkomoravskej ríše ostali roztra-tení po hornatých krajoch.

¹²⁾ O. Kollenicz, Stella triplex..., str. 494.

Slovanskí vierozvesti, misijní vyslanci z kresťanského Východu, kde najprv, ako v jarnej záhrade Cirkvi svätej, rozkvitla úcta mariánska, odtiaľ, kde uzrelo ovocie starokresťanskej mariánskej lyriky, priniesli v svojom srdci horlivú úctu k Matke Božej, aby ju vštepovali do srdc svojich žiakov, do srdc svojich ovečiek. Ich učenici pokračovali v diele a to s nie menším zápalom, takže úcta mariánska rozprestrela konáre po celej ríši Veľkomoravskej, zapustila hlboko korene práve tak v ľude ako u tých mužov, ktorí svoj život zasvätili vyššej duchovnej službe.

Život okolo Devína, po jeho páde, mizne v dosiaľ nám nepriehľadných hmlovínach. Iste však úplne nevyhasol. Od tohto kedysi rušného strediska odchádzali mužovia do lesného ticha, aby tam ako pustovníci v chudobe nasledovali Božského Spasiteľa. Vyhľadávali predovšetkým doliny, prerývané žblnkavými potokmi, lebo ako sv. Bernard napísal: „Tam, kde voda zurčí, je i tok milosti duševnej, tam spely zbožné duše, aby nevyschly a aby ich každý vetrík nehýbal“. – Jeden z takýchto pustovníkov, ktorí žili v doline Mariatálu, podľa starého podania, vytvoril sošku Matky božej mariatálskej.

Soška je vyhotovená z hruškového dreva. Nie je veľká. Je iba 42 cm vysoká. Teda veľkosť sošky dávala by za pravdu legende, že ju pustovník vyhotovil iba pre seba. Ba táto veľkosť svedčí priaznivo aj pre vek sošky, nakoľko malý kúsok dreva nerozpadne sa, nepráchnivie tak skoro, keď je starostlivo opatrovaný, ako veľká socha.

Soška nie je vypracovaná do detailov. Najmä časť, ktorá býva zakrytá pláštikom je málo vypracovaná. Panna Mária má byť znázornená sediačky s Jezuliatkom v lone. Možno, že kedysi bola podrobne vypracovaná i táto časť. Ale čas už veľa posotieral. No práve preto, že nebolo na nej nijakých zvláštnych rezbárskych ozdôb, nebolo ani obavy, že sa tieto poškodia. Preto je väčšia pravdepodobnosť, že ucelená soška mohla toľké roky pretrvať.

Tvár zázračnej sošky, ktorá nebýva zakrytá pláštikom, je však starostlivo vypracovaná. Augustín Balogh k tomu poznamenáva, že sa mu vidí, ako by bola ob-

novená.¹³⁾ Jeho domnienka je správna, lebo v XVII. storočí bola soška skutočne vyčistená a pravdepodobne zkrášlená. Zmieňuje sa o tom F. Grieskircher vo svojich mariatálskych dejinách.¹⁴⁾ Sošku poopravil pavlínsky generál Ján Zaic, ktorý zastával úrad generála od r. 1611 do 1628. Teda opravu načim položiť do týchto rokov. Aj dnes možno vidieť, že vypracovanie tvári je odlišné od vypracovania ostatnej sošky a ukazuje na neskoršie roky. Balogh sa však kloní k všeobecnej mienke, ktorá považuje sošku za najstaršiu v kráľovstve uhorskom.

Najnovšie Skrudlík, odborný znalec mariánskych sôch a obrazov, zaujal iné stanovisko.¹⁵⁾

„Hlavným miestom kultu mariánskeho na bratskom Slovensku je malá dedinka Mariatál, rozložená v hornatom, romantickom kraji, tri hodiny cesty od Bratislavy. Kult tento, ako hovorí tradícia, prekvital tam už v XI. storočí za časov sv. Štefana, kráľa uhorského. Predmetom kultu v Mariatáli je z dreva vytesaná soška najsvätejšej Panny, umiestená v pavlínskom kostole, vystavenom od Ludovíta Veľkého z Anjou. Udržiava sa miestna tradícia, že soška Panny Márie je dielom jedného z pustovníkov, zdržujúcich sa v tomto kraji okolo roku 1030. V čase reakcie pohanstva v kráľovstve uhorskom po smrti sv. Štefana, soška bola ukrytá v dutine stromu a len o 200 rokov neskoršie, za mimoriadnych okolností, bola táto zázračná soška Bohorodičky najdená. Faktúra, ako i slohová forma sošky, jasne ukazujú, že nie je pôvodná, ale hodne neskoršia kópia, ktorá vznikla pravdepodobne až v dobe likvidácie tureckého vpádu za Leopolda I.

Sloh a ikonografické rysy nie sú pôvodné. Soška z Maria-

¹³⁾ Balogh Augustus, B. V. M. Mater Dei qua Regina et Patrona Hungarorum, str. 452.

¹⁴⁾ Reverendissimus olim noster Pater generalis Seitz, atque ex diuturnicibus latebris, fontisque vicini humore, nigredinem quamquam in omnem sui partem derivavit, eam vero Reverendissimus praefatus pater, ob ejus reverentiam et amorem ei, qua nunc micat, rediit venustati. Grieskircher, Magnae Ungariae Dominae Mirabilia, str. 38.

¹⁵⁾ Dr. M. Skrudlík, Rodzina polska roč. 11., 1937, str. 505.

tálu je kópiou v celom Spanielsku a v Amerike známeho zázračného obrazu Najsvätejšej Panny Márie z kláštora quadeloupského v provincii Estramadura. Ba čo viac, podrobné legendy o pôvode a o ďalších osudoch sošky z Quadeloupe živo pripomínajú povest o soške Bohorodičky z Mariatálu“.

Ďalej popisuje pôvod quadeloupskej sošky. Potom pokračuje: „Niet pochyby, že počiatok kultu Matky Božej v Quadeloupe a v Mariatáli siaha do veľmi dávnych čias, ale je faktom, že zachované sošky Bohorodičky na tých pútnických miestach sú dielom neskorším. Soška z Estramadury pochádza z konca XII. storočia, soška z Mariatálu povstala v druhej polovici XVII. storočia.“

Autor v zmienenom článku kladie vedľa seba obraz Matky Božej Quadeloupskej a Mariatálskej. Poukazuje na ich podobnosť. – I keby takto mariatálska soška nemala byť akéhosi významnejšieho pôvodu, niet dôvodu, prečo by sme mali úplne prijať jeho mienku a ostať na tomto tvrdení.

Predne treba konštatovať, že Skrudlík kladie vedľa seba sošky oblečené. Na obrázku vidieť iba obnaženú hlavu. Skrudlík sošku, ako vyzerá celá, nevidel. Úsudok si urobil iba z obrázku. To nestačí, lebo ako som spoménul, hlava je odlišne vypracovaná, ako ostatné telo. Hlava bola renovovaná a túto renováciu skutočne môžeme položiť do druhej polovice XVII. storočia. V niečom podobná legenda tiež nie je závažným dôkazom pre totožný pôvod, práve tak ako podoba sošiek. S týmito spoločnými znakmi stretávame sa pri mnohých iných madonách a predsa nijako netvrdíme, že by boly všetky na sebe závislé.

Podľa Skrudlíka by mariatálska soška pochádzala z druhej polovice XVII. storočia. Ale pavlín Ferdinand Grieskircher¹⁶⁾ už roku 1661 popisuje celý rad zázračných udalostí, ktoré sa staly pri milostnej soške v Mariatáli. Knieža Pavol Eszterházy v dvoch knihách z roku 1690 a 1696 popisuje legendy o vzniku pútnického miesta a pôvode sošky – a kladie ich do XI. storočia.

¹⁶⁾ F. Grieskircher, *Magnae Hungariae Dominae Mirabilia...*

Milostná soška Panny Márie bez šiat.

Ondrej Kollenicz v kázni na Narodenie Panny Márie v roku 1712 vraví, že blahej pamäti cisár Leopold I., keď uvidel sošku Panny tálenskej, obdivoval jej krásu a priznal, že precestoval celé Nemecko, videl mnoho milostných sošiek, ale ani jedna sa krásou tejto nevyrovná. A Kollenicz hneď ospevuje krásu sošky Matky Božej tálenskej.¹⁷⁾

¹⁷⁾ O. Kollenicz; *Stella triplex*, str. 500.

Cisár Leopold navštívil Mariatál r. 1688,¹⁸⁾ teda koncom XVII. storočia. Istotne by však nebol obdivoval všeobecne známu napodobeninu, urobenú pred niekoľkými rokmi. Keď sa obdivujú madony na pútnických miestach, berie sa vždy do úvahy aj ich vek a podľa toho sa cenia, lebo obyčajne nebývajú príliš umelecky vyhotovené. Ale aj Kollenicz v kázni z r. 1712 opakuje históriu Mariatálu a jeho počiatok kladie do tých rokov ako Eszterházy.

Pôvodná zázračná soška nebola zničená ani v búrkach tureckých, lebo opatrní pavlíni zavčas sa postarali o to, aby ju umiestili v úkryte dobre zaistenom. Vždy ponáhľali sa dostať sošku do bezpečnosti. Stupavský hrad – Pajštún – poskytol jej bezpečné útočisko ako v roku 1683, tak i v roku 1697. Keď sa roku 1697 František Tokay na čele vzbúrencov a niekoľko tisíc Turkov blížil k Mariatálu, odviezli pavlíni najprv bohoslužobné veci a neskôr i sošku Panny Márie do stupavského hradu. Robili to opatrne, aby sa ľud neľakal, vedel o tom iba generál Barilovič a kazateľ Mačaj, subprior. Sošku uložili do železnej kazety a tak odviezli na hrad Pajštún. Kisbán hovorí až o „úžasnej svedomitosti“, s akou sa starali mariatálski pavlíni o zázračnú sošku.¹⁹⁾ Na hrade Pajštúne mal na starosti sošku P. František Mikoviny. Teda pavlíni vo svojej starostlivosti ponechali tam jedného kňaza, aby mali istotu.²⁰⁾ Avšak keď nebezpečenstvo pominulo, ešte toho roku pred Nanebevzatím Panny Márie, priniesli sošku z hradu.²¹⁾ Isteže by analista neopomenul poznamenať tak dôležitú udalosť, keby soška bola ostala na stupavskom hrade. Ba analista píše jasne, že r. 1708, keď bola znovu ukrytá na hrade, priniesol ju provinciálny tajomník Ondrej Kollenicz.²²⁾

Aj Skrudlík priznáva, že počiatky kultu Matky Božej quadeloupskej na Slovensku siahajú do veľmi dávnych dôb.

Nuž, ako možno urovnať protívne tvrdenia, ktoré hovoria,

¹⁸⁾ Benger, *Annalium...*, str. 249.

¹⁹⁾ Kisbán, *A magyar pálosrend története*, sv. I., str. 285.

²⁰⁾ Orosk, *Liber historicus*, str. 17.

²¹⁾ Tamtiež, str. 18.

²²⁾ Tamtiež, str. 19.

že kult quadeloupskej Matky Božej by bol v Mariatáli už veľmi dávny, ale soška by bola zhotovená až v XVII. storočí? Prečo by v Mariatáli uctievali práve P. Máriu quadeloupskú? Iste len v tom prípade, keby sa nejakým spôsobom kópia P. Márie quadeloupskej už dávnejšie dostala do Mariatálu. Ináč si nevieme vysvetliť, ako by mohla byť úcta a známosť P. Márie quadeloupskej u nás už dávna, keby jej soška pochádzala iba zo XVII. storočia.

Skrudlík si teda odporuje, keď tvrdí, že soška pochádza zo XVII. storočia, i keď pripúšťa – lebo je to historická skutočnosť – že úcta P. Márie v Mariatáli je už omnoho dávnejšia. Ak by soška mariatálska bola kópiou quadeloupskej zo XVII. stor., vtedy aj úcta mariánska v Mariatáli by musela začať len v XVII. storočí, kedy, podľa Skrudlíka, mala byť vyhotovená soška. No, my vieme a historicky máme dokázané, že mariánska úcta v Mariatáli kvitla prinajmenej v XIV. storočí, teda soška nemôže pochádzať zo XVII. storočia. Okrem toho o úcte Matky Božej quadeloupskej nemáme u nás nijakej inej pozoruhodnejšej stopy.

Je historickou skutočnosťou, že 27. júna 1694 zlatou korunou korunoval zázračnú sošku uhorský palatín knieža Pavol Eszterházy.²³⁾ Ako sa dá aj táto vec srovať? Máme azda pripustiť, že by bol korunoval kópiu mariánskej sošky len pred nedávnom urobenej? Korunovaniu obyčajne predchádza úctyhodná tradícia, celý rad dokázaných mimoriadnych milostných udalostí. A keď uvážime, že korunovanie vykonal krajinský palatín, uznáme, že tento sotva by bol korunoval sošku, ktorá v tej dobe nebola by mala – ani nemohla mať – nijakej slávnejšej tradície. Tým viac treba nám predpokladať takú slávnú tradíciu, keď pavlínsky historik Orosz zaznamenáva korunovanie už v r. 1660 na sviatok sv. Duča. Korunku z čistého zlata, ktorá vážila 4 libry, darovali Pavol Pálffy a Ján Landlskrov.²⁴⁾ Teda

²³⁾ M. Benger, *Annelium*..., str. 294.

²⁴⁾ Orosz, *Liber historicus*, str. 7.

keď korunovácia bola vykonaná v polovici XVII. storočia, nemohla pochádzať soška z druhej polovice XVII. storočia.

Niet preto dôvodu, prečo by sme nesúhlasili s benediktínskym opátom Koptikom. Vo svojich hexametrových veršoch, ktorým predosiela vždy obsiahly historicko-kritický úvod, potvrdzuje, že soška je najstaršia v kráľovstve uhorskom:

Haec est Panonici statua antiquissima Regni,
quae post tot motus tempestatesque furentes
unica permansit, quam pro solamine multis
Regibus ac populis hac Numen valle reliquit.²⁵⁾

²⁵⁾ Koptik Oddo, *Thaleidos de ortu, flore...*, str. 45.

To soška najstaršia kráľovstva panonského,
po toľkých strašných, búrných nepokojných dobách
ostala jediná – pre potešenie ľudstva mdlého –
národom, kráľom Boh ju nechal v týchto horách.

Časť druhá

Správu pútnického miesta dostáva rád sv. Pavla, prvého pustovníka.

1. Kráľ Ľudovít I. z Anjou dáva vystaviť r. 1377 kostol a kláštor pre pavlínov.

Moc, ktorej dosiahla Cirkev za stredovekých pápežov, najmä za Innocenca III. (1198–1216), mala veľký význam, keď vedela získať pre Cirkev a pre podniky náboženského života úctu pri dvoroch kráľovských, vedela stimulovala rozličné spoločenské prvky v jedinú spoločnosť, aby mohla vystupovať ako mohutný jednotný celok, no nemohla ešte s konečným dobrým úspechom odstrániť tie drobné kazy, ktoré práve v tejto dobe vnikali do Cirkvi. K tomu boli potrební horliví jednotlivci, ktorí mali upotrebiť takú zbraň, akou hrozil protivník. Storočie XVIII. je storočím nových rádov. Chudobu si vyvolili františkáni a dominikáni, lebo svet túžil po bohatstve a pôžitkoch; svojím chudobným životom idú dokazovať svetu, že bohatstvo a moc tohto sveta nie je všetko. Idú vyraziť zbraň z rúk valdenských a albigenských, ktorí poukazovali na mravné slabosti, nedostatky, z veľkej časti zbohatnutého a pohodlného duchovenstva, odsudzujú majetky cirkevné, pri čom nerozoznávajú božský a ľudský prvok v Cirkvi, keď začali dokazovať, že táto Cirkev nie už Cirkvou Kristovou. V južných krajoch Európy

Bočný oltár svätého Pavla, prvého pustovníka, v pútnickom chráme.

na prelome XVIII. storočia badať prerod a to prerod k lepšiemu. No nielen juh cíti v tomto storočí prerod. cítiť ho i naše kraje, i keď v inej forme.

Vpád tatársky nepochybne zanechal hlboké stopy u ľudu, ktorý bol ním postihnutý. Dotkol sa i duchovenstva, ktoré zaiste kruto pocítilo tiesnivú dobu. Mnohí, keď videli toľko vyliatej krvi, začali hlbšie rozmýšľať o vyššom ciele človeka. K týmto patrila Euzébius, kanonik ostrihomský (1238–1246). Svoj kanonický úrad složil do rúk arcibiskupa ostrihomskeho Štefana de Vanča a odišiel do Pilišských hôr. Čoskoro shromáždil okolo seba viacerých nasledovníkov a roku 1251 vystaval pre nich kláštor. No, nebol on sám, ktorý začal žiť takýmto životom. Aj na iných miestach sskupovali sa pustovníci k spoločnému životu. Aby pre nich Euzébius dosiahol potvrdenia reguly sv. Augustína, odobral sa do Ríma k pápežovi Urbanovi IV. (1261–1264). Na prímluvu svätého Tomáša Akvinského, pápež Urban nariadil biskupovi vesprimskému Pavlovi, aby vyšetril, či majú pustovníci z čoho žiť. Ale vyšetrovanie Pavlovo

nedopadlo priaznivo. A preto až r. 1308 so súhlasom Klementa V. (1305–1314) dostali pustovníci povolenie od kardinála a legáta pápežského Gentilisa, aby mohli sledovať regulu sv. Augustína. Roku 1327 žiadal kráľ Karol I. z rodu Anjou, aby títo pustovníci vyňatí boli zpod právomci biskupov, k čomu aj privolil pápež Ján XXII. (1316–1334).¹⁾

Teda v XIII. storočí ešte nejestvuje pavlínsky rád ako jednotka ustálene organizovaná. Iba XIV. storočie formuje presnejšie i predpisy i uceluje rád. Pustovníci, žijúci na rôznych miestach, prijímali spôsob a smernice, ktoré dal Euzébius a jednotné biele rúcho so škapuliarom a kapucňou, ktoré predpísal r. 1341 generálny predstavený Mikuláš Teutonický a potvrdil pápež Urban V. (1362–1370) zvláštnou bulou.²⁾

Preto možno usudzovať, že i v Mariatáli, kde podľa legendy bola uctievaná zázračná soška už od XIV. storočia, bývali zprvu pustovníci domáci. Takýchto pustovníkov asi našiel tu Ľudovít Veľký z Anjou (1342–1382), keď sa vracal z votívnej púti mariazellskej. Ľudovít bol zbožnej povahy, horlivo podporoval Cirkev. Jeho priazni tešily sa mnohé biskupstvá a kláštory, najmä po veľkom víťazstve nad Turkami. Ján Mennersdorfer, viedenský právnik, vydal 25 rokov po smrti Ľudovítovej, teda r. 1407, legendu, iste nie bez historického podkladu, v ktorej popisuje štedrosť kráľovu ku kostolu mariazellskému a to preto, že Ľudovít v krvavej bitke r. 1365 sám s 20.000 vojakmi zvíťazil nad 80-tisícovou tureckou armádou. Už sa chcel dať na útek pred presilou nepriateľa, keď sa mu zjavila Panna Mária, dala mu obrázok, ktorý neskoršie daroval mariazellskému kostolu, a rozkázala mu vytrvať v boji. Nad kostolom mariazellským odvtedy týčil sa hrdý nápis: „Ľudovít, kráľ uhorský skrze Matku milosrdens'va dobyl slávne víťazstvo nad Turkami“.³⁾ Keď bol kostol vystavený, vykonal kráľ Ľudovít votívnu púť.

Na ceste domov dopočuje sa o mariatálskej Divotvorkyni, putuje do Mariatálu a v sobotu, na vigíliu svätodušnú r. 1377,

¹⁾ Zalka, *Historia Ecclesiastica*, str. 98.

²⁾ Eggerer, *Fragmen panis corvi...*, sv. II., str. 157.

³⁾ Fessler, *Geschichte von Ungarn*, diel II., str. 154.

Slovenski pustovníci vítajú v Tháli kráľa Ľudovíta Veľkého. (Výobrazenie vo svätej studni.)

kladie základný kameň pre taký kostol, aký dal postaviť v Mariazelli. Ľudovít dal postaviť kostol a kláštor pre pustovníkov, ktorí bývali na tomto mieste. A keďže už predtým postavil niekoľko kláštorov pre pavlínskych pustovníkov, poznal dobre tento rád, a na jeho návrh asi začlenili sa domáci pustovníci do rádu sv. Pavla, prvého pustovníka, prijali vedenie a organizáciu tohto rádu. Mariatál stal sa tak prvým kláštorom pavlínskym na území dnešného Slovenska.

Listina vydaná Ľudovítom I. svedčí, že Ľudovít dal kostol a kláštor postaviť pre pavlínov. Hovorí sa v nej

„My, Ľudovít, pre dôveru a lásku, ktorú máme k Preblahoslavenej a slávnej Márii a k rádu bratov pustovníkov sv. Pavla, prvého pustovníka, chcúc počet kláštorov týchto bratov pustovníkov v našej krajine rozmnožiť, dali sme kostol Preblahoslavenej Panny Márie v kraji nazývanom Thál, pod zámkom zvaným Porusthia (Pajštún), vynímajúc ho aj zpod našej i zámočkej svrchovanosti, navždy do vlastníctva rádu bratov pustovníkov.“⁴⁾ Aj pavlínsky

⁴⁾ Fejér, Codex diplomaticus IX/5, str. 162-3: „Ludovicus... quod nos spem et devotionem nostram, quam ad beatissimam et gloriosissimam Virginem habemus, et ad ordinem Fratrum Eremitarum S. Pauli, primi Eremitae gerimus specialem, volentes claustra ipsorum Fratrum Eremitarum numerositate et locis in regno nostro ampliare, Ecclesiam B. Virginis in terra Thal vocata, supra castrum Porusthia ab ipso nostro et ejus iurisdictione et dominio eximendo Ordini Fratrum Eremitarum perpetuo dedimus possidendam. Anno MCCCLXXVII.“

letopisec sa zmieňuje o tom, že kráľ Ľudovít postavil pre pavlínov kostol. Teda predtým nebolo v Mariatáli ešte kostola.⁵⁾

Roku 1380 kostol bol už dohotovený a kráľ Ľudovít prichádza, aby slávnostne preniesol sošku na hlavný oltár do nového kostola. Dovtedy totiž soška bola uctievaná na drevenom stĺpe, poblíž miesta, kde bola objavená a kde ju uložil známy pustovník. Slová, ktorými kráľ pozdravil Kráľovnú nebies „O clemens, o pia, o dulcis Virgo Maria – podnes sa skvejú na troch zlatých plamenných jazykoch pred milostnou soškou. Na sprievode sa zúčastnila popredná kráľovská šľachta. „Aká to bola slávnosť“, píše Benger, „môžeme si predstaviť z toho, že ju konal kráľ, toho času v Európe najmocnejší a v úcte k Matke Božej najhorlivejší“.⁶⁾

O dva roky neskôr dostala bratislavská kapitula rozkaz, aby zrevidovala a potvrdila majetky kláštora mariatálskeho, ktoré dostal od kráľa Ľudovíta. Rozhodnutie Ľudovítovo potvrdila kráľovná Mária a kráľ Zigmund týmito slovami: *Etsi per quoslibet legitime ordinata, firma esse debent et perpetua permanere, ea tamen quae pro religiosa conversatione disponuntur, tanto maiori debent stabilitate consistere, quanto spiritualia temporalibus anteferuntur.*⁷⁾

⁵⁾ *Quod et fecit: nam Ecclesiam Gloriosae Virgini Mariae et fratribus nostris iugiter Deo famulantibus a fundamentis erexit ac anno nati Red. 1377 perpetuo possidendam tradidit adiiciendo terram Thal nuncupatam, seu praedium Regium, quod alias ad castrum Poruthiam (Nunc vulgo Arcem stomfensem) supra Pagum Pajston existentem pertinebat. Orosz, Liber historicus, str. 3.*

⁶⁾ Benger, *Annalium...*, str. 362.

⁷⁾ Eggerer, *Fragmen panis corvi...*, sv. II., str. 156: „Hoci majú byť pevné a ostať trvalé veci, keď sú zákonitým spôsobom zariadené od kohokoľvek, jednako však to, čo je určené náboženským účelom, má stáť na podklade stálejšom o toľko, o koľko má duševné prednosť pred tým, čo je časné.“

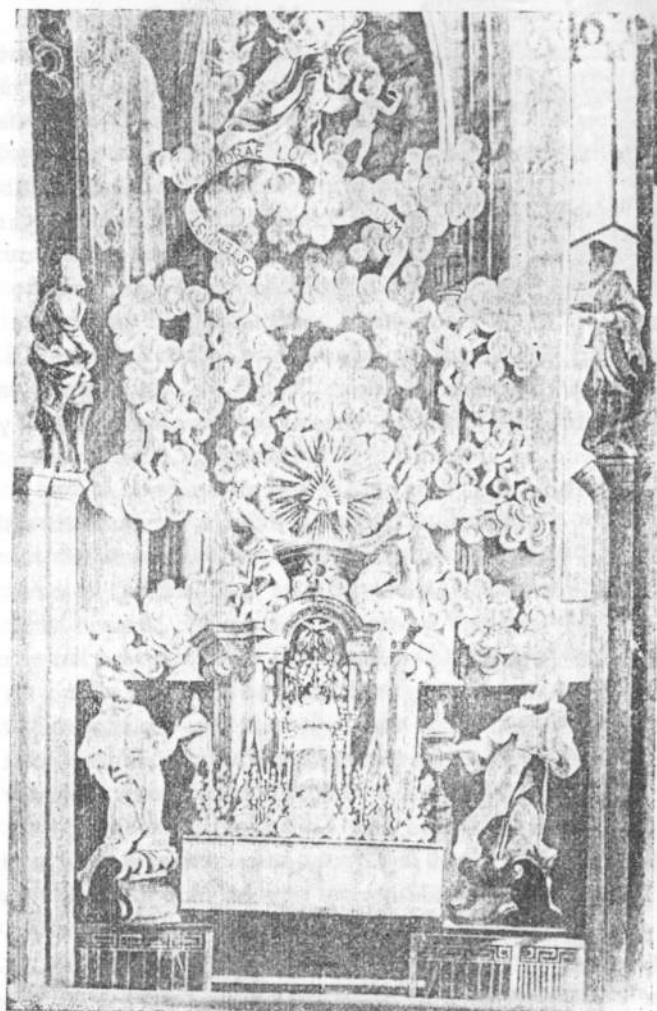
Osudy kostola.

Kvety gotickej kultúry, i keď sa na Slovensku trochu oneskorily, rozvinuly sa preda. Panovník dobrého rozhľadu, akým bol Ľudovít I., skoro uvidel, že vnášajú do národa novú náplň, oživujú ho. Nemohol nezbadat, že časté vojny, ktoré viedol na južnej hranici kráľovstva, otupovaly ľud; preto podporoval na druhej strane snahu o náboženskú obrodu, ktorá našla svoj výraz v gotike. Jedným takým kvetom, ktorý bol splodený slovenskou gotikou, bol kostol mariatálsky. Bol vystavený v takej veľkosti ako mariazellský. Bohužiaľ, aj mariatálsky aj mariazellský zachoval si z pôvodnej konštrukcie asi veľmi málo, takže nemožno ustáliť, ako presne vyzeral pôvodný chrám.

V dobe, keď bol kostol stavaný, nebola v Mariatáli ešte nijaká osada, ani dedina. Kostol nebol stavaný pre potrebu veriacich, ale ako stánok pre milostnú sošku. Možno preto usudzovať, že na osamelom mieste v lese stavaný pôvodný kostol, nebol väčší od dnešného chrámu. Ani mariazellský kostol nebol v XIV. storočí taký veľký, aký je dnes. Základy ako i kostra štruktúry terajšieho chrámu môžu byť považované za pôvodné. Skutočne, ak si dobre všimneme, môžeme zbadat, že štruktúra mariatálskeho kostola je gotická.

Ale kostol vystavený bol ničivým prírodným živlom, veľkému vetru a dažďu. Cez tristo rokov však pri väčších-menších opravách odoláva neprajnému vplyvu. Koncom XVII. storočia bola potrebná oprava až od základov. K tomu bola pavlínom vítaná priazeň cisára Leopolda I. Cisár dal na svoj náklad kostol opraviť.

No, doba cisára Leopolda je už dobou kvitnúceho baroka. Mysli ľudskej nestačí už gotika povznášajúca k výšinám; človek barokovej doby chce mať i svoje okolie zdobené, chce do neho vložiť velebnosť foriem a obrazov, aby tým väčšmi oživilo. Preto známkou novej doby je nielen stavať nové kostoly v slohu barokovom, ale i predtým postavené dávne gotické a románske kostoly reštaurovať v slohu barokovom. I mariatálsky gotický kostol bol renovovaný, presiatený v slohu barokovom.

*Barokový oltár. Kresba podľa starej fotografie.
(V miestnom múzeu.)*

Podnet k tejto radikálnej obnove kostola dalo barbarské zničenie, ktoré v Mariatáli spôsobily koncom XVII. storočia turecké hordy. Zrúcané a spustošené oltáre musely byť od základu vybudované. Bezprostrednou príčinou toho, že táto reštaurácia bola prevedená v barokovom slohu, bolo, že už

r. 1694 dostal Mariátál nový barokový oltár. Do r. 1694 bol hlavný oltár gotický, drevený čierna napustený, ktorý dal kedysi postaviť Gašpar Lippay, strážca kráľovskej pokladnice a mesto Bratislava. Turci tento oltár zničili. Miesto neho postavený bol nový, kamenný, ktorý 27. júna 1694 konsekroval Pavol Szécheny, biskup vesprimský.⁸⁾ Oltár sdružoval v sebe historický prvok Mariátálu i pôvod pustovníckeho života. Znázorňoval Otca nebeského, ktorý svojím žezlom ukazoval anjelim na vyvierajúci prameň. Po stranách dvaja pustovníci, sv. Anton a sv. Pavol. Havran prináša im celý bochník chleba. Celok dopĺňovali námety z púšte: palmy a levy, hornú časť anjeli. Zázračná soška umiestená bola v striebornej hviezde a táto bola stredobodom celého oltára. Sochy svätých Antona a Pavla vyhotovené boli z bieleho kameňa, podobne i anjeli; vlastný oltár, menza a schody z mramoru. Len svätostánok, havran i levy vyrezané boli z dreva a pozlátené. Celý náklad, 6.000 zlatých, hradil knieža Pavol Eszterházy.⁹⁾

K tomuto oltáru mal byť časom prispôsobený celý kostol. Na toto dielo sa podujal r. 1703 mariátálsky prior Ondrej Kollencz, vynikajúci kazateľ, provinciálny sekretár. Potrebné peniaze na opravu venoval Anton Lippay, prepošť novomestský.¹⁰⁾ Opravený bol predovšetkým sanktuár. Gotická koštruktia bola ponechaná. Ostrie lomených oblúkov sa zmiernilo a zaoblilo. Vnútornú výzdobu kostola dal barok, a to nielen čo sa týka obrazov a štukov, ale i stĺpov a oltárov. V sanktuári na poliach medzi lomenými oblúkmi boli vkusne umiestené fresky zo života Panny Márie. Oprava chrámovej lode prevedená bola až neskôršie, v rokoch 1722 až 1733. A to odlišne od sanktuára a preto r. 1736 tento bol znova opravený, aby zodpovedal lodi. Zobrazená v ňom bola tento raz celá história zázračnej sošky tálenskej: kto ju vytesal, ako bola za prenasledovania ukrytá, nájdená, odnesená do kostola atď.,

⁸⁾ Benger, Annalium..., str. 294. Zasvätil ho Panne Márii „Kráľovnej anjelov“.

⁹⁾ Diarium venerabilis Conventus talensis, sv. II, str. 240.

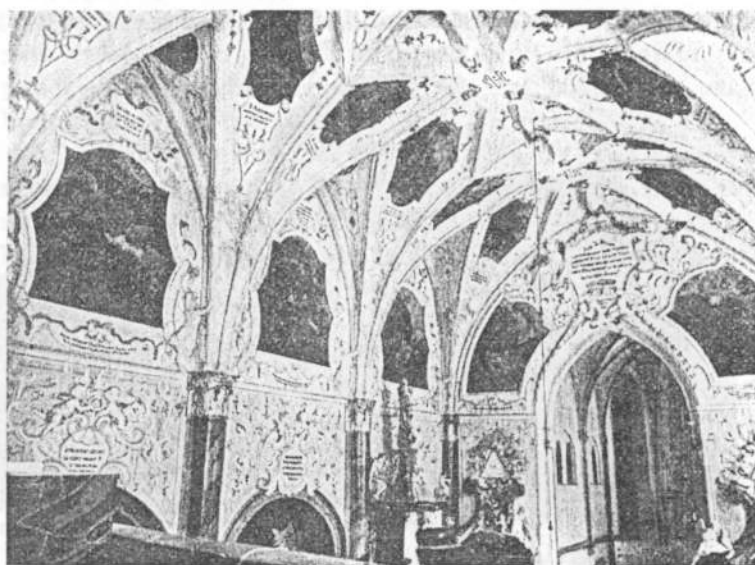
¹⁰⁾ Benger, Annalium..., str. 366. — Reviczky B., A váguj-helyi prépostság története. Trencsén 1897, str. 60–63.

podobne zobrazených bolo niekoľko zázrakov, ktoré sa stali v Mariatáli.¹¹⁾ V roku 1737 biskup Berenyi konsekroval nový hlavný oltár, a zasvätil ho sviatku Narodenia Panny Márie. Pod soškou na studnici bol umiestený chronograf:

AssVrge o Marla qVasl aVora e pVteo nVbIs

Vt slt In nostro saCra serenItas CorDe.

Uložil v ňom ostatky svätých mučeníkov: Dignatiana, Honesta a Fruktuosy. Tajomstvu Narodenia Panny Márie zasvätený je hlavný oltár podnes.¹²⁾

Pohľad na chrámovú klenbu.

Námet pri renovácii chrámovej lode vzatý je zo života púšte, zo života pustovníckeho. K tomu smerujú i štuky. Ostré, predtým gotické klenby, sú zaoblené a kryté palmovými listami, prestierajúcimi sa po celých oblúkoch. Pri koreni podopie-

¹¹⁾ Diarium Venerabilis Conventus talensis, sv. II., str. 243.

¹²⁾ Anno 1737 die 14. mensis Jan. ego episcopus Sigismundus e Comitibus Berenyi de Karancz, epis. mallensis, suffr. strigoniensis...

rajú tieto palmové ratolesťi levy, opreté o ne prednými nohami. Palmové ratolesťi vyrastajú z polovypuklých stĺpov z umelého mramoru. V hlavných poliach, vytvorených oblúkmi, je vo freskách znázornený život svätého Payla, prvého pustovníka. Na vedľajších poliach, pod nimi, vidieť zázraky svätého Pavla. Oblúky sa nekrižujú na klenbe, ale useknuté, vytvárajú nové pole pre hlavice anjelov, umiestnených do kruhu, a pre menší nápis. Nad chórusom sú obrazy, ktoré vybočujú z rámca spomenutých, obrazy dvoch mladíkov – mučeníkov, z kto-

Freska, znázorňujúca verš žalmu 129: Svetlo večné nech im svieti.

rých jedného, natretého medom, štipu včely a druhého pokúša predajná žena a mladík vyplúva jej do tvári svoj odhryznutý jazyk. Pod chórusom neznámy pavlínsky umelec majstrovsky zachytil svojím štetcom žalm „De profundis“ v symbolických obrazoch. Čelnú stranu chórusa vyplňujú obrazy mesta Benátok

consecravi altare hoc in honorem B. Mariae V. Natae et reliquias SS.. et singulis Xti fidelibus hodie unum annum et in die aniver. consecr. hujusmodi ipsum visitantibus. Diarium, sv. II, str. 251. – Srv. Kollányi, Esztergomi kanonokok, Esztergom 1900, str. 335–337.

Baroková kazateľnica a oltár sv. Jozefa.

a Budapešti a to akiste pre spojitosť, ktorá sa viaže k týmto dvom mestám v súvislosti s ostatkami svätého Pavla, prvého pustovníka.¹³⁾

Peniaze na vymalovanie fresiek daroval Kolleniczovi gróf Szentiványi z vďačnosti za to, že Kollenicz ho priviedol z luteránstva na pravú vieru.

Túto barokovú výzdobu doplňuje drevená, bohato zdobená kazateľňa so sochou nepoškvrneného Počatia Panny

¹³⁾ Telo sv. Pavla, prvého pustovníka, získal totiž pre pavlínov kráľ Ludovít I. z Anjou z Benátok. Benátčania nemali dobrý vzťah

Márie. Kazateľňa pochádza z roku 1720. Zhotovil ju dal Martin Vereš, kanonik bratislavský.¹⁴⁾

Loď je zachovaná v tejto forme podnes. Sanktuár, bohužiaľ, bol renovovaný za farára Talčíka r. 1877, tento raz nie veľmi šťastne. Podnet k renovácii bol ten istý, ako kedysi. Barokový oltár ako i sanktuár bol veľmi poškodený, takže r. 1862 farár Geiger musel dať zatvoriť kostol, lebo hrozilo nebezpečenstvo, že sa zrúti.¹⁵⁾ Oprava bola teda potrebná. Zdá sa však, že architekt Lippert, najprv urobil návrh na gotický oltár, ktorý potom vypracoval Jozef Leiner, akademický sochár z Viedne, a k tomuto krídlovému gotickému oltáru bola prispôbená renovácia sanktuára. Farár kryl sa tým, že renováciu prevádza v pôvodnom slohu gotickom. Akiste veľkú úlohu tu hrala otázka finančná, ktorou bol tiesnený farár Talčík. Tak sa stalo, že pekné fresky padly tejto renovácii za obeť. Dnes sanktuár i s oltárom je slohu gotického, loď má tiež gotickú konštrukciu, avšak výzdoba i bočné oltáre sú slohu barokového.

k Uhorsku, len po viacnásobných bojoch utvorený bol mier, ktorý sa odzrkadľoval i v tom, že Benátčania v Uhorsku a Uhri na území benátskom mohli slobodne obchodovať. Senát benátsky a dóža darovali kráľovi Ludovítovi, znajúc jeho otcovský pomer k rádu pavlínskemu, telo sv. Pavla Pustovníka a Ludovít dal ho r. 1381 preniesť do kláštora sv. Vavrince pri Budapešti. R. 1522 získali pavlíni aj hlavu sv. Pavla z Čiech z Karlsteinu. Telo bolo neporušené. Keď v polovici XVI. storočia pred Turkami museli opustiť kláštor sv. Vavrince, odnášali so sebou na sever aj telo sv. Pavla. Tak sa cez Mariatál dostalo až do Trenčína, do hradu vojvodu sedmohradskeho. Ale ani Trenčín neušiel pohromám. Pri obliehaní mesta zapálený bol kostol, kde boly uložené ostatky a zhorely. Fressler, Geschichte von Ungarn, sv. II., str. 184.

¹⁴⁾ Kisbán, A magyar pálosrend története, sv. II., str. 211.

¹⁵⁾ List farára Geigera ostrih. prímasovi zo dňa 4. júla 1862. Malý farský archív v Mariatáli.

2. Pred tureckým nebezpečenstvom uchýľuje sa generálny predstavený rádu do Mariatálu.

Spor o nástupníctvo na uhorský trón medzi Ferdinandom Habsburským a Jánom Zápoľským sa natoľko vystupňoval, že ho mali rozriešiť mečom. Zápoľský zdráhal sa dodržať varadskú smluvu z r. 1540, podľa ktorej sa jeho syn mal stať iba pánom Spiša a nie kráľom uhorským. Hoci Ján Zápoľský videl, aké hrozné následky mal vpád Turkov, ktorých si roku 1529 povolal na pomoc, neváhal použiť tureckej pomoci znovu. Na jeho volanie roku 1540 Turci znovu vtrhli do Uhorska. Vtedy padol do ich moci Budín, ktorý sa stal strediskom pašaliku budínskeho.

Tento úder turecký, ktorý i Cirkvi zasadil ranu na niekoľko storočí, veľmi pocítili pavlíni, lebo ich kláštory boli zväčša na území, ktoré obsadili Turci. Jedenásť pavlínskych kláštorov bolo srovnaných so zemou. Generálny predstavený sídlil pri Budíne v kláštore sv. Vavrinca. Keďže tento raz Turci po vyplienení mesta neodtiahli, ale natrvalo sa usadili v Budíne, generálny predstavený nemohol sa ta vrátiť. I kláštor sv. Vavrinca bol rozrúcaný. Divokosť turecká neušetrila ani staviteľsky a rezbársky dokonalé dielo umeleckej rezbárskej školy pavlínskej, ktorá už dlhšie pracovala v kláštore sv. Vavrinca, a ktorá, na čele s umelcom Dionýzom, vytvorila nádherný náhrobok sv. Pavla pustovníka.¹⁶⁾

V tomto náhrobku bolo uložené telo sv. Pavla pustovníka. Pre kláštor získal tieto vzácne relikvie, ako som poznamenal, najväčší dobrodinca rádu Ľudovít I., od benátskeho senátu s dovolením dóžovym roku 1381.

So zúrivým šílenstvom vrhly sa hordy na kláštor sv. Vavrinca, lebo tento ako sídlo generálneho predstaveného bol najbohatší. Neveriaci zabili 25 bratov, sanktuár zapálili, zničili kostolné obrazy. Ba i hrobky rozkopali, lebo dúfali, že tam nájdú poklady. Umelecké oltáre boli poborené.

¹⁶⁾ Fessler, Geschichte von Ungarn, sv. II., str. 216.

Kam sa odobral pavlínsky generálny predstavený, Valentin II., nevie ani pavlínsky analista. Ale isté je, že ešte roku 1540 nebýval v Mariatáli, ako chcel tvrdiť Holík.¹⁷⁾ Aspoň nie natrvalo. Ani s Baloghom sa nedá súhlasiť, keď píše, že s posledným generálnym predstaveným Valentínom II., po zničení mesta, roku 1540, presťahoval sa generalát do Mariatálu.¹⁸⁾ Poznámka Pongráczova,¹⁹⁾ že roku 1547 obžaloval mariatálský prior Juraj Ilýrsky Jána Tomassayho v mene generálneho predstaveného, nemôže nám byť zárukou, že už roku 1547 tu býval generálny predstavený. Benger však už roku 1551 kladie Juraja za generálneho predstaveného. Isteže generál odsťahoval sa z dosahu moci tureckej, ale trvalého sídla ešte v tejto dobe nemal. Zdržoval sa na rôznych miestach. I volebná kapitula schádzala sa raz tam, po druhé inde. Analista váha ešte s označením trvalého sídla i u Štefana Trnavského zo Záhrebu roku 1576. Myslí, že skôr bol zvolený v Ormenyes ako v Táli.²⁰⁾ Ale i keď bol zvolený v Ormenyes, je isté, že tam nesídlil, lebo ako sa dozvedáme z ďalších údajov, od roku 1577 usadil sa v Lepoglave v Chorvátsku. Do Mariatálu iste častejšie dochádzal, lebo analista spomína, že on to bol, ktorému sa podarilo získať pre mariatálsky kláštor veľký slobodný dom v Račištorfe.

S istotou možno tvrdiť, že generál Šimon Bratislavský roku 1593 bol zvolený už v Mariatáli. Odtedy generálny predstavený trvale sa zdržuje v Mariatáli. Viedla ho istočne k tomu slávna tradícia, lebo kláštor sám, aký vtedy v Mariatáli bol, by ho príliš nevábil. Okolie síce je pekné, ale kláštor bol malý, zastaralý a ošarpaný. Preto prvou starosťou generála bolo, aby kláštor opravil a zväčšil.

Hoci nebol na tomto mieste bezpečný pred výbojnými Turkami, predsa ľahko sa mohol utiahnuť buď do Bratislavy, alebo do stupavského hradu. Tieto dve miesta boli skutočne jeho útočiskom za tureckých vpádov.

¹⁷⁾ Holík, Dejiny pútnického miesta Mariánskeho údolia, str. 23.

¹⁸⁾ Balogh, Beatissima Virgo M. Mater Dei qua Regina et Patrona Hungarorum, str. 125.

¹⁹⁾ Pongrácz, Triumphus Sancti Pauli, str. 301.

²⁰⁾ Pongrácz, Triumphus Sancti Pauli, str. 317.

Mariatál nebol síce úradným sídlom generálneho predstaveného, zato však konaly sa tam i volebné kapituly, i generálni predstavení sa tam pravidelne zdržiavali. Úradným sídlom pavlínskeho predstaveného ostávala Lepoglava v Chorvátsku. Benger o tom jasne hovorí: „Keď vykonal svoje poslanie (Ivanovich) na cisárskom dvore, mal sa najdôstojnejší Otec odobrať do kláštora lepoglavského, ktorý bol v tom čase úradným sídlom pátrov generálov, aby odtiaľ, ako s pozorovateľne najostračžitejší Pastier, mohol mať pred očami celý rád.“²¹⁾

Zmieňuje sa tu o Pavlovi Ivanovichovi, zvolenom na svätodušné sviatky roku 1663 na generálnej kapitule v Mariatáli. Ale Ivanovich neodišiel do Lepoglavy. Svoj úmysel musel odložiť, lebo v okolí Mariatálu potulovaly sa vtedy zlomky tureckých hôrd. Skoro by bol upadol do ich zajatia. Práve v tomto roku Turci vierolomne porušili mier, ktorý uzavreli s cisárom Leopoldom I. Kresťanské vojsko bolo rozprášené pri Parkáne (1663). Turci dobyli Nové Zámky, Levice, Nitru, podnikli výpady aj na Moravu. Rútili sa ako lavina, napádali nič netušiace obyvateľstvo. Takto nenazdajky prekvapili rádového generála na ceste do Bratislavy. Mal vykonať v meste nejakú záležitosť konventu mariatálskeho. Prišiel až pred mestské brány a tu skoro by bol upadol do rúk Turkov. Súc bez ľudskej pomoci, obrátil sa o pomoc na Matku Božiu tálenskú, ktorá „hrozná ako usporiadaný vojenský šík“ bola v tejto dobe útočiskom okolitého ľudu. „I jeho vyviedla z nepriateľského labirintu tak ako Ariadna vyviedla svojho Thesea“.²²⁾

Táto naoko nepatrná udalosť dostatočne posvieti na neistotu pomerov, ktorá bola asi príčinou toho, že generál neodišiel do Lepoglavy, do svojho úradného sídla, ale ostal i naďalej v Mariatáli. Ani jeho nástupcovia už neopustili Mariatál. Hoci Lepoglava bola sídlom generála *de iure*, Ma-

²¹⁾ Benger, *Annalium...*, str. 40.

²²⁾ Tamtiež. Porovnaj aj Kollányi, *Esztergomi kanonokok*. Podľa údajov tohto autora za generála rádu bol zvolený už r. 1651. Dňa 6. júna 1659 je biskupom (titulárnym skradinským), 30. júla 1659 stane sa ostrihomským kanonikom. 19. marca 1661 je biskupom Knin-u, ale r. 1663 vráti sa späť do svojho rádu, kde ho znovu zvolia za generála.

Socha Panny Márie z roku 1671, postavená na rázcestí pred Mariankou za tureckých vpádov.

riatál stala sa sídlom de facto. Keď roku 1686 Budín dobyli cisárske vojská a vyhnaný Turkov, pavlínsky generál sa tam nevrátil, keďže bývalé jeho sídlo, ako i celé mesto, bolo rozstrieľané k nepoznaniu. Odtiaľ i volebné kapituly konali sa iba v Mariatáli.

Generál bol volený na šesť rokov. Volebná kapitula schádzala sa obyčajne na sviatky svätodušné. Ak generál zomrel pred týmto termínom, spravoval rád generálny vikár. Z dôležitej príčiny, keď to pomery vyžadovaly, sám pápež ustanovil generálneho vikára za generála, avšak po vypočutí mienky provincií.

Voľba generála mala slávnostný ráz. Na voľbu bol vyslaný od pápeža protektor. Apoštolským Breve z r. 1715 ustanovený bol od Klementa XI. za protektora kapituly kardinál Kristián August. Okrem toho pápež dňa 23. januára 1715 posla pre

kapitulu do Mariatálu požehnanie a dáva privilégium, že všetci, ktorí navštívia buď mariatálsky kostol, alebo ktorýkoľvek iný kostol pavlínsky v deň voľby, za obvyklých podmienok, získajú plnomocné odpustky. Platilo to, pravda, iba po dobu zasadnutia kapituly. Aby sa však vyhlo neblahým sporom okolo odpustkov, pápež dôrazne napomína, že ak by čo len najmenšie prijali za toto dobrodenie od ľudí, odpustky neplatia. Na tejto slávnostnej kapitule, na ktorej pavlíni oslavovali 500-ročné jubileum trvania rádu, okrem spomenutého kardinála Kristiána, zúčastnil sa i bývalý pavlínsky generál Imrich Eszterházy, biskup záhrebský (od r. 1708) a neskorší ostrihomský arcibiskup.²³⁾

Pozoruhodné je, že hoci mali pavlíni od 14. apríla 1669 svoj dom v Ríme na Kvirináli, generál rádu nebýval v Ríme, ale v Mariatáli. Ba od roku 1721 ustanovený bol Mariatál za trvalé úradné sídlo generálneho predstaveného.

No, práve o toto sídlo generálneho predstaveného viedly sa medzi pavlínmi ostré spory. Na slávnostnej kapitule v Mariatáli r. 1715 rozhodli Otcovia, že stálym sídlom generálovým v uhorskej provincii bude Nezider. Generál mal nabudúce bývať v tej provincii, ku ktorej pred voľbou patrilo. Pretože r. 1715 bol zvolený člen uhorskej provincie Ján Kristolovec, stal sa teda sídlom Nezider. Ročný príjem generála bol stanovený na 513 zlatých. Keď sa však prisťahoval do Mariatálu kardinál – protektor, odišiel generál do Nezidera a pridelené mu boli všetky príjmy kláštora neziderského. No generál Kristolovec nesúhlasil s týmto rozhodnutím. Bár bol rodom Chorvát, zvolil si za sídlo Mariatál. Kláštor mariatálsky a neziderský závodil o prvenstvo. Maďari boli proti Mariatálu a za Nezider. Kristolovec, aby uspokojil obe strany, odsťahoval sa do Chorvátska a otázku nechal nerozriešenú.²⁴⁾

²³⁾ 1725–1745. Porovn. Kemp, Memoria Basilicae Strigoniensis, str. 98–99. -- Dr. Veress Endre, A romai collegium Germanicum et Hungaricum, Budapest 1917, str. 81–82.

²⁴⁾ Kisbán, A magyar pálosrend története, sv. II., str. 72.

No, viedenský nuncius Juraj Spinula, ktorému bola táto otázka predložená, rozhodol, že generál musí bývať v tej provincii, ktorej členom bol pred zvolením. Maďarskí pátri však nechceli pripustiť, aby býval v Mariatáli. Chorváti a Slováci vložili prednosti Mariatálu. Mariatál, vravili, je ako by srdce celého rádu, má najlepšie spojenie so všetkými kláštorami. Druhá výhoda bola v tom, že by nemuseli prenášať rádový archív, lebo týmto by sa len ničil. Už generál Imrich Eszterházy,²⁵⁾ keď utekal pred Rákoczym z Lefantoviec do Mariatálu, stratil na ceste časť rádového archívu. Nechceli, aby sa toto ešte raz opakovalo. Ďalej, kláštor mariatálsky bol blízko cisárskeho dvora. Generál pavlínsky, ktorý bol členom uhorského snemu, kde mal miesto hneď po uhorských biskupoch, z Mariatálu mal najbližšie do snemu, keďže tento sa schádzal v Bratislave.²⁶⁾

A keď sa Maďari i proti tomuto postavili, ostatní sa rozhodli za Mariatál. Tiež i z toho možno vidieť, že Maďari boli tu v menšine. Maďari podali námietku, ostatní ju však zamietli znovu.²⁷⁾

Viedenský nuncius Spinula upozornil generála, aby zatiaľ, kým nepríde rozhodnutie od Svätej Stolice, neopovážil sa bez súhlasu nunciovho vkročiť do mariatálskeho kláštora. Ak to urobí, bude zbavený svojho úradu. Kristolovecz, rozrušený touto správou, viac sa na nuncia neobracal, písal iba nunciovmu auditorovi. Auditor neodpovedal, iba po Františkovi Ketzlovi odkázal Kristolovczovi, že sa nesmie ukázať v Mariatáli ani ako privátny človek. Ak by potreboval nejakú listinu z archívu, nech si ju opatrí skrz niektorého spoľahlivého člena.²⁸⁾ Kristolovecz v liste kardinálovi-protektorovi objasnil svoju mienku. Tento referoval o veci v Ríme. Kristolovecz odobral sa konečne do Nezideru, ale neostal tam dlho, vrátil sa zase do Lepoglavý.

²⁵⁾ Zvolený za generála rádu r. 1702.

²⁶⁾ Kisbán, A magyar pálosrend története, str. 76.

²⁷⁾ Podľa mienky niektorých pavlínskych teologov, generál pod farchou hriechu musí bývať v srdci rádu. A týmto je Mariatál, lebo leží pri Bratislave, kde sa aj snemy schádzajú. Kisbán, A magyar pálosrend története, sv. II., str. 74.

²⁸⁾ Kisbán, A magyar pálosrend története, sv. II., str. 75.

Za jeho nástupcu²⁹⁾ otázka sídla generála bola definitívne rozriešená. Rozhodnutie padlo na generálnej kapitule dňa 29. mája r. 1721, keď bol zvolený za generála Chryzostom Kozbialovecz, národnosti poľskej. Súčasne kapitula požiadala kardinála Tanariusa, aby o tom referoval v Ríme. Dňa 15. decembra toto rozhodnutie potvrdila Kongregácia de propaganda fide, a tak Mariatál sa stáva sídlom generála so schválením Apoštolskej Stolice.

3. Účinkovanie pavlinských generálov v Mariatáli do polovice XVII. storočia.

Zdalo by sa, že generál rádu pavlínov dostal sa so svojim sídlom do Mariatálu akoby náhodou.

Túto náhodu spôsobil tlak turecký zdola. No, práve túto náhodu možno pokladať za pokyn Prozreteľnosti Božej.

Na prvý pohľad zdá sa toto miesto nesúce, aby slúžilo na zastávanie úradu generálneho predstaveného; svojou azda trochu excentrickou polohou. No, prednosť treba vidieť v tom, že toto miesto bolo bezpečnejšie ako iné, lebo bolo schované v hlbokých horách, takže aj pri tureckých vpádoch cítil sa tu generál dosť bezpečne. No, nebolo ani tak neprístupné, lebo s Bratislavou spojovala ho už dávnejšie hradská, ktorá bola často upravovaná, keďže Mariatál, hlavne odvtedy, čo prišiel sem pavlinský generál, veľmi často hostil pútnikov z kráľovského rodu. A v Bratislave zdržiavali sa časom od dôb tureckej okupácie tak arcibiskupi ostrihomskí, ako aj cisári pri sneme alebo pri korunovaní kráľa.

Z Mariatálu spravoval generálny predstavený celý rád, ktorý bol z najväčšej časti osadený v Uhorsku, Chorvátsku a v Poľsku. Ako sídlo predstaveného i ako pútnické miesto získal týmto Mariatál veľa. Známosť jeho prenikla

²⁹⁾ Bol ním Chryzostom Kozbialovecz (1721 - 1727).

dĎaleko za domáci obzor. Nemálo prispel k tomu styk generála s Rímom, s panovníkmi susedných krajín, a s biskupmi všetkých diecéz, v ktorých boli pavlíni usadení. Pre Mariatál získavali pavlínski generáli od Svätého Otca odpustky, bohužiaľ, záznamy o nich sa stratili.

Mimoriadnou silou, ktorú i Bohorodička preukazovala, ale aj s pričinením pavlínov, zaradený bol Mariatál medzi svetové pútnické miesta. Gumpenberg vo svojom svetoznámom diele „Atlas Marianus“ medzi svetovými pútnickými miestami iba štyri uvádza z Uhorska. Z týchto na prvom mieste je mariatálske, skryté pod menom „Psoniensis“, ako sa shodujú dejepisci.³⁰⁾

Požehnaním bolo pre Mariatál a požehnaním bolo pre celý rád, že úrad generálnych predstavených zastávali mužovia, hodní svojho postavenia. Väčšia časť ich zasadla neskôr na biskupský prestol v Uhorsku, Chorvátsku alebo Poľsku.

Po dobytí Budína roku 1542 predstavenými rádu boli: Imrich I. 1542, František II. 1544–51, Gregor 1555, Imrich II. 1553, Tomáš Hatai III. 1556, Juraj II. Čerešňa 1560, Michal 1565, Peter VIII. 1570, Štefan V. Trnavský 1576.³¹⁾ O týchto, ako som už spomenul, nevedno, kde sídlili. Ak sídlili v Mariatáli, bolo to iba prechodne. V dobe, o ktorej hovoríme, generálny predstavený pavlínov volený bol doživotne. Nástupca Štefana V. Simon Bra t u l i c h (1593–1611) zastával svoj úrad až 17 rokov.

Táto pohnutá doba skutočne vyžadovala celého človeka. Protestantizmus lovil v kalných vodách, ktoré rozmútily žalostné pomery a do ktorých tak rušivo zasiahli výbojní Turci. Škôl, kde by sa mohli pripravovať noví duchovní pracovníci a spolu bojovníci Kristovi, nebolo; preto bludy sa šírili veľmi rýchle. A tí, ktorí ako-tak zostali verní Cirkvi, neodolávali dlho útokom nepriateľov, ktorí poukazovali na život kláštorný ako na vec, ktorá nemá pre dušu nijakého významu a zase majetky kláštorné boli vyhlasované za previnenie proti chudobe. I keď zostali rehoľníci zpočiatku nesúhlasili s takými

³⁰⁾ Gumpenberg edidit *Loca gratiarum* B. M. V. a. 1672 sub titulo: *Atlas Marianus, complectitur universim 1200 Effigies gratiosas.*

³¹⁾ B e n g e r, *Annalium...*, str. 573.

Jeden z pavlinských generálov, ktorí sídlili v Mariatáli. (Z miestneho múzea.)

heslami, neskôr aj ich strhla so sebou vlna nenávisti proti kláštrom. Na túto chvíľu iba číhali svetskí ľudia, ktorí mali v užívaní kláštorné majetky za ročný nájom. Bez rozmýšľania, ba ochotne pridali sa k druhej strane, aby mohli na tieto majetky siahnuť a si ich podržať.

Tak aj pavlíni museli sa boriť o svoje bytie a skoro všade treba im bolo začať s holými rukami. Ale nezľakli sa. Štefan Trnavský nanovo ich zorganizoval, dal im smernice na kapitule v Lepoglave roku 1577, a celú silu svoju vynaložil na to, aby povzniesol rád mravne a tým zase aj k bývalej sláve. To sa mu i čiastočne podarilo a na uznanie jeho zásluh menoval ho Svätý Otec roku 1587 za biskupa smyrnenského.³²⁾ V započatom diele pokračoval nástupca, zvolený v Mariatáli, Šimon Bratisulich (1593–1611).

³²⁾ Pongrácz, Triumphus S. Pauli Primi Eremitae, str. 58.

Starí členovia rádu boli čiastočne vysilení, čiastočne znechutení; preto prvou starosťou nového generála bolo, vychovávať nových odhodlaných kňazov. Ale doma nemali kde študovať, preto posielal mladých bratov na vynikajúce bohoslovecké fakulty, ako napr. do Ríma, do Viedne, do Olomúca i do Prahy. Takto mladí slovenskí pavlíni prinášali si z vynikajúcich vysokých škôl bohaté vedomosti a skúsenosti, ktoré upotrebili k dobrej domáceho ľudu. Neobyčajne nadaný pavlín bol Matúš Kupíňich z Račistofa, ktorí získal na pražskej fakulte doktorát filozofie a teologie.

Po svojom návrate do vlasti stal sa profesorom filozofie i teologie, začas bol prefektom štúdií v Trnave, potom priorom v Trnave a nakoniec uhorským provinciálom. No, i pritom, že bol všeobecne známy ako teolog, práve tak bol svedomitý v zachovávaní pravidiel rádových. Analista o ňom poznamenáva, že poznal iba dve cesty a to do chóru a ku knihám.³³⁾ Keď už bolo dostatočné množstvo týchto mladých síl, mohli pavlínski generáli pomýšľať neskôr na vlastné domáce štúdium.

Bratulich pri svojej funkcii generálneho predstaveného bol súčasne i zahrebským biskupom. Obozretnejší pavlíni však čoskoro zbadali, že diecézu riadiť a riadiť zároveň i rád nie je možné s dobrým úspechom. Oba tieto úrady vyžadujú si celého človeka. A preto generálna kapitula v Mariatáli roku 1611, na ktorej bol zvolený za generála Ján Zaicz (1611–1628) rozhodla, že nabudúce nik nesmie zastávať súčasne úrad biskupa i generála.³⁴⁾

Keď takto bola zvonku zabezpečená starostlivosť o rád, snažili sa generáli dať rádu vnútornú náplň. Nielen Zaicz šiel za týmto cieľom, ale i jeho nástupca Rudolf Biel (1628–29). Letopisec nezabúda u tohto ako zvláštnosť poznamenať, že nikoho nepustil na štúdiá, kto nepoznal gregoriánsky chorál.³⁵⁾ Zaiste urobil tak preto, aby sa pozdvihla a na vyššiu umeleckú úroveň dostala bohoslužba, na ktorej si pavlíni, ako rád kontemplatívny a kazateľský, dávali zvlášť záležať. Dbal najmä

³³⁾ Orosz, *Synopsis annalium...*, vol. II., str. 476.

³⁴⁾ Tamtiež, str. 115.

³⁵⁾ Tamtiež, str. 117.

na rehoľný sľub chudoby. O ktorom členovi zistil, že skrýval pri sebe ale u niekoho iného peniaze, ten nesmel byť pochovaný na posvätenom cintoríne. Letopisec poznamenáva o bratovi Lukášovi, že tento mal skrytých 60 zlatých. Keď na to po smrti prišli, dali ho vykopať a pochovať na mieste neposvätenom. Tak on, ako aj ostatní generáli, starali sa predovšetkým, aby sa čo najslávnostnejšie odbavovali pobožnosti a spevy k Panne Márii, zvláštnej patrónke rádu.

Práve v dobe, keď katolicizmus v Uhorsku pod vodcovstvom arcibiskupa Pázmányho začal dobýjať svoje stratené pozície, potrebné bolo predovšetkým organizovať a do šírky postaviť všetkých bojovníkov, pracovníkov za matku Cirkvi a jej povznesenie. Vnútri, v ráde pavlínov, javily sa ešte vždy isté disciplinárne nedostatky, takže kardinál Pázmány sa vyslovil, že treba rád buď zrušiť, alebo podrobiť ho dôkladnej reforme. Majúc na zreteli dlhoročnú požehnanú činnosť pavlínov, rozhodol kardinál zreformovať rád.³⁶⁾

Pázmány požiadal preto roku 1632 Svätú Stolicu, aby menovala vizitátora. Navrhol jej Jána Tomku, biskupa z Bosny a P. Bazilia, viedenského kapucína. Za vizitátora ustanovený bol Tomko. Tento sa hneď odobral do Chorvátska, aby sa na mieste samom presvedčil o stave veci. Svoje poznámky poslal do Ríma. V nich navrhol zvoliť nového generála a zmeniť stanovú. Svätá Stolica uznala za dobré, aby dočasne nebol zvolený nový generál.

Po vykonanej vizitácii nevedeli sa pavlíni rozhodnúť, koho majú vyvoliť za generála, či Chorváta či Maďara. Za generála vyhladený bol teda Poliak Stassewski. Ale Maďari zdráhali sa ho uznať. Obrátili sa i na Pázmányho, aby menovanie neuznal a odvolal. Osnovateľ týchto nepokojov, so strany Maďarov, Ján Zaicz, uhorský provinciál, písal v tej veci aj do

³⁶⁾ Visum fuit... Cardinali P. Pázmány... quod lapsu temporis ad eos defectus devenerit, ob quos aut penitus suppressendus, aut certa ratione reformandus sit. Hoc ultimum ipse elegit ex hac consideratione, quod Ordo hic in Hungaria sumpserit originem, ac aliquando cum magna Regni utilitate floruerit. Fraknói Vilmos, Pázmány Péter és kora, sv. III., str. 252.

Ríma, ale dostal odpoveď, že Svätý Otec nemôže súhlasiť s jeho podnikaním. Stassewski uznal, že za takýchto okolností nebude môcť s úspechom spravovať rád a preto odišiel do Poľska. Nato Pázmány, po svojej návšteve v Mariatáli, podriadiť Jána Zaicza, uhorského provinciála i s celou provinciou, priamo svojej moci. Poslal obežník celej provincii, v ktorom nariaďuje, aby členovia provincie neplnili rozkazy Zaiczove, dokiaľ ich neodobrí miestny biskup, lebo ináč privolajú na seba hnev a trest sv. Stolice. Keby sa Zaicz pokúšal násilím niečo uskutočniť, aby si jeho nariadenia nevšimli.

Pázmány videl, že za takýchto okolností nemôže rád úspešne napredovať, preto vyzval Stassewského, aby prišiel do Uhorska, do Mariatálu, a sám sa ujal vedenia rádu. Stassewski prišiel, ale Pázmány sa už jeho príchodu nedožil.

Zdá sa, že dovtedajší generálni predstavení boli väčšinou Chorváti. Ba Chorváti boli i v ráde najpočetnejší. V tejto dobe sa však začala rysovať skvelá budúcnosť pre pavlínov v Poľsku. Jasná Hora v Censtochovej, ako sídlo provinciálneho predstaveného, sústredila okolo seba mnoho zápalistých mladíkov, ktorí sa potom nezabudnuteľne zapísali do dejín Poľska. Nielen silu svojho ducha prepožičiavali svojmu v útrapách často klesajúcemu národu, ale venovali mu i svoje telesné sily, keď bolo treba hájiť vlasť proti protestantským dobyvateľom. Nečudo, že z týchto mladistvých, nebojácnych mužov, volili si pavlíni priebojníkov, ktorých stavali na čelo celého rádu.

S Martinom Gruskovichom (1632–1636) bol postavený na čelo rádu prvý Poliak. Analista o ňom poznamenáva, že bol muž vynikajúcich čností a neobyčajnej skromnosti. Nielen Gruskovich, ale i jeden z jeho nástupcov Mikuláš Stassewski (1640–1644) bol Poliak. V týchto dôležitých dobách spravoval rád veľmi obozretne. Bola všeobecná mienka, že to čo robí, robí zo zázračného vnuknutia Božieho. Múdre si všimal pokynov, ktoré dostával z Ríma, ale i sám nahliadol na to, že generál nemôže zastávať svoj úrad po celý svoj život tak, ako to úrad od neho vyžaduje a preto vystúpil s myšlienkou, že lepšie by bolo, keby generál rádu bol volený iba dočasne.

Túto svoju mienku, isteže v intenciách Ríma, predložil generálnej kapitule a tá odhlasovala, aby nabudúce mohol byť generál volený iba na šesť rokov, s tou výhradou, že po šiestich rokoch môže byť volený znovu.

Skutočne už jeho nástupca Martin Borkovich bol zvolený na dobu šesťročnú (1644–1650). Jeho nevšedným vlohám najlepšie svedectvo vydáva to, že bol ešte dvakrát zvolený za generálneho predstaveného (r. 1651, ale ešte v tom istom roku sa vzdal a znovu bol zvolený 1657–63). Takúto ruku potreboval rád, ale i Mariatál. Mariatálsky kláštor dôstojne nereprezentoval sídlo generála. Bol malý, rozpadnutý a peňazí na opravu domu nebolo. A preto bolo pre Borkovicha vítanou príležitosťou, keď cisár Ferdinand IV., po svojej korunovácii (1647–1654) navštívil Mariatál v sprievode ostrihomského arcibiskupa Juraja Lippayho (1642–1666). Cisár hneď venoval 4000 florenov, aby boli opravené zrúcané stavby. A od arcibiskupa vymohol si Borkovich, aby prijal do trnavského seminára dvoch pavlínskych bohoslovcov. Arcibiskup svolil s tou podmienkou, že budú nosiť odev diecéznych bohoslovcov.³⁷⁾

Filozofické vzdelanie nadobudol Borkovich v Olomúci a teologické v Ríme. Ako muž širokého rozhľadu poznal a skúsil ťažkosti, keď musel prosiť o miesto do cudzích seminárov pre svojich klerikov a preto si umienil, že zriadi domáce rádo-
vé štúdium. Ale nebolo to v jeho moci, lebo nemal k tomu dostatočných síl. Keď nemohol uskutočniť tento svoj úmysel, chcel aspoň pripraviť cestu k nemu. Poslal svojich bohoslovcov na známe bohoslovecké fakulty, aby nadobudli potrebného vzdelania. Keď vypršalo prvých šesť rokov jeho generalátu, svolal na 8. júna 1650 generálnu kapitolu do Mariatálu na voľbu nového generála. Ale definitórium, delegáti vyslaní z Chorvátska i Poľska, vyvolili ho znovu za generála. Do Mariatálu prišiel vtedy i chorý provinciál poľský P. Kazimír Zaremba, ktorý sa už viac nevrátil do Čenstochovej. Prvý

³⁷⁾ Pongrácz, Triumphus S. Pauli, Primi Eremitae, str. 350.

bol pochovaný do novej krypty, ktorú dal nedávno predtým vybudovať Borkovich.

Na druhej generálnej kapitule počas svojho generalátu, roku 1657, prichodilo Borkovichovi usporiadať vnútorné pomery rádu. Pavlíni totiž boli doteraz menovaní rádom sv. Augustína. Mali síce rehoľu svätého Augustína, ale sami sa nazývali Rád svätého Pavla a s augustiniánmi, okrem reguly, nemali veľa spoločného. Ba, niektorí historikovia ich zaraďovali aj medzi benediktínov. Pavlíni bránili samostatnosť a nezávislosť svojho rádu. Chceli, aby táto otázka bola definitívne rozriešená aj pred cirkevnou vrchnosťou. Dosiahli toho, že pápež Alexander VIII. (1655 – 1667) bulou: *In supremis militantis Ecclesiae solio...* zo 6. septembra 1658 potvrdil všetky ich doterajšie privilégia, exempcie i fakulty a schválil ich pomenovanie: Rád sv. Pavla.³⁸⁾ Meno svätého Augustína v *Confiteor* bolo ešte ponechané. Až roku 1672 za generála Kéryho usnesením generálnej kapituly bolo nahradené menom svätého Pavla.³⁹⁾

Za rekatolizácie bol Borkovich ustanovený od sv. Otca za apoštolského prefekta misií pre Horné Uhorsko.⁴⁰⁾ Bol mužom skutočne apoštolským, apoštolskej pokory. Aby som vyzdvihol iba jednu udalosť, ktorá charakterizovala jeho pokoru: Stalo sa, že novokňaz Matej Skutič, keď bolo mnoho práce pri pútiach, dlho čakal na miništranta. Borkovich vzal misál a na údiv všetkých pútnikov vzorne miništroval.⁴¹⁾ Bol všeobecne pokladaný za svätca. I P. Molitor S. J., rektor olomúckeho konventu, keďkoľvek dostal od Borkovicha list, pobožkal ho s povzdychom „Ó, svätá ruka“. Ba aj cisár Leopold pýtal sa raz svojej manželky Eleonóry, či chce vidieť živého svätca, a keď vyslovila svoj súhlas, povedal: „Tu je“, a ukázal na Borkovicha.

Nielen ako generálny predstavený, ale i neskôr ako biskup záhrebský (od roku 1668), keď sa vrátil do svojej vlasti, javil nevšedný záujem o sverené stádo. Bol nadšeným pracovníkom unionistickým. Vedel, že násilím nezíska odlúčených kresťanov

³⁶⁾ Benger, *Annalium...*, str. 23.

³⁹⁾ Tamtiež, str. 104.

⁴⁰⁾ Vid' str. 108.

⁴¹⁾ Benger, *Annalium...*, str. 241.

pre katolícku cirkev. Čoskoro po svojom príchode do Záhreba zriadil tam seminár pre sjednotených klerikov.⁴²⁾

Záhreb dal pavlínom i Pavla Ivanovicha (1651–1657), ktorého analista charakterizuje týmito slovami: „Bol práve tak láskavý ako prísny, zaslúžil si, aby bol práve tak milovaný ako obávaný“. Pre svoje zásluhy bol Ivanovich menovaný roku 1657 za titulárneho biskupa (scardonensis) a spolu v roku 1659 dostal aj prepozitúru sv. Tomáša na hore Ostrihomskej.⁴³⁾ Na priane ostrihomskeho arcibiskupa Juraja Lippayho zriekol sa týchto titulov a stal sa titulárnym biskupom tininským.⁴⁴⁾ Keď však po šiestich rokoch bol znova zvolený za generála (1663), zriekol sa radšej biskupstva, aby nezavdal príčinu k nedorozumeniam, hoci smel zastávať úrad generála aj ako titulárny biskup. Na Svätého Ducha roku 1663 schádza sa volebná kapitula v Mariatáli. Za generála zvolený je P. Ivanovich, za jeho vikára Martin Borkovich, za definitov: E. Nagy, Matej Selegovich, Ján Skotnický a Gregor Bébery, za generálneho sekretára Ján Vanoviczy.

Ivanovich po voľbe za generálneho predstaveného mal sa odobrať do Lepoglavý, ktorá bola v ten čas úradným sídlom generála. Ale nešiel ta z obavy pred Turkami.

I keď desaťročie jeho generalátu je tak rozvírené vpádmi Turkov, nijako neubralo jeho činnorodej práci. Ba, pavlínsky rád v tejto dobe rozkvitá. Zachytáva širšie pozície, dostáva sa ďalej od svojich doterajších stredísk. Roku 1660 poslal prvých členov do kláštora krumlovského na Morave, 1661 do nového kláštora vo Varšave,⁴⁵⁾ 1664 do Ulmu. Ba len o dva roky neskôr posielala sekretára Jána Vanoviczyho a definitora provincie poľskej Mikuláša Lubniča do Ríma, aby posúdili podmienky, za akých by mohol rád zakotviť vo Večnom meste. Cesta týchto dvoch mužov mala dobrý úspech, lebo už 14. apríla v tom istom roku usadili sa pavlíni na Kvirináli.⁴⁶⁾

⁴²⁾ Tamtiež, sv. II., str. 93, 234.

⁴³⁾ Porovnaj Kollányi, Esztergomi kanonokok, str. 278, kde jeho meno uvádza sa Ivanics a dodáva, že Lendvay, Liber ecclesiasticarum dignitatum, udáva jeho meno dôsledne: Ivanovich.

⁴⁴⁾ Podľa Kollányiho, kninským.

⁴⁵⁾ Benger, Annalium..., sv. II., str. 11. ⁴⁶⁾ Tamtiež, str. 83.

4. Turci a kuruci plienia Tál a okolie.

Mariatál nikdy nebol priamym cieľom tureckých útokov, lebo tam nebola nijaká pevnosť. Ani dedinka Marianka, ani kláštor neboly opevnené. Rozsiahle okolné hory skýtaly obyvateľom i kláštoru dostatočnú ochranu, robily im akési závetrie. Po bitke moháčskej (1526) uchýľovalo sa nielen obyvateľstvo do hôr, ale odnášalo ta i svoje poklady, aby si ich tak zabezpečilo. I ostatky svätého Jána Almužníka, ktoré do roku 1530 byly uctievané v budínskom hrade, odniesli v tomto roku pavlíni, Ján Salonkeméni, Ján a Lukáš Bánffy spolu so štyrmi debnami, ktoré byly naplnené pokladmi, do mariatálskeho konventu. Až keď pominulo nebezpečenstvo na rozkaz Ferdinanda I. odviezol tieto veci Ján Salay do bratislavského dómu sv. Martina, kde pre relikvie vybudovaná bola mramorová hrobka.⁴⁷⁾

Hoci Mariatál nebol priamym cieľom vpádov nepriateľského vojska, predsa zakúsil krutosť tureckého biča. Hordy, ktoré sa potulovaly okrem regulárneho vojska, byly omnoho horšie ako toto. Ruky lupičov, ktorým nič nebolo sväté, vábily poklady a votívne dary, nahromadené na posvätnom mieste po stáročia od zbožných pútnikov. Nielen Bočkayove sbory, ktoré vedené Benediktom Bucchiom, vydrancovaly roku 1605 Pezinok, Čeklís, Sv. Jur a okolie⁴⁸⁾, ale ešte viac zle platené Bethlenove vojská, spojené s tureckými oddielmi ožobráčily r. 1618 Mariatál,⁴⁹⁾ olúpily kostol o všetky cennosti, odvliekly zvony,⁵⁰⁾ rozhádzaly aj hrobky v kryptách, lebo sa domnievaly, že tam azda nájdu poklady. Zničená bola vtedy aj hrobka Ondreja Báthoryho, pána hradu Devína, ktorý štedro podporoval Mariatál, medziiným

⁴⁷⁾ Rupp J., Magyarország helyrajzi története, str. 61. Dnes je telo sv. Jána Almužníka uložené v barokovej kaplnke pristavenej na ľavej strane dómu sv. Martina.

⁴⁸⁾ Bél M., Notitiae Hungariae novae, diel I., str. 218.

⁴⁹⁾ Balogh, Beatissima V. Maria Mater Dei qua Regina et Patrona Hungarorum, str. 455.

⁵⁰⁾ Liber historicus Ecclesiae talensis, str. 4.

urobil základinu, z ktorej by sa platilo večné svetlo pred milostnou soškou. Na jeho vlastnú prosbu pochovali ho pavlíni v krypte uprostred kostola.⁵¹⁾

Ničím sa tieto vojská nelíšili od najzúrivejších vojov tureckých, ktoré, spojené i s tatárskymi vojskami, prihnať sa na západné Slovensko r. 1663. Prišli tak nečakane, že obyvatelia, vychádzajúci z jedného mestečka, ani len nevedeli o tom, že susedné majú už v moci Turci. Lahko porazili kresťanské vojsko pri Parkáne, obsadili Nové Zámky, Levice i Nitru. Veľká čiastka Turkov pri Hlohovci prešla cez Váh a odtiaľ ako víchrica hnala sa na západné Slovensko, ba vtrhla aj na susednú Moravu. Bezbranný dedinský ľud musel sa bezmocne pozerať, ako mu Turci ničia ohňom i mečom majetok i životy. Nemal im kto odporovať. Útočiskom mnohých v týchto dobách bola Matka Božia tálenská, ktorej materinskú ochranu skúsil predovšetkým generálny predstavený pavlínov Pavol Ivanovich. Šiel za povinnosťou do Bratislavy a skoro by bol upadol do rúk Turkov, ktorí sa nečakane objavili pred bránami Bratislavy. Podarilo sa mu však uniknúť. Túto svoju záchranu vždy pripisoval zvláštnej pomoci Matky tálenskej. Podobne zvláštnym spôsobom vyviazli z takého nebezpečenstva Ján Eble a klerik Ján Stanchich.⁵²⁾

Podivným zdá sa byť aj to, že hoci v tomto roku celé okolie Mariatálu bolo vyplienené, zhorelo do tla, Mariatálu sa Turci vôbec nedotkli. Zmieňuje sa o tom i Kéry.⁵³⁾

⁵¹⁾ Dňa 9. augusta 1736 náhrobná mramorová tabuľa z krypty Báthoryho bola umiestená pri zadnom vchode do kostola, kde je ešte podnes. Na nej je nápis: Spectabilis et Magnificus Dominus comes Andreas de Báthor iudex curiae Maximiliani II... obiit anno Dni MDLVII V. oct. Vedľa tejto tabule sú dnes ešte dve mramorové tabule pravdepodobne z krypty Mikuláša zo Salmu, miestodržiteľa, ktorý bol tiež v Mariatáli pochovaný. Diarium ven. Conventus Tal., str. 238.

⁵²⁾ Benger, Annalium..., sv. II., str. 400.

⁵³⁾ Ferocia martis Turcici: „Saedes Divae Matris, aedes sacra, lethiferis adimit periculis caput. Formam solis hujus nulla hostilis maculavit eclypsis, ager ille nullam inimicarum spinarum sensit iniuriam. Haec arca cataclysmi Asiatici non absorbetur flumine. Evadit omnem Aquilonis rabiem haec Hungariae Pharos“.

Ešte s väčšou šialenosťou vrhli sa Turci a Tatári na tieto kraje nasledujúceho roku 1664. Turci pripravovali sa už vtedy na Viedeň, ale boli odrazení pri sv. Gotharde. Cisár Leopold I. (1657 – 1705) uzavrel vtedy s nimi síce mier, ale podľa ujednania mieru, najnovšie dobyté kraje v južnej časti Slovenska ostali v moci Turkov. Malé časti ustupujúcej tureckej armády, ktoré sa neodvážili na opevnené mestá, lúpili po bezbranných dedinách. Vydrancovaly aj malú dedinku Marianku,⁵⁴⁾ ale na kostol a kláštor nesiahly. Pavlíni pripisovali to zázračnej ochrane Matky Božej. Z opatrnosti poslali už skoršie, keď ešte nehrozilo nebezpečenstvo, do bezpečnosti všetkých členov rádu; v konvente mariatálskom ostal iba prior Michal Sóos, podprior Jozef Sára a niekoľkí iní. V obavách celé noci prebdeli v modlitbách pred zázračnou soškou; no, Turci odtiahli bez toho, že by kláštoru ublížili.⁵⁵⁾

Ale keď r. 1683 tiahli znova okolo, už neprialo Mariatálu také šťastie. Nebol to akiste hlavný prúd vojska, ktorý pod vedením Kara Mustafu tiahol k Viedni, ale turecké voje sjednotené s kuruckým vojskom Tökölyho, ktoré sa v tom istom roku formovalo k boju proti Karolovi Lotrinskému pri Bratislave.⁵⁶⁾

Generál rádu Gregor Bébery zavčas odniesol sošku do bezpečného stupavského hradu, do Pajštúna.⁵⁷⁾ Pre Mariatál nastal osudný deň. Zlaté a iné cenné veci z kostola a kláštora boli odnesené, oltáre v kostole porúcané, relikvie svätých i hostie rozhádzané a pošliapané. Čo ho by sa neboli dopustili ani sami Turci, urobili ich spojenci, stojaci v službách Tökölyho. I keď vnútorné zariadenie bolo spustošené, predsa stavisko kostola a kláštora nebolo zničené, hoci všetky okolné dediny blčaly plameňom.

⁵⁴⁾ Benger, *Annalium...*, sv. II., str. 48.

⁵⁵⁾ Tamtiež.

⁵⁶⁾ František Lotrinský, ako sám priznal, zakúsil zvláštnu ochranu Matky Božej tálskej v boji proti neveriacim. Na znak svojej vďačnosti poslal do Mariatálu dve vojenské štandardy, na ktorých orol s rozpätými krídlami blíži sa k slnku a pod obrazom bolo napísané: *Soli non cedo* (Ani slnku neustupujem). Koptik, *Thalleidos...*, str. 73.

⁵⁷⁾ Benger, *Annalium...*, sv. II., str. 202.

S porážkou Turkov a s ich vyhnaním z územia dnešného Slovenska ešte hneď nenastal dávno túžený pokoj, lebo v nepravidelných trupách miesily a napádaly sa vojská kurucké s cisárskymi. Potrvalo ešte dlho, kým celé územie bolo vyčistené od kurucov. Pritom obyvateľstvo bolo drancované nielen od vojska kuruckého, ale i cisárskeho, lebo toto tiež pozostávalo väčšinou zo žoldnierov, ktorí rovnako zbíjali, ako by boli nepriateľmi krajiny, ktorú mali vlastne chrániť.

V búrlivých rokoch už na konci XIII. a na počiatku XIV. storočia častejšie poskytol pavlínom bezpečné útočisko hrad Pajštún. Na tomto hrade v domácej kaplnke odbavovali mariatálski pavlíni služby božie. Pavlíni boli aj vychovávateľmi tamjších grófskych potomkov. Preto niet divu, že sa tu cítili bezpečne v chvíľach neistoty a bojov.

Prvú písomnú zprávu o hrade Pajštúne nachádzame v listine z r. 1349. No, jasnejšia je už listina kráľa Ludovíta I. Veľkého z r. 1377, v ktorej kráľ vyníma Mariatál zpod právomoci tohto hradu. Od XIV. do XVI. storočia vládli na hrade grófi svätajurskí a pezinskí.

Keď vymrela rodina povestných a podľa svojho násilného vystupovania známych grófov svätajurských a pezinských, ktorá mala na okolí veľké majetky (Devín, Bratislava, Svätý Jur, Pezinok, Stupava), hrad Pajštún a k nemu patriace panstvo stalo sa majetkom kráľovským. Roku 1550 panovník dal hrad Pajštún a k nemu patriace majetky do zálohu Gašparovi Serédymu, po smrti ktorého prevzal ho s tým právom jeho syn Juraj. Gróf Július zo Salmu mal hrad a panstvo v zálohu za 80.000 toliarov (1583).

Roku 1592 generál barón Mikuláš Pálffy dostal povolenie od cisára Rudolfa II. hrad Pajštún aj s panstvom od grófa Júlia zo Salmu vymeniť a roku 1599 ho aj vymenil. Za dvadsať rokov potom zdedil hrad Pavol Pálffy, krajinský palatín. Hrad bol veľmi zanedbaný. Palatín dal ho s veľkým nákladom opraviť a pristavil k nemu značnú časť. Neskôr si však majiteľ hradu postavil pohodlné panské sídlo v Stupave a tak pyšný Pajštún, skončiac svoju úlohu, bol vyprázdnený. Od tých čias rušný život na hrade utíchol, hrad začal pustiť, rozpadávať sa.

V polovici XVIII. storočia zhorela strecha a časť hradu. Zachovalú časť hradu vyhodilo do povetria roku 1810 Napoleonovo vojsko.

Taký bol osud niekedy slávneho hradu. No, keď bol ešte Pajštún pri sviežich silách, koncom XVII. storočia, bol veľkou oporou mariatálskych rehoľníkov. Priniesli sem niekoľkokrát svoj rádový archív, ktorý mal veľkú cenu, lebo bol archívom pavlínskeho generála. Vo svojich odolných múroch poskytoval hrad Pajštún až päťkrát útulok mariatálskej milostnej soške. A to roku 1663, 1664, 1683, 1697 a 1708.

O tomto prenášaní sa iba dvakrát pavlínsky analista širšie rozpísal. Roku 1683 prenášal sošku sám generálny predstavený Gregor Bébery, rodák z Báhona. Zaste to urobil z vnuknutia božieho, lebo onedlho potom zaúpel Mariatál pod barbarskou krutosťou, bol spustošený k nepoznaniu. Druhú spomenutiahodnú púť do pajštúnskeho hradu nastúpila mariatálska soška roku 1697. Búrka povstania vlnila sa toho roku ohňom i mečom po celom okolí. Osamelé miesta nedovolaly sa tak skoro pomoci proti sberbe. Skôr ako by prišla pomoc, mohlo už byť neskoro. Sošku tento raz prenášal Alexander Mačaj s vedomím generálneho predstaveného Ludovíta Bariloviča a P. Mikovinyiho. Na miesto originálnej sošky umiestili pavlíni na hlavnom oltári inú sošku, ktorá ani nebola úplne podobná zázračnej soške. Ale bola považovaná za pôvodnú. Za mimoriadnu milosť považovali pavlíni aj to, že len čo pominul strach z nastávajúceho nebezpečenstva vzbury, veriaci ľud vo veľkých zástupoch hmul sa ku kolíske tálenskej, aby tam oslávil narodeniny Matky Božej. Na sviatok Narodenia Panny Márie pavlínski otcovia rozdali 11.000 svätých prijímaní a v oktáve Narodenia ešte ďalších 9.000.

Ešte i roku 1708 museli odniesť pavlíni mariatálsku sošku na stupavský hrad Pajštún.⁵⁶⁾ I známy Koptik sa o tom zmieňuje:

⁵⁶⁾ Benger, Annalium..., str. 320.

O quae fata tulit? Quoties abscondita Castro
haesit vicino? nunc tot iam saecula durat
Imputris, invermis, nullaque teredine laesa.

Discere vis causam? Pietas servavit illaesam.⁵⁹⁾

Začiatkom XVII. storočia Slovensko sa stáva zase krvavým javiskom. František Rákoczy II. využil nálady časti uhorského zemianstva, ktorá krivým okom pozerala na absolutistické chůfky viedenského dvora po krajinskom sneme bratislavskom roku 1687. Vrenie nespokojnosti tlelo medzi protestantským ľudom a keď našlo schopného vodcu, vyrazilo na povrch v celej sile krvavého odboja. Roku 1703 Rákoczy má v moci takmer celé Slovensko,

Cisár Leopold chcel ho vojenskou mocou prinútiť ku kapitulácii. Túto úlohu mal čiastočne splniť Heister, veliteľ cisárskeho vojska, ktoré postupovalo z Rakúska smerom na Bratislavu. Okolo 21. decembra roku 1704 hlavný stan, pod vedením generála Heistera, usadil sa v Stupave. Vojsko, ktoré postupovalo proti Rákoczemu, bolo sohnané so všetkých strán. A hoci aj Rákoczy bojoval pod zámienkou náboženskej slobody, keďže protestanti boli ukrátení, nebol to pravý náboženský boj, lebo i na strane cisárskej bola veľká časť protestantov. Heister nemal pevnú ruku. Svojich žoldnierov zle platil, preto z tábora stupavského vychádzali títo do okolitých dedín a lúpili, čo sa dalo. V Mariatáli napred vyprázdnil sýpky a pokladňu. Ale s tým sa neuspokojili. Prišli opäť, rozrúbali a vylámali kláštorné a kostolné dvere a odnášali všetko, čo sa odniesť dalo, nevynímajúc ani kostolné kalichy a bohoslužobné rúcha. Kto sa opovážil postaviť do cesty, odniesol to nejednou ranou meča. Dokrvavení boli aj pavlíni. Na naliehavé prosby pavlínov poslal generál Heister svojho pobočníka generála Desfinesa (neskoršieho veliteľa pevnosti leopoldovskej), ktorý nasadením vlastného života musel zaháňať nedisciplinovaných vojakov.

⁵⁹⁾ Koptik, Thalleidos..., str. 45.

Príbehy divné! Koľkokrát menila miesta
na hrade susednom! Po toľkých rokoch žiari,
bez porušenia trvá - k nej nás vedie cesta.
Zbožnosť nášho ľudu chráni ju v svätožiari.

Ako katolík, bol hlboko dojatý, keď videl pošliapané hostie a porúcané oltáre. S vytaseným mečom rúbal do svojich neposlušných vojakov. Čo nebolo odvrátené, rozkázal vrátiť, a aby pavlíni boli bezpeční, postavil na svätom mieste ako stráž niekoľko cisárskych vojakov.⁶⁰⁾

Isteže hmotná škoda, ktorú spôsobily i Mariatálu tieto boje, bola veľmi značná. Ved' Mariatál niekoľkým rabovaním bol úplne ožobráčený. No, táto rana sa zahojila. Ale dlhšie zostala otvorená rana morálna, ktorá narobila toľko duševnej škody. Obyvateľstvo neustálymi bojmi otupené, prinútené bývať viac v lesoch ako v pokojných domovoch, po stránke mravnej hlboko pokleslo. Ondrej Kollenicz, mariatálsky kazateľ, v kázni veľkonočnej roku 1712, ktorej dal titul: „Kázeň X. na nedeľu veľkonočnú, povedaná v kláštore mariatálskom vo vojne kurucko-rákoczyánskej po vylúpení kláštora“, charakterizuje túto dobu. I keď ide o kazateľa, o ktorom by sa azda mohlo predpokladať, že v niektorých veciach preháňa, predsa nesporne dá sa mnoho posúdiť, akú mravnú pečať niesla táto doba. Mravnú skazu prirovnáva ku hrobu, ktorý bol utesený pri valených ťažkých kameňom. „A kto nám odvalí, pýta sa ďalej, kameň s tohoto hrobu?“ Potom ospevuje niekdajšiu slávu Mariatálu a živými slovami kreslí prítomnú smutnú dobu: „Ako slávnostne a s akou zbožnosťou sa odbavovali predtým veľkonočné sviatky na tomto tálenskom mieste. A hľa, teraz skutočne by sme si mohli posťažovať s prorokom Izaiášom: Cesty na Sion sú smutné, lebo niet nikoho, kto by prišiel na slávnosti. Akí zronení a smutní pozeráme na procesie kedysi prespevujúce, teraz zmenené na rúhajúce sa vojská, prápory kostolné zmenené na prápory vojenských oddielov a radostné Aleluja zmenené na najsmutnejšie beda a najtrpkéjšie nariekanie. Akú má teraz i naša Divotvorkyňa časť? Keď ľudí, ktorí si pred oltárom tejto Divotvorkyne bezstarostne prespevovali, olúpili o šaty i obleky, kláštor, kostol i sakristiu olúpili o všetky sväté veci? Akú majú útechu jej verní strážcovia – rehoľníci? Keď ich olúpili o majetok, ba i na tele im ublížili, vraždili, bili a ne-

⁶⁰⁾ Benger, Annalium..., str. 371.

hanebne s nimi zachádzali? Aká je to česť pre najsvätejšiu Pannu? Skutočne mohli by sme povedať s týmže prorokom: Videli ju nepriatelia a vysmiali jej sviatky. Kedysi každý, kto prichádzal s procesiou na tento posvätný deň, ako len mohol, slušne sa obliekol, teraz sotva si môže obstaraf ošúchaný odev. Kedysi prichádzaly panny ozdobené, kypiace zdravím a červeňajúce sa, teraz hladom vycivené, žiaľom zmorené, ledva hľadia, o tých by sa mohlo povedať: Panny jeho šeredné. Ak pozreš na škody, ktoré utrpel zubožený ľud? Zase ti odpovie prorok: Ruku svoju položil na všetko jej žiadúce. Ak chceš počuť plač a vidieť slzy? Slzy jej na jej tvári, a niet nikoho, kto by potešil. Jestli sa opýtaš sirôt a vdôv? Mnohí odpovedia: Siroťami sme sa stali bez otca, matky naše ako vdovy. Kto konečne vypočíta, kto vyloží všetky bolesti a trpkosti úbohého ľudu? Toto je ten tvoj veľký – môj smutný a navštívený ľud – , toto je ten veľký a na odvalenie ťažký kameň, ale kto ti pomôže? Kto ti ho odvalí?“⁶¹⁾

Ale rovnako ani táto metla božia, tieto búrlivé doby, neboly celkom daromné a neužitočné. Otvorily oči spiacim, vyburcovaly pohodlných a nalialy sily odhodlaným, aby sa znovu s chuťou dali do práce. Netrvalo to dlho a Mariatál zase kvitol. Poškodený kostol dali do poriadku pilné ruky pavlínov, zápalisté slová kazateľov kriesily ľud z mravného úpadku a štedrý darcovia nahradili aspoň čiastočne to, čo svätokrádežné ruky hrabivých žoldnierov odcudzily.

5. Po vyhnaní Turkov nový rozmach pútnického miesta.

Následky vpádov tureckých boly aj pre Mariatál dlho badeťné. Pavlínsky rád bol ochromený, teda muselo to pocítiť aj ústredie celého rádu. Prvou snahou rádu bolo doplniť svoje rady novými čerstvými silami, a tie sa potom skoro uplatňujú v práci ako doma tak i v misiách. Už koncom XVII. storočia a začiatkom XVIII. stor. prúdi celkom nový život i na poli du-

⁶¹⁾ Kollenicz, Stella triplex, str. 168.

ševnej a vedeckej činnosti mariatálskeho kláštora. A to tým viac, že kláštor našiel si hojných podporovateľov, ktorí ho hmotne zabezpečili. Štedrosť podporovateľov bola badateľná i navonok. Nové kaplnky, vystavané v tejto dobe, mali prispieť k okrase pútnického miesta.

Predovšetkým r. 1691 postavená bola kapla sv. Anny⁶²⁾ pred kostolom. Kaplnka svätej Anny, ako píše Orosz, bola postavená zároveň s kostolom ešte v XIV. stor. a už vtedy bola tu svätá Anna uctievaná zvláštnym spôsobom. Táto kaplnka bola však zmenšená r. 1663, kedy boli v chrámovej lodi pristené bočné oltáre.⁶³⁾

Do Mariatálu prichádzali pútníci viacerých národností. Kostol nestačil zvládnuť toľko ľudí a preto rozhodli sa pavlíni postaviť na nádvorí väčšiu kaplu, pri ktorej by sa mohli odbavovať služby božie. Náklad na stavbu hradil kláštor mariatálsky a ctiteľia Sv. Anny, ako poznamenali pavlíni chronografom nad vchodom:

HanC CapeLLaM ereXerVnt sanCtae Annae CLientes,
Vos VoVete Vestra Vota psaLLentes.⁶⁴⁾

⁶²⁾ Benger, Annalium..., str. 266.

⁶³⁾ Orosz, Liber historicus, str. 3.

⁶⁴⁾ Benger, Annalium..., str. 267.

Barokový oltár v kaplnke svätej Anny.

Kláštor mariatálsky nebol už chudobný. Nadobudol si niečo majetkov; čiastočne z kráľovských darov, z darov súkromníkov a čiastočne kúpou. Už roku 1381 odkúpili pavlíni od Mikuláša Prodára mlyn v Stupave na tri kolesá, kde predtým mali aj svoj stavaný mlyn. Tento si podržali až do roku 1786. R. 1479 Helena, dcéra Juraja Rozgonyiho, dala kláštoru mariatálskemu polovicu svojho zemianskeho dvora v Bratislave na Dlhej ulici a druhú polovicu daroval im Ladislav Rozgonyi. Tento majetok (nazývaný: dom bielych mníchov) podržali si tiež až do svojho zrušenia. Roku 1515 dostal kláštor do daru celú obec Bystricu. Kráľ Ľudovít II. povolil kláštoru r. 1520 postaviť mlyn na Dunaji pri Bratislave. Od nitrianskeho biskupa Štefana Fejérvöviho (1587–1596) r. 1591 dostali dvor a niekoľko viníc v Račištorfe, kde mali pivnicu, vínový lis a pivovar. R. 1671 Juraj Lipčák, bystrický farár⁶⁵⁾ dal im vinohrad, r. 1638 pavlín Pšaverezky odkázal Mariatálu tri vinohrady, päť lúk a dom v Grinave, roku 1689 dostal kláštor pri Veľkých Dvoranoch od bratislavského kanonika Verešmartiho 40 jutár ornej pôdy, r. 1673 dostali vinohrad v Devíne od Roziny Kapušovej. Kláštor mariatálsky dňa 7. novembra 1690, podľa testamentu vojvodu Imricha Erdödyho, dostal 2.000 florenov, aby za zomrelého darcu boli odslúžené dve sväté omše. Okrem toho, aby každý mesiac boli odslúžené dve sväté omše spievané, alebo miesto jednej spievanej dve tiché a každoročne jedna výročná svätá omša. Ak by však konvent tálsky nemohol alebo nechcel nabudúce vziať túto povinnosť na seba, môže ju prepustiť inému pavlínskemu kláštoru.

Roku 1694 priputoval do Mariatálu Štefan Zichy a pred oltárom Panny Márie zaviazal sa na takýto sľub: Každoročne zaplatí toľko florenov, koľko sa dožije rokov. Tento sľub verne plnil až do svojho 77. roku.

Roku 1713 Matej Guraby, kanonik rábsky, dal kláštoru fundáciu 2.000 florenov, aby v kostole mariatálskom odspievali za neho každý mesiac jednu svätú omšu a na výročný deň

⁶⁵⁾ Srv. Némethy, Series parochiarum, Esztergomi 1894, pag. 745. Juraj František Lipčák bol farárom v Záh. Bystrici od 28. okt. 1665–1673, potom vo Sv. Juri a konečne 1691 v Podolí pri Novom Meste n/V., kde účinkuje, do r. 1692.

spievané rekviem. – Vdova Aschingerová dala r. 1715 kláštora svoj slobodný dom v Dev. Novej Vsi v cene 300 florenov i s dvoma lúkami s podmienkou, aby každoročne za ňu odslúžili určitý počet svätých omší. – Spišský kanonik Juraj Raichscher venoval v tom istom čase 70 zlatých na zakúpenie postelí pre pútnikov.

• Spomenul som iba dôležitejšie dary, odkazy a kúpy, ktorých Rupp vypočítava na siedmych stranách. I keď po čase z týchto majetkov pavlíni niektoré stratili, vidno z toho, že tak mnísi ako i miesto Mariatál bolo obľúbené a preto aj podporované.⁶⁶⁾ Len tak si vieme vysvetliť, že miesto, toľkokrát zničené, nezaniklo, ale bolo vybudované znova.

V poslednom desaťročí XVII. storočia, r. 1696, dal postaviť Ján Maholányi nad prameňom, kde podľa legendy bola najdená zázračná soška, rotundovitú kaplnku za 1000 zlatých. Dňa 16. mája r. 1702 posvätený bol v nej oltár, aby sa tam mohla svätá omša slúžiť.⁶⁷⁾ I v kostole ešte r. 1694 Pavol Szécseny, biskup vesprimský, konsekroval nový hlavný oltár, lebo starý oltár zničili Turci.⁶⁸⁾ Pri tejto príležitosti postaral sa o novú korunku pre milostnú sošku kniežaťa Eszterházy. K tejto slávnosti prišli hudobníci poslaní od kniežaťa Lichtensteina z Regensburgu.⁶⁹⁾

Koncom 17. storočia pútnikov prichádzalo v pokojnejších časoch stále viac a viac, a to i zo vzdialenejších krajov. Aby lepšie oboznámili s miestom a rozšírili úctu k Matke Božej tálenskej, dali pavlíni už r. 1698 vyťačiť históriu pútnického miesta na lístky, na jednej strane slovensky, na druhej nemecky.⁷⁰⁾

Mariatál sa pomaly vzpamätával, no, tomuto blahodarnému rozmachu zasadily ranu vzbury a revolúcie, ktorých pôvodcom bol František Rákoczy II., na počiatku 18. stor. Mariatál bol olúpený, áno, preliata bola i krv na dvore kostola. Avšak šte-

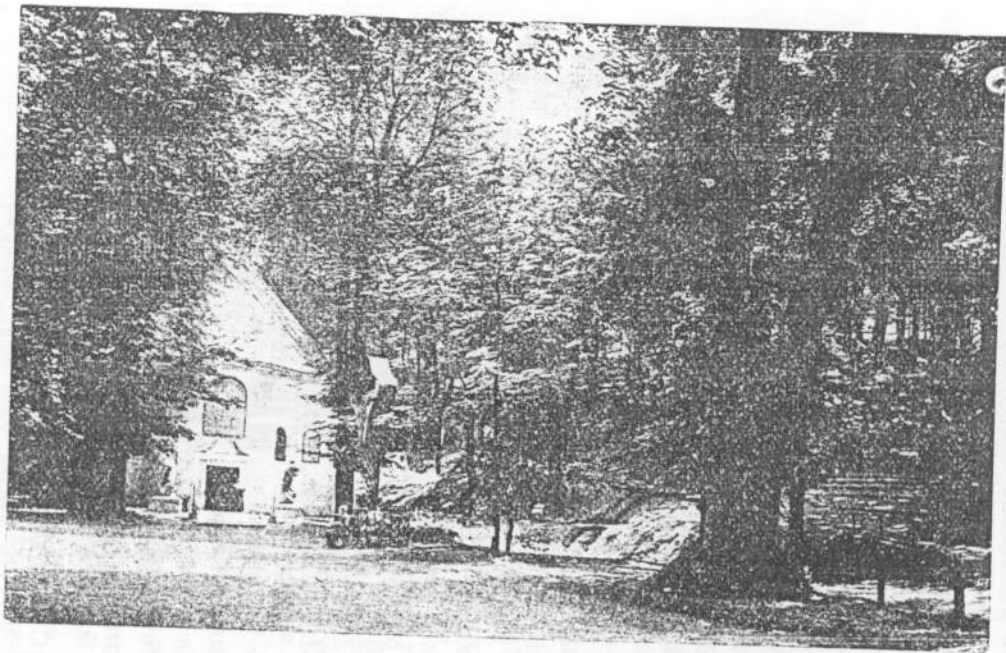
⁶⁶⁾ Rupp, Magyarország helyrajzi története, str. 165–172

⁶⁷⁾ Orosz, Liber historicus..., str. 19.

⁶⁸⁾ Tamtiež, str. 14.

⁶⁹⁾ Kisbán, A magyar Pálosrend története, sv. II, str. 47.

⁷⁰⁾ Orosz, Liber historicus..., str. 18.

Svätá studňa v zeleni starých velikánov.

drosť kardinála Kristiána, ktorý si tak veľmi obľúbil Mariátál, že si ho zvolil za svoje letovisko, čoskoro nahradila tento nedostatok. Keď bol zase obnovený pokoj, usporiadali pavlíni zvláštnu slávnosť, ktorá mala byť vďakovčinením, ale zároveň mala aj naznačiť novú chuť k životu a veriacemu ľudu mala byť povzbudením. Spontánny prejav oddanosti nášho ľudu k Matke Božej ukázal sa práve na deň 27. júna 1717, keď boli slávnostne vystavené k ucteniu relikvie svätej Teodory, panny a mučenice.

Telo svätej Teodory daroval mariatálskemu kláštoru Fridrich z Hassie, kardinál a biskup v Bratislavskom, a to prostredníctvom Leopolda Aschpergera, pavlína, ktorý bol kardinálovým spovedníkom.⁷¹⁾ Vo vojnových časoch zostalo po 70 rokov ukryté v kláštore, až keď nastaly pokojnejšie časy, postavili pavlíni na česť tejto svätice v kostole oltár a dňa 27. júna r. 1717 boli ostatky slávnostne prenesené do tohto nového oltára. Svolenie k tomu dal i protektor rádu kardinál Kristián i generálny predstavený rádu Ján Kristolovecz. Slávnosť bola rozdelená na tri dni a účastníci mohli získať plnomocné odpustky, udelené od svätého Otca. Omšu svätú celebraval a slávnosť odbavoval nitriansky biskup Adam Erdödy (1706–1736)⁷²⁾ za asistencie Imricha Eszterházyho, opáta a kanonika bratislavského⁷³⁾ a Jána Okolicsányiho, opáta a kanonika ostrihomského.⁷⁴⁾

Už od rána údolie oživilo ako veľké mravenisko.

Pred ôsmou hodinou nitriansky biskup Adam Erdödy v pontifikálnom rúchu, s asistentmi Imrichom Eszterházyom a Jánom Okolicsányim, s veľkým radom kňazov v dalmatikách a s celým dvorom kardinála Kristiána odobral sa cez kláštorné ambity ku kaplnke, kde predbežne, na pozlátených nosidlách, na jagajúcom sa tróne bohato vyzdobenom, boli uložené ostatky svätej panny a mučenice. Tajomník nitrianskeho biskupa

⁷¹⁾ Orosz, Synopsis annalium, vol. II., str. 34.

⁷²⁾ Porov. Dr. Csere ny ei, Pamätnosť dejín nitr. biskupstva od r. 1500, Trnava 1933, str. 237.

⁷³⁾ Kollányi, Esztergomi kanonokok, str. 340.

⁷⁴⁾ Kollányi, Tamtiež, str. 328.

slávnostne otvára a predčíta pápežskú bulu, ktorou sa za pravé potvrdzovaly ostatky sv. Teodory. Potom štyria kňazi a šesť diakonov oblečených v dalmatikách, zodvihli sväté ostatky a celý sprievod pohol sa k nedávno postavenej kaplnke svätej studne.⁷⁵⁾

Sprievod bol malebný. Vpredu celý les zástav a práporov, ktoré niesli pútnici, za nimi cechy s prápormi a svojráznymi odznakmi. Nasledovaly rehoľné rady, kňazi rádoví i svetskí, potom dlhé rady bielych otcov pavlínov s generálnym vikárom Ondrejom Kolleniczom a generálom rádu Jánom Kristolovczom, všetci oblečení do drahocenných kňazských rúch, potom opáti s biskupom. Po oboch stranách stovky rozžiarených sviec a fakieľ.

Drahocennú schránku doprevádzal živý veniec. Dvanásť chlapčiek v snehobielych šatôčkach a dvanásť panien-družičiek. V rukách držali biele ľalie a zelené palmové ratolesti, ako symbol čistoty a mučeníctva. Za ostatkami nasledovali šľachtici a zemani, potom četné hudby a ľud.

Sprievod obišiel okolo svätej studne a vrátil sa do kostola. Na pripravený oltár, ožiarený voskovicami a lampášmi, uložil biskup sväté ostatky. Slávnostne ich incenzoval, zatiaľ čo vonku hrmely mažiare a ozýval sa hlahol trúb. Potom biskup odslúžil prvú svätú omšu na novom oltári, nad ostatkami panny a mučenice, sv. Teodory.⁷⁶⁾

Po tri dni slávnostní kazatelia kázali v troch rečiach. Dňa 27. júna slovensky kázal Juraj Ugrini, farár z Pezinka,⁷⁷⁾ pred kaplou svätej Anny; maďarsky Jakub Preiner, kanonik bratislavský,⁷⁸⁾ v kostole a nemecky P. Fleischer, kaplán bratislavský,⁷⁹⁾ pri sv. studni. 28. júna slovensky Pavol Kubovich, farár

⁷⁵⁾ Benger, *Annalium...*, str. 515.

⁷⁶⁾ *Liber historicus...*, str. 27.

⁷⁷⁾ Némethy, *Series parochiarum*, str. 999–1000. Farárom pezinským bol v rokoch 1708–1724.

⁷⁸⁾ Rimely, *Capitulum Posoniense* píše, že Preiner sa stal kanonikom r. 1709.

⁷⁹⁾ Jozef Alex Flaischer, pôvodom Slezák, dobrý kazateľ, neskoršie kanonik a farár v Bratislave (1719). Srovn. Némethy, str. 572–573, Rimely u. d.

stupavský,⁸⁰⁾ pred kaplou sv. Anny; nemecky františkánsky gvardián z Hainburga, v kostole a maďarsky Florián Ozoly, františkánsky kazateľ z Bratislavy. 29. júna slovensky Ján Gajan, farár z Modry,⁸¹⁾ v kostole; nemecky Gašpar Vindis, farár z Rakúska, pred svätou Annou a maďarsky Martin Keshely,⁸²⁾ farár zo Žitného ostrova, pred svätou studňou. Za tri dni pristúpilo 25.000 ľudí k sv. prijímaniu.⁸³⁾

Organizátorom tejto slávnosti bol fr. Szenyesi, ktorý sa aj najviac pričínal o to, aby bol postavený oltár na česť sv. Teodory.

O mesiac neskôršie, k sviatku sv. Anny, dohotovený bol v kaplnke sv. Anny nový oltár, ktorý dal urobiť predstavený uhorskej provincie Ľudovít Karlóczy.

Táto slávnosť zanechala badateľné účinky. Záujem o pútnické miesto vzrastal stále viac a viac. V údolí vyrastajú kaplnky jedna za druhou, aby venčily cestu od kostola ku kaplnke svätej studne.

Kedy bola vystavená kaplnka, ktorá je najbližšie ku kostolu, nevie ani pavlínsky analista, pokladá ju však za najstaršiu. Druhú kaplnku dal postaviť r. 1723 za 100 rýnskych Bartolomej Helmar, správca panstva Pálffyho v Stupave. Takú sumu venoval tiež na tretiu kaplnku Jakub Schenn zo stupaského panstva, postavená bola r. 1725. V tom istom roku bola vystavená štvrtá kapla, na ktorú dal 8 dukátov František Fabrini,⁸⁴⁾ zohorský farár. O štyri roky neskôršie bola postavená piata kaplnka, keď potrebnú sumu 100 rýnskych složil Jozef Hunyady, radca kráľovskej komory z Bratislavy. Posledná kapla postavená bola zo sbierok, o ktoré sa postaral

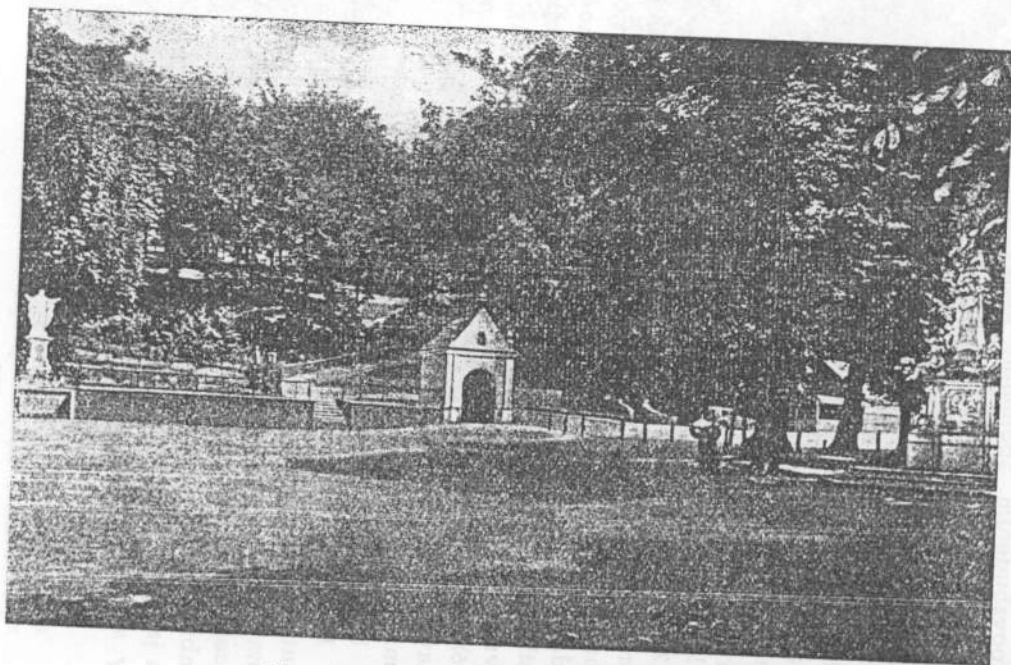
⁸⁰⁾ V Stupave bol farárom 1715–1720. Viď Némethy u. d. 722, Kollányi u. d. 338, aj Rimely u. d. 377.

⁸¹⁾ Némethy, Series, str. 583.

⁸²⁾ Je to asi Martin Keszthelyi, od 1713 farár v Dunajskej Strede, odkiaľ 1718 prešiel do Muzsle (Némethy u. d. 683)

⁸³⁾ Orosz, Liber historicus..., str. 27.

⁸⁴⁾ Farárom zohorským bol 1722–1729. Némethy u. d. 561.

Na pokraji údolia začína veniec kaplniek.

pavlínsky kazateľ Michal Tarnek. Kaplu r. 1729 vystaval František Porsenhauser z Bratislavy.⁸⁵⁾

Kostol, ktorý dal postupne opravovať, vlastne radikálne reštaurovať z gotického do barokového slohu Ondrej Kollenicz, dostával už novú formu. Do roku 1733, kedy boli dohotovené posledné bočné oltáre sv. Terézie a sv. Anny, o ktoré sa najviac zaslúžil Fr. Félix Husz (1733), dokončené boli štuky i maľby, nechýbalo Mariatálu už nič, pútnické miesto bolo už naozaj vo vzornom poriadku. Lebo ešte r. 1730, keď v Mariatáli pred biskupom jágerským Gabrielom Erdödy⁸⁶⁾ mal sobáš gróf František Kinský, kancelár Kráľovstva českého, s Domicellou Augustínovou,⁸⁷⁾ dostal kostol nový organ a v tom istom roku zahlaholilo na veži prvý raz 31 metr. centov zvonoviny. Nové zvony pre Mariatál dal Imrich Eszterházy, ulial ich Bratislavčan Ernest Kristelli a posvätil biskup Žigmund Berényi.⁸⁸⁾

Najväčší mal 16 centov 83 libier, zasvätený bol P. Ježišovi, s týmto chronografom:

HonorI tVo CLanget DIVE lesV!

MeLos aerIs hVIVs.

Druhý zasvätený Panne Márii mal 8 centov 38 libier:

QVot resonabVnt ICiVs, totles sanCtae Del

MatrI IntonentVr aVe;

tretí sv. Jozefovi, mal 4 centy 28 libier:

HonorI qVoqVe Ioseph aerIs IstIVs CLangor

ModVLetVr;

štvrtý sv. Imrichovi, mal 2 centy 2 libry:

SanCto parIter EMerlCo pIa serVI sVI

Vota DeVote resonabVnt.⁸⁹⁾

⁸⁵⁾ Tamtiež, str. 36. – Z neskorších správ o týchto kaplnkách sa dozvedáme, že r. 1860 boli pokryté šifrom na náklad francúzskej spoločnosti, ktorá vlastnila šifrové bane.

⁸⁶⁾ Kollányi, Esztergomi kanonokok, str. 324. Jágerským biskupom bol 1715–1744.

⁸⁷⁾ Tamtiež, str. 44.

⁸⁸⁾ Tamtiež, str. 45.

⁸⁹⁾ Orosz, Liber historicus..., str. 45.

6. Pavlíni tešia sa priazni cisára Leopolda I.

Keď sa cisár Leopold r. 1683 po víťaznej bitke pri Viedni zbavil tureckej pliygy, mohol sa aspoň čiastočne venovať pokojnej výstavbe zpätydobytej krajiny. Snažil sa pozdvihnúť národ hospodársky, ale i nábožensky.

Cisár Leopold bol veľkým čitateľom mariánskym. Po zmienenom víťazstve odobral sa do Mariatálu pred zázračnú sošku a vďačným srdcom zasvätil svoju krajinu Patrónke, Panne Márii. Do Mariatálu putoval veľmi často. Neraz priviedol so sebou aj dediča trónu Jozefa I. Aj 24. januára 1688, keď mal byť Jozef korunovaný, prišiel s ním Leopold i s manželkou Eleonórou a Máriou Alžbetou, vojvodkyňou rakúskou do Mariatálu.⁹⁰⁾ Pristúpili spoločne k svätému prijímaniu. Potom zastavili sa u pavlínov na raňajky. Cisár vlastnoručne napísal niekoľko vďačných slov:

EXCeLsa Virgo TaLensIs MíraCVLIIs CLara
gratIIs et faVorIbVs CeLebrIs
Vera Mater et FaVtrIX saCrI OrDInIs
PaVLIInI In VngarIa.

V Matku Božiu táleuskú skladal plnú dôveru. Raz mal odcestovať do Viedne, ale po mnohých búrlivých rokoch mosty cez Dunaj neboly opravované, i vtedy prišiel sa pomodliť do Mariatálu, aby šťastlivo prekonal túto cestu.⁹¹⁾ A práve keď sa pred oltárom modlil, pribehol do Mariatálu posol, ktorý zvestoval cisárovi, že Mukačevo je vyslobodené z moci Tökölyho a stojí už na strane cisárovej.

Leopold miloval pútnické miesto Mariatál práve tak, ako i mníchov pavlínov. Zahrňoval ich svojou štedrosťou, rôznymi privilégiami. Medziiným i tým, že schválil a uznal za právoplatné akademické hodnosti, ktoré podľa pápežského dovolenia mohli udeľovať pavlínski generálni predstavení členom svojho rádu.

⁹⁰⁾ Benger, Annalium..., str. 249.

⁹¹⁾ Tamtiež, str. 250.

Cisár obyvateľov obce Marianky oslobodil od daní a poplatkov, aby mohli slúžiť jedine kultu mariánskemu.⁹²⁾ Toto privilégium Leopoldovo potvrdila aj Mária Terézia, a miesto obyvateľov mariančanských, dávala do pokladne titulom dávok 150 florenov.⁹³⁾

Nielen rôznymi výsadami zahrňoval Leopold pavlínov, ale podporoval ich aj hmotne. Svojou podporou prispel k tomu, že Ondrej Kollenicz mohol začať opravovať kostol, počnúc od sanktuára a bohato ho vyzdobiť barokovými štukami a freskami. S poľutovaním prijal cisár zpravu, že práve jeho vojsko r. 1704 spustošilo mariatálsky kostol⁹⁴⁾ a preto túto škodu sám chcel nahradiť. Prispel hmotne aj k tomu, že kláštor bol opravený, ba i zväčšený a preto pavlíni uznávajú Leopolda za štedrého dobrodincu a druhého zakladateľa Mariatálu.

7. Novými cestami speje rád na vrchol rozkvetu.

Koniec XVII. storočia a začiatok XVIII. storočia znamenajú vrcholný bod nielen v rozkvetu mariatálskeho konventu, ale i pútnického miesta. Tu bilo srdce rádu a rozsievalo teplý život náboženský i asketický do celej uhorskej provincie, ba i mimo nej. Treba to pripísať prísnej disciplíne, o ktorú dbali rehoľní predstavení.⁹⁵⁾

Horlivý generálny predstavený Ivanovich († 30. apríla 1672) nielen o vonkajší rozmach sa staral, ale dbal bedlivo aj o vnútornú očistu rádu. Rád mal byť určený k veľkému dielu – k misijnej činnosti medzi protestantmi, hlavne v Hornom Uhorsku a preto musel predtým dostať vnútornú náplň, aby bol dobre vyzbrojený, lebo záležalo na každom jednotlivcovi. Mi-

⁹²⁾ Diarium Ven. Conventus Tallensis, sv. III., str. 197

⁹³⁾ Diarium ven. Conventus Tallensis, sv. III., str. 199.

⁹⁴⁾ Benger, Annalium..., str. 371.

⁹⁵⁾ Kisbán, A magyar Pálosrend története, sv. II, str. 48.

missionár musel kázať nielen slovom, ale i svojím príkladom. Mladým misionárom vštepovali predovšetkým úctu mariánsku, lebo pavlíni si boli dobre vedomí, že prostredníctvom Matky Božej dostali všetko, čo len mali. I kráľ Ľudovít daroval im Mariatál, ako to v listine hovorí: pre svoju lásku, ktorú chová k Matičke Božej. Niet divu, že Pannu Máriu úctievali zvláštnymi pobožnosťami. Generálne definitórium, ktoré sa sišlo na Svätého Ducha roku 1666 v Mariatáli,⁹⁶⁾ aby prízvukovalo opäť povinnosti členom rádu, zisťuje s poľutovaním, že niektorí členovia, v tých dňoch, kedy sa spoločne nemodlia v chóre, vynechávajú oficium Preblahoslavenej Panny Márie, buď celé, alebo zčasti, čo je proti zvyku rádovému, ktorý si to vždy držal za povinnosť od nepamäti. Preto definitórium všetkých otcovsky napomína a zaväzuje, aby sa modlili toto oficium. Vo väčšej miere sa toto týka istotne Mariatálu, kde sa na mariánske pobožnosti zvlášť prísne dbalo.

Aby mali pavlíni usnadnený prístup k vzdelaniu, založil v Trnave študijný dom. Pavlíni však navštevovali bohosloveckú fakultu jezuitskú. Vlastné rádové štúdium zriadil až nástupca Ivanovicha Ján Kéry (1669–1675).

Dňa 5. júna 1669 svoláva Ivanovich generálnu kapitulu do Mariatálu. Pre rád rysovaly sa do budúca veľké možnosti práce, mnoho sa od neho očakávalo. Mnoho si od neho sľuboval i ostrihomský arcibiskup Juraj Szelepscény (1668–1685). Sám by sa bol chcel zúčastniť na generálnej kapitule, ale keďže stanovky rádu toho nedovoľovali, spokojil sa s tým, že napísal pre kapitolu list, v ktorom nabáda otcov, aby vyvolili hodného muža, ktorý zvládne prácu od neho požadovanú.

Väčšina voliteľov klonila sa k tomu, aby bol zvolený mladý kandidát Kéry. Ale niektorí ostro vystupovali proti tomu úmyslu, lebo vraj Kéry nedosiahol predpísaného veku. Za generála totiž mohol byť zvolený kandidát po 30. roku. Keď sa dokázalo, že Kéry má skutočne 31 rokov, zvolený bol za generála. Za jeho vikára zvolený bol P. Augustín Benkovič, prior mariatálsky. Čoskoro sa ukázalo, že voľba Kéryho bola

⁹⁶⁾ Benger, Annalium..., sv. II., str. 63.

šťastná. Jemu patrí zásluha za úspech misií v Hornom Uhorsku. Ale nielen to. Najväčšiu zásluhu si získal tým, že zorganizoval celé pavlínske štúdium. A Mariatál mu vďačí za to, že nielen popravoval kláštor, ale ho i rozšíril o nové prístavby.⁹⁷⁾ Po 6 rokoch generalátu roku 1675 bol menovaný za ostrihomského kanonika, r. 1676 za biskupa sriemskeho, r. 1678 čanádskeho a r. 1681 vacovského. Zomrel v Trnave r. 1685.⁹⁸⁾

V intenciách Kéryho pracoval jeho nástupca, Slovák z Nitrianska, Augustín Benkovič (1675–1681), známy ako misionár na Slovensku. Už ako generálny vikár rádu bol tiež generálnym vikárom biskupským v rusínskych krajoch nesjednotených v biskupstve jágerskom, u biskupa Františka Szegedyho.⁹⁹⁾ O práci, ktorú tam vykonal aj Pongrácz hovorí pochvalne: „Čo sa však týka privedenia rozkolníkov do sväzku rímskej viery skrze horlivých mužov prvopustovníckeho rádu, v tejto veci P. Augustín Benkovič iste toľko vykonal pre Cirkev katolícku, že len on sám má zásluhu na tom, keď sa berie za hotovú vec, že Rusíni v severných krajoch Uhorska, smutným rozkolom od rímskej Cirkvi odtrhnutí, zase sa vrátili k jednote viery.“¹⁰⁰⁾

Za svoje zásluhy bol vymenovaný za biskupa veľkovaradínskeho. Vytrval na svojom pôsobišti hrdinsky aj roku 1681 za tureckého obliehania a po porážke Turkov slúžil slávnostnú svätú omšu na poďakovanie.

Zo Slovenska z Báhona bol i Gregor Bébery (1681–1685), ktorý roku 1681 osadil pavlínov na novom mieste, v Oborišti. Analista nijako neskrblí chválou o tomto mužovi. Bol mužom bezúhonného života, pokorným, miernym, veľmi horlivým vo vykonávaní svojich rádových povinností, ale i neobyčajným dobrodincom mariatálskeho kláštora, kto-

⁹⁷⁾ Benger, *Annalium...*, sv. II., str. 220.

⁹⁸⁾ Pongrácz, *Triumphus S. Pauli Primi Eremitae*, str. 58, Kolányi u. d. 290.

⁹⁹⁾ Pongrácz, *Triumphus S. Pauli Primi Eremitae*, str. 25. Kolányi, u. d., str. 259, jágerským biskupom bol od r. 1670.

¹⁰⁰⁾ Pongrácz, *Triumphus S. Pauli Primi Eremitae*, str. 25.

rý dal renovovať. V jeho činnnej práci zahatila ho smrť, skôr než dosiahol 6. rok generalátu. Po jeho smrti dva roky spravoval rád Imrich Nagy (1685–1687).

Až roku 1687 zvolený bol za generála poľský provinciál, Rafael Mihalský, ale tento zomrel už 7. decembra 1689. Pochovaný bol v Mariatáli, v krypte pred zázračnou soškou, ku ktorej lnul zvláštnou láskou.

Na to, 12. mája, zvolený bol za generála Ludovít Barilovič (1690–95), za jeho sekretára P. Matúš Kupinich. Barilovič bol jednou z najvynikajúcejších osobností rádu pavlínov. Vedomosti, ktoré nadobudol na pražskej teologickej fakulte, snažil sa uplatniť doma na Slovensku, kde po dlhý čas zastával úrad apoštolského misionára. Ba za dlhý čas bol aj prefektom misionárov. Nielen rádu venoval všetky svoje sily, ale venoval ich najmä Mariatálu, lebo jeho láska k Rodičke Božej mariatálskej bola neobyčajná. Sám veľmi často vypomáhal, kde bolo treba, keď prišlo viac pútnikov. Kostolík bol malý pre toľkých, čo prichádzali a preto s jeho pričinením postavili roku 1691 pavlíni kaplnku sv. Anny na dvore kostola, aby sa mohli aj tam odbavovať bohoslužby pre pútnikov. Náklad hradil rád pavlínsky. Vydal nariadenie, z ktorého sa ujal zvyk v Mariatáli, aby každoročne na začiatku roku bola slúžená slávnostná votívna sv. omša k Panne Márii za zachovanie miesta a na konci roku druhá sv. omša votívna k sv. Trojici ako poďakovanie.

O jeho zvláštnej úcte k Bohorodičke svedčí tiež to, že hoci bol mariatálsky kostol od heretikov tak vydrancovaný, že nemal skoro ani sviečok a vína na svätú omšu, Barilovič ešte aj vtedy radšej si od úst odtrhol, ale pred zázračnou soškou musely horieť nie dve, ale štyri sviečky dňom i nocou! Niekoľkokrát cez deň recitoval ruženec. Na mariánske sviatky žil iba o chlebe a o vode, tak robieval až do svojej staroby.

Zpomedzi svätcov ctíil predovšetkým Jozefa z Arimateje, ktorý preukázal Spasiteľovi po jeho smrti poslednú službu. Na počesť tohoto ctihodného muža dal postaviť oltár v kláštore vedľa refektára a s dovolením Svätej Stolice venoval základinu, aby sa tam každoročne 17. marca konaly slávnostné bo-

hoslužby. Zaviedol aj súkromnú pobožnosť k tomuto svätcovi, ba napísal aj niekoľko kázní o Jozefovi Arimatejskom, tlačou však vyšly až po jeho smrti. Barilovič zomrel v Mariatáli dňa 19. decembra 1712, obklopený rehoľnými bratmi, práve keď sa títo modlili v litániach k sv. Pavlovi Pustovníkovi invokáciou: „Aby si našich bratov k večnej radosti priviesť ráčil“.¹⁰¹⁾

Keď Turci koncom XVII. storočia, po svojej porážke pri Viedni, ktorú utrpeli dňa 12. decembra 1683, postupne opúšťali uhorské územie, pavlíni vracali sa do kláštorov, ktoré pri tureckej invázii opustili. Kláštory na území Uhorska podliehaly dosiaľ priamej správe generálneho predstaveného. Poľsko bolo samostatnou provinciou. Barilovič uznal, že nie je možné starať sa a riadiť jednou rukou kláštory tak veľmi vzdialené od seba, roztrúsené po celom Uhorsku a Chorvátsku. Žiadosť Chorvátov, aby Chorvátsko bolo uznané za samostatnú provinciu, tak ako bolo Poľsko, prijal s uspokojením i pri obavách niektorých členov rádu, že provincia uhorská bude tým veľmi oslabená. Už roku 1695 zastupuje v Ríme, kde sa táto otázka pojednáva, Chorvátov Ján Kristolovecz a Uhrov mariatálsky prior, Ladislav Nádasdy. Generálne rádové definitórium nestavalo sa proti rozdeleniu doterajšieho územia na dve provincie. V Ríme tiež našli Chorváti porozumenie a tak už 17. júna 1697 na generálnej kapitule v Mariatáli oznámené bolo rozhodnutie Svätej Stolicy, ktorým sa zriaďuje nová provincia.¹⁰²⁾

Toto rozhodnutie z moci apoštolskej Stolicy vyšlo v Ríme 12. januára 1701 reskriptom, podpísaným Kajetánom de Ovis, ktorý mal vykonať Ján Antonius de Via, nuncius viedenský. Z kláštorov na území Chorvátska, Uhorska a Nemecka boli zriadené dve provincie. Jedna provincia mala sa utvoriť z kláštorov uhorských, do nej patrily: Mariatál, Lefantovce, Nové Mesto pod Šiatrom, Bondorfium, Trnava, Pešf, Skalica, Nezider, Trebišov, Vranov, Kežmarok, Pätikostolie a Pápa. Druhá provincia z kláštorov v Chorvátsku a Nemecku, a to: Lepoglava,

¹⁰¹⁾ Benger, *Annalium...*, str. 455.

¹⁰²⁾ Tamtiež, str. 308.

Viedenské Nové Mesto, Remete, Svetice, Oborište, Crisium, Krumlov, Ulm, Charktom (Csárktornya) a Rana s tou výhradou, že raz bude provinciálom Chorvát a generálnym vikárom Nemeck a druhý raz opačne. Volebnej provinciálnej kapitule mal predsedáť generálny predstavený.

Týmto reskriptom bol tiež oddelený úrad generála rádu od úradu provinciála uhorského, keďže doteraz zastávala tieto funkcie jedna osoba. Sídлом provinciála chorvátskeho stala sa Lepoglava.¹⁰³⁾ Za prvého provinciála v Chorvátsku zvolený bol Ľudovít Barilovič, detejší generál a za generála Imrich Eszterházy (1702–1708), neskorší arcibiskup ostrihomský. Tento pochádzal zo slávneho rodu. Jeho otec bol Imrich Eszterházy z Galanty a matka Zuzana Bucsányiová. Po prvých štúdiách, ktoré vykonal v Trnave a v Šoproni, vstúpil dňa 25. júla 1680 k pavlínom. Predstavení poslali ho na ďalšie štúdiá do Nového Mesta pri Viedni a potom do Ríma na kolégium Germanico-Hungaricum, kde ostal po štyri roky (1683–1687) a získal doktorát teologie. Ako mladý kňaz učil filozofiu v Lepoglave a neskôr na teologickom generálnom štúdiu v Trnave. Do r. 1702 bol vikárom provincie chorvátsko-nemeckej, no v júni toho istého roku zvolený bol za generála. Už v piatom roku svojho generalátu (1707) bol menovaný za biskupa vacovského, konsekrovaný však ešte nebol a tak mohol sa ako generál právoplatne účastniť volebnej kapituly provincie chorvátsko-nemeckej v Lepoglave. Avšak počiatkom budúceho roku vysvätil ho za biskupa arcibiskup ostrihomský Kristián August, za asistencie Martina Braikovicha, biskupa záhrebského a Adama Erdödyho, biskupa nitrianskeho. Stalo sa tak na začiatku generálnych komitíí dňa 4. marca r. 1708 v kráľovskom meste

¹⁰³⁾ ... „Segregamus officium superioris generalis ab officio Provincialis Hungariae, licet antehoc fuerit utrumque a Prioribus Generalibus conjunctim administratum, ita ut in posterum generalis pro tempore munus provincialis exercere, vel administrare minime valeat, quovis sub praetextu, idque sub poenis suspensionis a divinis, privationis officiorum et activae et passivae vocis, aliisdem ejusdem S. Congregationis ex Nostro arbitrio extendendis. Benger, Annalium..., str. 366.

Bratislave. Hneď vtedy zriekol sa Eszterházy úradu generálneho predstaveného.¹⁰⁴⁾ Vacovské biskupstvo však nespravoval dlho, lebo keď zomrel Martin Braikovich, ustanovený bol Eszterházy za biskupa záhrebského (1708). Odtiaľto prešiel 1723 za biskupa do Vesprimu. Ale Prozreteľnosť božia povolala ho ešte k vyššej méte. Po smrti arcibiskupa, kardinála Kristiána, zasadol dňa 25. januára 1725 na arcibiskupský prestol ostrihomský a ako prvý pavlín dosiahol hodnosti kardinála.

Avšak zato Eszterházy, keď sa stal kardinálom, nezabudol na svoj rád a nezabudol ani na Mariatál. Ako som už spomenul,¹⁰⁵⁾ dal v mariatálskom kostole postaviť nový oltára okrem iného venoval Mariatálu 12.000 florenov a štyri nové zvony.¹⁰⁶⁾

Po ňom riadil rád Ján Kristolovecz ako generálny vikár, keďže rákoczyovské nepokoje znemožnily svoláť riadnu kapitulu. Iba v máji 1709 mohla sa kapitula síť, aby znova vyvolila Bariloviča. Keďže generálny predstavený nemal zvláštnych príjmov a ani Mariatál nemal väčšieho majetku, ktorý by stačil na udržovanie i kláštora i generála, kapitula rozhodla, aký peňažný príspevok majú provincie platiť generálovi.

V revolučných rokoch Rákoczyho pridžal sa Barilovič cisára, nebol si preto istý pred kuruckým vojskom, často sa musel uchýľovať buď do Stupavy alebo do Bratislavy. Drahé kostolné veci a rádový archív zachránil takto pred istou skazou. Ale práve tieto revolučné búrky podlomily mu skoro zdravie († 19. decembra 1712). R. 1713 spravoval rád Ján Kristolo-

¹⁰⁴⁾ Pongrácz, Triumphus S. Pauli..., str. 167, Veress, Collegium Germanico-hung., str. 81-82.

¹⁰⁵⁾ Vid' str.

¹⁰⁶⁾ Sed quid dicam? de profusa plane tanti Principis et Primatis in Thaumaturgam Thallensem munificentia, certo magnificam eidem aram erexit, impensis in opus istud et datam eidem dotem ipsis duodecim millibus Rhenensium florenorum. Quid? quod etiam amoeno Marianae Vallis, quaternum plane campanum aes sono animavit ille, gravissimum ejusdem pondus (ut plurima alia sacro eidem Asceterio, ab eo praestita sileam beneficia) turris appendit factigio. Pongrácz, Triumphus s. Pauli..., str. 170.

vecz, generálny vikár. Miesto generála ostalo neobsadené. Ani o rok neskôr nemohla sa pre stále nepokoje síť generálna volebná kapitula a preto Klement XI. apoštolským Breve zo dňa 12. mája ustanovuje po vypočutí mienky provincií Jána Kristolovcza za generála, aby sa mohol zúčastniť na Diaete (na sneme) s právoplatným hlasom.¹⁰⁷⁾

Kristolovecz bol človek húževnatý, svoje sily zapojil plne do služieb rádu. Už r. 1713 ide s definitorem a generálnym sekretárom Ondrejom Kolleniczom do Poľska na kapitulu, aby sa sám osobne zasadil o zvolenie hodného člena za provinciála. Cestu podnikol v jarnej nepohode, po snehovej ceste, takže na kvetnú nedeľu prišiel do Čenstochovej.

Vyvinul tiež úsilie, aby sa vetva rádu pustovníkov v Portugalsku, ktorá sa nelíšila stanovami, ale iba rúchom (pavlíni v našich krajoch mali biely odev, v Portugalsku hrdzavý) sjednotila s materským kmeňom a preto snaží sa listom r. 1714 pohnúť generálneho rektora v Portugalsku, aby sa spojil s ostatným rádom tak, ako to bolo za pápeža Alexandra VI. (1492–1503).

Až 10. júna 1717 odpovedá generálny rektor Antonius na tento list. Chváli snahu Kristolovcovu. I on, rektor, by sa tešil tomuto sjednoteniu. No, obáva sa, že sa to nebude môcť uskutočniť, jednak pre veľkú vzdialenosť a potom, že by bolo ťažko sjednotiť provincie, ktoré po dlhé roky žily odlúčené a získaly si rôzne privilégia a exempcie. „Tak by veci posledné“, píše gen. rektor Antonius, „boly horšie od prvých“.

Ako osvedčený svedomitý pracovník, bol na slávnostnej kapitule dňa 8. júna 1715, na ktorej sa zúčastnil aj kardinál Kristián August a bývalý generál rádu Imrich Eszterházy, biskup záhrebský, – jednohlasne zvolený za generála. K tejto kapitule obdržali pavlíni od pápeža Klementa XI. rôzne výsady a odpustky.¹⁰⁸⁾

Zdá sa, že tieto výsady udelené byly pre všetky kapituly, ktoré sa budú odbavovať v Mariatáli. Za nástupcu Kristolov-

¹⁰⁷⁾ Benger, Annalium..., sv. II., str. 469.

¹⁰⁸⁾ Benger, Annalium..., str. 480.

czovho Chryzostoma Kozbialovcza (1721–27), Mariatál, ako som už spomenul stáva sa definitívnym sídlom generála. Ako sídlo generála i ako štúdijný dom sústreďoval celý rad kňazov. Priemerne tu bývalo 15 až 20 kňazov. R. 1723 na pr. bývali tu: Chryzostom Kozbialovecz, Lad. Terstiansky, Jozef Rojechich, Euzebius Podhoránsky, Ľudovít Paxi, Ladislav Horánsky, Jozef Drlovič, Zigmund Czuzy, Ľudovít Laich, Dominik Virostek, Šebestian Reichstom, Jozef Vitassek a Ladislav Korponay.¹⁰⁹⁾ Roku 1726 bývalo tu 13 stálych kňazov, v nasledujúcom roku 18, r. 1761 bolo tu 21,¹¹⁰⁾ baroku 1763 až 23 kňazov.¹¹¹⁾

Po Kozbialovczovi až do rozpustenia rádu sídlili v Mariatáli nasledujúci generálni predstavení:

Štefan Demsich (1727–33), ktorý dňa 2. apríla roku 1733 usadil pavlínov v Šaštíne, po ňom zvolený bol Kozbialovecz po druhý raz. Kozbialovecz slovom i príkladom snažil sa pozdvihnúť narušenú disciplínu a vrátil rád k pôvodnej observancii a to predovšetkým v Mariatáli, kde bolo najviac členov. Konal príkladné exercície¹¹²⁾ a listami napomínal bratov, aby konali svoje povinnosti, lebo ako píše v jednom zo svojich listov: „... Nihil in suis membris infensius Ecclesia patitur quam Religiosos a paternis institutis deficientes“¹¹³⁾ Sám bol askétom a preto s ľútosťou pozoroval uvoľnenie rehoľnej disciplíny. I v liste z 19. januára 1726 láskavo, ale ostro nabáda bratov, aby sa postili a zapierali.¹¹⁴⁾ Vymáhal pre Mariatál i duchovné výhody. Tak dosiahol v Ríme udelenie odpustkov 7 rokov a 7 quadragen na deň sv. Kríža (5. februára 1726), kedy boli v Mariatáli vyložené ostatky sv. Kríža, ktoré konvent mariatálsky dostal od kardinála Kristiána Augusta.¹¹⁵⁾ Dbal o to, aby sa týždenná kapitula presne dodržiavala

¹⁰⁹⁾ Diarium Venerabilis Conventus Tallensis, sv. II., str. 1.

¹¹⁰⁾ Tamtiež, sv. III., str. 130.

¹¹¹⁾ Tamtiež, sv. III., str. 160.

¹¹²⁾ Diarium..., sv. II., str. 6.

¹¹³⁾ Tamtiež, str. 38. Nič nie je pre Cirkev škodlivejšie, ako rehoľníci, ktorí upustili od otcovských pravidiel.

¹¹⁴⁾ Tamtiež, str. 41.

¹¹⁵⁾ Tamtiež, str. 44.

Krásna socha sv. Jána
Nepomuckého, dielo vie-
denského majstra Kuna.

a pozorne bol čítaný výfah zo stanov, čo sa týkalo hlavne: O kňazských hodinkách, o rozjímaní, o omši svätej, o sľube chudoby, o pôste, o šetrnosti, o zachovaní mlčania, o karhaní vín, o chránení sa zbytočného vychádzania z domu.¹¹⁶⁾ No, nepodarilo sa mu v plnej miere urobiť nápravu a zdá sa, že v nasledujúcich rokoch postupne viac a viac sa uvoľňovala rádová disciplína za generálov Ondreja Músara (1739–45), Štefana II. Ordódyho (1745–8), a Matúša Ittingera (1751–53).¹¹⁷⁾

Obrat k lepšiemu nastal, keď sa generálom stal František Rósa (1754–1760), ktorý bol veľkým cititeľom svätého Jána Nepomuckého. Na česť tohto svätca dal postaviť

¹¹⁶⁾ Liber pastoralium. Ab anno 1750–1786, str. 3.

¹¹⁷⁾ Balogh, Beatissima V. Maria Mater Dei qua Regina et Patrona Hungarorum, str. 125.

pred kostolom r. 1760 barokové súsošie od viedenského majstra Kunsu. Postaral sa, aby po celú oktávu sviatku sv. Jána odbavované boli pri soche slávnostné nešpory so spievanými litániami i s hudbou. Sám neskôr, 19. decembra 1767, složil 100 zlatých na opravu tejto sochy.¹¹⁸⁾

Po Jurajovi Lodererovi (1760–61) a Gerardovi Tomašičovi (1763–69) zvolený bol za generála Pavol II. Eszterházy. Od pápeža Klementa XVI. (1769–1774) dostal titul opáta a infulovaného preláta. V pavlínskych kostoloch mohol pri určitých slávnostiach užívať pontifikália, slávnostným spôsobom svätíf zvony a pavlínskym klerikom udeľovať nižšie svätenia. Už toho istého roku 12. mája udelil Matúšovi Billisičovi, Antonovi Keményovi, Fabiánovi Bokolovi, Urbanovi Svanntzpauerovi a Chryzostomovi Hillovi tonzúru a potom nižšie svätenia.¹¹⁹⁾ Dňa 20. októbra roku 1770 v dominikánskom kostole vo Vacove dostal od kardinála Migazziho odznaky svojej moci: kríž a prsteň. Po šiestich rokoch generalátu stal sa biskupom päťkostolským.¹²⁰⁾

Karol Ordódy bol posledným z generálov sídliacich v Mariatáli, lebo tohto zastihol r. 1786 dekrét Jozefa II., ktorým zrušil rád v ríši Rakúsko-uhorskej. Už r. 1784 na prímluvu Stanislava Ponjatovského Pius VI. udelil provincii poľskej zvláštne privilégium, že si mohla voliť generálneho vizitátora.

Poliaci s neľúbosťou pozorovali zásahy cisára Jozefa II. do vnútorných vecí rádových, ako obmedzovanie voľnosti v prijímaní novicov a v skladaní rádových sľubov, ktoré na nariadenie cisárovo nik nesmel složiť pred 24. rokom, a to pod pokutou 3.000 florenov, čo bolo príčinou mnohého udavačstva, lebo tretinu z tejto sumy mal dostať ten, kto takýto priestupok oznámil. Dom, ktorý by sa viackrát previnil, mal byť rozpustený a zrušený. No, najmä ťažko niesli obmedzovanie slobody generálneho predstaveného pri styku s ostatnými klášťormi a provinciami.¹²¹⁾

¹¹⁸⁾ Diarium, sv. III., str. 215.

¹¹⁹⁾ Orosz, Liber historicus mariatallensis, str. 63.

¹²⁰⁾ Kisbán, A magyar pálosrend története, sv. I., str. 107.

¹²¹⁾ Orosz, Liber historicus..., str. 57.

Za generála Karola Ordódyho r. 1785 zvolený bol za generálneho vizitátora poľského Ján Lubojenski. Stalo sa tak asi preto, aby Poliaci neboli príliš závislí na generálovi, ktorý bol ukracovaný vo svojich právach od cisára Jozefa II., ale možno i preto, že už predvídali katastrofu rádu. Keď r. 1786 Jozef II. zrušil pavlínsky rád v Uhorsku, hodnosť generála prešla automaticky na vizitátora provincie poľskej so sídlom v Čenstochovej. Posledný generál Ordódy neodíšiel do Čenstochovej, ale zomrel ako opát v Casa Nova.¹²²⁾

Kajetán Ďuriš, posledný generálny tajomník rádu pavlínskeho, známy slovenský kazateľ, v liste vizitátorovi provincie poľskej takto opísal zrušenie rádu pavlínskeho v Uhrách:

Dvadsiaty marec bol najsmutnejší a rozhodujúci deň pre trvanie rádu pavlínskeho v Uhrách. Toho dňa predpoludním o desiatej hodine ukázali sa v mariatálskom kláštore (tak ako aj v ostatných kláštoroch) poverenci cisárovi. Pozatvárali brány kostola i kláštora a kláštorným zvonkom posvolávali všetkých členov kláštora i s generálom. Keď sa všetci shromaždili, cisárski poverenci prečítali dekrét cisárov, ktorým zrušoval rád. Potom si vzali so sebou všetky kľúče od kostola, sakristie, kláštora, od pivnice i hospodárskych budov.¹²³⁾ Všetok movitý i nemovitý majetok kostolný a kláštorný bol zabraný a pridelený Náboženskej základine. Bratia dostali po 80 poľských grošoch na deň. Všetkým ešte na päť mesiacov ponechali byť v kláštore, ale klauzúru a chór už nemuseli zachovávať. Takto z dopustenia Božieho a podľa tajuplných ustanovení Božích zničené bolo dielo, ktoré bolo budované po toľké storočia, ktoré kráľovia štedro napomáhali, ktoré pápeži mnohými privilégiami obdarili a o ktoré sa naši snažili s tak starostlivou opaterou, svätou horlivosťou a príkladným sebvzdelávaním.

Mnoho šťastia prajeme poľskej provincii, keďže táto z rozhodnutia Svätej Stolicy pred nedávnom bola od nás od-

¹²²⁾ Balogh, *Beatissima Virgo Maria...*, str. 679, 125.

¹²³⁾ Popis majetku mariatálskeho previedli Zigmund Chorváth a Zigmund Weltstein.

delená a preto ostala ušetrená tohto tvrdého úderu. Bárs by túto poľskú provinciu ponechal Boh ako semeno pre budúce storočia a jedenkrát zase rozmnožil rodinu pavlínsku. Bárs by toto semeno so všetkým šťastím a požehnaním vzrastlo. Keďže však ináč ani sebe, ani veriacim pomôcť už nemôžeme, nuž, pomáhajme si aspoň vzájomnou modlitbou v živote i po smrti.

Teraz, keď sa púšťame do rôznych končín našej drahej krajiny, lúčime sa s milou provinciou poľskou a dávame jej posledné vale. No, na súde božom sa uvidíme. V mene všetkých zrušených provincií, v mene všetkých kláštorov a bratov toto dávam na vedomie celej provincii poľskej, úctivo pozdravujem p. provinciála, srdečne ďakujem Vašej otcovskej láskavosti za milé listy, zostávam vďačný sluha, generálny tajomník už zrušeného rádu Kajetán Ďuriš.¹²⁴⁾

8. Mariatál získava štedrého podporovateľa v osobe kardinála Kristiána Augusta.

Kardinál volí si Mariatál za svoje letné sídlo.

Nad portálom bývalého pavlínskeho kláštora možno vidieť dnes mramorovú tabuľu po kniežaťu Schwarzenbergovi.¹²⁵⁾ Táto tabuľa vystriedala r. 1840 staršiu, na ktorej bolo napísané: „Keď 17. septembra roku Pána 1711 jeho Eminencia a Jasnosť pán Kristián August, kardinál-kňaz, vojvodca saský, arcibiskup ostrihomský, prímás kráľovstva uhorského, rodený legát, administrátor biskupstva rábskeho, zrejme z Božieho popudu prišiel navštíviť toto sväté miesto, uchvátený zbožnosťou a pripútaný oddanosťou k tejto zázračnej soške Blahoslavenej Panny, zvolil si toto miesto za sídlo, umienil si dať oprá-

¹²⁴⁾ Acta Paulinorum prov. polonicae tom. XIII, pag. 69-71/b.

¹²⁵⁾ Fridericus P. in Schwarzenberg eques melitensis S. Mattis Cath. Caroli V. R. Hisp. et Nav. Colonellus Emer. has aedes acquisivit. ac. rest. fecit. A. D. 1840.

*Kardinál Kristián
August v pavlinskom
rúchu. (Olejomaľba z
roku 1723, uchovaná v
mariatálskom múzeu.)*

viť a skutočne celý kláštor zvnútra i zvonku veľkým svojim nákladom dal obnoviť i múr okolo záhrady postavíť. Preto jemu ako druhému zakladateľovi a prvému nášho rádu milostivému pretektorovi zasadil túto tabuľu konvent tálsky z vďačnosti a na večnú pamäť budúcich. Roku Pána 1714“.

V septembri 1711 akoby náhodou prišiel kardinál na toto miesto, a odvtedy stal sa úprimným čitateľom Matky tálenskej, priateľom rádu pavlínov. Na pamiatku tohto prvého príchodu každý rok na výročný deň slúžil sv. omšu pred vystavenou Velebnou sviatosťou. Neraz vyslovil podivenie nad týmto riadením božím. „Divím sa,“ vravieval, „že ja, ako cudzinec a neznámy, tak som si vás, Otcov pavlínov, zamiloval, divím sa, že na povznesenie miesta tejto zázračnej sošky Uhorska, nie niektorý z Uhrov, ale ja, ako Sas, som bol od Boha povolaný.

Treba to pripísať Matke tálenskej, ktorá, chcúc zachovať si miesto, našla si dobrodincu".¹²⁶⁾

Kardinál Kristián vyvolil si Mariatál za svoje trvalé letné sídlo. Pracovitou a oddanosťou k Matke Božej akoby chcel nahradiť roky, v ktorých nepoznal jej materinskú dobrotu.

Príchod do Mariatálu dňa 17. septembra 1711 bol slávnostný. Generál rádu Gašpar Mallechich so všetkými bratmi vyšiel v ústrety a pred kostolným vchodom pozdravil vzácného hosťa. Keď kardinál vstúpil do kostola, biely rad mníchov ho nasledoval a spieval ambroziánsky hymnus „Teba Boha chválime“. Kristián vykonal pobožnosť pred milostným oltárom a bol prítomný na svätej omši. Potom odobral sa do kláštora na raňajky. V Mariatáli ostal po tri dni a už vtedy otvoril taj svojho srdca a priznal, že vrúčne a úprimne miluje Matku Božiu tálenskú. A pôvabné pútnické miesto, ako raj Pánov, ktoré si ona vyvolila, i on si chce vyvoliť za svoje sídlo. Požiadal preto generálneho predstaveného Mallechicha a priora Hieronyma Martinkoviča, aby dali slušne opraviť byt, ktorý sa volal cisársky, i s príslušnými miestnosťami. Sľúbil, že rádu pavlínskemu a najmä kláštoru mariatálskemu poskytne všetku svoju pomoc.

Sľub, ktorý urobil kardinál pri svojej prvej návšteve, skutočne vyplnil. Už nasledujúceho roku (1712) na vigíliu Epifanie daroval kláštoru pacifikál z čistého zlata v cene 10.000 florenov.¹²⁷⁾

Známosť a populárnosť pútnického miesta, už dotiaľ široko-ďaleko známeho, v dobe, keď tu sídlil kardinál, prenikla ešte väčšmi. I keď sa kardinál r. 1718 na cisársky pokyn odobral do Regensburga, aby tam vykonával úradné povinnosti, nezostával tam, ale keď vybavil najpotrebnejšie záležitosti, vrátil sa do Mariatálu.¹²⁸⁾ Nikdy však neprichádzal s prázdnyimi rukami. Mariatál sa tešil veľkej hmotnej pomoci kardinálovej.

¹²⁶⁾ M. Benger, *Annalium...*, str. 591.

¹²⁷⁾ Orosz, *Liber historicus...*, str. 20.

¹²⁸⁾ Emil Kisbán, *A magyar pálosrend története*, sv. II, str. 41.

22. mája r. 1712 korunoval Kristián, ako prímas uhorský, v Bratislave za kráľa Karola VI. Po príklade svojho otca Leopolda umienil si Karol hneď po voľbe putovať do Mariatálu k Patrónke Uhorska, poďakovať za milosti, ktorých aj sám často okúsil. Chcel zároveň oplatiť návštevu svojmu korunovateľovi. Prišiel tu dňa 16. júla s poprednými mužmi kráľovstva. Kráľa i prichodiacich v slávnostnej reči pozdravil generálny vikár rádu Ján Kristolovecz. Po niekoľkých sv. omšiach, na ktorých boli všetci prítomní, modlitbou zasvätil Karol seba i svoje kráľovstvo veľkej Kráľovnej, Ochránkyňi kráľov a kráľovstiev. Keď sa priateľsky poshovárал s kardinálom, vrátil sa ešte toho dňa do Bratislavy.

Hostia, ktorých prijal kardinál v Mariatáli, šírili známosť pútnického miesta vo svojich domovoch. Je zaujímavé, a podiv nad tým vyslovil aj pavlínsky analista, že kardinál neprijímal návštevy svojich príbuzných, známych ako i priateľov v kráľovských mestách, v Bratislave alebo v Trnave, kde mal svojmu stavu zodpovedný byt, ale radšej v utiahnutom Mariatáli. V marci 1716 priviedol sem svojho synovca vojvodu Adolfa Mórica. Urobil všetko, aby tohto pätnásťročného mladíka priviedol do katolíckej cirkvi. Brával ho často do chóru na denné i nočné hodinky, ba i ku stolu a to najmä v pôste, aby videl, ako sa mnísi umírtvujú. V katolíckom náboženstve vyučoval ho kardinál i pavlínski mnísi. Chlapec pochopil pravdy katolíckej a dňa 22. marca na nedeľu Laetare složil do rúk kardinála vyznanie katolíckej viery. Kristián pripisoval toto obrátenie zázračnej Panne tálenskej a svätému Pavlovi. Hneď 25. marca na sviatok Zvestovania Panny Márie slúžil pri milostnom oltári poďakováciu slávnostnú svätú omšu. O rok neskoršie prijal Móric v Mariatáli z rúk kardinála svätenie na subdiakona, v prítomnosti brnenského biskupa Bakiča a podpiora Euzébia Podhoránskeho.¹²⁹⁾ Tiež 11. apríla 1718 navštívil kardinála v Mariatáli Fridrich August, vojvoda saský, syn kráľa poľské-

¹²⁹⁾ Orosz, Liber historicus mariatalensis, str. 35.

ho Augusta II. Bol práve Veľký týždeň. Aby Fridricha vo viere katolíckej, ktorú len nedávno prijal, utvrdil, vodieval ho do kostola na obrady Veľkého týždňa. Vojvodca účastnil sa zbožne na týchto obradoch, ba nehanbil sa ani breviár s mníchmi recitovať. Na Zelený štvrtok prvý raz prijal z rúk kardinála sväté sviatosti. Kráľovskí hostia Móric i Fridrich počúvali kázne, ktoré v tom roku cez Veľký týždeň mal bratislavský kaplán Fleischer, zúčastnili sa i sprievodu k Božiemu hrobu s faklami v rukách.¹³⁰⁾

Od roku 1712 trvalo sídlil Kristián i so svojím dvorom v Mariatáli.¹³¹⁾ Vykonať tu i svoje veľpastierske funkcie. Titulárny biskup Pavol Forgách, kanonik ostrihomský, veľmi často vďačne spomínal na Mariatál, kde dostal od Kristiána kňazské svätenie a kde tiež odbavoval svoje primície.¹³²⁾ Roku 1713 vo Veľkom týždni, na Zelený štvrtok, posvätil tu oleje za asistencie cirkevných hodnostárov a na Bielu sobotu udelil pavlínskym klerikom rôzne svätenia. Nemalú slávnosť prežíval Mariatál i 25. marca 1715, keď pri slávnostnej sv. omši, za asistencie popredných prelátov kráľovstva, oddával Kristián arcibiskupovi kaločskému, Imrichovi Csákymu, arcibiskupské pallium.¹³³⁾

V auguste r. 1722 svätí v Mariatáli kardinál Kristián za opáta vojvodcu z Czincendorffa, ktorý sa neskoršie stal biskupom rábskym a potom i kardinálom. Prítomní boli: Gabriel Erdödy, biskup jágerský, Ján Kiss, tit. biskup, Ján Okolicsányi, tit. biskup a opáti Ján Pelcz, spišský, a Bartakovics, ostrihomský.¹³⁴⁾

Kardinál dovolil tiež bratislavským sestram sv. Uršuly, ktoré mali prísnu kluzúru, aby ho mohly v Mariatáli navštíviť. V septembri r. 1724 priputovaly do Mariatálu s kanonikom

¹³⁰⁾ Kisbán, A magyar pálosrend története, sv. II., 43.

¹³¹⁾ Benger, Annalium..., str. 449.

¹³²⁾ Balogh, Beatissima Virgo Maria Mater Dei qua Regina et Patrona Hungarorum, str. 417. - Kollányi, u. d. 339.

¹³³⁾ Benger, Annalium..., str. 486. - Kollányi, u. d. 320-322.

¹³⁴⁾ Orosz, Liber historicus..., str. 34. Kollányi, 334. Bartakovics Pavol, 328. Ján Okolicsányi.

Heroldom.¹³⁵⁾ matka Alojzia Eszterházyová, matka Sebestiána Debna, matka Antónia Ratkayová, matka Agatha a matka Eleonóra.¹³⁶⁾

Budova kláštora mariatálskeho, kde býval aj kardinál, bola v tej dobe vo veľmi úbohom stave. Múry staré, rozpukané, orúcané. Zničil ich čas i vojnové nešťastie. Peňazí nebolo a opravy, ktoré mohli dať urobiť pavlíni, iba na čas posliepaly stavisko. Hmotná pomoc kardinála Kristiána bola preto pre Mariatál veľmi vítaná. Z Viedne i z Bratislavy boli povolani architekti a majstri, ktorí napred vonkajšie trhliny stiahli železnými spojivami a potom opravili vnútro kláštora. Vsadili nové dvere a okná a umiestili lampy na tmavé krížové chodby. Okrem toho zvýšený bol múr okolo záhrady. Náklad na všetko činil 20.000 florenov.

Ale už r. 1714 dal kardinál poopravovať celý kláštor a to dôkladne. Trakt od potoka bol celý prestavaný. V tom roku opravený bol aj kostol a kaplnka svätej studne. Na dvore pred kostolom dal postaviť sochu svätého Pavla, ktorá tam stojí podnes, s nápisom *Cardinalis e Ducibus Saxoniae Archiepiscopus strigoniensis semper cliens hujus Sancti. Anno 1714.*¹³⁷⁾

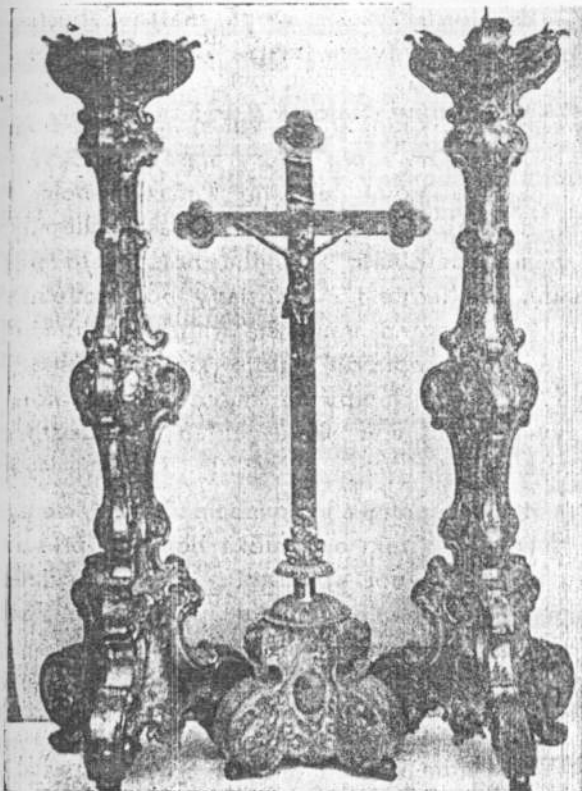
Ako som spomenul, nikdy sa nestalo, aby niečo nepriniesol do daru pre Mariatál, keď prišiel s cesty. Tak si obľúbil miesto i zázračnú sošku, že jeho ruka stále bola štedro otvorená. Hneď po korunovaní Karola VI. daroval pre Mariatál zlaté rúcha: Infulu, kazulu a pluvial, v ktorých korunoval Karola. O rok na to daroval pre zázračnú sošku zlatú retiazku a zlatý peniaz, ktoré dostal od cisára Karola pri korunovaní, podobne pacifikál od Augusta II., kráľa poľského.¹³⁸⁾ Ciastočku zo svätého kríža, v zlatej nádobke a na zlatej retiazke

¹³⁵⁾ Wolfgang Heroldt, kanonik v Bratislave od r. 1706 Rimely, Capitulum Posoniense.

¹³⁶⁾ Tamtiež, str. 37.

¹³⁷⁾ Kardinál vojvodca saský, citeľ tohoto svätca. Roku 1714.

¹³⁸⁾ Benger, Annalium..., str. 449.

Barokové svietniky
s križom od kard.
Krisiána Augusta.
(V miestnom
múzeu.)

ktorú kedysi dostal od pápeža Klementa XI., sám zavesil na divotvornú sošku. Konventu venoval svietniky, príbor do jedálne a iné strieborné veci.

Ničoho nežiadal zadarmo. Za svoj pobyt v Mariatáli dobrovoľne sa zaviazal zaplatiť každoročne 600 florenov. Zaplatiť ich mal Hyacint Schvenka, správca kardinálových mojitostí v Mariatáli. Okrem toho častejšie dal priviezť pre konvent obilie a víno. Jeho štedrosť k Mariatálu chváli aj Bél: „... rádu pavlínskemu opravil, zväčšil a ozdobil kláštor v Mariatálskom údolí pri Bratislave“.¹³⁹⁾

Nezabúdaj nikdy na to, že v Mariatáli r. 1715

¹³⁹⁾ Bél, Notitia Hungariae Novae..., diel I., str. 540.

náhle vyzdravel z ťažkej angíny.¹⁴⁰⁾ Model mariatálskej sošky prechovával stále vo svojej izbe, aby mal pred očami tú, ktorá ho vyslobodila od smrti.¹⁴¹⁾ Preto tiež podporoval mariatálsky konvent aj vtedy, keď druhým pavlínskym kláštorom pre rôzne intrigy so strany nežičlivcov podporu odoprel.

Kardinál bol totiž zle informovaný, že pavlíni rímskeho konventu pohanlivo sa o ňom vyslovili pred verejnosťou. Prestal preto vyplácať podpory kláštorom celej provincie. Ale v liste zo dňa 19. septembra 1719 utešuje mariatálskych, že ich sa to netýka, oni sa nemusia strachovať, a to pre lásku, ktorú chová k Mariatálu. No, keď sa dozvedel, že nie je pravdivé osočovanie, ktoré mal na neho urobiť predstavený rímskeho domu P. Starinský, radostne pozdravil mariatálskych pavlínov a dal vyplatiť aj to, čo predtým zameškal. Ochoťne poskytuje podporu aj na stavbu novej veže, pre ktorú základný kameň kladie r. 1722 prior Jozef Rojehich, lebo stará rozpukaná, musela byť roku 1720 zrútená.¹⁴²⁾

Tak si obľúbil pavlínov, najmä mariatálskych, že kedysi sa vyslovil: „Aj keby som mal len jediný chlieb, polovicu z neho dal by som pavlínom.“¹⁴³⁾ Vážil si dokument, ktorým bol prijatý za spolubrata rádu, chválil sa ním a ukazoval ho i cisárovi Karolovi, keď tento navštívil Mariatál.

Pavlíni snažili sa mu túto lásku splatiť. Na generálnej kapitule v Mariatáli dňa 20. augusta 1712 požiadaný bol Kristián za protektora rádu pavlínskeho. Pápež Klement XI. voľbu potvrdil.¹⁴⁴⁾ Že Kristián vďačne prijal túto úlohu, vidieť zo slov, ktoré povedal, keď mu oznámili vec: „Odkiaľ mi to, že ja, ktorý som nebol ešte synom rádu, mám byť otcom?“¹⁴⁵⁾

Ako protektor rádu dával sa maľovať v obleku pavlínskom. Ešte dnes vidieť v Mariatáli jeho obraz,

¹⁴⁰⁾ Kisbán, A magyar pálosrend története, sv. II., str. 40.

¹⁴¹⁾ Tamtiež, str. 43.

¹⁴²⁾ Orosz, Liber historicus..., str. 33.

¹⁴³⁾ Benger, Annalium..., str. 462.

¹⁴⁴⁾ Tamtiež, str. 450.

¹⁴⁵⁾ Tamtiež, str. 589.

maľovaný na plátne a na ňom nápis: O beata solitudo, o sola beatitudo a nižšie P. Germanus, amator solitudinis.

No, Kristián bol štedrý nielen k pavlínom. Bol štedrý i k prostému ľudu. Veľmi ochotne vypomáhal pri návale pútnikov. Zvlášť horlivo pracoval, ako poznamenáva analista, 8. septembra r. 1711 na sviatok Narodenia Panny Márie, kedy vyše 18.000 pútnikov pristúpilo k svätej spovedi a k svätému prijímaniu. Skoro po celý deň venoval sa ľudu, aby tak dal krásny príklad ostatným kňazom.¹⁴⁶⁾ Ba letopisec spomína, že r. 1715 na sviatok Narodenia Panny Márie, keď bol kardinál dlhšie spovedal, sám podal štyritisíc svätých prijímaní.¹⁴⁷⁾

Mariatál tak si oblúbil, že nerád ho opúšťal. Iba vtedy, keď ho úradná záležitosť volala. Neraz keď odchádzal, ronil slzy so slovami: „Keď som nútený ísť ztadiaľto, ako by som mal ísť na smrť“. A keď sa vracal, odľahčilo sa mu, ako sám hovorieval, mal pocit akoby mu mlynský kameň spadol s hrdla.

Jeho želaním bolo, aby mohol na mieste, ktoré tak miloval, odpočinúť po smrti. Často hovorieval, keď prišiel nemocný s cesty, že nebojí sa už zomrieť, keď sa vrátil k Divotvorkyni. Keď má zomrieť, zomrie rád, keď pozdravil Bohorodičku mariatálsku.

18. júla 1725, keď odchádzal na ríšsky snem do Regensburgu, so slzami v očiach lúčil sa s Mariatálom, ako by cítil, že sa už nevráti. Zdalo sa, že jeho pranie, aby bol pochovaný v Mariatáli bude splnené. Telo jeho totiž bolo dovezené po Dunaji a Morave až po Devínsku Novú Ves a odtiaľ do Mariatálu. Ale nezostal pochovaný v Mariatáli. Ktorýsi z osobníctva kardinálovho vyjadril sa pred cisárom Karolom a informoval ho v tom smysle, ako by tálski pavlíni vyžadovali obrovskú sumu za pochovanie. Preto cisár rozkázal vyzdvihnúť pozostatky kardinálove v kláštore mariatálskom a pochovať ich v Bra-

¹⁴⁶⁾ Benger, Annalium..., str. 451.

¹⁴⁷⁾ Tamtiež 486.

tisla ve, v dóme sv. Martina. Stalo sa tak 16. novembra roku 1725. Tak súdi pavlínsky kronikár. V skutočnosti ani Matej Bé nevie, prečo nezostal pochovaný v Mariatáli. Zmieňuje sa iba že kardinál si dal s veľkým nákladom postaviť nádhernú hrobku. No, nebol pochovaný tam, kde si prial a kde si pripravil miesto. Keď mal byť privezený, z neznámej príčiny, bez všetkej slávnosti, tajne, iba s vedomím niekoľkých kňazov bol pochovaný v dóme svätého Martina. Pomník mu bol postavený na náklad cisárov.¹⁴⁸⁾

Za dobrodenia, ktoré kardinál preukázal Mariatálu, rozhodol sa pavlínsky konvent, aby prior každú sobotu. odsľúžil z kardinála rekviem.

9. Z činnosti mariatálskych pavlínov za rekatolizácie.

Živočná miazga viery a náboženského života nášho ľud odtekala ranou, ktorú zaviniła haluz, odštiepnutá od stromu cirkvi katolíckej. Vrátiť túto miazgu materskému kmeňu bol úlohou Cirkvi svätej a všetkých tých, ktorí s ňou úprimne cítia a ju poslúchali.

Do radu tých, čo chceli pracovať na rekatolizácii, postavil sa i rád pavlínov. Pracoval hlavne na západnom Slovensku. Sám rád prekonával pritom nemalé ťažkosti. Turecké vpády tlačily ho od juhu do venca karpatského pohoria. Starší mníši vymierali, alebo padli sťať šablou tureckou, a mladší, ktorí by doplnili rady, veľmi nebolo. Nebolo preto, že mnohí mladí padli v bojoch tureckých, iným nechcelo sa v taký čas do kláštora. Škôl nebolo, kláštory boli v nenávisti. Majetky patriace rádu boli zprvu pod titulom árendy prenajaté, a neskôr bez náhrady odňaté a nebolo nádeje, že by ich rád niekedy dostal späť.

I na mariatálsky kláštor vrhli sa neprajníci. Roku 1547 určil pavlínom na ich majetku „Ludasrét“, dnes nazývano

¹⁴⁸⁾ B é l, Notitia ..., str. 540, diel I.

„Paulinka“, pri rieke Morave, veľké škody Gašpar Serédy. Mariatálsky prior Briginai z Ilýrie podal na neho žalobu u miestodržiteľa Františka Révayho z Turca. Tento rozsúdil, že Serédy musel škodu nahradiť a sľúbil, že nikdy nesiahne na pavlínsky majetok.¹⁴⁹⁾ Keďže boli v Mariatáli bane na rudu, mariatálski pavlíni tešili sa aj ochrane cisárovej. Zato, že dovolili na svojom majetku tieto bane obnoviť, rozkázal r. 1535 cisár Ferdinand bratislavskému grófovi Jánovi Kerecsényimu, aby dával pozor a chránil mariatálskych pavlínov. Aj cisár Rudolf I. oslobodil kláštor r. 1591 od desiatkov a poplatkov.

Koncom 16. storočia, ako priznáva Kisbán, len asi päť pavlínskych kláštorov bolo schopných života. Baštou medzi nimi bol Mariatál. Mnohé kláštory ležaly v rumoch, alebo žili v nich svetskí páni. Za nepokojov luteránskych v rokoch 1598–1601 našli v Mariatáli útočisko aj členovia lefantovského kláštora, ktorí utiekli pred luteránmi. Títo priniesli do Mariatálu aj svoje poklady z Lefantoviec. Majetky v Lefantoviach dali do prenájmu biskupovi vacovskému a nitrianskemu Zachariášovi Mossócyemu,¹⁵⁰⁾ ale úradne ich vtelili kláštoru mariatálskemu. No, keď pomínulo nebezpečenstvo, zase sa vrátili do Lefantoviec i s pokladmi.¹⁵¹⁾

Generálny predstavený Stefan Tmavský vynaložil všetko úsilie, aby pozdvihol rád. Za jeho predsedníctva generálna kapitula v Lepoglave roku 1576 usniesla sa medziiným na týchto bodoch: Kde je hlava rádu, tam nech sú najučenejší bratia a opáti, tam nech sa vychovávajú mladší; ďalej, aby v obciach statočným občanom zaobstarávali privilégiá a odpustky a tým ich získali, aby v nedeľu a vo sviatok vždy dvaja a dvaja bratia chodili vyučovať deti modlitbe a katechizmu.¹⁵²⁾

¹⁴⁹⁾ Kisbán, A magyar pálosrend története, diel I., str. 178.

¹⁵⁰⁾ Porovn. Cserenyeyi, Pamätnosti z dejín nitr. biskupstva, str. 194–196, Mossóczy bol od r. 1578 vacovským biskupom a zase nitr. biskupom v rokoch 1582–1587.

¹⁵¹⁾ Tamtiež, str. 191.

¹⁵²⁾ Pongrácz, Triumphus Sancta Pauli..., str. 317.

Sídlom generálneho predstaveného od polovice XVI. storočia stal sa Mariatál. V snahe uplatniť tieto zásady, schádzali sa v Mariatáli najlepší pavlínski muži. Mariatál stal sa semeniskom, kde pod opaterou vynikajúcich teologov boli vychovávaní mladí kňazi pre obeťavú prácu misionársku.

Rád pavlínov totižto pôvodne bol iba rozjímavým rádom. Ale za reformácie nemohli sa pavlíni nečinne prizerať na to, ako heretici lovia v mútnych vodách, odpadávajú celé kraje k bludárom pre svoju neučenosť vo viere. Preto za rekatolizácie stávajú sa rádom rozjímavovo-činným.

Napred upevňovali vieru okolo svojich stredísk – kláštorov. Nezdúhali sa ani fary administrovať, keď toho vyžadovala potreba. Vyučovali i mládež a to obojeho pohlavia. Od Urbana VIII. (1623–1644) bulou *Pastoris aeterni*, zo dňa 8. októbra 1626 dostali povolenie zriaďovať tak vo svojich, ako i v iných kostoloch Bratstvo svätého anjela strážcu. Zriadil takéto bratstvo prislúchalo generálovi alebo provinciálovi. Zriadené bratstvá obdržaly odpustky, aké malo rímske arcibratstvo toho istého mena. I takto snažili sa dostať dotiaľ uzatvorenie pavlíni medzi ľud, priblížiť sa mu.¹⁵³⁾

Bárs pavlíni aj predtým pracovali, ich organizovaná činnosť misijná po Horných Uhrách, teda po Slovensku, začínala až roku 1667. Sústreďovala sa hlavne na Spiš, kde bolo ešte hodne heretikov. Túto organizovanú účasť na rekatolizovaní Slovenska, hoci boli už pripravení, nezačali sami od seba. Stalo sa tak z vonkajšieho popudu.

Kongregácia de Propaganda fide, aby početných poblúdivých synov priviedla k jednote viery, pokladala si za povinnosť organizovať misie. Informovala sa u arcibiskupa ostrihomského Juraja Szelepcsényiho¹⁵⁴⁾ a u

¹⁵³⁾ Pongrácz, *Triumphus Sancti Pauli...*, str. 25.

¹⁵⁴⁾ Ostrihomský arcibiskup Juraj Szelepcsényi bol veľkým priaznivcom pavlínov a najmä Mariatálu. Aj keď 14. januára 1685 zomieral na Morave, pýtal sa na mariatálskych pavlínov a odkázal mariatálskemu kláštoru strieborný, pozlátený obraz Nepoškvrnenej, vysádzaný drahými kameňmi.

kráľa poľského Jána Kazimíra. Szelepcsényi, práve tak ako aj kráľ poľský Kazimír doporučili rád pavlinský.¹⁵⁵⁾ Apoštolský nuncius viedenský povolal generálneho vikára Martina Borkovicha, aby mu udelil patričné direktívy. Nato v kláštore mariatálskom, v generálnom definitóriu zvolení boli misionári, ktorí, keby to okolnosti vyžadovaly, nebáli by sa za svojich sverencov život položiť. Za prvého prefekta misií ustanovený bol roku 1667 od pápeža Klementa XI. generálny vikár Martin Borkovich. Jeho zásluhy ako prefekta misionárov istotne oceňoval knieža Lobkovic pri obsadzovaní osirelého biskupského stolca záhrebského, keď povedal: „Nie je priateľom cisárovým ten, kto by chcel cisárskemu majestátu iného navrhnúť a nie Martina Borkovicha“. Po Borkovichovi stal sa r. 1678 prefektom misionárov Ludovít Barilovič.¹⁵⁶⁾

Misionárom byť, znamenalo byť mužom, ktorý je pripravený na všetko, na bitku i na smrť. To zakúsili aj pavlíni v Kežmarku.¹⁵⁷⁾

V roku 1670 Juraj Barssony, biskup veľkoveľkvaradinský a prepošť spišský, požiadal generálneho predstaveného rádu pavlínov, aby sa ujali misií v meste Kežmarku. Daroval im slovenský kostolík i s menším príľahlým domom. Jeho správou bol poverený P. Adrian Šesták. Neskoršie bol mu daný na pomoc P. Dominik Kosz. Biskup vyplácal im ročne 100 cisárskych ako podporu, aby mali z čoho žiť. U občanov, na meste, nenachádzali veľa porozumenia, lebo títo sa klonili k luteranizmu. Dalo sa očakávať, že svoj odpor aj ináč prejavia. To sa ukázalo čoskoro. Na sviatok Božieho Tela, keď sa mal konať eucharistický sprievod, meštan Marek Horváth dal bičovať a zahnať zbož-

¹⁵⁵⁾ Benger, Annalium, str. 67.

¹⁵⁶⁾ Referente Eminent. et Rev. Dom. Card. Fachineto, Sacra Congregatio Praefectum Missionum Fratrum Ordinis S. Pauli Primi Eremitae in Ungaria etiam Turcis subjecta sub Dominio Regis Ungariae, declaravit ad quinquenum fratrem Lud. Barilovicz ejusdem Ordinis Sacerdotem cum auctoritate ea quae ad Missionum regimen pertinent ad praescriptionem decretorum sacrae congregationis et facultatem eidem concessam exercendi et non aliter. Romae 26. júni 1678 P. Card. de Alteriis. Benger, Annalium, str. 160.

¹⁵⁷⁾ Benger, Annalium..., str. 89.

ných katolíkov. Na námestie, kde mal ísť sprievod, dal nasväť-
zať vozov. Ba ani na tom nebolo dosť. Aby Iudí odvábil od
procesie, dal akéhosi vraha, ktorý však dostal od cisára milosť,
v ten deň popraviť.

Ale pavlíni čoskoro si získali Iud. Už o tri roky (roku 1673)
mešfania im dobrovoľne dali kostol farský, zvaný nemecký.

Misijná práca bola s mnohými ťažkosťami spojená. Odpor
nepriateľov katolíckej viery siahol často k násilnenstvu. Dran-
covanie kláštorov bolo na dennom poriadku. Na to musel byť
misionár vždy pripravený. Tak roku 1672 vydrancovaný bol
pavlínsky kláštor v Novom Meste pod Šiatrom. Oborili sa naň
kalvíni spolu s luteránmi, práve na svätého Egidia, na hody,
vrátili sa do kostola, pošpinili ho i zapálili.¹⁵⁸⁾

Pod mečom heretikov klesol roku 1673 P. Martin Török pri
Košiciach a Mikuláš Svätený, rodom z Veľkých Kostolian, u
ktorého výslovne analista poznamenáva národnosť Ungarus
- Slavus, bol zavraždený od heretikov na hrade Bzovíku 12.
novembra 1678.¹⁵⁹⁾

Keď zasvitly lepšie časy a heretici museli opustiť násilne
uchvátené pozície, do ktorých sa kedysi vodrali, snažili sa pav-
líni zaceliť rany, ktoré na poli náboženského života boli spô-
sobené. Bolo šťastím pre rád, že v tejto dobe pri kormidle stál
vynikajúci muž Ján Kéry (1669-1685). Ako šľachtic, pochá-
dzajúci z vyšších kruhov, vedel svoje rodové známosti veľmi
dobre využiť k dobru rádu. Keď kalvíni museli opustiť Ska-
licu a vyprázdniť kostol, vymohol ho Kéry pre pavlínov, ako
i malý domček, kde býval protestantský kazateľ. Tento dom
spolu s tromi susednými domami, ktoré pavlíni neskoršie zís-
kali, bol základom pavlínskeho kláštora v Skalici.¹⁶⁰⁾

Podobným spôsobom získali aj kostol v r a n o v s k ý. Od
Márie Eszterházyovej, vdovy po vojvodovi Jurajovi Drugetho-

¹⁵⁸⁾ Benger, Annalium..., str. 106.

¹⁵⁹⁾ Kollányi, Esztergomi kanonokok, str. 283, píše o kanoni-
kovi Stefanovi Dobišovi (1668-1678), že bol na bzovickom
hrade z rozkazu Imricha Balassu dňa 11. nov. 1678 od povstal-
cov-vzbúrencov zavraždený.

¹⁶⁰⁾ Tamtiež, str. 97.

vi, dostali vo Vranove väčšie majetky. Keď toto darovanie potvrdil arcibiskup ostrihomský Szelepcsényi, diecézny biskup Szegedy i cisár Leopold, pavlíni trvale sa usadili vo Vranove.¹⁶¹⁾

Pre nové kláštory bolo treba pripraviť v primeranom počte nový dorast. Doteraz študovali pavlínski bohoslovci v Ríme, v Olomúci a v Prahe. Keď rady mladých levítov hustly, museli pavlíni pomýšľať na domáce štúdium, keďže štúdium v cudzine bolo veľmi nákladné. Tým cieľom usadili sa v Trnave, v meste univerzitnom. Začali skromne. Generálny predstavený Pavol Ivanovich kúpil tu roku 1633 dom, kde mohlo bývať 12 členov. Čoskoro získal pre tento rehoľný dom i ďalšie nemovitosti na vydržovanie študentov. Roku 1659 kanonik nitriansky Matej Fejérpataky¹⁶²⁾ daroval im vinohrad na Zobore s podmienkou, aby štvrtročne odslúžili svätú omšu. O rok neskôr prispel i mariatálsky kláštor a daroval im vinohrad v Maďarbéli.

Pevnejšie zakotvili v Trnave roku 1670, keď prevzali kostol, ktorý dotiaľ držali kalvíni. Zasvätili ho sv. Jozefovi. Po roku dostali od Petronely Sofie Tranovskej dom pri kostole i so záhradou.

Takto hmotne zabezpečení, keď sa roku 1673 vrátil zo štúdií z Ríma Ján Kéry, cítili sa i vnútorne dosť silní, aby si otvorili svoje, na univerzite trnavskej nezávislé, filozoficko-teologické štúdium. Štúdium organizoval Kéry podľa zásad a skúseností, ktoré nadobudol v Ríme. Pre zlé pomery však toto štúdium bolo čoskoro prerušené. Až 11. júla 1677 usniesla sa generálna kapitula v Mariatáli, aby bolo znovu otvorené.¹⁶³⁾ Menovaní boli aj profesori, a to: Albert Turkovich a Gašpar Malechich. Ale iba krátko prednášali, lebo v zmätkoch tureckých a thökölyovských prestalo štúdium a až roku 1695 bolo obnovené. Za profesorov

¹⁶¹⁾ Tamtiež, str. 105.

¹⁶²⁾ Matej Fejérpataky bol nitrianskym kanonikom v rokoch 1645–1658.

¹⁶³⁾ Benger, Annalium..., str. 147.

vymenovaní boli vtedy: Ferdinand Kienzl, Imrich Eszterházy a Ondrej Kolenicz.¹⁶⁴⁾

Pavlíni sami si odchovali mladých pracovníkov, z ktorých najlepší zostávali v Mariatáli ako v sídle generálneho predstaveného. Tak sa Mariatál mohol stať ohniskom činnosti, odkiaľ zápalistí misionári vychádzali nielen na okolné dediny, ale aj do vzdialenejších obcí, a tam ostávali po určitú dobu. Z análov pavlínskych sa dozvedáme, že v polovici XVII. storočia úspešne pracoval po mnoho rokov medzi heretikmi v Marcheggu P. Šebestián Kempf († 1647).¹⁶⁵⁾ Roku 1700 posielala generál Barilovič, po porade s definitormi, z Mariatálu prvých misionárov do Sedmohradska. Sú to: P. Euzébius Radován, Martin Benčič a Ondrej Székel. Misionári nebáli sa búrok, ktoré sa tak často v tej dobe snášaly nad kraj. Z misijných ciest priniesol si nejednu ranu Peter Vragovič, rodák v Hlohovca. V nepokojoch za povstania Thökölyho bol niekoľkokrát ubitý až na smrť († 1696).

Podobne horlivo pracoval mariatálsky kazateľ Juraj Csepelényi,¹⁶⁶⁾ rodák z Veľkej Bytče, zo župy trenčianskej. Precestoval veľkú časť Horného Uhorska. Kanonické vizitácie svedčia a sami sektári priznávajú, že priviedol do katolíckej cirkvi 7 kalvínskych obcí. Zato ho kalvíni nenávideli až na smrť. A ich nenávisť bola ukojená až vtedy, keď tento horlivý muž po mnohých utrpených mukách klesol roku 1674 pri Jágrí pod ich mečom. Tak bola jeho misijná činnosť korunovaná smrťou mučeníckou.

A spomenúť treba aj mariatálskeho priora, neskôr biskupa veľkovaradínskeho, P. Augustina Benkoviča, ktorý pochádzal z Nitrianskej. Na svoje povolanie dôkladne sa pripravil na vysokých školách v Ríme. Ako misionár pôsobil v Hornom Uhorsku. Anály o ňom poznamenávajú, že v Trebišove očistil kryptu pred hlavným oltárom od pozostatkov akéhosi Petra, pôvodcu luteránskych heretikov, do ktorých vraj každoročne udrel blesk.

¹⁶⁴⁾ Benger, Annalium..., str. 307.

¹⁶⁵⁾ Pongrácz, Triumphus S. Pauli..., str. 72.

¹⁶⁶⁾ Tamtiež, str. 41.

Ako misionári požehnané pôsobili tiež P. Matej Selegovich, neskorší vikár mariatálsky († 1683) a mariatálsky prior P. Ladislav Ladány.¹⁶⁷⁾

Teologická fakulta pražská vyzbrojila viacerých slovenských pavlínov potrebnými vedomosťami, ktoré mohli použiť jak k dobru sverených veriacich, tak na odrážanie protivníkov. Jedným z vynikajúcich odchovancov tejto fakulty bol P. Ľudovít Barilovič, neskorší generálny predstavený, sídliači v Mariatáli (1690–1712.) Ako misionár vystupoval proti bludárom s takou neohrozenosťou, že títo často číhali na jeho život. Chytili ho i zbili, iba s rozfatou čelusťou a s niekoľkými ranami na pleciach, ktoré nosil až do smrti, podarilo sa mu ujsť.¹⁶⁸⁾ Istotne svedomite zastával svoj úkol, keď ho práve v pohnutých dobách tureckých vpádov ustanovil Svätý otec Inocenc XI. za apoštolského prefekta misií pre územie dnešného Slovenska, kde pavlíni najviac pracovali. Lebo podľa názoru kronikára, ktorý popisoval generálnu kapitulu, slávenú v Mariatáli roku 1672 za Kéryho, nebolo sa im treba plaviť cez šire more, keďže aj doma mali Čínu a Indiu, kde mohli pracovať na zachraňovaní duší poblúdených.

Podľa Dekrétu, uverejneného v roku 1679, obdržal prefekt misií Barilovič od pápeža Innocenca IX. pre misionárov rôzne privilégia, ako: 1. vysluhovať všetky sviatosti, pravda, tie, ktoré farár vysluhuje, okrem sviatosti posvätenia kňazstva a birmovania; 2. rozhrešovať tých, ktorí upadli do bludu, do rozkolu alebo ktorí odpadli od viery, a to nielen laikov, ale aj rehoľníkov a svetský klérus; 3. rozhrešovať vo všetkých prípadoch rezervovaných Apoštolskej Stolicy, aj v tých, ktoré obsahuje bula Coenae Domini; 4. rozhrešovať a dišpenzovať od svätokupectva, no reálneho iba vtedy, keď dotýčný sa benefícia zriekne a nahradí to, čo neprávom z tohto benefícia užil; 5. podržať si knihy bludárov; 6. omšu svätú slúžiť na každom slušnom mieste i pod šírým nebom, hodinu pred svitaním a hodinu po poludní, aj dva razy za deň. I na

¹⁶⁷⁾ Benger, Annalium..., str. 458.

¹⁶⁸⁾ Benger, Tamtiež, str. 151, 264.

prenosnom oltári, zlomenom alebo poškodenom, aj bez svätých ostatkov, v prítomnosti bludárov a vyobcovaných – ovšetnen, kto prisluguje, nesmie byť bludár alebo vyobcovaný; 7. dišpenzovať alebo zmeniť jednoduché sľuby i sľub čistoty 8. dišpenzovať v trefom a štvrtom stupni pokrvenstva atď.¹⁶⁹

I keď do niektorých obcí slovenského Západu prenikli reformátori so svojou náukou, predsa, Západ čoskoro sa vraci k materinskej katolíckej Cirkvi. O to sa pričínili vedľa iných tiež pavlíni zo svojho strediska – Mariatálu. Blahodarnú činnosť bielych mníchov sledoval biskup Tomáš Pešina z Čechorodu. Chcel ich uviesť do Čiech. V tej záležitosti píše 6. augusta 1678 do Mariatálu generálnemu predstavenému Gregorovi Béberymu. Uznáva zásluhy pavlínov a vyslovuje nádej, že skoro ich bude môcť uviesť do Čiech. Chce však na shromaždiť toľko, aby aspoň 12 pátrov mohlo slušne žiť a nemuseli žobrať, lebo vraj žobrajúcich je tam viac ako dosť. V testamente roku 1680 odkázal pavlínom svoj majetok v cene 20.000 florenov, potom ešte 10.000 florenov, ktoré má u Joachima Slavatu, ďalej knihovne, vzácne rukopisy, stoly, nábytok, obrazy atď. Václav Zbraslavský bol exekútorom testamentu a tak už roku 1681 prví pavlíni odišli z Mariatálu do Obríšťa, aby založili nový dom a tak zakorenili v Čechách.

Z tejto udalosti vysvitá, že pavlíni museli mať dostatočnú silu, keď ich mohli obrátiť aj na vzdialenejšie kraje. To znamená, že aspoň svoje okolie dostatočne ovládali. O rokoch najrušnejšej rekatolizácie nezachovali sa nám od nich nijaké písomnosti, iba niekoľko mien misionárov. Až z neskoršej doby, keď už rekatolizácia bola z väčšej časti prevedená, máme písomné záznamy. A z týchto poznáme, že v dedinách, kde dnes už vôbec niet protestantov, mali začas veru hodne práce.

Zachoval sa nám soznam konvertitov z rôznych obcí, ktorí prišli do Mariatálu složiť vyznanie katolíckej viery. Na čelnom liste pripomína pisateľ Otcem pavlínom, aby starostlivo poznávali, kde-kto složil vyznanie viery, v ktorý deň, rok, ktorý kňaz ho prijal, zapísať mali krajinu obrátencovu, vek, sektu

¹⁶⁹⁾ Benger, Annalium..., str. 161-5.

ktorú opustil a koncom roku, aby poslali soznam prefektovi misií. V sozname¹⁷⁰⁾ ide o ľudí, ktorí zčasti prišli do Mariatálu už vtedy hojne navštevovaného, zčasti o ľudí, ktorých získali pavlíni na dedinách a ktorí chceli složiť slávnostné vyznanie viery na obľúbenom pútnickom mieste.

Po roku 1700 pracovali v Mariatáli a v okolí títo pavlínski kňazi: P. Wolfgang, P. Anton Antolovich, P. Ondrej Vayay. Od roku 1711 do roku 1720: P. Hilarion Taynay, Martin Bednarič, P. Hieronym Scherhagl, P. Jozef Zailner, P. Alexander Mačaj, P. Ondrej Kollenicz, P. Ludovít Zaich, P. Euzébius Havran, P. Michal Baumon, P. Pavol Dévény, P. Jozef Rojechich, P. Ladislav Terstyanský, P. Augustin Török a P. Michal Erdödy. Prefektom misií bol v týchto rokoch P. Bolla. Zostal ním až do roku 1734, kedy ho vystriedal P. Euzébius Radován. V druhom desaťročí XVIII. storočia sústredoval Mariatál týchto kňazov-misionárov: Ladislav Kummer, Vojtech Vizkelety, Michal Štogel, Martin Benčík, Ludovít Paxi, Anton Bijeski, Jozef Gerdenicz, Benedik Bočkai, Tadeáš Berdóczi, Edmund Laich, František Konečný, Jozef Mohoss, Hieronym Gutte, Leopold Laidgeb, Anton Szigeti, František Orosz, Michal Tarnóczi, Anzelm Zigut, Jozef Nunkovich. Od roku 1741 úrad prefekta misií zastával P. Ján Pelikán, niekdajší mariatálsky podprior.

V zmienenom rukopise sa dočítame, že konvertitov, ktorí pred milostným oltárom složili vyznanie viery, bolo roku 1671 dvanásť, 1673 trinásť, v nasledujúcich rokoch po 3-4, roku 1691 deväť, 1701 pätnásť, 1715 jedenásť, v nasledujúcich rokoch priemerne po pätnásť a v roku 1734 dvadsať.

Z väčšej časti prestúpili z luteránstva, iba malé percento z kalvíntva a to boli väčšinou Maďari. Najviac konvertitov bolo národnosti slovenskej. Možno to usudzovať z toho, že u väčšiny nenachádzame o národnosti zmienku, kdežto u niektorých je výslovne poznamenané Germanus alebo Ungarus. Zdá sa, že pavlíni pod menom Ungarus rozumeli najčastejšie

¹⁷⁰⁾ Liber in quo nomina conversorum seu Romano-Catholicam Fidem amplectentium in Ecclesia nostra Mariae Thallensi ab anno 1671 referuntur.

Maďarov, lebo konvertiti takto označení pochádzali zo Žitného ostrova. Nasvedčovala by tomu i tá okolnosť, že u mnohých konvertitov slovenskej národnosti nájdeme označenie Ungarus - Slavus.

Okruh pôsobnosti pavlínskych misionárov rozprestieral sa nielen popri rieke Morave, ale i na oboch stranách malokarpatských hôr, ba i na Myjavsko a Považie. Na pr. v r. 1716 poznamenáva rukopis týchto konvertitov: Ján Cibulka z Pezinka, Mikuláš Záhorák zo Suchej, Ján Kalinkius z Bolešova, Ondrej Bystricka z Trenčína, Pavol Vrana z Čeklísa, Vavrinec Szabó zo Senca, Gašpar Charvát z Hrozenkova. Poznamenani sú iba konvertiti, ktorí skladali katolícke vyznanie v Mariatáli. Pavlíni úspešne pôsobili aj medzi nemeckými emigrantmi, zvanými Sasmi, ba nechýba v zázname ani Angličan, vysťahovalec z Londýna.

Priazeň, akej sa tešili mariatálski pavlíni u stupavského panstva, umožnila im voľne sa pohybovať medzi panskými vojakmi. Na stupavskom zámku mávali kázne pre vojakov - pešakov. Najmä treba spomenúť Františka Letovanca, profesora morálky. V roku 1734, keď v Stupave bol pánom Leopold Pálffy, složilo katolícke vyznanie viery 11 vojakov. Z nich bolo 5 Slovákov: Ján Pagáč z Vrbového, Ondrej Martin z Brezovej, Ján Zubek zo Strážnice, Tobiáš Franc z Kremnice a Ján Teplička zo Bzenca. I v nasledujúcom roku prijali niekoľkí vojaci zo stupavských kasární katolícku vieru. O to sa zaslúžili P. Jozef Nunkovich, Anton Medlen a Tomáš Počuh. I známeho slovenského kazateľa A. Mačaja nachádzame v spomenutom rukopise. Roku 1712 skladala do jeho rúk katolícke vyznanie viery Maria Gajdošová, v roku 1713 Martin Kubinec z Čataja, 1716 Tomáš Jelenský z Banskej Bystrice, Vavrinec Szabó zo Senca, 1717 Martin Chrapacz z Hute a Anna Kováčová z Jablonky.

Poukázal som iba na skromné úryvky akoby paberky z misijnej činnosti pavlínov, ktorú konali za čias rekatolizácie a to až z neskorších rokov, pravda, len so zreteľom na Mariatál. Ale i z tých paberkov vidno, že pavlíni pracovali, boli na svojom mieste vtedy, keď ich národ a Cirkev potrebovaly. Možno

ich smelo postaviť vedľa tých rádov, ktoré sa zaslúžily o to, aby mnohí naši predkovia, naklonení protestantiizmu, privedení boli späť do katolíckej cirkvi.

10. Pavlínski kazatelia v Mariatáli.

O kazateľskej činnosti pavlínov vieme veľmi málo a predsa treba rátať tento rád medzi rády kazateľské. Lebo, hoci pavlíni boli pôvodne rád rozjímavý, v pätnástom storočí zvláštnou bulou Bonifáca IX. z r. 1401 dostali pre celý rád povolenie kázať a stali sa tak rádom kazateľským.¹⁷¹⁾

Kazateľstvu venovali pavlíni veľkú pozornosť a na kazateľský úrad sa dôkladne pripravovali. Rozumná príprava javí sa už v tom, že pavlíni, keď videli, že majú dostatočný počet kňazov, snažili sa špecializovať. Tak môžeme u nich poznať kazateľov nedeľných (concionatores dominicales) a kazateľov sviatočných (concionatores festivos). Jedni kázali iba v nedeľu, iní zase na sviatky a pri slávnostných príležitostiach.

Úrad kazateľský bol u pavlínov považovaný za úlohu najvznešenejšiu, ale i najťažšiu. Kazatelia sa tešili veľkej úcte. Čo sa týka hodnosti, kazateľ nasledoval hneď po superiorovi domu. Kazatelia mali rôzne výhody. Nemuseli čítať pri stole, boli oslobodení od nočného chóru. Ale zato kázne si museli vypracovávať dôkladne a sami, nesmeli preberať kázne iných.¹⁷²⁾

I keď sa kazateľ nemôže spoliehať iba na svoju výrečnosť, aj keď, čo sa týka získania duší, musí dôverovať v milosť Božiu, predsa so svojej stránky musí urobiť všetko, čo je v jeho silách. Toho si boli vedomí pavlíni. Najmä v dobách rekatolizačných museli brúsiť slovo, aby mohli s úspechom hájiť pravdy katolíckej a odolávať bludárom, podvracať ich heslá a nepravdivé tvrdenia.

V rannom novoveku nezaznamenávajú pavlínske Letopisy

¹⁷¹⁾ Pongrácz, Triumphus S. Pauli, str. 25.

¹⁷²⁾ Kisbán, A magyar pálosrend története, sv. II., str. 105.

v Mariatáli nijakých kazateľov. V neskorších rokoch len sucho vypočítavajú. Z epitafu sa dozvedáme, že za rekatolizácie pôsobil ako kazateľ v Mariatáli Juraj Čepelény.¹⁷³⁾

Anály poznamenávajú, že po dlhé roky bol kazateľom v Mariatáli P. Augustín Hnátovič z Gajar (1711),¹⁷⁴⁾ P. Gregor zo Zohoru, ktorého letopisec nazval: „najhorlivejší kazateľ slova Božieho“. (1726). A kniha konvertitov udáva nám ešte niekoľko pavlínskych kazateľov v Mariatáli: Hilarion Tayanay (1711–15), Pavol Dévény, Anton Bijeski, slávnostný kazateľ (1725), Ambróz Thaborita, Lukáš Motešický, slávnostný kazateľ (1742–49), Atanáz Streskóczy (1749), Makarius Bylnický, nedeľný kazateľ (1752), Inocenc Jaross,¹⁷⁵⁾ Bernard Kabarz, nedeľný kazateľ (1779), František Pinkasz a Ludovít Klempar (1779). Z neskorších kazateľov pripomína mariatálsky denník týchto: Ludovít Jančík, František Poloni, Severín Mierka, Anzelm Časta, Imrich Blaskovič, František Konečný, Anton Medlen a Anton Nebest.¹⁷⁶⁾

Doteraz nie sú známe nijaké kázne od týchto kazateľov, ani tlačené, ani v rukopisoch. R. 1730 boly v Bratislave vydané kázne gen. predstaveného Ludovíta Bariloviča,¹⁷⁷⁾ o svätom Jozefovi z Arimathie, ovšem ako dielo posmrtné, lebo Barilovič zomrel r. 1712.

¹⁷³⁾ Epitaf znie:

Primam praedicatorii sui muneris cathedram
in Mariana Thallensi Valle obtinuit
Ut valeretur Victricis, cunctas interementis haereses
praesidio Mariae.
Apostolico maturus muneri
e Valle in campum exiit...

¹⁷⁴⁾ Benger, Annalium..., sv. II., str. 447.

¹⁷⁵⁾ Innocent Jaroš slovenský nedeľný kazateľ, zastáva svoj úkol teraz horlivo. Tento sa zriekol aj privilégia kazateľského (kazatelia nemuseli chodiť do nočného chóru), vytrvalo navštevuje chór nočný i denný, čo najsvedomitejšie zachováva všetky rehoľné pravidlá. Z kláštora vychádza iba na mnohé prosby a nútenia. Zije veľmi striedmo. Diarium ven. Conventus Tallensis, sv. II., str. 92.

¹⁷⁶⁾ Tamtiež, str. 92.

¹⁷⁷⁾ Barilovič, Discursus praedicabiles quindecim.

To, čo vychádzalo zpod pavlinských rúk, bolo hodnotné. Lebo každé dielo prv, než bolo vydané, muselo byť prezreté od dvoch rádových doktorov. Iba potom bolo schválené generálom. Bez tejto aprobácie nemohol sa objaviť ani jeden spis. I letopisy poznamenávajú, že knižočka, obsahujúca kázeň o Narození Panny Márie, vydaná r. 1697 bez dovolenia superiora, bola zavrhnutá od generála. Nikto ju nesmel čítať, ani si ju podržať. Vydaná bola v Mariatáli, ale pravdepodobne latinsky, lebo keď Mačaj r. 1717 podáva kazateľom knihu „Chleby prvotín“ v reči ľudovej hovorí o tom v úvode, ako o niečom mimoriadnom.

Latinsky vydal svoje kázne aj Ondrej Kollenicz. Kollenicz bol vynikajúci slovenský kazateľ, ostáva ním, aj keď píše po latinsky. Právom ho môžeme zaradiť medzi slovenských kazateľov. Veď vtedy nebolo u nás zvykom písať v reči ľudovej. Kázal v Mariatáli, lebo tu strávil väčšiu časť svojho života. A v Mariatáli sa kázalo väčšinou po slovensky. Tak píše pavlíni v odpovedi na Puncta do Ostrihomu r. 1756: Všetci obyvatelia sú katolíci, väčšina je Slovákov a niekoľko Nemcov. Na všetky nedele a sviatky káže sa slovensky. Pri slávnostiach a keď prídu pútnici, tiež nemecky.¹⁷⁸⁾ Analista sa o ňom zmiňuje výslovne, že svedčí slovensky a chorvátsky.¹⁷⁹⁾

Zo života Kolleniczovho máme iba kusé zprávy. Učil filozofiu v Mariatáli, v poslednom desaťročí XVII. storočia bol profesorom morálky v Trnave, ba učil aj právo. Letopisy poznamenávajú, že od r. 1703 do 1723 bol predstaveným v Mariatáli. Dal reštaurovať mariatálsky kostol, namaľovať fresky, ktoré trvajú podnes. Od r. 1703 bol generálnym definitorom a provinciálnym tajomníkom. V tomto svojom úrade zúčastnil sa r. 1713 s generálnym vikárom Jánom Kristolovczom provin-

¹⁷⁸⁾ *Populus totus catholicus, pleri Slavi et aliqui Germani. Conciones omnibus festis et dominicis fiunt slavonice. In solemnitatibus et populi ad Thaumaturgam accursu etiam germanice. Diarium Ven. Conventus Tallensis, sv. III., str. 140.*

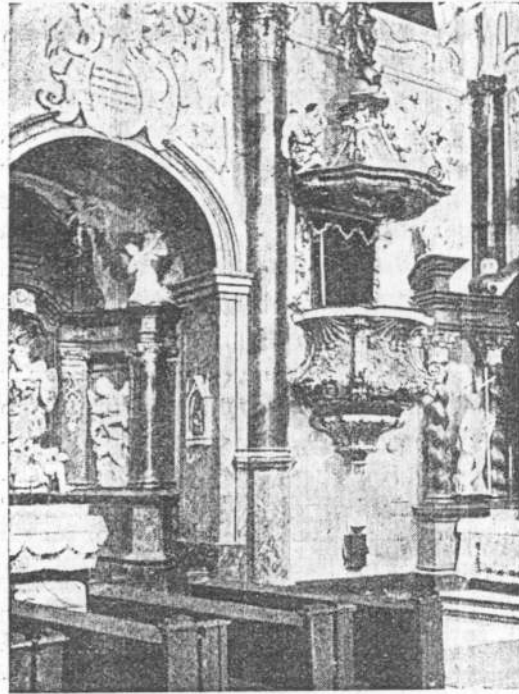
¹⁷⁹⁾ *Tamtiež, sv. II., str. 113.*

ciálnej kapituly v Čenstochovej. Zomrel dňa 22. aug. 1734.¹⁸⁰⁾ Kollenicz bol všestranne vzdelaný. Len tak mohol prednášať postupne filozofiu, morálku i právo na pavlínskej teológii. Bohaté vedomosti doniesol si zo svojich rímskych štúdií. Z jeho publikácií treba spomenúť: „Thesaurus in agro absconditus“ (Trnava 1713), „Vita moriens seu considerationes ascetico-morales“ (Trnava 1729), „Augusta porta et arcta via, quae ducit ad vitam seu selecta consilia modi et media, sanctoris ac perfectioris vitae studiosis perutilia“. (Trnava 1721 a 1725), „Sermones indifferentes. Pro variis diebus, signanter dominicis deseruiantes. Zelosis verbi Dei praeconibus perutiles et fidelibus populis apprime fructuosi“. (Trnava 1722). No, najlepším jeho dielom sú kázne: „Stella triplex sive sermones panegyrico-morales in omnia festa per Regnum Hungariae celebrari solita. Triplici hominum sorti eruditiori, civili et rudiori accommodati“ (Trnava 1712), obsahujúce 783 strán.

Patril medzi sviatočných kazateľov. Prečo svoje kázne nazval *Stella triplex*,¹⁸¹⁾ vysvetľuje v predslove. Hovorí, že v Ríme je zvykom, keď skončila Quadragesima, že vyhlásili mená všetkých kazateľov, počnúc od najvynikajúcejších. Jeden slávny kazateľ pozoroval, že jeho sok veľmi pekne kázal. Aby vynikol nad tohto soka, takto si pomohol. Vravil, že je neučený astrolog, pozná iba tri hviezdy, ktoré ho matka naučila poznávať a to kométu, hviezdu morskú a zorničku. A povedal, že pod hviezdami rozumie kazateľov, ktorí ako hovorí Písmo, vyučujú k spravodlivosti innohých, budú sa skvieť ako hviezdy na nebi. Pod kométou treba rozumieť kazateľa pre učených, pod hviezdou morskou kazateľa pre mešťanov a obchodníkov a pod zorničkou kazateľa pre prostých ľudí. Keď to vravil, začal prízvukovať: Keby som bol hviezdou pre mešťanov a kupcov, takto by som ich poučoval, takto by som ich podvody a klamstvá bičoval a potom vypočítaval ich ďalšie chyby. Keby som bol hviezdou pre prostých ľudí, odsúdených na otroctvo, takto by som ich poučoval o vernosti k pánom... Ale pretože som kométa, hviezda mudrcov, kazateľ pre mužov učených a vy-

¹⁸⁰⁾ Orosz, Liber historicus..., str. 46.

¹⁸¹⁾ Trojnásobná hviezda.

*Baroková kazateľnica,
s ktorej hlásali slo-
venské slovo božie
pavlíni.*

nikajúcich, musím hlbky Písma a vykladačov Písma vyložiť, skryté veci starých odhrať, čo ušlo pozornosti učených vynásť a objasniť. A preto, lebo sa nazval kométou a postavil sa pred všetky hviezdy, obdržal primát pred všetkými kazateľmi veľkopôstnymi.

Aj Kollenicz chce kázať ako pre učených, tak i pre neučených. Preto hovorí, že i keď má svetlo kométy, predsa sa zdá mu potrebné aj svetlo hviezdy morskej a zorničky. Pre učených je kométa. Ale na kázne chodia i mešfania i obchodníci i prostí ľudia. Pri učenej kázni skoro zaspia. Zato Iahko sa dajú pohnúť príkladmi. A pretože všetci naraz prichádzajú, na každej kázni musí svietiť Stella triplex. A skutočne v jeho kázňach striedajú sa hlboké filozofické úvahy s príkladmi až skoro triviálnymi.

Druhým vynikajúcim kazateľom z rádu pavlínov v Mariatáli bol Alexander Mačaj. Bol nedeľným kazateľom.

Svoje kázne vydal pod názvom: „Panis primitiarum aneb Chleby prvotín lačnejším slova Božího dussem predložené“, to jest: Kázne na nedele celého roku. Výbornými koncepti z rozličných knih vytaženými k snadnému pochopení náležite wyprawené. Také wypowiedmi Písma swatého a Wýklady jak swatých Otcuw tak i učiteluw Cirkwi swateg hognegssi wyśwetlené. Obsirnegssim Rozmluwanim w slowenskem gazyku“.

Osobnosť Mačajova najlepšie sa zračí v predmluve k tomuto dielu. Čo ho pohlo vydať tieto kázne, bola potreba a láska k svojetí, lebo vraví, že hlavne mladší kazatelia nemajú ani jednu knihu, ktorú by mohli upotrebiť. České a moravské knihy len zriedka sa vyskytujú v našej vlasti, – vraví ďalej, – ba skoro ich ani nemožno dostať. I cudzí kňazi, nielen pavlíni, ho núkali, aby toto dielo vydal a preto ochotne poslúchol ich radu, lebo chcel sa držať Cicerona: „Všeiko, čo podnikáme, nie k úžitku alebo aspoň pohodliu nášmu, ale k úžitku vlasti máme podniknúť“. Slávnemu mužovi posväcuje svoju slovenskú prácu, županovi Jeho Veličenstva, tajnému radcovi, generálovi, strážcovi sv. koruny uhorskej, grófovi Adamovi Kolleničovi Kollegradskému, ktorého veľké zásluhy vlastenecké aj spomína a chváli grófa, že nielen rád počúva slovo Božie s kazateľníc ohlasované, ale nakoľko mu to povinnosti jeho vysokého úradu dovoľujú, za pôžitok máva čítať slovenské knihy.¹⁸²⁾

Nestará sa o to, ako bude kto posudzovať chlieb slova Božieho po stránke rečovej, lebo vydáva po prvý raz v tejto reči kázne a tí, ktorí ho o to žiadali, nebudú kritizovať každé slovko.¹⁸³⁾ Drží sa Zlatousteho, ktorý vravil: „Ak chceme vedieť, nehľadajme kvetnatý sloh, kto hľadá plod zrelosti, nesmie sa obzerať na pôvab tela, fialky, ruže, narcisa, milé sú

¹⁸²⁾ „Cui inquam Panes hos Verbi divini devoverem, -quam Tibi: Qui non modo cum aviditate Verbum Dei ex ambone praedicatum excipere, sed et privatim, quantum publica Regni negotia permittunt, pro voluptate habes frequenti lectitatione hujusce idiomatis libellos pervolvere“. Srovnaj Kolísek, Borba katolíkov za slovenčinu a slobodu, str. 32.

¹⁸³⁾ Quaerebantur enim instantes mei, non de defectu styli ornati, sed simpliciter de defectu panis: Parvuli petierunt panem et non erat, qui frangeret eis. Maczay, Panes primitiarum, v predmluve.

kvetinky, ale omnoho milší je chlieb". Nazýva svoje dielo „Chleby prvotín" preto, že sú to prvé kázne slovenské a že chlieb je prvou potravou.

Panis absconditus suavior – slovenské slovo bolo skryté, ale tým bude chutnejšie. Niekde sú málo slané, vraví autor, nekorenené, – to uznáva a preto prosí, aby si to láskavý čitateľ opravil, ale aby nepatril medzi tých, ktorí „in risum faciunt Panes."

Lásku k svojmu národu, k svojej materinskej reči najlepšie prejaví tým, že vydá kázne v slovenčine. Je presvedčený, že keď píše po slovensky, najlepšie osoží svojej vlasti. Že iní nepíšu po slovensky, to pripisuje nedostatku pravej horlivosti za svoj rod. Dokiaľ iní, vedení láskou k svojmu národu, nebudú písať elegantnejšie, dotiaľ bude písať on. Ináč kázne sú populárne, bohaté na príklady.

Mačajovo slovenské slovo neostalo bez ozveny, hoci bolo ešte nedokonalé. Neskoršie jeho nasledovníci vybrúsili ho, ktorých on posmelil, prispeli k očiste jazyka slovenského a urobili mu tak čestné miesto medzi svetovými jazykmi.

Spisovnému jazyku väčšmi sa priblížil mladý pavlín Kajetán Ďuriš. Svoje kázne pomenoval „Primitiae Muneris apostolici sive sermones varii de festis Domini et Sanctorum concinnati et ad populum dicti per novissimum Verbi Dei praeconem P. Cajetanum Gyuriss Ordinis Sancti Pauli primi Eremitae Monachum et concionatorem festivalem 1772 et 1773".

O posledných pavlínoch, ktorí prežili rozpustenie rádu, anály sa zmieňujú len skúpo. Spomínajú ich iba príležitostne. A tak aj o Ďurišovi hovoria veľmi málo. Roku 1772 pripomínajú, že na sviatok Narodenia Panny Márie slovenskú kázeň mal Kajetán Ďuriš,¹⁸⁴⁾ podobne aj roku 1784.¹⁸⁵⁾ Na kratšiu dobu odišiel do kláštora vranovského, ale už 3. októbra 1782 sa vrátil do Mariatálu. Vtedy prevzal po Františkovi Pinkaszovi aj administráciu fary. Faru spravoval len dva roky, lebo už 1784 vymenil ho Anzelm Czasta.¹⁸⁶⁾ Slovák Kajetán Ďuriš bol posledným

¹⁸⁴⁾ Diarium ven. Conventus Tallensis, sv. III., str. 401.

¹⁸⁵⁾ Tamtiež, str. 568.

¹⁸⁶⁾ Orosz, Liber historicus mariatallensis, str. 79.

generálnym tajomníkom rádu pavlínskeho! Po zrušení rádu roku 1787 stal sa administrátorom v Plaveckom Štvrtku, kde i 5. marca 1824 ako farár zomrel.¹⁸⁷⁾ Z oslovenia v kázni: „Hle milí Stupavané, moji úprimní krajánkové a vy okoličných míst obyvatelové“ – mohli by sme sa domnievať, že bol západniar zo Stupavy, čo ostane dosvedčuje jeho západniarsky jazyk.

Bol sviatočným príležitostným kazateľom. Väčšinu svojich kázni (35) povedal v Mariatáli, niekoľko v Lefantovciach, v Stupave, v Záhorskej Bystrici a Osuskom. To, že bol zvaný pri rozličných príležitostiach ako sviatočný kazateľ svedčí, že bol v Mariatáli svojho času azda najlepším kazateľom. V kázni, ktorú povedal v Stupave roku 1772 na fašiangy, nachodí sa tiež v tejto dobe časté, obvyklé a pre barokovú náboženskú poéziu príznačné: Krátke ale pekné rozmlúvanj medzi Bohem

povolávagjij čloweka na pokánj
a dussu prodlewagjij žiwota sweho polepšenj.¹⁸⁸⁾

Kázne sú formálne vyspelé, plné časových narážok na pomery v Uhorskej krajine.

Po rečovej stránke jeho kázne sú omnoho dokonalejšie ako Mačajove. Píše západným nárečím, ale snaží sa priblížiť viac k spisovnej slovenčine. Badateľný je viac odklon od češtiny ako u predošlého. Napr.: „Milý žebráku, zlata a stříbra nemám, ale co mám, to tebe dám, w gmenu Ježíše Nazaretského wstan a chod“. Dôsledne píše kresťanský, šťastný, šťastlivý, umrel, večný, wčilejší, krčma, ale väčšinou ponecháva ešte západnú tvrdoš: Nehanbá sa, klanáme sa atď. No, nájdeme u neho i spisovný tvar: pozrime sa.

¹⁸⁷⁾ N é m e t h y, Series parochiarum et parochorum, str. 605.

¹⁸⁸⁾ Začína takto:

1. Buh – Proč tak dluho zetrwawass
v nepravostech Dusse má
nenj čas twug kterýž wčil máss
ani nenj chwila twa.
2. Dussa – Zagtra, zagtra na pokanj
obratim se Bože mug –
Budelj twé powolanj
trwaj a žiwot mug...

G y u r i s s, Primitiae muneris apostolici, str. 274–8.

Jeho kázne neboly vydané tlačou, zachovaly sa v rukopise. Zdá sa totiž, že v druhej polovici XVIII. storočia pavlíni povolili vo vydávaní kníh, vidieť akúsi strnulosť. Nemôže ich, a najmä kláštor mariatálsky, ospravedlniť ani chudoba, na ktorú sa tak často vyhovárali. Ale skôr bola to malá ochota a slabé porozumenie pre túto vec u predstavených, ktoré sa javilo najmä v posledných desaťročiach XVIII. storočia – bezprostredne predtým, čo boli zrušené. Tak zostalo v rukopise i troj-sväzkové dielo „Conciones Slavonicae (1764–1766), z ktorých každý sväzok obsahuje vyše 400 strán,¹⁸⁹⁾ napísané tiež od neznámeho pôvodcu z Mariatálu.

11. Ukážka z kázní Ondreja Kollenicza.

Úryvok XXXV. kázne „Na sviatok Narodenia Preblahoslavenej Panny Márie, povedanej na ten deň v Tálenskom kláštore pri príležitosti toho istého sviatku, roku 1711“.

Téma: Kto je tá, ktorá kráča ako vychádzajúca dennica, krásna ako mesiac, skvelá ako slnko? (Pies. p. 6).

„... Lež teraz napokon odbočme trochu od pôvodu najsvätejšej Panny na pôvod a najdenie zázračnej sošky tohoto svätého miesta tálenského. Nuž mne sa zdá, že s ňou zaobchodili tak, ako kedysi urobil so svojou veľmi pekne zhotovenou sochou Michal Bernini. Keď ho totiž jeho sok Michal Buonarotti predstihol v odvetví maliarskom a staviteľskom, aby ho azda neprekonal aj v sochárstve, chytil sa možno myšlienky Vellejovej: Veci súčasné, vraj, nenávidíme, a čo patrí minulosti, to si ctíme. Vyhotovil teda tento jedinečný rímsky majster veľmi umeleckú sochu akejsi bohyně z bieleho mramoru a celkom ju pomazal blatom a dal ju tajne zakopať do pozemku, kde kopali základy pre nejaký ohromný palác istého rímskeho šľachtica. Až na druhý deň, keď iní, nič o veci netušiac, kopali základy

¹⁸⁹⁾ V univerzitnej knižnici v Budapešti, číslo rukopisu 232.

a prišli na sochu, pozorne ju neporušenú vytiahli. Len čo na prvý pohľad uvideli, mali ju za vynikajúce dielo. Teda keď boli svolaní rímski majstri, aby ju odhadli, boli o nej mienk umelecky nedoceníteľné. Jeden sa totiž vyslovil, že v súčasnej dobe v tomto umení už niet tak hlbokých talentov, iný povedal, že to vytvoril anjelský um, tretí, že je to dielo božskej ruky. Napokon pôvodca sochy, ktorý si medzi toľkými vyhrac povedať svoj úsudok až naposledy, odpovedal: „Ja zase, vraj vidím a trúfam si povedať, že na tejto soche nič niet tak zriedkavé, nič cenné okrem blata.“ Keď to povedal, zatiaľ čo sa ostatní dali náramne smiať a chechtať, rozkázal sochu dovieť a umyť na podstavci. Tam bolo vytesané: Zhotovil Michal Benini v roku tom, dňa toho a toho. Keď to ukázal, najprv podkoval závistlivým sokom za veľmi priaznivé posudky a potom daroval sochu šľachticovi a takto získal v Meste meno prvého sochára-umelca.

Podobne zázračná socha najsvätejšej Panny na tomto posvätnom mieste tálskom (ako svedčia dejiny) bola uctievaná od nášho rehoľníka v jeho izbici a verejne nebola ocenená. Preto po spôsobe onoho sochára za vojnových nepokojov zakopal ju do zeme a tak, hoci ten poklad dlho v zemi ležal, ale jednak úplne nezmizol, premenilo sa toto miesto, kde bola socha zakopaná, na prameň, z ktorého vyžiarovali lúče sľavy Zory, na obdiv mnohým. Konečne ako Mesiac mala Pani pre zemčanov liečivý vplyv na smrteľníkov podrobených mnohým nemociam, keď pili alebo sa umyli tou vodou. Napokon však prezradená a vyzdvihnutá a na oltári umiestená zažiarila ako slnko prehojnou žiarou. Áno, ona je sľava vychádzajúca dennica, krásna ako Mesiac, skvelá ako slnko. Nábožný panovník, blahej pamäti cisár Leopold, obdivujúc jej krásu, povedal, že hoci videl mnoho zázračných obrazov, tak spanilý pred nevidel nikdy. Aj terajšie knieža, Palatín Pavol Eszterházi, keď sa modlil pri svojom odchode pred jej pekným zjavom dlhšie sa zdržoval než obyčajne, upozornený od svojich dlhšie otáľanie, odchádzajúc zvolal: »Zdravstvuj, prekrásna pros za nás Krista. Nechže si schová a zacloní celý svoj obličie výnimočne krásna žena Neronova Poppea, o ktorej Tacitus h

vorí: „Len zriedka vychádzala na verejnosť a to s čiastočne zablakovaným obličajom, aby sa pohľadu na ňu nenasýtiti“, lebo táto naša Divotvorkyňa, ktorú vidieť celú, i cez viac hodín, ba dní, jednako nikdy nenasýti, lež skôr väčšmi budí žiadostivosť ju vidieť. A o nej právom sa odvažujem povedať s Petrom Cellským: „Ak povieš, že je Kráľovnou nebies, Paňou anjelov, alebo čokoľvek iné, čo pomyslí srdce ľudské a vypovedia ústa, neprevýši jedinú vysloviteľnú poctu, s ktorou veríme a hlásame o nej, že je Bohorodičkou (Matkou Božou). Chce tým povedať, že iný púhy tvor nemôže dosiahnuť úcty, ktorou ju máme uctievať – najmä na posvätných sebe vyvolených miestach a pre svoje sväté zázračné obrazy – táto najsvätejšia Panna. Hľa, to je ten skrytý poklad, ktorý kto nájde, nájde život a obdrží milosť od Pána. To sú vnady (slasti), tie, čo priťahujú túžbu ľudskú, ako hovorí nemúdry: Kto našiel Máriu, našiel všetko dobro, teda predovšetkým tomuto pokladu načim vzdávať vďaky, pretože hádam všetko, čo len náš ctihodný rád mal a má, z neho jediného má nastrádané. Tak totiž má vzhľadom na to Ľudovít, kráľ uhorský, svojho času druhý Otec nášho rádu, vo svojich obdarovaniach tohto tálenského chrámu: „Pre dôveru a oddanosť, ktorú chováme k Bl. Panne Márii, dávame a udeľujeme atď. Takýchto výrazov tiež upotrebil cisár Žigmund na vyznamenávanie kráľovskej Panej. Takto hovorí tiež aj korunovaný uhorský Achilles, Matej Korvín, keď dáva do daru niektoré majetky a kostol... Tak gróf Peter zo sv. Jura a Pezinka o usadlosti Bystrica, ktorú daroval tomuto sv. miestu, a mnoho iných. Šťastný je teda náš rád, šťastné to miesto, šťastní sme my, jeho obyvatelia, ktorých si táto najkrajšia Pani vyvolila za poddaných sluhov. Veď to vraví sv. Anzelm: Kráľovskou poctou je byť započítaným medzi Máriiných nevoľníkov. A ako pridáva Richard: Slúžiť Márii a náležať do jej čeľade znamená kráľovať. Ona je teda naším potešením, našou slávou, konajme to, k čomu nás nabáda sv. Bernard, totiž: „Zo všetkej hĺbky srdca, s celou vrúcnosťou duše Máriu uctievať, Máriu pozdravujeme, lebo tak si žiada ten, ktorý nás chce mať celkom skrze Máriu. Veď Syn Boží dal svojej Matke takú dôstojnosť, že právom ten istý učiteľ povedal: Okrem Krista, ona dostala

od Pána toľko milosti, koľko bolo možno dať jednému číremu tvor. Takto hovorí o nej jej vynikajúci citeľ.

A z tohto pokladu milostí, koľkéže pretekajú záplavy? Aká prehojnosť, na to naráža známa Cyrilova obrana a zádrapka Dunaja s morom, o ktorej on píše: „Vlievajúcemu Dunaju povedalo more: Kedy prestane nával tvojho toku? Kedy sa skončí vlievanie, až dokiaľ budeš dávať svoje prúdy? Lež Dunaj trochu nahnevane odvetil: Vidieš, že hovoríš ako more, lebo všetky rieky nenasytne pohlcuješ a jednako si primerane nenarástlo. Nediv sa, až potom prestane prítok mojej štedroty, keď skončí tvoj nenásytý smäd“. Azda povieš i ty, na veky požehnaná tálenská Panna, nevyčerpatelné more milostí: Kedyže prestanú ku tebe tieť potôčky nábožnosti a slz našej uhorskej vlasti, ba aj susednej krajiny, kedy prestanú prílivy toľkých pútí a kedy ustane valiť sa tento druhý Dunaj? A ja by som odpovedal: Isteže vtedy prestane príliv našej zbožnosti, keď ustane tvoj nenásytý smäd. Hoci aj boli kedysi veľké zázraky s hadom, ktorého vytýčil Mojžiš na púšti, takže stačilo naň pohliadnuť a čo boli od hadov uštipnutí, boli uzdravení, avšak pomínul sa had aj hadie zázraky. Veľké boli zázraky Mojžišovej palice, s ktorou boli vykonané všetky hrozné zjavy proti faraónovi, avšak s palicou aj zázraky zanikly. Veľké boli kedysi zázraky Eliášovho plášťa, mocou ktorého Elizeus uzdravoval chorých a kriesil mŕtvych, ale časom zanikol aj plášť aj jeho zázraky. Veľké boli zázraky archy Úmluvy, v jej prítomnosti sa rieky obracaly, padaly hradby, rúcaly sa a na kúsky sa drvily modly, zomierali tí, čo sa jej dotkli! Ale časom zanikla aj archa, aj zázraky archy. Veľké boli napokon zázraky prvotnej cirkvi, kde hovorili rozličnými jazykmi, vyhánali zlých duchov, kriesili mŕtvych, bez uškodenia pili jedy, avšak s rastúcou cirkvou, ktorá už zázrakov nepotrebovala, časom zázraky ustaly. Avšak zázraky tejto Panny a Divotvorkyne tálenskej, nielen že sa s časom nepominuly, lež skôr sa rozhojnily. Nech spočíta, kto chce alebo môže, tabuľky vystavené v kostole a mimo kostola! Nech vie, že ešte mnohé, zo zlata a zo srebria, vykladané perlamami a drahokamami pre dnešné vojnové nepokoje sú tajne ukryté (asi 500), nech sa vyzvedá u samého vševedúceho Boha

na všetky tie veľké milosti, ktoré dostali nespočetní a nie sú zaznačené ani v knihách ani na tabuľkách. Až vtedy ustanek nej nával nábožnosti tejto vlasti, keď skončí jej neukojiteľná žiadostivosť milosrdne vypočúvať prosby. Veď i sám spoločný nepriateľ ľudského pokolenia bol donútený vyznať, aké je silné a ochotné jej milosrdenstvo. Lebo keď tu v Táli exorcizoval náš páter Michal Pográcz posadlú menom Barboru a exorcista sa pýtal v posadnutí ju majúceho diabla menom Ganzela, keď bol dlhšie preč, či je už prítomný, odpovedal, že je. Na otázku, kde bol, odvetil: „Bol som vo vašom kláštore v Lefantovciach.“ Znovu opýtaný čo tam hľadal, odpovedal: „Chcel som dušu vášho pátra vikára Bernarda Horváta, ktorý práve skončil.“ Napokon žiada páter ducha, aby úprimne povedal, ako sa mu úloha zdarila. Ten potom rozpovedal toto: „Sišlo sa nás k nemu toľko, ako mrákav a mali sme akú-takú nádej, ale vaša Pani, od nás zaryto nenávidená, celú vec prekazila, lebo len čo ju volal na pomoc, ihneď sa mu zjavila a ako slnko, keď prenikne do izby cez okná, zaháňa svojimi lúčami tmu, tak nás ona všetkých vyhnala. Ostali, vravel, ešte niekoľkí neskúsení okolo sa okúňali, ale ja, pretože viem, že koho raz ona vezme do ochrany, neopustí ho skôr dokiaľ ho nezachráni, vidiac teda všetko stratené, vrátil som sa.“ A toto mi rozprávali najhodnovernejší očití svedkovia.

Nevyčerpatelne more milostí, prial by som si, aby boli k tebe zavolaní všetci nemocní na tele i na duši, aj takí, čo už stratili nádej! Lebo tvoju lásku aj iný diabol vyjavil: Keď totiž u nás veľkého mena a svätosti páter Imrich Nagy, napokon aj generálny vikár nášho rádu, exorcizoval akúsi osobu posadnutú zlým duchom, zatiaľ, čo bratia spievali v chóre, v Bondorfe, zlý duch sa dal do trpkého plaču. Zapríšaný od pátra, aby povedal, prečo plače, vravel: O, ako slávnostne a blažene spievajú tvoji bratia: Tešiteľka, Smieriteľka zúfajúcej duše! Ach, kiež by som i ja smel tak spievať a mať takú Smieriteľku! Aká by bola moja útecha, aké šťastie! O, úbohí smrteľníci, koľkí sú nemocní na tele i na duši, ktorí dúfajú i zúfajú nad svojím uzdravením, ba ani svoju nemoc nepoznávajú. Mnohí sú totiž chromí, ktorí kuľhajú na obe strany, vyznávajú sa za kresťanov

a predsa druhé koleno ohýbajú pred modlami, o nich platí výrok: „Dokiaľ budete kulhať na dve strany? (3. Kráľ. 13). Koľkí slepí, čo s otvorenými očima nič nevidia: „Zaslep srdce tohoto národa, aby sa dívali a nevideli“, ako hovorí Izaiáš. Koľkí hluchí?: „Uši majú a nepočujú. Preto vy nepočúvate, lebo z Boha nie ste.“ Tak o nich apokalyptický Evanjelista. A koľkí napckon sú v hriechu mŕtvi?: „Máš meno, ako by si žil a si mŕtvy.“ Lež týmto sa prikazuje: „Nechajte mŕtvych pochovávať svojich mŕtvych.“ Právom sa teda diví sv. Augustín, že sa príliš staráme o zdravie telesné a duševné celkom zanedbávame, a hovorí: „Keď toľko vynakladáš, aby si raz dlhšie žil, o koľko viac by si sa mal starať, aby si stále žil?“ Lazár bol vzkriesený na prosbu svojej sestry, ale potom umrel tiež, ako každý človek, preto si radšej máme prosieť aj od tejto najsvätejšej Matky večnú spásu duše.

Nech nám k tomu slúži príkladom sv. Augustín. Videl raz Krista a jeho matku akoby na dvoch trónoch a takto hovoril: Stojac uprostred neviem, kam sa obrátiť, ako menej múdry vravím: „Najsvätejšia Panna – z tvojej milosti Kriste – obraciam sa k tebe: Lebo totiž aj On na nejaký čas pre Matku opustil Otca v nebi.“ Tak aj ja i my, všetci, pozdvihnime myseľ k tejto najláskavejšej Matke, sama nás k tomu povzbudzuje: „Poďte ku mne všetci, ktorí túžite po mne a nasýťte sa mojimi plodmi“. Udáva príčinu svojho pozvania, lebo vraví: „Vo mne je všetka milosť cesty a čnosti“. Výklad k tomu poznamenáva: Táto kniha je schránkou milostí, v ktorej každá duša nájde, čo potrebuje. Právom teda sv. Ján Zlatoústý posielal k nej rôznych hriešnikov slovami: „O, človeče hriešny, hoci kopeš ako osol, bujný si ako vól, rechceš za ženami ako kôň, dopraješ bruchu ako medveď a telo vypásaš ako mul, a zlé si pamätáš ako fava, lúpiš ako vlk, jeduješ sa ako had, zabíjaš ako škorpion“ – (Hom. k Iudu Antioch. 23) týchto všetkých posielal svätý učiteľ k zázračnej Lekárke, ktorú aj svätý Gregor nazýva Dielňou všetkých zázrakov. Zvolajme teda k nej teraz aj my s Tomášom z Villanovy: O, Panna, ktorá si svojim narodením svet osvietila, nebo potešila, peklo podesila, padlých pozdvihla, nemocným a smutným spásu a radosť priniesla. Ty teda, zlatoskvúca Denni-

ca, Mesiac najkrajší, Slnko najvýbornejšie, Matka všetkých svetiel najskvelejšia, zažni svetlo našich sŕdc, zažni tmu mysli, aby sme vedení tvojím svetlom, prišli k večnému svetlu a tam s tebou a s tvojím Synom na veky kráľovali. Amen.

12. Ukážka z kázni Kajetána Ďuriša.

Kázeň na narodenie Panny Márie, povedaná v Mariatáli roku 1772.

Marianskj posluchačj!

... Narodila sa dnes Panna Marja z gegjžto narozenj nastalo weliké plesanj celému lidskému pokolenj, pretože radostne prespevugeme: Narozenj tvé Rodičko Božj, Panno Marja zwestowalo radosť celému swetu. Z ktoréhožto narozenj radosť mel Buh otec, že dostal dcéru, radosť mel j Buh Syn, že dostal Matku, radosť mel tež j Duch swatj, že dostal Nevestu, radosť melj swatj, že dostalj sestru, radosť melo a má celé lidské pokolenj, proto, že ona na swet wjdala toho, genž nás z pekelneg propastj vyslobodil a Synmj Božjmj učjnjl...

Tak j mj, ano mnohem wjce se radowatj a potešenj bjty mužeme z narozenj Pannj Marje. Obzwlášte pak wj nábožnj ctitelowé a ctitelkjne tohoto zázračného obrazu. Protož k wám obrátjm toto moje kanzanj pútnjčkowe marjanskj! Neb wjm, jak weljkú duwernosť a nádeg máte k Matjčky našeg Marje Tálskeg, ktorá na mjste tomto wjce než petsto roku zgevnému ctenj gest wjložena. K nj se wj radj na deň gegjho swatého a utešjtedlného narozenj duwerne ufikate a gu horliwja modlitbamj pozdrawugete. Procež j mne o gegjm swatem narozenj mluwjcjho bedliwe posluchagte.

... Pri gegjm narozenj radowalj se nebesá, Angelé pak prospewowalj chwálj Pánu Bohu. A všadj j na nebj na zemj ohlašen gest pokog. Radowalj se zagisté swatj angele, ale proč? Zdaljž gjm bjlo co platné to slawné narozenj Pannj Marje? Však anj sú, j na wekj budú blahoslawenj, sú a na wekj prebjwatj budú w nebeskeg slawe, sú a na weky zetrwagú w stawe Božskeg mjlostj. Což gjm tedy platne bjlo, že se radowalj? Wjte negmilegšj! Že na začátku sweta stworjl Buh deset kuruw angelskjch, ponewač ale nádhernj Lucjfer Božskeg welebnostj s eprotjwjl, proto ten desatj kúr, w ktorém negwiššj bjł Lucjfer, swržen gest, do pekla, to tak prazdne mjsto, ktoré w nebj zanechalj tj neštiastnj angelj, magu ljde naplnjtj a wjplnjtj.

Swatj tehdy angelé radowali se prj narozenj Pannj Marje z teg přjčjnj, že se ten čas přjbljžowál, abj to prazdne mjsto ljdmj se

naplnowalo, neb gak Sv. Petr Damján: Skrze blahoslawenu Pannu Marju negen život straceny se ljdem nekdj nawracuge, než i blahoslawenstwj angelskeg wjwjšenostj se rozmnožuge, ponewáč kdž člowek k nebu se prjblžuge, opravuge se počet tjch do pekla swrženjch Angelow. Gestlj tedj radosť melj swetj Angele z narozenyj Pannj Marje, tjm wjce máme mjtj radosť mj hrjšnj ljdé, neb ona gest Brána nebeská, skrze kerú wcházjme do králowstwj nebeského.

Prj narozenyj tegto slawneg Pannj s weljkjm podjwenjm tázalj se swatj Angele. Kerá gest táto, keráž pokračuge gako dennjca powstawagjcj, krásna gako mesjc, wjborná gako slunce (Cant. 6, 9). Panna Marja zagisté prj swogem swatém narozenyj z negswetegšího žiwota sw. Annj wjcházela gako dennjca a krásna bjla gako mesjc, wjborná gako slunce.

Tjto trj swetlá welmj sú užjtečné gak ljdem tak j všemu stworenj. Dennjca swjtj na úswite, mesjc w nocj a slnce we dne. Dennjca gest konec predešleg nocj a počátek nasledugjcjho dne, tak že wjdj lj wlowek dennjcu, hned wj, že guž slunce nenj daleko. Narodila sa dnes Panna Marja tá opravdiwa dennjca, a hle, daleko od nj nebilo to gasné a krásne slunjščo Kristus Ježiš, genž se z nj, kdž v patnácté¹⁹⁰⁾ letech bjla, narodjl. Panna Marja tú predešlú noc daleko zahнала, gakú ale noc? Noc hrjchuw a hnewu Božjho, nebo prwe, než nás gegj mjlj Sjn vykúpjł, bjłj a bjdlej sme we tmách mnohjch težkjh hrjchuw a neprawostj a protož i Božskeg prchlivostj hodnj gsme bjłj, ale Panna Marja gakožto dennica powstawagjcj prjšla na tento swet a donesla nám to žádané swetlo, kterjm osvjcen gest celj swet.

Dennica kdž powstáwa, nebeské ptactwo budj, abj začalo spjwatj. A hle, naša dučhowná Dennjca Panna Marja kdž se narodila, tehđj i probudjla tj nebeské ptáčence, swatjch totižto angeluw, kterjm – gak sem guž powedel – prospewowalj chwalj Bohu. Gešte neco o dennjci. Ona kdž wjchazj, tehđj všeljké nočnj ptactwo se skrjwa, gaké gsú sowj j netopjrij. Naša pak dennjca Panna Marja hned gak se narodjla, zahнала daleko pekelnjch ptákuw, zljch totižto duchuw, kterj se skrjłj, ponewáč všecku swogu moc zmenšenú wjdelj. Prawdjwa tehđj dennjca gest Panna Marja. Ale gest tež krásna gako mesjc...

Ach radugte se tehđj marjanskj ctjtelowé a budťte všetci potešeni, nebo máte w nebj mocnú a dobrotjwú Matičku, kerá gest gako den-

¹⁹⁰⁾ O wku Panny Márie pri narodení Ježišowom ničoho určitejšieho alebo bližšieho nezachovala nám ani biblia ani nijaká iná hodnoverná tradícia, okrem apokryfných spisow (ako sú Protoevangelium Jacobi, ktoré podrobne zase opisuje život Panny Márie) a niektorých súkromných zjavení. Keď aj bolo zvykom na Východe, že skoršie, v mladšom weku uzawierali manželstwo, ako dnes u nás, predsa 15 rokov weku pre materstwo Panny Márie zdalo by sa nám prwčasným wekom.

nica powstawajc, krásna gako mesjc, wjborná gako slunce. Co znamenitejšho gest nad Matku Božj, mluwj swatj Ambrosius, aneb co vznešenegšho od nj, kterúz sám blesk nebeskj Kristus za Matku wjvoljl...

(Úryvky z 35. kázne z rukopisu: Primitiae muneris apostolici, str. 329-30.)

13. Národnostná stránka mariatálskych a uhorských pavlínov.

Maďarský historik Nyári vo svojej publikácii o kláštore čenstochowskom takto píše o pavlínoch: „No, tento rád čisto maďarský nerozšíril sa len v Uhorsku, ale aj v cudzine. Založil domy v Dalmácii, na rakúskom pobreží, v Chorvátsku, v Čechách, na Morave, v Sýrii, v Poľsku, v Sliezske a vo Švajčiarsku. V Portugalsku mala Spoločnosť 15 domov, v Ríme a v Jeruzaleme tiež mal rád svoje domy... Za cisára Jozefa II. mali pavlíni 381 domov, cisár rád zrušil a zabral jeho majetok.¹⁹¹⁾

Podľa toho tedy pavlíni by mali byť rád čisto maďarský. Ak by autor myslel len na dobu založenia tohto rádu t. j. odkiaľ vyšli, keď predbežne nebudeme skúmať národnosť ich zakladateľa Euzébia, pripúšťame pravdivosť jeho tvrdenia, veď boli založení v Piliši. Nezdá sa však že by autor bol takejto mienky. A nie je ani ojedinelým historikom, ktorý tak smýšľa. Maďarskí autori píšu všeobecne o pavlínoch ako o ráde výhradne maďarskom. Táto ich mienka zmiatla nejedného, takže skutočne sú pokladaní za rád výlučne maďarský.

Azda i preto, že pavlíni sú pre nás Slovákov podľa uvedeného tvrdenia pokladaní za cudzích, prejavuje sa o nich tak nepatrný záujem u slovenských historikov. Veď vlastne doteraz nevyšla o nich ani len menšia slovenská publikácia. Historik, ktorý bude chcieť objektívne zhodnotiť účasť rádov na náboženskej obrode nášho ľudu, hlavne v dobách rekatolizácie, ne-

¹⁹¹⁾ Dr. Nyári Sándor, A Czenstochowai Pálos-Kolostor-Le couvent des Ermites de St. Paul a Czenstochowa et ses monuments d'art Hongrois. Budapest 1901, str. 8.

smie ich obísť. Ba nesmie ich obísť ani vtedy, keď bude v jednotlivých rádoch hodnotiť snahu jednotlivcov, ktorí usilovali sa priblížiť viac k ľudu aj tým, že mu podali tlačené slovo v liturgickej reči.

Stačí, aby sme si pozreli staršie anály pavlínov, stačí opraviť mená od maďarského prepisu a pavlíni po národnostnej stránke ukážu sa v pravom svetle. Isteže nemôže byť reči o dakej nacionalnej vyhranenosti, ktorú tie časy nepoznajú.

V Mariatáli sídlil generálny predstavený pavlínov od polovice 16. storočia až do roku 1786 t. j. do zrušenia pavlínov v Uhorsku. Tu bolo teda veslo rádu, tu sa schádzalo najviac rehoľníkov, takže i z tých málo dokumentov, ktoré po mariatálskych pavlínach ostaly, možno čerpať cenné poznatky aj o národnostnej stránke tohto rádu. Pozoruhodná je i táto stránka otázky. Nič, ktoré drobnosti uvediem, zaiste nie bez významu, aby sme o veci trochu jasnejšie mohli súdiť.

Dňa 1. novembra r. 1674 generálny predstavený moci podľa pápežskej fakulty mu udelenou promuje v Mariatáli prvých päť doktorov z pav. rádu. U každého je uvedená tiež národnosť. Ladislav Jambrechovich, Chorvát; Tobiáš Čechovich, Poliak; Ján Stanchich, Uhor; Florián Trzebski, Poliak; Albert Turkovich, Uhor.¹⁹²⁾

Teda z piatich doktorantov ani jedného vlastného Maďara. Treba však vziať do úvahy, že tu nejde len o miestnu udalosť. Týkalo sa to celého rádu. Veď vidíme tu aj Poliakov a Chorvátov. Vybraní boli len najlepší kandidáti.

Keď prezremo rad generálnych predstavených, ktorí sídlili v Mariatáli, prídeme tiež k pozoruhodnému výsledku. Od roku 1576 do r. 1786 bolo zvolených 26 generálov. Z nich 7 podľa mena mohlo by byť Maďarov, ostatní majú mená slovanská. U niektorých je i výslovne poznamenané Poliak, Chorvát. Keď pamätáme na to, že generálni predstavení boli volení, teda že rozhodovala väčšina hlasov definitov, ľahko vybadáme, aká línia v ráde prevládala. Väčšia časť rehoľných generálov bo

¹⁹²⁾ Mikuláš Benger, *Annalium Eremiticorum Ordinis fratrum Eremitarum S. Pauli Primi Eremitae*, Vol. II, str. 131.

národnosti poľskej a chorvátskej. Ale vyskytujú sa aj Slováci ako Benkovič (1675–1681) rodák z Nitrianska a Bébery (1681–1687) z Báhona.

Nie je bez zaujímavosti sledovať mená prefektov misií z rádu pavlínov pre Horné Uhorsko. V zápisoch pavlínskych nájdeme ich päť.¹⁹³⁾ Ich mená sú: Martin Borkovich, Ľud. Barilovič, od r. 1717 P. Bolla, od r. 1734 Euzébius Radován, od r. 1741 P. Ján Pelikán.

Do roku 1701 neboly oddelené kláštory chorvátske od uhorských. Samozrejme že do tohto roku prevládali Chorváti i početne. Najlepšie to vidno z obáv, ktoré vyslovili niektorí Otcovia 17. júna 1696 na generálnej kapitule, kde sa rokovalo o rozdelení na provinciu uhorskú a chorvátsku, pričom nadhodená bola aj otázka, či sa udrží provincia uhorská bez chorvátskej. Po oddelení provincie uhorskej väčšina kláštorov pavlínskych bola na území Slovenska. Všetkých kláštorov bolo 13, z toho na území Slovenska 7, a to: Mariatál, Lefantovce, Nové Mesto pod Šiatrom, Trnava, Skalica, Vranov, a Kežmarok.¹⁹⁴⁾

A ako to vyzeralo v jednotlivých kláštoroch? Všimnime si Mariatálu. Pavlínske anály zaznamenávajú vo spojitosti s Mariatálom týchto vynikajúcich kňazov:

P. Tomáš Petrasíč, pochádzajúci z Mástu pri Stupave, pre svoj bezúhonný život bol všeobecne nazývaný svätcom († 1634). P. Gregor Stupavský z o Stupavy, muž vynikajúcej výrečnosti a čnostného života († 1646). P. Vragovič z Hlohovca, o ktorom P. Hieronym S. J., ktorý bol kedysi jeho naj dôvernejším priateľom, vždy hovoril: Som istý, že P. Vragovič je v nebi, P. Gregor Petrovič, generálny definitor a po dva razy prior v Táli, Augustín Benkovič, P. Augustín Hnátovič z Gajar, Ľudovít Barilovič, ktorého Kisbán vyhlásil ovšem za Maďara,¹⁹⁵⁾ P. Matúš Kupinich z Račiš-

¹⁹³⁾ Rukopis, Liber in quo nomina conversorum seu Romano-Catholicam fidem amplectentium in Ecclesia nostra Mariae Thalensi ab anno 1671 referuntur.

¹⁹⁴⁾ Benger, Annalium..., str. 339.

¹⁹⁵⁾ Kisbán, A magyar pálosrend története, sv. II., str. 368.

torfa. Teda boli to kňazi srastlí s ľudom, z ktorého vyšli. Ni-
jakí cudzinci alebo odcudzení.

Od r. 1741 do 1746 na pr. pôsobili v Mariatáli títo kňazi: Lu-
káš Motešický, Atanáz Galbavi, Alexander Bolczek,
Anzelm Bilnický a Rafael Chvala.

Ba nielen že boli národnosti slovenskej, ale boli aj národ-
nostne uvedomelí. Veď mariatálsky pavlín Mačaj razil cestu
písanému slovenskému slovu.¹⁹⁶⁾ V predhovore k svojim káz-
ňam hovorí, že k vydaniu kázní povzbudzovali ho rehoľní bra-
tia i svetskí kňazi. Teda jeho rehoľní spolubratia boli tej istej
národnosti i smýšľania ako on. I vtedajší generál Ján Kristo-
lovecz, Poliak, ochotne mu udelil povolenie knihu vyflačiť.

Mačaj píše viac západnou slovenčinou. Je si vedomý
nedokonalosti reči, ale pripomína, že boli, ktorí vedeli pekne
po slovensky, takže slávni mužovia ich nazvali slovenskými
cicerónmi, ale nenapísali nič. O týchto hovorí Mačaj, že buď
nemali začo fľačou vydať svoje spisy, alebo doslovne, že ich
nevzdávali pre „neglectum veri zeli erga nationem suam osten-
dendi“. Teda ich nedbanlivosť a nelásku k svojmu národu Ma-
čaj odsudzoval. A tohoto Mačaja vyhlásil Kisbán za Maďara!¹⁹⁷⁾

I tam, kde meno by nás chcelo sviesť k inému úsudku, do-
chádzame k priaznivému výsledku. Jedným z cenzorov Mača-
jových kázní bol P. Ondrej Vayay. Ak mohol byť cenzorom
slovenskej knihy, keď vieme, že pavlíni cenzúru brali až veľmi
prísne, musel vedieť po slovensky.

Snahu pavlínov priblížiť sa k ľudu dobre dokumentuje tiež
slovenský preklad tridentínskeho vyznania viery. Konvertiti, ktorí prestúpili ku katolíckej viere, mali
verejne prečítať vyznanie viery, ako to prikázal koncil trident-
ský. Pretože slovenského tlačeneho vyznania nemali, preložili
si ho sami a vpísali do knihy, v ktorej zaznamenávali mená

¹⁹⁶⁾ Alexander Mačaj, Panes primitiarum aneb Chleby
prvotin..., Trnava, 1718.

¹⁹⁷⁾ Kisbán, A magyar pálosrend története: „...a magyar
Macsay Sándornak az év vásarnapjaira írt s Kollonits
Adám grófnak ajánlott tót beszédei a Panes primitiarum – Hleby
Priwoťjn“, sv. II., str. 366.

konvertitov. Rok, kedy bolo napísané, nie je udaný. Nadpis knihy hovorí, že sa tam nachádzajú mená od r. 1671, teda i vyznanie by bolo z tohoto roku, ale skôr sa zdá, že bolo napísané až po roku 1700.

Jazyk vyznania je podobný Mačajovmu. Pre zaujímavosť citujem tu celé vyznanie doslovné.

Ga N. N. pewnu wiru werim, a zgewne wyznawam wšeccko to, a každe zwlasstne, čo zneseni vjrj obsahuge, ktere swata Cirkew Rimska užiwa a potrebuge, totižto: Werim w gedneho Boha, Otcze wšemohucioho Činitele a Stworitele Nebe i Zeme, widetelnich wšech wecj j newiditelnich, a w gedneho Pana Gežiše Krista Syna Bōžiho gednorozeneho, a z Otcze narozeneho pred wšecckima wekj, Boha z Boha, swetlo ze swella, Boha praweho, z Boha praweho, zplodeneho, neučzineneho, spol podstatneho Otczj, skrz ktereho wšeccko učinjeno gest. Kterj pro nas ljdj, a pro naše spasenj stupil z Nebesich: A WTELEN GEST Z DUCHA SWATEHO, Z MARIE PANNY A ČLOWEK UČZINEN GEST. Ukřižowan take pro nas pod Pontskjm Pilatem trpel a pohrben gest. A stal z mrtwjch w tretj den podle Pisma a stupil na Nebe, sedi na pravici Otcze. A zase prinde s slawu sudit žiwjch i mrtwjch, ktereho kralowstwi nebude konec. A w Ducha swateho Pana a Obžiwujicioho, kterj z Otcze i z Syna pochazj, kteri z Otczem i Synem spolu modlen, klonen a veleben bjwa, kterj mluwil skrz prorokuw. A w gednu swatu Katoliczku a Apoštolsku Cirkew: wznawam jeden krst na odpusteni hrichuw a očzekawam tela zmrtwich zkrišenj a žiwot wečny. Amen.

Apoštolske a Cirkewni naučzeni a odewzdáni, a gine teg Cirkwi zachowawanj a naučzenj negpewnegši pripuščam a prijimam.

Pismo swate podle toho wirozumeni, ktere držala a držj swata Matka Cirkew, kterežto gest suditi o prawem wirozumeni a wikladani Swateho Pisma: Pripuščam a niž nikda podle gednomislneho swoleni Otcuw Swate Pismo brati budu a wykladati.

Wiznawam take sedem biti prawdiwe a wlastne Swatosti Noweho Zakona, od Gežiše Krista Pana našeho ustanowene k spaseni lidskeho pokoleni, ačzkoliw ne wšeccki gednemu každemu potrebné totižto: Krst, Birmowani, Swatost Oltarni, Pokani, Posledni Pomazáni, Sweczeni Knezstwa a Staw Manželski, a ti Swatosti milost prinašeti a z nich Krst, Birmowani a Sweczeni Knezstwa bez swatokradeže opakowati se nemožu. Prigate take a potvrzene Cirkwi swateg zwiklosti a poradnosti w predmenowanich wšecckich Swatostech slawnem sprawowani prigimam a pripuščam. Wšeccko a každe zwlasstne čo o hrichu prworozenom a o sprawedlnost činenj w swatoswatem Tridentinskem duchownem (s g e z d u p r e č i a r n u t e) shromaždeni wigadreno a wiloženo gest prigimam a pripuščam. Wiznawam podobne we mši swa-

teg že se obetuge Bohu prava werna a smerujici obet za žiwih a mrtwih. Tež take že w negswetegši Swatosti oltarni gest opravdiwe, skutečne a podstatne telo a Krew, spolu i z dušu, a Božstwim Pana našeho Gežiše Krista a že se stawa premena czeleg podstati chleba w telo a czeleg podstati wina w krew, kтеру promenu katoliczka Cirkew gmenuge prespodstatnost. Wiznawam take pod každím spusobem czelo a dokonaleho Krista obe swatosti prijate biti. Stale držim očizstecz biti a dufam tam zastawajicim skrze wericich primluwani pomoženo biti. Podobne take j swatich z Kristem kralujicich czti hodnih a wziwanih biti majicich a jih ,za nas modliti Bohu obetowati jejih tela take czli hodni biti držim.

Pewne gistim že obrazi Krista zanechanu biti a jejih užiwani kre-stanskému lidu negspasitedlne biti gistim. Swatu katoliczku a apoš-tolsku Rimsku Cirkew wšech Cirkwi Matku a ucitelkinu uznawam.

Rimskemu papeži blahoslaveného Petra apoštoluw knížete Potomkowi a Gežiše Krista Namestkowi prawdiwu poslušnost slibujem a prisaham. K tomu gine wšecker od swatih prawidel a wšeobecnych zhromaždeni a obzvlaštne od swato-swateho Tridentinskeho duchovneho zhromaždeni (neb snemu) widane, wijadrene a wiložene nepochibne prigjmam a wiznawam. Spolu take protiwnie wšecker a kaczir-stwi ktere koliw od Cirkwi odsuzene, odvržene a proklnute i ga odsuzam, odwržuji a proklinam.

Tuto pak prawu katoliczku wiru, bez kterež žadni spasen ne-muže biti, kтеру pritomne, dobrowolne wiznawam a prawdiwe držim dokonalu a nepoškwrnenu až do ostatniho žiwota zdechnuti, stale, s pomoci Boži zadržati a wiznawati a od mogih poddanih, a nebo tih, kterich starost ke mne w mem stawe prinaležiti bude, držanu, učzi-nenu biti, wihlasowati čzo meg možnosti bude pečowati budu. Ga N. N. připowidam zaslibugem a prisaham tak mne Pan Buh pomahag, a to swate Ewangelium. Amen“.

Akej národnosti boli mariatálski pavlíni koncom 18. storočia, možno súdiť z nasledujúcich údajov. R. 1786 bol rád roz-pustený a kňazi boli saekularizovaní. Rozišli sa po farách. Kaje-tán Ďuriš, slovenský kazateľ, stal sa farárom v Plaveckom Štvrtku († 1824);¹⁹⁸⁾ Štefan Arsenius kaplánom v Rarboku; Anzelm Caszta od r. 1787 do 1791 administrátorom v Cerovej, potom v Dolných Rišňovciach, zomrel na odpočinku v Skalici (1804);¹⁹⁹⁾ Jozef O s u s k ý stal sa kaplánom v Bučanoch.²⁰⁰⁾ Len

¹⁹⁸⁾ N é m e t h y, Series parochorum et parochiarum, str. 605.

¹⁹⁹⁾ Tamtiež, str. 526.

²⁰⁰⁾ Tamtiež, str. 834.

Kajetán K o p í odišiel do Budapešti, aby sa zase vrátil do Bratislavy († 1830). Vidieť, že všetci pavlínski kňazi boli ustanovení na slovenské dediny. Isteže v Mariatáli ako na pútnickom mieste museli byť aj rehoľníci iných národností. Tak už roku 1717 poznamenáva kronikár, že na slávnosť prenesenia ostatkov sv. Teodory boli povedané kázne v troch rečiach a to slovensky, maďarsky a nemecky. Slovenčina však vždy prevládala ako v kázňach²⁰¹⁾, tak aj vo speve.²⁰²⁾

Ak do pohromy moháčskej fažisko rádu bolo v Maďarsku, po Moháči vyšinulo sa odtiaľ a nevrátilo sa tu už viac. Maďari boli vždy v menšine a preto ani nemohli presadiť, aby generálny predstavený býval v maďarskom Nezideri.

Po zrušení rádu za Jozefa II. roku 1786 ostali pavlíni iba v Poľsku. Arcibiskup Scitowsky uviedol ich znova do Maďarska, ale nie na dlho. Nyári v spomenutom už diele píše: „Ale Scitowsky, ich veľký protektor, zomrel 1866, a bratia o rok neskôr museli opustiť krajinu, ktorá videla slávu ich predkov.“ Jednou z príčin, prečo museli opustiť Maďarsko bola tá, že necítili povedomie, aké im chcel za niekoľko desaťročí vstúpiť Nyári.²⁰³⁾

Bude vďačnou úlohou odstrániť prach minulosti s tvrdením o maďarskej povahe rádu a objektívne osvetliť tento u nás už dnes zabudnutý rád.

14. Štúdium pavlínov so zreteľom na Mariatál.

O štúdium pavlínskeho dorastu staral sa sám generálny predstavený. Smernice týchto štúdií vymedzovaly vždy aj hmotné možnosti rádu. Iba tak si vieme predstaviť, že pavlínski

²⁰¹⁾ V nedeľu a vo sviatok sa káže slovensky. Pri slávnostiach a keď prídu púte, tiež nemecky. Diarium ven. Conv. Tallensis, sv. III., str. 140.

²⁰²⁾ Bratia spievali Pašie slovensky, ako je to zvykom v Mariatáli. (R. 1732.) Diarium ven. Conventus tallensis, sv. II., str. 130.

²⁰³⁾ Od roku 1933 osadili sa pavlíni znova v Maďarsku. Dnes majú tam 3 kláštory.

Bývalý slávny pavlínsky kláštor.

generáli, ktorí ináč veľmi dbali na štúdium dorastu, niekedy sú odkázaní na pomoc biskupov a idú ich prosiť, aby prijali ich bohoslovcov do svojich seminárov. Snahou predstavených však vždy bolo, aby dali možnosť kandidátom študovať aspoň na vynikajúcich teologických fakultách, keď nemohli doma na rádovom ústave konať štúdiá.

Už generálny predstavený Rudolf Biel chcel zariadiť pre svojich klerikov štúdium vo Viedni (1628–9) a preto ponúkol do árendy pavlínsky majetok pri Sarišskom Potoku, aby ako náhradu dostal dom vo Viedni, v ktorom býval kancelár uhorského dvora. Ale zomrel prv, ako mohol svoj zámer uskutočniť.²⁰⁴⁾

Jeho nástupcovia posielali mladých pavlínov na jezuitské univerzity. Keď Turci zaujali južnú časť Uhorska a strediskom kultúrneho i duševného snaženia stalo sa územie dnešného Slovenska s univerzitou trnavskou, založenou roku 1635, obrátili i pavlíni svoj nádejepný zrak k tejto novej univerzite.

Pavlíni boli vlastne v Trnave už vtedy, keď sa rodila trnavská univerzita, lebo už r. 1633 generál Pavol Ivanovich kúpil tam dom pre pavlínskych študentov.

Najväčšie zásluhy o organizáciu pavlínskeho štúdia získal si mladý, tridsaťročný generál Ján Kéry (1669–75). Bohaté skúsenosti, ktorých si nadobudol na svojich štúdiách v Ríme, chcel použiť a upotrebiť iba k dobru celého rádu.

²⁰⁴⁾ Pongrácz, Triumphus S. Pauli primi Eremitae, str. 116.

Predovšetkým jeho zásluhou sa stalo, že pavlíni pevnejšie zakorenili v Trnave. Bývali v tom meste už dlhšie, ale nemali zodpovedný dom. R. 1671 zúčastnil sa Kéry na poľskej provinciálnej kapitule v Čenstochovej, kde bol zvolený za provinciála P. Augustín Kordeczky, známy obranca Jasnej Hory proti Švédom. Pri tejto príležitosti navštívil Sofiu Petronellu Tranovskú, ktorá mala dom v susedstve trnavského pavlínskeho kostola. Kostol už r. 1670 vymohol Kéry pre svoj rád od kalvínov, ale dom nemohli odkúpiť za žiadnu cenu. Kéry získal dom od Tranovskej darom i so záhradou.²⁰⁵⁾

Keď takto zabezpečené boli hmotné prostriedky pre štúdium, a keď spolu cítil, že majú už k tomu i dostatočné učiteľské sily, otvoril Kéry v Trnave samostatné štúdium filozoficko-teologické.²⁰⁶⁾ Štúdium toto bolo uvedené do života r. 1673. Zdá sa, že do r. 1673 bolo celé generálne štúdium pre Uhorsko v Mariatáli, potom ostalo tam iba filozofické štúdium. Toto štúdium bolo v Mariatáli zaiste odvtedy, čo sa sem presťahoval generál, teraz pripravovali sa v ňom kandidáti, čo mali odísť na vyššie štúdium do Trnavy. R. 1702 mariatálsky pavlín, profesor Ján Koller, vydal pre svojich žiakov i pre verejnosť stručné dejiny počínajúce sa od začiatku sveta.²⁰⁷⁾

Kéry sa staral o to, aby sa organizácii pavlínskeho štúdia dostalo schválenia od najvyššej hlavy cirkevnej. Pápež Klement X. vydáva dňa 3. apríla 1671 zvláštnu bulu „Ex iniuncto nobis“ o pavlínskych štúdiách, v ktorej ustanovuje miesto generálnych

²⁰⁵⁾ Benger, *Annalium...*, str. 94.

²⁰⁶⁾ *Atque his successibus aucto Tyrnaviensium studiorum domicilio digne judicabat sapiens generalis, non esse quaerendas alienas scientiarum musas, cum intra penates domesticos reperiri quaeant, qui etiam Diviniori litteratura religiosam juventutem Paulinam valeant erudire.* Benger, *Annalium...*, str. 95.

²⁰⁷⁾ *Historia universalis ab origine mundi ad annum Christi MDCCII. Compilata et Philosophiae copulata Honor. Revssmi in Christo Patris Fratris Ludovici Barilovich Ordinis Eremitarum S. Pauli Primi Eremitae Prioris Generalis etc. Inscripta a religioso fratre Joanne Koller dum universam Philosophiam publice in Conventu Tallensi a. 1702 defenderet. Sub R. P. Fratris Joanne Motessiczky praelibati Ordinis Professo etc. Trnava, 1702.*

štúdií pre celý pavlínsky rád.²⁰⁸⁾ Pre provinciu uhorskú ustanovený je Mariatál a Nové Mesto pod Šiatrom. Zdá sa však, že v tejto dobe študovali pavlíni iba v Mariatáli, lebo analista spomína až r. 1717, že Mariatál nestačil pojať všetkých študentov, ktorí sa hlásili a preto musel byť založený nový študijný dom v Novom Meste.²⁰⁹⁾ V menovanej bulle je však aj istá výhrada, ktorá žiada, že ak by sa niektoré z týchto miest dostalo do moci Turkov, generál je oprávnený preložiť štúdium do iného miesta.

Pavlínske štúdium v Mariatáli bolo postavené na roveň univerzite, lebo pavlínom dostalo sa v tejto bulle veľkých privilegií, ktoré sa priznávajú, vysokej škole. Generál rádu alebo jeho zástupca mohol sám promovaf pavlínskych kandidátov za doktorov teologie.²¹⁰⁾ Nikto sa nemohol stať generálom, generálnym vikárom, definitom, provinciálom alebo superiorom, kto nebol doktorom. Toto však malo nadobudnúť platnosti až vtedy, keď bude dostatočný počet doktorov. Na generálnej kapitule mal byť stanovený počet doktorov. Promovaní mali byť len najlepší, ktorí sa podrobili patričným skúškam.

Na generálnej kapitule roku 1672 Kéry promulgoval túto bulu a tam bol tiež stanovený počet doktorov. Keď cisár Leopold I. zvláštnym diplomom zo dňa 23. januára 1674 uznal doktorát, ktorý mal udeľovať pavlínsky

²⁰⁸⁾ Clemens Papa X. . . Supplicationibus ejus nomine Nobis super hoc humiliter porrectis inclinati, auctoritate apostolica tenore praesentium statuimus et ordinamus et deputemur pro studiis generalibus dicti ordinis in Hungaria Monasteria Thallense et Ujheliense, in Polonia Clari Montis Czestochoviensis et Cracoviense St. Stanislai, in Austria Neostadiense, in Croatia Lepoglavense, in Suevia Langnoviense, quibus accedat Monasterium ejusdem Ordinis in Alma Urbe. mostra nuper erectum . . . Benger, Annalium . . . , str. 96. Srovnej Pongrácz, Triumphus S. Pauli, str. 114.

²⁰⁹⁾ Benger, Annalium . . . , str. 541.

²¹⁰⁾ „Ut autem eorum, qui studia peregerint, labores debitis honoribus decorentur, praefato moderno et pro tempore existenti superiore generali Fratres expresse professos dicti Ordinis peractis studiis hujusmodi ad magisterii seu Doctoratus aliosque gradus scholasticos (dummodo tamen praevio riguroso examine ad id reperti fuerint idonei) per ipsum vel si aliquo detentus fuerit impedimento, per alium

generálny predstavený, dostalo sa tým uznania so strany cirkevnej i štátnej.²¹¹⁾

Zmienená bula bola dňa 15. februára 1674 skrze *Decretum pontificium modificativum* doplnená výhradou, že doktori majú prednosť iba *ceteris paribus*.²¹²⁾ V tom istom roku promulgoval Kéry v Mariatáli prvých päť doktorov a to Ladislava Jambrechovicha, Chorváta, profesora na pavlínskom učilišti v Tnave; Tobiáša Čechoviča, Poliaka; Jána Stanchicha, Uhra; Floriána Trzebského, Poliaka; Alberta Turkovicha, Uhra, profesora filozofie v Lepoglave.²¹³⁾ I roku 1726, dňa 25. septembra zaznamenáva mariatálsky denník promóciu Štefana Erdödyho na doktora filozofie a Michala Stachela na doktora teologie.²¹⁴⁾ V roku 1745 boli v Mariatáli promovaní na doktorov filozofie: Karol Ordódy a Imrich Horhy a na doktorov teologie: Matej V é p y, Gerard Toma ši č, Martin Streszka a P. Jankovič. Dva roky predtým boli vyhlásení za doktorov Pavol P é l y, Ladislav Rafavič, František Letovanecz a Henrik Pehm.

Cisár Jozef II. odobral pavlínskemu generálovi právo udeľovať doktorát a miesto toho dal mu právo udeľovať akýsi seniorát. Túto novotu vyhlásil dňa 4. februára 1774 provinciál uhorský Gašpar Gindl.

Teologické štúdium v Tnave bolo pre búrlivé časy častejšie prerušené. Už 11. júla 1677 usnášalo sa generálne definitorium, aby sa znovu pokračovalo v štúdiu, ktoré bolo pre ne-

seu alios ad hoc idoneos, ab ipso delegando, promovendi seu promoveri faciendi, eisque solitorum graduum hujusmodi insignia servatis alienis servandis conferendi, seu conferri faciendi, ita ut sic promoti seu graduati, omnibus et singulis gratiis, praerogativis ac privilegiis fruuntur et gaudent, quibus gaudent et fruuntur, qui in publicis Universitatibus ad ipsosmet gradus promoti sunt, facultatem autoritate et tenore praefatis concedimus et impertimus". Benger, *Annalium...*, sv. II, str. 96.

²¹¹⁾ Pongrácz, *Triumphus S. Pauli*, str. 114.

²¹²⁾ Benger, *Annalium...*, str. 127.

²¹³⁾ Tamtiež, str. 131.

²¹⁴⁾ *Diarium ven. Conv. Tallensis*, str. 44, sv. II.

priaznivosť doby predtým prerušené.²¹⁵⁾ I v roku 1695 spomína analista, že bola zreorganizovaná teológia v Trnave. Menuje aj profesorov Ferdinanda Kienczla, Imricha Eszterházyho a Ondreja Kollenicza. Štúdijný dom trnavský bol ako prvý kláštor pavlínsky zrušený za Jozefa II.

Pretože Mariatál nebol vystavený toľkým nebezpečiam, filozofické štúdium (v smysle humanistickom) pokračovalo nerušene. Ale len málo sa o ňom dozvedáme. Analista spomína niekoľko profesorov z Mariatálu ako P. Michala Pongrácza (†1697), Bratislavčana, ktorého svätý život chváli Benger²¹⁶⁾, Pavla Szécsényho (1710), neskoršieho arcibiskupa kaločského,²¹⁷⁾ Adama Kolecsányho (1700), doktora filozofie i teologie.²¹⁸⁾ I roku 1696, v ktorom bolo rozhodnuté oddeliť provinciu chorvátsku od uhorskej, na úradnej listine je podpísaný Imrich Genessey, profesor filozofie v Tháli.²¹⁹⁾

Mariatálski pavlíni mávali často verejné dišputácie pred biskupmi s kapucínskymi a františkánskymi profesormi z Bratislavy.²²⁰⁾ Na generálnej kapitule, ktorá sa schádzala v Mariatáli, niektorí z pavlínov mávali vedeckú prednášku. R. 1696 mal ju napr. P. Fridrich Geiseler.²²¹⁾ Takéto prednášky vydávali pavlíni potom aj tlačou.

Roku 1723 študovali v Mariatáli filozofiu títo pavlíni: Imrich Akacz, Michal Tarnóczy, Leopold Leitgeb, Dominik Kolags, Au-

²¹⁵⁾ Benger, *Annalium...*, str. 147.

²¹⁶⁾ *Triumphus S. Pauli*, str. 88.

²¹⁷⁾ *Tamtiež*, str. 160.

²¹⁸⁾ Benger, *Annalium...*, str. 328.

²¹⁹⁾ *Tamtiež*, str. 304. Okrem týchto filozofiu v Mariatáli učili: Szécheny (1669–1670), Matej Kupinich (1672–1673), A. Bolla (1679–1680), Peter Talián (1693–1694), Pavol Malonyai (1689–1700), Ján Motesiczky (1701–2), Ondrej Vayay (1703–1704), Ladislav Terstyanszky (1704–5), Adam Sélley (1710–11), Ján Pelikán (1718–19). V neskorších rokoch: Alex Láczaý (1770), Jozef Keglevich (1774–5), Jozef Szerdahely (1776–1777), Alojz Bilišič (1778–79) a Vít Tomšič (1780–83).

²²⁰⁾ *Diarium ven. Conventus tallensis*, sv. II., str. 476.

²²¹⁾ *Theses theologicae de Iure et Dominio, quas in congregatione generali Ord. S. Pauli primi Eremitae a. MDCXCVI. die XI. Junii defendendas suscepit ven. Pater Fridericus Geiseler... praeside P. Emerico Eszterházy ejusdem Sacri Ordinis sacerdote. Trnava 1696.*

gustín Szinics, Ján Sziszkovicz, Pavol Balis, Ondrej Gottgaisel, Alex Baihely, Anton Porhoser, Chryzostom Marizonkay, Martin Szöcs a Matúš Vépy.²²²⁾ Roku 1776 bolo v Mariatáli 7 študentov filozofie.²²³⁾ Filozofické štúdium v Mariatáli prestalo za Jozefa II. roku 1782.

I teologické štúdium bolo za určitý čas prenesené do Mariatálu. Prvý raz spomína sa teologicko-morálne štúdium v Mariatáli r. 1689, keď za profesora bol ustanovený Peter Talián. No roku 1754 bolo tu zriadené trvalé teologické štúdium. Mariatálsky konvent vybraný bol na štúdium preto, lebo bol blízko kultúrnych stredísk, ako sú Trnava, Bratislava a Viedeň, ale aj preto, že v tomto konvente bola príkladná disciplína a dobrý rádový duch. Roku 1756 býva v Mariatáli 15 študentov teologie.²²⁴⁾ Že teologické štúdium bolo v Mariatáli dlhšiu dobu, dozvedáme sa z listu, ktorý poslali predstavení mariatálskeho kláštora generálnej kapitule, ktorým žiadali, aby toto štúdium, keďže ho už 8 rokov zdarma vydržíje mariatálsky konvent, bolo preložené, lebo kláštor takéto zariadenie ďalej nevydrží. Keby však malo ostať v Mariatáli i naďalej, konvent požaduje za každého študenta aspoň 90 florenov na rok.²²⁵⁾ Vec bola predložená i viedenskému nunciovi. Ten dal vyšetriť, ako stojí majetkove Mariatál. Definitórium potvrdilo mienku predstavených,

²²²⁾ Diarium ven. Conventus tallensis, str. 45. sv. II.

²²³⁾ Tamtiež, sv. III., str. 462.

²²⁴⁾ Tamtiež, str. 76.

²²⁵⁾ Nižepodpísaní svedčíme týmto a potvrdzujeme, že keď sme s bolesťou pozorovali, ako náš posvätný Mária Talský dom preťažný veľkým počtom členov, okolnosťou terajších čias pozbavený poddaných a preto tak zvýšením počtu jarmového dobytku ako aj pribráním plateného služobníctva, okrem toho po značnom úbytku riadnych príjmov na posvätných milodaroch, aj keď sa ani vína dostatočne neurodilo a musel ho teda za značnú cenu až doposiaľ kupovať, je zavalený ťažkými dlžobami a nabudúce mal aj ešte do väčších dlžôb upadnúť, prečo sme sa aj pri príležitosti medzidobej kapituly, v mesiaci máji bezprostredne predchádzajúceho roku 1754 slávenej, ponížene odvolali na V. dôstojného provinciála a ctih. provinciálne definitórium, aby bola v príhodnom čase poskytnutá pomoc, no nedostali sme jednako ani len odpoveď, ani nádej na vybavenie žiadosti, ktorá im neprišla vhod, aby sme odstránili spusto-

že Mariatál nestačí na vydržovanie teologov.²²⁶⁾ R. 1756 den zaznamenáva ešte teologov,²²⁷⁾ ale 1757 už nie,²²⁸⁾ v tomto roku bolo preložené štúdium zase nazpät do Trnavy.

Mariatál, ktorý stál takrečeno na križovatke stykov Poľska, Chorvátska i ostavného Uhorska, čerpal z nových síl a myšlienkových prúdov, ktoré prinášali nielen študenti, ale i profesori zo škôl chorvátskych, viedenských, českých i poľských. Istež sa stretával čulé styky so zahraničím. Nemožno podceňovať kultúrny význam týchto stykov s Čenstochovou, Varšavou, Olomúcom, Viedňou i Rímom. Túto myšlienkovú náplň dostávali mladí domáci levíti, ktorí žili dostať sa do vyššieho duchovného obzoru. Mariatálske filozofické štúdium splnilo svoje poslanie, keď vychovalo a vzdelávalo tých, ktorí rozhojnili rady pavlínskych kňazov a neskôr sa rozšírili po celom Slovensku, ba i za hranice, aby získavali duše pre Krista.

šenie a zničenie nášho domu Maria Tálskeho, utiekame sa cestou priameho odvolania s prosbou k nášmu Dôst. Otcovi Generálovi, že z otcovskej útrpnosti ráčil žiadanú pomoc opustenej, zbedačenej inak do úplnej záhuby vohnatej Panej našej M. Tálskej poskytnúť a teologické štúdium, na skazu kláštora tu umiestnené a cez osm rokov bez akejkoľvek úhrady proti zvyku predkov zadarmo vydržované, odtiaľto odstrániť.

Ako svedectvo o tom dali sme tento list nami vlastnoručne podpísaný a veľkou pečatou nášho konventu potvrdený, v Mária T. 20. júna 1755.

Adalbert Kornfeidt, Ant. Bartscherer, Joz. Gerdenich, Pav. Koszák, Alex. Bolczek, Ben. Bocskay.

Diarium ven. Conventus tallensis, sv. III., str. 76.

²²⁶⁾ Diarium ven. Conventus tallensis, sv. III., str. 75.

²²⁷⁾ Tamtiež, str. 81.

²²⁸⁾ Tamtiež, str. 86. Mravovedu prednášali v Mariatáli títo pavlíni: Michal Hávor (1720), Michal Stachel (1721), Ambróz Jankov (1724), Karol Rendtl (1725–27), Pavol Letenay (filozófiu 1730–31), Gerard Dónyi (1733–1753), František Letovanecz (1737 a filozófiu 1737–38), Hieronym Vayay (1735), Ludovít Paxi (1736), Anton Bartscherer (1739), Henrik Pehm (1740), Matej Vépy (1741), Martin Streszka (1742–49), Gerard Jankovič (1744), Karol Ordódy (1752 a filozófiu 1745–46), Pavol Pély (1747–1749), Jozef Vincze (1752 a cirkev. právo 1743–44), Zigmund Mentler (1748–51), Baltazar Mozer (cirkev. právo 1743–44), Pavol Antal (1750), Anton Horhy (1753–56), Jozef Schön (cirkev. právo 1750–51).

15. Odchod pavlínov z Mariatálu.

„Keď v XVIII. storočí zaslepenosť falošného osvietenstva dostala sa na vládu – svoje zrútené financie snažila sa liečiť zabráním kláštorných majetkov, zavládol materializmus, nestarajúci sa o zajtrajšok, ktorému podľahli pavlíni a s nimi sa stal aj Mariatál korisťou zvráteného ducha doby. Neúprosný edikt cisársky z r. 1786 podlomil túto svätyňu a to dvojakým spôsobom: rád a púte. Vtedy bol takmer zadarmo rozhádzaný nashromaždený poklad, rozpredané kostolné rúcha, odnesené archívy, knihovne atď. Nazmar prišlo všetko, i poľutovaniahodné hospodárenie Jozefovo“.²²⁹⁾

Jozef II. (1780–1790) zasahoval do všetkých odborov náboženského života, hnaný falošnou teóriou o svrchovanosti panovníckej moci, ktorá najmä proti Cirkvi má sa hľadieť uplatňovať.

Mnohé reformy Jozefove, keby boli urobené po dohode s cirkevnou vrchnosťou, mohli mať blahodarné účinky. Nik nemôže poprieť, že nariadenie z 13. januára 1773, ktorým zakázali zábavy a tance v nedeľu a vo sviatok, nebolo by našlo u cirkevnej vrchnosti súhlas, tým skoršie, že toto nariadenie dovoľovalo podávať v tejto dobe nápoje pútnikom a pocestným. No, čo sa týka sviatočného pokoja Jozef II. zašiel trochu ďaleko, lebo zakázal v nedeľu predávať aj ružence a modlitebné knihy a to pod trestom konfiškácie. Len sladkosti sa mohli predávať, ale iba po svätej omši.

Ale Jozef II. nepozeral sa na to, aké stanovisko zaujme Cirkev k jeho reformám, i k takým, ktoré boli čisto náboženského rázu. Roku 1784 zakázal verejne a slávnostným spôsobom uctievať ostatky svätých. Vtedy boli pravdepodobne zanedbané ostatky svätej Teodory v Mariatáli, lebo nariadenie cisárovo hovorilo, že pred ostatkami nesmú svietiť lampy a svetlá. Ako

1751–52), Hieronym Marton (cirk. právo 1753), Gaspar Gindl (1754), Vavrínek Országh (cirk. právo 1754), Alex Bessenyei (1755–56) Filip Slabigh (cirk. právo 1755–56).

²²⁹⁾ Balogh, Beatissima Virgo Maria..., str. 455.

ďaleko siahaly jeho reformy, môžeme posúdiť aj z toho, že dňa 20. decembra 1785 zakázal i vianočnú detskú koledu. I na majetky cirkevné položil svoju ruku. Už roku 1786 nariadil, aby všetky fundácie kostolov a rôznych bratstiev boli odovzdané náboženskej základine. Ľud, rozhorčený nad týmto zásahom, museli na rozkaz cisárov uspokojovať kňazi s kazateľníc. Bez zásahu cisárovho neobišli sa ani púte a pútnické miesta.

Už 28. januára 1783 kardinál Bathyan na pokyn Jozefa II. zakázal usporiadať akékoľvek nové procesie. O dva roky neskôr cisár zrušil všetky verejné procesie okrem procesie Božieho Tela a procesie na prosebné dni. Vtedy veriaci začali chodiť na pútnické miesta sami, bez kňaza. I Bratislavčania roku 1788 išli do Mariatálu bez kňaza síce, ale s krížom a zástavami. Predpokladali, že takáto púť nie je púťou vo vlastnom smysle. No, úrady nariadily vyšetovanie a dňa 4. októbra 1788 predošlé nariadenie cisárovo bolo zostrené a vzťahovalo sa i na takéto púte. Priestupky boli prísne trestané. Z kráľovských nariadení sa dozvedáme, že r. 1789 išla púť z Gbelov, ale z rozkazu úradov bola zastavená. Zástavy boli pútnikom zhabané. Až nariadením cisárskym zo dňa 15. júla 1789 mali byť tieto predané a peniaze odovzdané gbelskému kostolu.

R. 1774 zrušil a zakázal všetky tie púte, ktoré trvaly viac ako jeden deň. Tento svoj zákrok odôvodňoval tým, že ľudia zameškajú veľa času, nemôžu pracovať a tak nebudú môcť si zarobiť na každodenný chlieb. Čo sa týka pútí votívnych k soškám alebo obrazom milostnej Matky Božej, musia poriadatelia oznámiť cisárovi čas, spôsob atď.²³⁰⁾ I do slávneho Mariazellu zakázal dňa 13. októbra 1783 všetky púte. Novým nariadením zo dňa 28. júna 1784 vydal rozkaz, aby všetky cenné veci, ako zlaté a strieborné votívne dary, boli spe-

²³⁰⁾ Siquidem autem Populus per frequentiores et remotiores Processiones, ac peregrinationes a labore indeque procuranda sibi substantia avocetur, ideo Sua Maiestas omnes Processiones ultra distantiam unius diei ducentes, seu quae ut per noctem emaneatur exigunt, ex nunc penitus tollit et abrogat. Quoad reliquas vero votivas Processiones et Peregrinationes ad locum gratiosum ac Miraculosam Iconem in Dioecesi hac vel illa, in quibus videlicet ordinis hujus con-

ňažené a pridelené náboženskej základine. Bašiel tak ďaleko, že i votívne obrazy a tabuľky maly byť odstránené. Na ich miesto mala byť daná väčšia tabuľa na to, aby tí, ktorí obsiahnu milosti, zapísali tam svoje mená a peňiaze, ktoré by dali za obrazy, mali rozdať chudobným.²³¹⁾

Vo svojej osvietenскеj činnosti zaslepený Jozef II. nevšimol si výroku Kristovho: „Dajte cisárovi, čo je cisárovo a Bohu, čo je Božie.“ A preto ani tieto radikálne reformy, ktoré naoko maly slúžiť k väčšiemu blahobytu u drobného ľudu, nielen že neprospely, ale práve škodily.

Jozef II. siahol aj na rády, ktoré nemaly čisto charitatívny cieľ, zrušil ich a majetok týchto rádov pripadol náboženskému fondu. Takýto osud zastihol aj mariatálskych pavlínov. Na tom, že pavlínsky rád bol tak urýchlene rozpustený, veľkú vinu mal sám pavlínsky generál Karol Ordódy (1778–1786).

Jozef II. nariadením z r. 1784 vydal zákaz, že pavlínsky generál a provinciál nesmú navštevovať kláštory, zrušil generálne definitórium, kapitolu mohol svoláť generál len na povolenie cisárovo. Spolu nariadil, aby členovia jednotlivých kláštorov volili

ventus, Residentiae aut Monasteria existunt, fieri solitas, an quo tempore, quibus, et ad quae loca notanter admittendae, ac stabiliendae, aut qualiter modificandae, vel sufferendae sint, informationem, opinionemque suam cum rationibus ad id permoventibus Paternitas Vestra, quam primum Consilio huic Regio repraesentabit.

Nariadenie cisárske zo dňa 8. augusta 1774. Protocolum...

²³¹⁾ Deponi jubentur: 1. universa aurea, argentea et pretiosa alia anathemata et in pecuniam Fundo Religionis inferendum converti. 2. Votivae imagines similiter deponi praecipiuntur et in eorum locum Tabula major substitui eum in finem, ut qui in loco sacro gratias acceperint, sua ibi nomina inscribant ac pecuniam pro ejusmodi Votivis imaginibus alias expendi solitam in pauperes erogent. 3. Praecipitur ut statuae aut imagines sacrae nullis aliis vestibus vestiant quam pictis aut iis, quae ex eadem materia, ex qua ipsae imagines confectae sunt, exceptis imaginibus Thaumaturgis B. Virginis, praecipuae si ex sculptis provisae non sunt vestibus, aut si vestes nimium attritae sint: his proinde conceduntur simplices vesticulae. Capillitia tamen et indusia et alia hujusmodi deponenda sunt etiam ex illis.

Protocolum mandatorum regionum. Nariadenie z 28. júna 1784.

si sami predstavených. Podľa tohoto cisárskeho dekrétu zvolený bol za priora mariatálskeho Vít Tomšič r. 1785, ktorý bol predtým podpriorom. Tento bol posledný v rade priorov mariatálskych, ktorých poznáme až do roku 1642. Sú to: Pavol Besedovič (1642), Juraj Petroviczy (1647), Augustín Kutner (1653), Ján Jaskay (1659), Pavol Horváth (1687), Peter Fodoróczy (1669), Ladislav de Nadasdy (1693), Jozef Staixner (1696), Pavol Majthény (1697), Ludovít Barilovič (1699), Juraj Szily (1701), Matúš Kupinich (1702), Ladislav Ladany (1703), Hieronym Martinkovič (1711), Michal Baumon (1714), Ján Motešický (1717), Euzébius Havran (1717), Jozef Rojechich (1720), Gregor Fierendroch (1728), Štefan Ordódy (1735), Jozef Gerdinič (1739), Imrich Eszterházy (1741), Severín Bregsfeldt (1744), Augustín Zimič (1747), Juraj Fierendroch (1754), Vojtech Kornfeindt (1754), Pavol Koszik (1755), Zigmund Mencler (1758), Augustín Zimič (1761), Bartolomej Orlaj (1764), Ladislav Gosztony (1773), Augustín Szentgaly (1774), Vavrinec Podhorszky (1780), Vít Tomšič (1785).²³²⁾

Doba, na ktorú bol zvolený generál Karol Ordódy (šesť rokov), vypršala už roku 1784. Jozef II. nedovolil svoláť novú kapitulú, ktorá by vyvolila generála, lebo už vtedy zamýšľal rád zrušiť. Čakal na vhodnú príležitosť, aby sa mohol ukázať čistý pred verejnosťou. Neočakávaným pomocníkom v preve-

²³²⁾ Suppriormi v Mariatáli boli: Pavol Majthény (1696), Alex. Mačaj (1697), Imrich Vépy (1699), František Záruba (1701), Ladislav Horánsky (1702), Benedikt Beliczay (1706), Ladislav Terstyanszky (1707), Hilarius Taynay (1709), Alex. Polonkay (1711), Ján Motešický, Alex. Mačaj (1712), Michal Baumon (1713), Ondrej Vaynacht, Euzébius Havran, Jozef Rojechich, (1717), Albert Viskility (1720), Euzébius Podhoranszky (1722), Severín Pregsfeld (1723), Benedik Bocskay (1725), Tadeáš Bördóczy (1728), Hieronym Martinkovič (1729), František Orosz (1732), Ján Pelikán (1734), Karol Redtl (1737), Ladislav Kummer (1740), Ján Pelikán (1741), František Roth (1744), Augustín Zimič (1746), Pavol Koszik (1747), Jozef Mohoš (1749), Jozef Czeczely (1751), Jozef Regis (1752), Vojtech Kornfeindt (1754), Anton Bartscherer (1754), Ladislav Gosztony (1757), Lukáš Motešický (1758), Pavol Koszik (1760), Anton Bartscherer (1761), Bartolomej Orlaj (1763), Jakub Knapp (1764), Lukáš Motešický (1766), Ondrej Hazy (1767), Vojtech Kornfeindt (1768), Ján Csar (1770), Peter Papp (1773).

Diarium ven. Conventus Tallensis, sv. II, str. 141-2.

dení tohoto úmyslu stala sa mu práve osoba generálneho predstaveného Karola Ordódyho.

Cisár Jozef II. totiž konečne dovolil, aby Ordódy svolal na deň 28. augusta generálnu kapitolu. V okružnom svolávacom liste vyzval generál všetky pavlínske provincie, aby si poslaly delegátov a bez odkladu odoslali sumu peňazí, stanovenú na generálnej kapitule v Mariatáli v máji r. 1709, pre generála. Okrem domácej provincie však všetky sa vyhováraly na svoju chudobu a preto jeho výzvu neposlúchly, neposlaly peniaze. Ordódyho mrzelo toto počínanie podriadených a preto obrátil sa na panovníka, aby urobil nápravu. Bohužiaľ, šiel príliš ďaleko, zveličoval chyby jednotlivcov, napádal celý rád a najmä mariatálsky kláštor, v ktorom od moháčskej bitky on a jeho predkovia bývali. Nemožno poprieť, že niektorí boli vinní. Disciplína v ráde v týchto desaťročiach bola skutočne uvoľnená. To badať z listov, ktorými generáli napomínali mníchov k zachovávaní rádových pravidiel.²³³⁾

Ale na to mala vliv nesporne prítomná doba. Na konci XVIII. storočia slobodná myšlienka, revolučná nálada, zanechávala stopy práve tak u mnohých kňazov, ako i rehoľníkov. Ale celkove vzato, pavlínsky rád ako celok práve v tomto čase stál na vrchole svojho poslania.²³⁴⁾

Generál rádu poslal už roku 1785 svojho tajomníka Kajetána

²³³⁾ List generála Kozbialovca: Si quando egredi vel ad conspectum regularium venire debuerint, videas eos ad inepta curiosaque protrahere tales et tales vestes, hic et hic aptatas tunicas induere velle, amictum cum regulari mandato et Patrum ordinationibus convenientem gestare erubescant dumque ut humiles monachi, sed ut delicati venustique aulici prodeunt prodigioso spectaculo praebentes quidem homines ad moerorem et indignationem, diabolum vero ad risum et cachinnas provocant, evidenter hac absurditate declarantes, quales intus sint, nempe: superbi, molles et vana gloria pleni: O Monachos a vera Religione nimis alienos! O Monachos, o Monachos Daemóniacos! Hoccine est, quod Deo promiserant? Quando per sacrificissimum paupertatis votum mundo omnibusque ejus pompis et vanitatibus solemniter renuntiaverunt? Hoccine est, quod Rex Regum verbo docuit? Hoccine, quod exemplo monstravit? Diarium ven. Conventus tallensis, str. 17.

²³⁴⁾ Gyenis, A pálosrend multjából, str. 65.

Đuriša, aby tento informoval cisára o stave vecí v pavlínskom ráde. Tajomník mal poukázať na to, že provincie nechcú platiť generálovi patričný poplatok a že osoba generála bola takto snižená a zneuctená. Cisár prijal Đuriša 14. októbra na polhodinovú audienciu a rozkázal mu, aby obžalobu podal písomne. Čoskoro bol badateľný výsledok cisárovho zásahu. Miestodržiteľská rada dňa 2. novembra prikazuje provinciálom, aby zaplatili generálovi patričnú sumu. Po tomto napomenutí dostal sa generál Ordódy do sporu s Otcami mariatálskymi. V liste vytýka priorovi Víťovi Tomšičovi, že pátri zneuctili jeho osobu, nevšimli si jeho napomenutia, vôbec že sa chovajú voči nemu neslušne.

Kráľovská rada poverila provinciála Gindla, aby dal záležitosť do poriadku. Ten si pribral na pomoc Niczkého a Časztu a 30. augusta začali vec skúmať. Podľa tohto vyšetrovania v celom ráde bolo možno zistiť istú nespokojnosť. Pre mladých rehoľníkov nebolo práce, fary im vzali, nemali čo robiť a keďže videli, aký osud ich skoro stihne, iba zaháľali a utrácali peniaze. Aj hospodárstvo zanedbávali. Členov rádu stále ubývalo.

Miestodržiteľská kancelária napomenula mariatálsky kláštor a spolu vyzvala generála, aby udal nespokojných cestou biskupského úradu miestodržiteľstvu. A teraz sa vlastne už začal koniec pavlínov.

Generál na radu cisára poslal do Viedne svojho bývalého sekretára Tomáša Szentmártonyho, aby aj živými slovami učinil obžaloby a osobne podal oznámenie o neznesiteľnom stave. Szentmártony skutočne čiernymi farbami vylíčil pomery a napádal jednotlivých členov. Obžaloval ich z neposlušnosti, nečinnosti a svetáckeho života. Navrhol cisárovi, aby rád hneď rozpustil, alebo podrobil dôkladnej reforme. Cisár sa chopil tejto príležitosti, aby uskutočnil už skoršie osnovaný plán. Išlo už iba o nejaké formality, aby rádu urobil koniec. Kancelária navrhla, aby rád bol úplne zrušený. Generál rádu Ordódy dostal do Mariatálu toto cisárske nariadenie: „Keďže sme sa dozvedeli, že kláštorná disciplína v ráde pavlínskom v Uhorsku a v provinciách sa úplne uvoľnila, uznali sme za dobré, aby bol zmienený rád vo všetkých našich provinciách zrušený, maje-

tok rádu aby pripadol Náboženskej základine, členovia rádu však, ak sú schopní, aby boli daní do duchovnej správy alebo do škôl, ak nie sú schopní, aby boli daní do penzie. Vo Viedni, 7. februára 1786 Jozef II. v. r., Karol Pálfy v. r., Jozef Szege-dy v. r.²³⁵⁾ Ordódy síce apeloval proti tomuto rozhodnutiu, keďže bolo nesprávne, lebo o zrušení mal rozhodnúť podľa práva Krajinský snem, ale bez úspechu, jeho hlasu si nikto nevšimol.

Rád, ktorý tu pôsobil 400 rokov, musel opustiť Mariatál, a bratia sa museli uchýliť, kde sa dalo. V dobe, keď bol rád zrušený, bývali v Mariatáli títo členovia: Karol Ordódy (generál), Vít Tomšič (prior), Kajetán Duriš (slov. kazateľ), Pavol Niczki, Anzelm Časta (slov. kazateľ), Vavrinec Podhorszky, Martin Papánek, Leopold Hampl, Alexander Adalbert, Dionýz Kunits, Norbert Polakovič, Stanislav Pribák, Valentín Kalebis, Alex Vincze, Žigmund Karner, Severín Mierka (slov. kazateľ), Šimon Petruš, Kazimír Ecker (nem. kazateľ), Tadeáš Vilchart, Ľudovít Klempay, Placid Martoš a Štefan Poór.²³⁶⁾

Roku 1786 cisár dovolil, aby do seminárov za sakristiánov, potom za organistov a listonošov boli prijímaní mladší bratia laici zrušených rádov, aby sa nemuselo vyplácať toľko penzií z rádového majetku. I mariatálski bratia-laici odišli za svojim novým povolaním. Generálny predstavený Ordódy zomrel ako opát v Casa Nova, pavlínski kňazi neodišli ani do Čenstochovej, ani inde do cudziny, ale ostali doma medzi svojim ľudom. V poslednom desaťročí pred zrušením zomreli v Mariatáli Augustín Zimič, Kuno Knežik a Ferdinand Leitner. Ostatní vypomáhali po farách, dokiaľ sa im nedostalo pevného miesta a trvalého ustanovenia.

Kajetán Duriš, spomenutý už slovenský kazateľ, bol ustanovený r. 1787 v Plaveckom Štvrtku za administrátora, neskôr

²³⁵⁾ Rukopis v Krajinskom archíve v Budapešti, z roku 1786, číslo 1388.

²³⁶⁾ *Catalogus fratrum Ordinis S. Pauli Primi Eremitae in Hungaria tempore suppressionis*. Rukopis v knižnici Národ. múzea v Budapešti. Fol. Lat. 2025.

za farára (5. marca 1824).²³⁷⁾ Štefan Arzenius dostal sa ako prvý na kaplánsku zriadenú 11. augusta 1787 v Rarboku, päť rokov i administroval faru, ale potom odišiel za administrátora k sv. Mikulášovi do Bratislavy.²³⁸⁾ Anzelm Casta administroval od 1787 do 1791 navozriadenú faru v Cerovej a neskôr v Dolných Rišňovciach († 27. febr. v Skalici 1804).²³⁹⁾ Jozef Osuský bol ustanovený za kaplána v Bučanoch († 14. augusta 1795 v Trnave).²⁴⁰⁾ Kajetán Kopf odišiel za kaplána do Pešti, ale už r. 1790 sa vrátil do Bratislavy ako penzista a tam aj zomrel 29. júna 1830. V Mariatáli zostal Michal Rajchett (1787–1792) a ešte dvaja pavlínski kňazi, ktorí mu pomáhali hlavne o pútiach a spoločne sa živili. Rajchettešte ako pavlín bol profesorom na gymnáziu v Skalici. Neskôr učil filozofiu v Budapešti, a keď bol rád zrušený, zostal administrátorom v Mariatáli. Odtiaľto odišiel za farára do Stupavy. Vizitátor Ignác Zimányi napísal o ňom: Muž vynikajúci, pokorný a príkladného života. Horlivý v pastorácii. Z Mariatálu odniesol do Stupavy kalich a krásnu monštranciu, ako i rukopis „Liber vitae et mortis Ordinis S. Pauli... ab anno 1696“. Zomrel 8. novembra 1826.²⁴¹⁾ Z dvoch spolubratov, ktorí boli s ním v Mariatáli, jeden čoskoro zomrel, druhý odišiel.

Pavlíni nemohli však zabudnúť na miesto, kde toľké roky strávili. V súpise kňazov, ktorí vypomáhali od novembra 1809 do októbra 1810 v Mariatáli, nachádzame ešte štyroch expavlínov: P. Eustacha, Valentína Kalabisa, Kajetána Ďuriša a Pavla Karnera.

Odchod pavlínov bol i pre Mariatál katastrofálny. Pútnické miesto, dotiaľ udržiavané v svojom najväčšom rozkvetu, bolo úplne ožobráčené. Pavlínski kňazi, ktorí ostali, dosvedčili, že iba cen-

²³⁷⁾ Némethy, *Series parochiarum et parochorum archidioecesis strigoniensis*, str. 605.

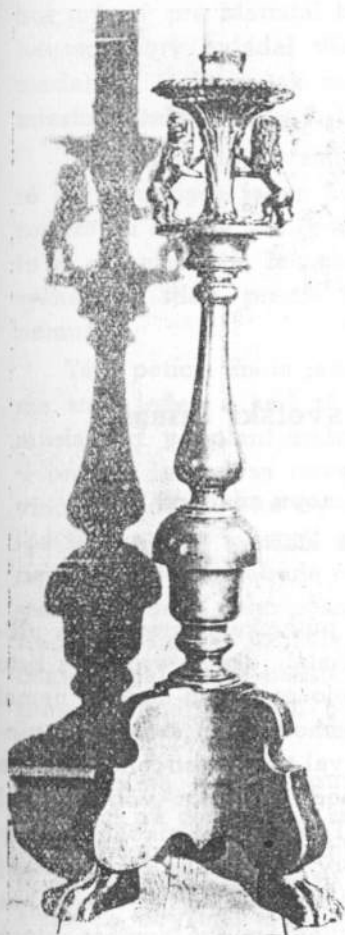
²³⁸⁾ Tamtiež,

²³⁹⁾ Tamtiež, str. 526.

²⁴⁰⁾ Tamtiež, str. 834.

²⁴¹⁾ Tamtiež, str. 887.

ných vecí bolo tam pri zrušení rádu za 14.000 zlatých. Väčšia časť týchto vecí bola rozchvátená chamtivými rukami, ostatok pripadol Náboženskej základine. Pavlíni mali na zachovanie každej kaplnky i oltára fundácie, práve tak ako na spievané

Mosadzný veľkonočný svietnik, pamiatka po mariatálskych pavlínoch. (Z miestneho múzea.)

omše, kázne, litánie na určité dni. Všetko toto bolo zhabané pre náboženský fond. Aby ako si pomohol pútnickému miestu, Jozef II., dekrétom zo dňa 4. marca 1788 určil pre Mariatál zvláštne Dotalícium 19.064 zlatých uložených na 5 percent.²⁴²⁾ K dotalíciu pribudlo r. 1795 ešte 1400 zlatých, v nasledujúcom roku 1200 zlatých a r. 1797 ešte 1000 zlatých. Dotalícium malo vydržovať jedného kňaza, ktorý sa mal starať o pútnické miesto, lebo fara v Mariatáli nebola. Ročné úroky 953 zlatých mali vystačiť na plat kňazovi, obsluhu a na opravu kostola. Toto dotalícium bolo z cisárskeho rozhodnutia zo dňa 23. januára 1798 zabrané tiež pre Náboženskú základinu. Úroky z dotalícia vyplácané boli iba do roku 1800, potom dostával farár z náboženského fondu ročne 400 zlatých, väčších príjmov nemal.

Ak uvážime, že kláštor mariatálskych pavlínov mal pri zrušení ročný príjem 305.399 rýnskych, teda mal majetok, ktorý znamenal živé hodnotné výťažky, lebo to boli väčšinou role,

²⁴²⁾ Podľa inventára mariatálskeho z r. 1812.

vinohrady a mlyny, bola suma dotalicia 20.000 zlatých oproti tomu nepatrnou. Po zabraní kláštorňých majetkov ešte dlho panoval chaos, úrady ani v roku 1792 nevedia, čo bude s týmito majetkami. Do tohto roku spravoval pútnické miesto expavlán Michal Rajchett. Ten býval ešte v pavlínskom kláštore, ale býval tam z milosti nájomníka a preto sa necítil dobre. Jeho nástupca Michal Miller (1792–1802) odvoláva sa tiež na sľub z r. 1786, že pre farára bude vystavené slušné obydlie. Ale palatín Leopold nechce o tom rozhodovať, keďže nemal jasné, čo bude so zabraným kláštorňým majetkom a preto necháva rozhodovať arcibiskupa ostrihonského o byte mariatálskeho farára.

Časť tretia.

Mariatál spravujú svetskí kňazi.

1. Na pútnickom mieste je znovu zriadená fara.

Farári ostávajú v bývalom kláštore pavlínov.

Farárovi, ktorý mal spravovať pútnické miesto, bolo uložené ťažké bremeno. Pomery v Mariatáli, ako to vidíme z listu farára Millera, boli žalostné.¹⁾ Nebolo organistu-učiteľa, nema kto v škole učíť. Preto ani deti nechodily do školy, iba niektoré do susednej Bystrice. Farár býval tu na zastrčenom mieste v bývalom kláštore, ktorý po odchode pavlínov vôbec nebol opravovaný, práve tak ako kostol. Farár nemal nikoho, kto by s ním šiel zaopatrovať. S platom, ktorý dostával od Náboženskej základiny nevystačil. Fara bola znovuzriadená 31. decembra 1792, prvým farárom bol Michal Miller. Smutné pomery, ktoré boli v Mariatáli, iste mali podiel na tom, že tento prvý farár stroskotal. R. 1802 totiž zriekol sa fary, a stal sa duchovným správcom obrátených anabaptistov vo Sv. Jánoch. († 1832 v Bratislave.)²⁾

Kanonik ostrihomský Martin Görgey³⁾ složil sice r. 1780 ako

¹⁾ List zo 24. okt. 1792. Malý farský archív v Mariatáli.

²⁾ Něмеиһу, Series parochiarum et parochorum arch. Strigoniensis.

³⁾ Kollányi, u. d. 389-390.

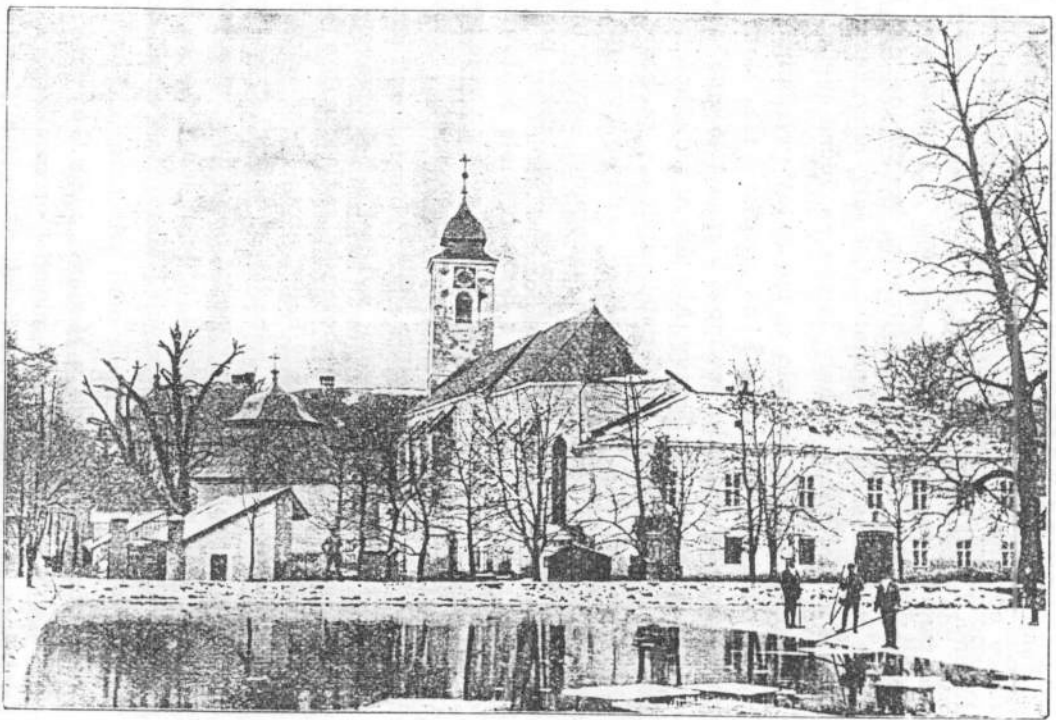
fundáciu 8.000 zlatých pre dvoch kaplánov, ktorí by vypomáhali a starali sa o pútnikov⁴⁾, ale koncom XVIII. storočia sfažuje si Miller, že nemá nikoho, kto by mu pomáhal. Až neskôr bol určený pre Mariatál kaplán. R. 1807 bol ním Kristián Neuhauser, ktorý ovládal všetky tri reči: slovensky, nemecky a maďarsky. Stalo sa tak na prosbu obce Marianky u kráľovskej miestodržiteľskej rady r. 1806.

„Ačkoliv“, stojí v zmienenej prosbe, „v čas zimy a nektére letné mesiace jeden kooperator muže byť dostatečný, však predse na den sv. Anny a ve svačky Panny Márie také zástupy tu se shromažďujú, že nekedy budto aj dvadsaf knezuv ku pomáhání sa sjídu, predse istá částka lidu kajicich se spovidat nemuže“.

Táto petícia žiada jedného stáleho kooperátora. Lebo v zime stačí jeden a keď sú púte, vtedy ani dvaja nestačia, ale musia byť povolaní cudzí kňazi. A ďalej občania poukazujú v prosbe, že keď sa nevyhovie ľudu, ten škamre na farára, a viac nepríde. Z toho by mala kráľovská miestodržiteľská rada iba škodu, lebo mariatálsky farár žije väčšinou z milodarov, ak nepríde pútnici, nebude mať z čoho žiť a kráľ. miestodržiteľská rada musí sa o neho postarať. Ale poukazujú aj na smutné následky, ktoré by plynuly, keby ľud prestal putovať. Mariančania dotiaľ slúžili panstvu, teraz žijú z pútnikov, keby pútnici prestali chodiť, museli by sa Mariančania vysťahovať – ale kam pôjdu?

Občania žiadali rozumne, lebo dvaja kooperátori neboli potrební na celý rok, a za peniaze, ktoré mali pripadnúť druhému kooperátorovi, mohli objednať viac kňazov na výpomoc. Farár Hörvek sa snažil, aby vychádzal v ústrety pútnikom, staral sa, aby mal v čas pútí viac kňazov. Z písomného záznamu sa dozvedáme, že od 1. novembra 1809 do októbra 1810 v Mariatáli vypomáhalo 38 kňazov. Z toho boli 4 expavlíni, 5 piaristov, františkán, milosrdný brat, benediktín, dvaja kapucíni a 24 svetských kňazov.

⁴⁾ B a l o g h, Beatissima V. Maria Mater Dei qua Regina et Patrona Hungarorum, str. 455.

Mariátl v čase, keď tu pôsobili svetskí kňazi.

Farár iba s ťažkosťou sháňal peniaze, aby mohol týchto kňazov odmeniť, a to najmä po roku, kedy bol Mariatál úplne olúpený. Kostol nemal žiadneho bohoslužobného náčinia. Preto farár obracia sa na kráľovskú komoru o peniaze pre kostol, aby mohol zakúpiť jednu monštranciu, dva cibória, dve korunky pre milostnú sošku a Jezuliatko, tiež šaty, alby, kazulu aspoň jednu z každej farby, rochetu, lampu na večné svetlo atď.

Po väčšom úsilí podarilo sa mu r. 1815 vyzdvihnúť z kráľovskej komory 7.657 zlatých na opravu veže, ktorá nebola opravovaná od odchodu pavlínov. V roku 1816 opravoval vežu Juraj Švarc, architekt z Tmavy. Ale táto námaha bola zbytočná, lebo živelné pohromy v Mariatáli vplietaly sa husto do prvých desaťročí XIX. storočia. Už v nasledujúcom roku (1817) zachvátily kostol plamene. Oheň nadobudol takých rozmerov, že zvony na veži sa roztopili. Hörvek chcel získať pre Mariatál zvony z kostola Klarisiek z Bratislavy, ale Kráľovská rada to nedovolila. Povolila, že môže odkúpiť zvony z veže szécsenyansko-kolonicsyanskej až potom, keď roztavenú zvonovinu (2077 libier) predá na verejnej licitácii.

A keď r. 1820 kostol znovu vyhorel a bol opravený, touto opravou vyčerpaná bola Náboženská základina pre Mariatál. Farári museli bojovať o každý halier, aby ako-tak udržali kostol aspoň v takom stave, aby nepodľahol sošlosti času. Pochopiteľné teda je, že sa nemohli venovať toľko duševným potrebám pútnikov a ak predsa tak robili, stalo sa len preto, že Mariatál mal vo väčšine naozaj schopných farárov, ktorí vložili do práce všetko svoje úsilie.

Po Hörvekovi pôsobil v Mariatáli Alojz Gardner (1823–1833). Tento si však vymenil miesto (per cambium) s Jozefom Prichelom, ktorý pôsobil v Mariatáli do r. 1839. Kaplánom mariatálskym v rokoch 1837–40 bol známy historik Karol Lányi, ktorý napísal historickú črtu aj o pútnickom mieste Mariatáli.

Po Prichelovi ustanovený bol za farára Alex Ondrejko-
vič 1838–1860, bola to pevná, nebojácna a podnikavá ruka, akú v ten čas Mariatál potreboval. Po Náboženskom fonde, r. 1812 prevzala starosť o mariatálsky kostol Kráľovská komora.

Od tejto ako-tak po viacerých urgenciách dostal podporu na žiadanú opravu, ktorú potreboval najmä príbytok farárov. Vraj, kuchyňu má celú rozpráskanú, píše v liste, ktorý posiela Kráľovskej komore, podlaha sa mu prevalila, iba šťastnou náhodou nebol nikto z prítomných zabitý.⁵⁾

R. 1839 predala však Kráľovská komora kláštorný majetok Fridrichovi Svarzenbergovi za 68.438 zlatých.⁶⁾ Aj iné majetky pavlínske v Stupave, Račištorfe, Sv. Jure a Devínskej Novej Vsi boly odpredané. Svarzenberg nechcel s kúpou majetku na seba vziať patronátne právo kostola. Skoro celý rok nedostal mariatálsky farár nijaký plat. Kráľovská komora odkázala ho na Svarzenberga, ale ten prehlásil, že nechce mať z kostola mariatálskeho nijaký zisk, ale tiež nechce, aby mu bol kostol na farchu. Ba Svarzenberg chce sa hneď nasťahovať do kláštora; sluhovia už podnikli opravné práce, aby sa mohol prisťahovať. Ondrejkovič prosí ostrihomského arcibiskupa Jozefa Kopácsyho, aby mu dal direktívy, podľa ktorých sa má riadiť. Kam sa má vysťahovať. Navrhuje, aby polovica kláštora ostala pre farára, rektora-učiteľa a služobníctvo.⁷⁾

Zatiaľ, čo sa Ondrejkovič musel takto starať o to, aby mal aspoň strechu nad hlavou, pustil sa tiež do dušpastierskej činnosti. Kanonická vizitácia z r. 1842 nemôže sa o farnosti vysloviť pochvalne vtedy, keď sa Ondrejkovič prisťahoval, aby sa ujal fary. Ľud síce katolícky, miešaných manželstiev niet, ale zostalý. Detí chodí do školy veľmi málo, najmä v zime, lebo v škole je zima. Obec nedá do školy palivo, lebo ho nemá. Učiteľ zo svojho biedneho ročného platu 60 zlatých ho nekúpi a patrón sa o školu vôbec nestará. Keďže deti nie sú dobre oblečené a škola je dosť ďaleko, nepúšťajú ich rodičia do takej zimy. Z takých detí vyrastajú pijani, najmä v Marianke je veľa krčiem a muziky bývajú i po 11. hodine v noci, čo je na túto dobu neslýchané. Proti tomuto neporiadku musel Ondrejkovič bojovať, privádzal deti do školy, aby sa mohli dobre pripraviť

⁵⁾ List zo dňa 9. apríla 1839. Malý farský archív v Mariatáli.

⁶⁾ Archív F. Svarzenberga na Orlíku.

⁷⁾ List zo 16. júla 1840. Malý farský archív v Mariatáli.

na birmovku, ktorú 5. júna 1843 v Mariatáli vysluhoval biskup Anton Majthény.⁸⁾

Na živobytie ešte ako-tak dostal Ondrejковиč od Švarzenberga 315 zlatých ročne, lebo s touto podmienkou odkúpil Švarzenberg kláštor, ale nemohol dosiahnuť od Švarzenberga, ako patróna, podporu na ošarpaný kostol. Náboženská základina nechcela viac platiť, lebo suma určená pre Mariatál sa spotrebovala na generálnu opravu po vyhorení kostola a kláštora. Základina dala podporu na kláštor, to sa vraj však stalo neprávom, lebo základina bola určená iba pre kostol a nie pre kláštor. No nemohol sa dočkať toho, aby bolo odčinené toto bezprávie. Švarzenberg tiež nechcel nič platiť na opravu. Ondrejковиč v liste z r. 1850 píše, že už pred tromi rokmi Švarzenbergovi podal žiadosť o podporu na opravu kostola, ale ten chodí po Taliansku a Tirolsku a o kostol sa vôbec nestará. A keď sa Ondrejковиč obrátil o radu k arcibiskupovi ostrihomskému, dozvedel sa, že nebude môcť počítať na podporu ani zo Základiny, ani od Kráľovskej komory, ale kostol sa musí sám vydržovať. Jeho šľachetná snaha vyšla nazmar, peňazí nemal a spor sa vliekol cez dvadsať rokov, zatiaľ čo kostol viac a viac hynul.

2. Farári opúšťajú kláštor, sťahujú sa do biednej fary.

Usilujú sa o pozdvihnutie pútnického miesta.

Obavy farára Ondrejковиča neboly neodôvodnené. Dosať bývali v kláštore nielen farár, organista a kostolník, ale i perníkari, sviečkari, ktorí svoj tovar pri kostole predávali. Knieža Švarzenberg sa r. 1840 skutočne prisťahoval do Mariatálu i s celým svojím služobníctvom. Počnúc od farára prepustil všetkých, ktorí bývali v bývalom pavlínskom kláštore. Na strane evanjelia bolo prilepené ku kostolnému múru

⁸⁾ Kollányi, u. d. 444.

stavisko, pozostávajúce z niekoľkých izieb, ktoré mali slúžiť za byt farárovi a kaplánovi a to tak, že farár bol ubytovaný na poschodí, kaplán a kostolník v prízemí. Balogh nazval toto obydlie „akýsi najbiednejší prílepok ku kostolu“.⁹⁾ Nehovoriac o tom, ako vyzeral pohľad na kostol s hľadiska estetického, toto farárovo obydlie bolo nezdravé, veď bola to vlastne iba na byt prispôsobená vedľajšia chodba kostola. Neskorší farári, ako Geiger a Talčík, sa domáhali, aby tento nedôstojný príbytok bol zrútený a postavený nový, ďalej od kostola, no nedosiahli ničoho. Švarzenberg si urobil z kláštora letné sídlo, miestnosti zaplnil rôznymi starožitnosťami, ktoré si poprinášal zo svojich ciest, najmä z Afriky.

Josef Geiger (1860–64) býval už v tejto fare. Podľa inventára, kedysi o svoje poklady olúpený kostol zase mal aspoň najpotrebnejšie veci a to 2 monstrancie, 3 cibória, 3 kalichy, 2 pacifikále, 2 nádoby na viaticum, 28 svietnikov, 3 kórunky pre sošku Panny Márie a Ježiška, 21 kazúl, 4 dalmatiky, 6 pluviálov, 12 alb, 3 evanjeliové knižky, 22 šiat pre sošku, 4 zvony (dva väčšie poškodené a dva menšie dobré), ale stav organa nezodpovedal, preto musel byť už r. 1860 opravený.¹⁰⁾

To, čoho nedosiahol Ondrejko, aby totiž bol opravený kostol, pokúšal sa dosiahnuť Geiger. Obrátil sa na patróna, ale nepochodil, lebo patrón nepokladal si za svoju povinnosť viac, ako vyplatiť farárovi ročne 300 zlatých. V beznádejnosti, keď videl, že kostol speje k zániku a patrón pritom ani brvou nehne, obrátil sa na ostrihomského arcibiskupa. Isteže z úprimnej lásky k Mariatálu a zo snahy pomôcť obľúbenému pútnickému miestu, prameňa jeho slová:

„Veru od dcéry Sionskej vzdialila sa všetka jej sláva, spadla jej s hlavy koruna, umĺkla radosť jej srdca, na žalosť sa obrátilo jej veselie a plačúc oplakáva kedysi slávnú svätýňu Panny

⁹⁾ Balogh, *Beatissima V. Maria Mater Dei qua Regina et Patrona Hungarorum*, str. 455: „miserimam quasi Basilicae substructionem“.

¹⁰⁾ Inventár z r. 1859–60.

Tálenskej. Štyri, istotne najbúrlivejšie storočia, uctievaly tento milostný stánok, piate storočie už kradmou rukou siaha na všetky jeho ozdoby a usiluje sa ho obrátiť na cisternu rozpučkanú, ktorá nie je v stave udržať tento hojný prameň milostí.

Vo vojnových búrkach, za vražedných bojov zachoval sa tento duchovný poklad a rástol, teraz, v čas pokoja, keď sa umenie a veda vzmáha, rozhadzuje sa dedičstvo zbožných otcov a násilím odníma sa úbohému, ale zbožnému ľudu, kde by hľadal v práci osvieženie pre dušu, v horúčosti občerstvenie a v plači oblaženie srdca.¹¹⁾

Dalej píše, že sa musel z fary vysťahovať a kostol dať zatvoriť, lebo hrozí nebezpečenstvo zrútenia. Hanbí sa srovnáť dnešný stav s kedysi tak slávnym pútnickým miestom. Klope na srdce kardinála, aby sa ujal Mariatálu a „nedal zaniknúť tomu“, ako hovorí Plinius, „čomu večnosť náleží“.

Kardinál Ján Scitovský mal možnosť presvedčiť sa sám o smutnom stave kostola a to pri príležitosti birmovky, ktorú mal v Mariatáli 28. mája 1860 na sviatok Sv. Ducha. Kardinál snažil sa Mariatálu pomôcť, postavil ho na nohy. Ukázal to aj tým, že hoci bol Mariatál v takom zuboženom stave, vyvolil si ho za miesto birmovky pre všetky susedné obce. Birmovka mala slávnostný ráz. Okrem kardinála boli prítomní Jozef Szabó, pápežský prelát, Ján Zalka, kanonik, Karol Heiler, opát, Mikuláš Teořeoš, dekan-farár stupavský, Jozef Taiczner, farár bystrický, František Dobiáš, farár lamačský, Ignác Juračka, farár lábsky, Mikuláš Chmelík, farár dúbavský, Jozef Bartonom, farár na odpočinku a N. Prišfak, novokňaz. Pri slávobráne privítal veľpastiera stupavský dekan a potom za zvukov zvonov, hudby, za hrmenia mažiarov odchádzal kardinál k svätyni Matky Božej tálenskej. Sám slúžil slávnostnú omšu, povedal kázeň, načo pristúpilo k sviatosti sv. birmovania 1245 birmovancov, a to z Marianky, Záh. Bystrice, Lamača, Stupavy, Bratislavy, Hochštetna, Dúbavky, Zohoru, Lábu, Malaciek a z niekoľkých obcí nemeckých za Moravou. Vo svojej kázni tiež povzbudzoval ve-

¹¹⁾ List zo dňa 4. júla 1862. Malý farský archív v Mariatáli.

riacich, aby si zachovali tak milé pútnické miesto, budil u nich záujem o Mariatál.¹²⁾

Kardinál, zrejme pohnutý zprávami farára, ktorý i teraz predniesol, že nemôže získať potrebné peniaze na opravu kostola ani od patróna ani od Náboženskej základiny, pristupuje na návrh Geigerov, aby sa urobila verejná zbierka a to v arcidiecézi ostrihomskej a v susedných štyroch diecézach. Chce iba vedieť, v ktorých krajoch bude zbierka a koho vyšle farár sbierať, aby mohol pre Uhorsko, Moravu a Rakúsko vymôcť u patričnej vrchnosti dovolenie pre zbierku.¹³⁾ Je ochotný ísť aj do Viedne, a je ochotný i biskupom a duchovenstvu odporúčať túto zbierku. Hneď, ako sa začne s opravou, on sám prvý položí 500 zlatých. Ale žiada od Geigera, aby napísal aspoň krátke dejiny pútnického miesta v troch rečiach: slovensky, nemecky a maďarsky, aby sa tak s Mariatálom oboznámily miesta, kde bude zbierka. Povoláva farára Geigera do Ostrihomu, aby mu vec osobne vyložil.

Lenže k realizovaniu tohto plánu necítil Geiger dostatočnej sily. Nemal spoľahlivých ľudí, ktorí by urobili zbierku, odvoláva sa na nebezpečenstvo, ktoré by hrozilo pri takých cestách. Preto znova navrhuje kardinálovi,¹⁴⁾ aby farári sami vo svojich farnostiach vyhlásili tieto zbierky. Dejín v troch rečiach sa tiež poľakal a preto hovorí, že pre farárov stačily by dejiny v reči latinskej. Uspokojuje sa nakoniec s tým, že sa urobia iba najpotrebnejšie opravy, aby kostol ako-tak pretrval.

Energia nového farára Jozefa Talčíka (1863–97) sľubovala, že neľakne sa toho, čo podujal sa odhodlal Geiger. Akiste preto nemohol Geiger uskutočniť toto dielo, lebo bol chorľavý a už roku 1864 zomrel.

Talčík pokúsil sa znova dostať od kardinála potrebnú sumu, ale kardinál odpovedal mu tak, ako i jeho predchodcom. Ba podotýka, že i zbierku by bolo dobre odložiť na lepšie časy.¹⁵⁾

¹²⁾ V rukopise v knihe matričnej v Mariatáli.

¹³⁾ List zo dňa 9. augusta 1862. Malý farský archív v Mariatáli.

¹⁴⁾ List zo dňa 25. augusta 1862. Malý farský archív v Mariatáli.

¹⁵⁾ List zo dňa 26. novembra 1863. Malý farský archív v Mariatáli.

Architekt z Bratislavy má rozhodnúť o tom, či je oprava nevyhnutne potrebná.

Ale aby kardinál ukázal svoju starostlivosť o Mariatál, žiada od Sv. Stolice obnovu plnomocných odpustkov, ktoré sa môžu získať raz v roku od Veľkej Noci po Sv. Trojicu a potom na sviatky Narodenia Panny Márie a Nanebevzatia za obvyklých podmienok.

Talčík nedal sa odradiť prvým neúspechom. Za niekoľko rokov usporil a sossbieral toľko, že mohol pozvať na 24. októbra 1869 biskupa Jozefa Szabóva, aby konsekroval dva zvony, jeden väčší (18 q), zasvätený Nepoškvrnenej, druhý menší (9 q), zasvätený svätému Jozefovi. Biskup sľubuje prísť, len ľutuje, že nevie po slovensky, aby mohol k shromaždenému ľudu prehovoriť.¹⁶⁾ O dva roky neskôr prevádzal bratislavský akademický rezbár Anton Sadil i nezbytnú renováciu kostola. Bola však urobená iba najpotrebnejšia oprava, kostol volal po oprave ďalej. Najmä po roku 1875, kedy bol zničený prietrzou mračien a ohrozený v základoch. Talčík v liste ku kardinálovi opisuje následky tejto katastrofy: „... a miesto sladkých a jasavých piesní a chválospevov Bohu všemohúcemu a Kráľovnej neba, to miesto Siloe, kde tisíce a tisíce veriacich každoročne očistia a uzdravia si svoju dušu, zmenilo sa na miesto opustené, miesto spustošené... na rupy, na ktoré i plač a kvílenie Jeremiášovo je prislabé“.¹⁷⁾

No najväčšou vzpruhou pre farára, aby opravil kostol, bolo to, že o dva roky malo sa sláviť v Mariatáli 500ročné jubileum kostola. Do dvoch rokov zaumienil si dať do poriadku kostol, aby oslava jubilea mohla byť usporiadaná v kostole dôstojne opravenom. Snahu svoju o pozdvihnutie miesta napísal generálnemu vikárovi do Trnavy: „Všetko moje úsilie, pokiaľ ho vo svojich silách mám, má jedine to za cieľ, aby som, ako sa svedčí na moje povolanie a postavenie, mariánsku úctu,

¹⁶⁾ „Utinam linguam slavicum noscerem et populum alloqui possem“, z listu zo dňa 18. októbra 1869. Malý farský archív v Mariatáli.

¹⁷⁾ List kardinálovi r. 1875. Malý farský archív v Mariatáli.

a skrze ňu i toto sväté miesto pozdvihol k niekdajšej posvätej úcte".¹⁸⁾

Svoj úmysel k 500ročnému jubileu oznámil aj arcibiskupovi. Posilnený bol v ňom ešte viac, keď r. 1876 veľké množstvo snehu tak poškodilo kostol, a najmä sanktuár, že sa bolo treba obávať najhoršieho. Začal pracovať s prázdnyimi rukami tam, kde prestal Geiger. Bola to iba láska k Panne Márii a pútnickému miestu, ktorá ho pohla k tomu, aby složil pesničku k Matke Božej tálenskej k tomuto jubileu. Vydal ju v troch rečiach a tak získal 1200 zlatých. Neskôr nasbieral 1400 zlatých, takže v liste arcibiskupovi môže sa pochváliť, že má už 2.600 zlatých.¹⁹⁾ Na zamýšľanú opravu bola to však suma nepatrná. Talčík ovšem nepozná prekážok, aby dosiahol vznešeného cieľa. S nadšením píše kardinálovi: „Lebo keď bude odhalené a z prachu pozdvižené toto sväté miesto, vzkriesi sa a oživne i zbožnosť širošieho kraja a oživne i patričná chvála a večná úcta k najsvätejšej a panenskej Matke, ktorá toto sväté miesto preslávila nespočetnými zázrakmi a obohatila jedinečnými milosťami“.²⁰⁾

Napísal i kratšie dejiny pri príležitosti jubilea s nadpisom: „Pamiatka 500-ročného jubilea chrámu pútnického v Mariathálu, konaná dňa 8. septembra 1877“, a to v troch rečiach: slovensky, maďarsky i nemecky, aby oboznámil širšiu verejnosť s Mariatálom.

V predhovore tejto knižočky Talčík píše:

„Konečne zasvitnul veľapamiatny deň túžebne očakávanej slávnosti 500-ročného jubilea pútnického chrámu mariathálskeho, ku ktorému hrdinský, ale aj nábožný a šľachetný uhorský kráľ Ludvik I. Veľký roku 1377 základný kameň položil. Je to deň 8. sept. čili Narodzenia Blahoslavenej Panny Márie roku tohoto 1877, od všetkých čitateľov a pútnikov chrámu mariathálskeho radostne vítaný.

Duchovnému správcovi mariathálskemu nič tak na srdci neležalo, ako aby 500-ročné jubileum toto na spôsob najdô-

¹⁸⁾ List z r. 1867.

¹⁹⁾ List zo dňa 23. apríla 1876.

²⁰⁾ Tamtiež.

stojnejší, ako to sama pamiatnosť a dôležitosť chrámu mariathálskeho požaduje, slávené bolo. A preto umienil si neodpochinúť, pokúď do jubilarnej slávnosti jeho chrám mariathálsky vonkoncom obnovený a k prvoinej krásnej a veebnej podobe svojej privedený nebude.

Znajúc chudobu, ba prázdnotu chrámovej pokladnice, začal sa obzerať po láskavých dobrodincoch, jejichžto veľkodušnou pomocou a podporou cieľ ten svätý a bohumilý dosiahnuť by mohol. A dobrotivý Boh vzbudil jemu skrze prímluvu Kráľovnej nebeskej dobrodincoch žiadaných v nemalom počtu, medzi ktorými: Jeho Eminencia najdôstojnejší a najmilostivejší pán Ján Šimor, kardinál-prímas a knieža-arcibiskup ostrihomský; najdôstojnejší pán Jozef Szabó, svätiaci biskup a kanonik ostrihomský; ďalej vysokodôstojní páni kanonici Jozef Pantocsek, prešporský, Ján Juriga a Ján Homolay, ostrihomskí, obzvlášte skvejú sa a duchovného správcu mariathálskeho ku nekonečnej vďačnosti zaväzujú.

Avšak duchovný správca mariathálsky, k bolesti srdca svojho, ani včul ešte nebol vstave opravy a ozdobenie chrámu svojho pre mnohé nepredvídané prekážky, do jeho 500-ročného jubilea, ku konci priviesť. Jedine sanktuarium, podľa návrhu chýrečného staviteľa pána Lipperta obnovené, stojí už v krásnej a ozdobenej podobe svojej.

Aby však pamiatka 500-ročného jubilea pútnického chrámu mariathálskeho nielen v okolí mariathálskom, ale po celej vlasti našej rozšírená a zachovaná, jako aj úcta k zázračnému obrazu mariathálskemu Blahoslavenej Panny Márie v blízkych i vzdialených nábožných kresťanoch vlasti našej rozhojnená bola a aby pobožné putovanie k nemu vždy sa vzťahalo, k tomu cieľu vydaná je knižočka táto, obsahujúca dejepis zázračného obrazu a chrámu mariathálskeho.

Výnos knižočky, jako sa to samo sebou rozumie, vynaložený bude nielen na dokonanie včulejšej opravy a ozdobenia, ale aj na možné skoršie neskoršie zväčšenie chrámu pútnického, ktorého zväčšenia potreba je veľiká a nevyhnutelná, a ktorého si duchovný správca mariathálsky tak túžebne žiada.

K čemu nech mu Pán Boh svojeho svätého požehnanja a Matka Božia svojej pomoci udeliť ráči!²¹⁾“

Arcibiskub miernil Talčíka v horlivosti, aby nepodnikal a nekládol si na plecía, čo nemôže uniesť. Aby sa mu neposmievali, ako tomu v Evanjeliu: Začal stavať dom a nemôže skončiť.²²⁾ Zato však sám prispel na opravu tým, že daroval mramor z arcibiskupských lomov ostrihomských na oltárne stupne²³⁾ i okno svätého Ladislava, pre ktoré nemohol nájsť Talčík dobrodincu. Renovácia stála spolu 22.112 zlatých.²⁴⁾ Pritom odstránený bol múr obkľučujúci faru a fara bola zväčšená o niekoľko miestností. Kostol bol vymaľovaný, podobne i svätá studňa. Krídlový gotický oltár, vysoký 8 a tri štvrté metra, stál 3.500 zlatých. Konsekroval ho na Narodenie Panny Márie 8. septembra 1877 gen. vikár, biskup Jozef Boltizár. Okná do nového sanktuára darovali: Ján Simor, kardinál-arcibiskup ostrihomský; Jozef Pantocsek, kanonik bratislavský, a Jozef Szabó, biskup. Talčík zakúpil aj gotickú monštranciu s ametystami a granátmi za 977 zlatých.

Do roku 1879 zaplatil Talčík 17.509 zlatých. Zbývalo ešte zaplatiť 4.603 zlatých. Po dva roky v zime chodil z de-

21) Talčík, Pamiatka 500-ročného jubilea chrámu pútnického v Mariathálu konaná 8. septembra 1877, str. 2-3.

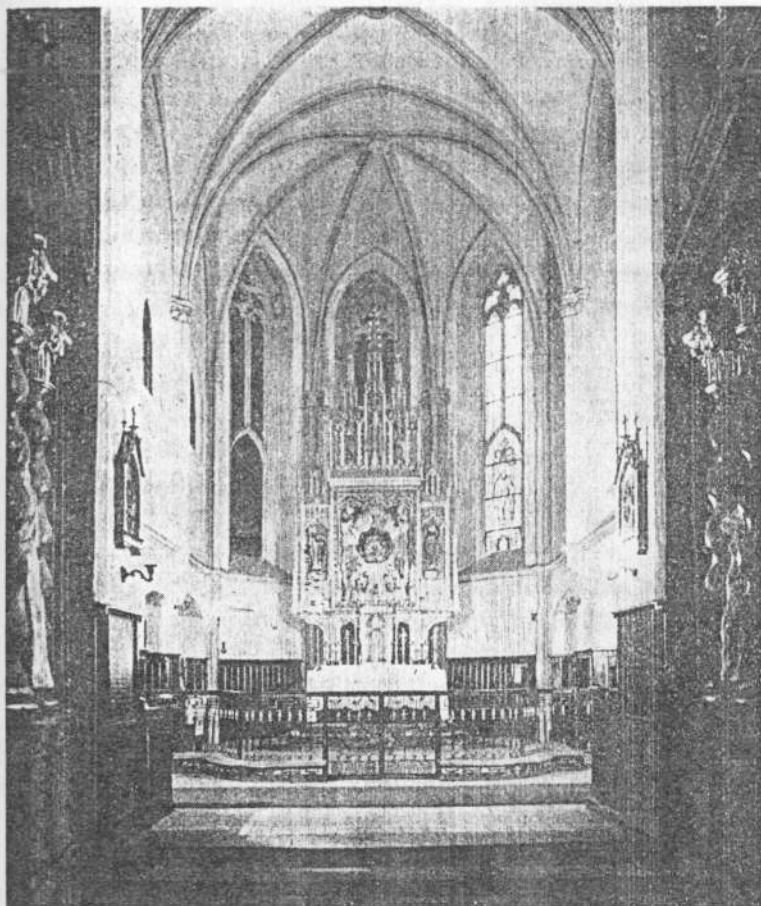
22) List zo dňa 16. mája 1877. Malý farský archív v Mariatáli.

23) List zo dňa 24. mája 1877. Malý archív v Mariatáli.

24) Záznam o vykonanej renovácii nachodí sa v sanktuári na bridlicovej tabuli:

„Im Jahre des Heiles 1877.

Unter dem Pontifikate Seiner Heiligkeit des glorreichregierenden Papstes Pius IX. - der Regierung Sr Majestät Franz Jozef I. Kaisers von Osterreich u. Königs v. Ungarn, unter dem Schutze Seiner Eminenz Johann Simor, Kardinals der Hl. Röm. kath. Kirche, Primas v. Ungarn und Erzbischofes v. Gran- unter dem Hohem Patronate der Gräfin Theresia v. Schaffgotsche geb. Pálffy - wurde das Sanktuarium dieses der Sel. Jungfrau und Gottesmutter Maria geweihten durch ihre besondere Huld, u. Gnade beglückten Gotteshauses Mariathal, durch die hiesigen Sr. Hochwür. Herrn Pfarrer Joseph Talcik veranstalteten Sammlungen und Liebesgaben frommen Gläubiger in seinem ursprünglichen gothischen Styl wiederhergestellt“.

Gotický křidlový oltář z roku 1877. Sanktuár po poslednej obnove.

diny na dedinu, z domu do domu, aby nasbieral patričnú sumu. 12. januára 1879 zronený píše kardinálovi, že od toľkého chodenia prechladol na nohy a nemôže viac chodiť, a že veritelia vymáhajú dlhy pravotou. Prosí zasa o pomoc. I keď s veľkými ťažkosťami, predsa sa mu táto oprava podarila.

Pieseň, ktorú složil farár Talčík, spomína v krátkosti celé mariátske dejiny. Pre zaujímavosť citujem ju celú:

Pieseň na česť Preblahoslavenej Panny Marie thálskej.

O Maria! Panna Thálska,
k tebe horí naša láska:
Ako k Matke Spasiteľa,
fahá nás sem nebies sila, ó, Maria!

Tu hľa, sme aj shromažení,
milosťou tvou sem vedení:
kde v časoch svätoštepanských,
pošla ti česť z úst kresťanských, ó, Maria!

Mních svätý ťa tu pozdravil,
a prekrásne aj ozdobil,
Ako Matku Teba ctíval,
v soche tejto vrúcne vzýval, ó, Maria!

Až do časov tých ťatárskych,
viere Krista nepriateľských:
V ktorých zver divá zúrila
proti Tebe tiež búrila, ó, Maria!

By ťa pohan nezneuctil,
mních obraz Tvoj v strom umiestil.
So žalosťou ťa opúšťal,
keď sa s tebou tu rozlúčal, ó, Maria!

Tys tu bola očiam skrytá,
jak perla v mori ukrytá,
Až ťa Božia moc velebná
podivne dvihla z prameňa, ó, Maria!

Porodiac tu jedna matka
nešťastlivo dve diefatká,
našla pre ne uzdravenia
v prameňu tom obživenia, ó, Maria!

Našlo však aj iných hojnosť
neduživých tvoju milosť:
potešilas vôbec všetkých
hriechom, vinou obťažných, ó, Maria!

Tak hľa Ťa tu Boh zvestoval,
skrz zázraky oslavoval:
nebies žiara tu svietila
a obraz nám tvoj zjavila, ó, Maria!

Muž boží sem uvedený,
žiarou touto prekvapený,
spatriac obraz tu v pramienu,
uzrel v ňom moc tvoju veľkú, ó, Maria!

On obraz ten z vody vyňal
do svojej cely s radosťou vzal,
kde k verejnej úctivosti
vyložil ho v pobožnosti, ó, Maria!

Až Ludvik náš uhorský kráľ,
ktorého ľud Veľkým nazval,
úctou k tebe sem vedený,
vystavil Ti chrám vznešený, ó, Maria!

Tu od časov päťstoročných
chvália Ťa v ňom duše verných:
zvelebujú tvé národy,
oslavujú všetky rody, ó, Maria!

O, kto povie, čo tu navždy
obsiahne pre dušu každý?
Ktorý k tebe Matka volá
putujúc sem do údolia, ó, Maria!

Zem táto je posvätená,
aj slzami pokropená:
Ona svedčí, že tu všetci
našli milosť kajúcnici, ó, Maria!

Ktorých slzy sú sotrené,
anjelmi k Tebe nesené:
neb ich Ty vznášaš Kráľovná
kázalas do svojho lona, ó, Maria!

Bys pre ne Matka milostná,
hnev skrotila svojho Syna,
u nehož za previnenia
našli všetci odpustenia, ó, Maria!

Aj my teda sem plačúci,
prichádzame jak kajúci:
shliadni na nás tiež, ľútostná,
spas nás skrze Svojho Syna, ó, Maria!

Vypros nám ó, slávu večnú
stálosť v čnostiach tu bezpečnú,
by sme potom vo večnosti
sláviť mohli Tvoje čnosti! ó, Maria!

I vo svojej inej farárskej činnosti bol Talčík príkladným kňazom. Založil v Mariatáli spolky, ako Spolok Božského Srdca Srdca Panny Márie a sv. Ruženca. Od roku 1866 zaviedol májovú pobožnosť, ako to odporúčal koncil ostrihomský z roku 1858 za Jána Scitowského. Každý deň v máji na pobožnosti mal prehovor, po ňom litánie s mariánskym spevom. Uctu k Matke Božej snažil sa zapáliť v srdciach početnými článkami v novinách a časopisoch.

Ale sily jeho samého nestačily, aby mohol uspokojiť všetkých pútnikov. Píše o tom nadriadenému dekanovi: „... 2. Nedostatok v obstaraní kňazov, ktorý možno pozorovať s rokom na rok, je vždy väčší; predtým, keď návšteva škôl začínala v októbri, mohol si farár ako-tak zadovážiť na pomoc viacerých

profesorov alebo katechétov z gymnázia alebo z kláštorov, ale odvtedy (čo sa začalo vyučovať v septembri), je veľmi ťažko získať čo len jedného kňaza a keby mu nepomohli susední farári, nič by nezmohol. Preto by bolo najvyššie potrebné, aby toto sväté miesto bolo dané nejakej rehoľnej spoločnosti, ktorá by horlivo zachovávala stanovy a klauzúru".²⁵⁾

Keďže do Mariatálu prichádzali pútnici viacerých národností, venoval sa s láskou všetkým, i keď svoj rod mal rád nadovšetko. Preto sa ho bolestne dotkla výčitka istého neslovenského kňaza, ktorý z každého slovenského slova vetril panslavizmus a udával slovenských kňazov u kardinála. V liste dekanovi takto sa o tom zmieňuje:

Stalo sa: Istý mladý maďarský kňaz, keď sa odtiaľto vrátil, brojil a buntošil proti tomuto miestu a sľuboval, že už nikdy nepôjde do Mariatálu, ba čo viac, i veriacim bude brániť – prečo, dobrý Bože – len počujte, preto nepôjde sem, lebo tu sa schádzajú slovenskí kňazi, ktorí pri stole hovoria len po slovensky a farár sa tomu neprotiví. Či to teda nie je zjavná urážka pre miesto i pre farára, ktorý tomuto kňazovi preukázal všemožnú úslužnosť a pohostinnosť, ba, ktorý s ním aj jeho rečou hovoril? Títo kňazi nie žeby pohrdali jeho rečou, ale jedine zo zaužívaného zvyku rozprávali slovensky, a predsa tento nie tých kňazov, ale samé miesto dosť neľahko a hlúpo charakterizoval a odsúdil ako panslávské hniezdo, ktorého sa chce chrániť.²⁶⁾

Zo svojich skromných prostriedkov podporoval chudobných občanov, za čo mu verejne poďakovalo obecné predstavenstvo.²⁷⁾ Na vinici Pánovej pracoval až do roku 1897. Po ňom za dočasného administrátora určený bol Ján Boszner, profesor náboženstva. Čoskoro však ustanovený bol nový farár Evarist Czaykowski (1897–1901).

²⁵⁾ Archív mariatálsky, No. 2., str. 3.

²⁶⁾ Tamtiež.

²⁷⁾ Velebnému Pánu Jozefovi Talčík, mariatálskemu ctenému Farárovi v potahu na jeho miloludský, dobrodejný, milosrdný skutok, dľa ktorého predmenovaný pán farár v r. 1864 im na veľkonočné sviatky, medzi svojich v chudobe, núdzi postavených za podporu

Czaykowski pochádzal z Bratislavy. Narodil sa 4. apríla r. 1858. Od r. 1882 bol kaplánom v Ostrihome, o rok neskoršie v Bratislave, r. 1885 v Banskej Štiavnici a Komárne, r. 1888 ustanovený bol za farára vo Veselom. Dňa 15. júla roku 1897 na sviatok Rozoslania apoštolov slúžil v Mariatáli už ako miestny farár prvú svätú omšu. Za kaplána bol mu daný Samuel Merva, no, tohto čoskoro vymenil Anton Brázda, a 27. apríla 1898 prišiel do Mariatálu ako kaplán Jozef Závodský.

Farár Czaykowski hneď v prvých rokoch svojho účinkovania zaumienil si postaviť pre ostatky sv. Teodory, ktoré boli doteraz zabudnuté, nový oltár v mariatálskom kostole. Nebol o pravosti týchto ostatkov presvedčený a preto píše na Ordinariát. Biskup Jozef Boltizár odpovedá, že nie je treba mať pochybnosti, lebo pavlíni istotne by neboli uložili do oltára ostatky, keby neboly pravé.²⁸⁾ Ba 30. decembra r. 1898 kardinál Klaudius Vaszary ďakuje Czaykowskiemu za ostatky svätej Teodory, ktoré mu bol poslal v striebornej kapsule. No, zvláštny oltár pre túto sväticu nebol v Mariatáli postavený. Sarkofág sv. Teodory, v ktorom byly uložené ostatky, vložený bol do oltára B. Srdca. Poprsie sochy B. Srdca na tento oltár darovala Mária Sluková z Bratislavy.

Na prvú nedeľu adventnú r. 1898 usporiadal Czaykowski slávnosť na česť sv. Teodory. 6 družičiek – panien nieslo v sprievode ostatky svätice – a tieto byly potom uložené do oltára B. Srdca.

O rok neskoršie začína Czaykowski potrebnú reštauráciu kostola. Kostol opravoval Alojz Veselý z Malaciek a táto oprava stála 2.880 zlatých. Farár mal sossbierať túto sumu. Pomohla mu pri tom sama Prozreteľnosť Božia.

volajúcich farníku zo svich i tak malich farských duchodku na ulevení hladu 460 fr. hovadzého masa, 5 okovu vína a 50 pecnú chlebá ščedre rozdaroval, za tak hrube milosrdný dar, v mene občanu obce Mariatál Predstavenstvo z hlubokosti srdca ďakuje a volá k Bohu všemohúcemu, by on s výsosti ct. pána Farára mariatálskeho Jozefa Talčík za jeho dobré skutky so svú božskú štedrosťú najmilostivejší požehnat a odmenit ráčil. V Mariatáli 5. apríla 1874. Podpísaní notár a obec. predstavenstvo. Malý farský archív v Mariatáli.

²⁸⁾ List z 19. novembra 1898. Malý farský archív v Mariatáli.

Dňa 7. júla 1898 totiž prišiel do Mariatálu Július Meszlényi, biskup satmársky, spolu s arcibiskupským vikárom a prelátom Františkom Szilányim. Prišiel do Mariatálu prvý raz v živote. Czaykowski i kaplán Závodský patrične privítali vzácného hosťa, ktorý hneď potom odobral sa do kostola. Dlhو sa modlil pred oltárom milostnej Matky, pristúpil k svätej spovedi a len potom odslúžil svätú omšu. Navštívil aj kaplnku sv. studne a umyl si svoje slabé oči v zázračnej vode. Niekoľkokrát pobozkal milostnú sošku a podotýkal si o ňu svoj ruženec i náprsný biskupský kríž. Mariatál sa mu zapáčil. V nasledujúcom roku (1899) prišiel sem opäť a býval tu od 20. júla do 2. augusta. V horlivej kázni povzbudil pútnikov, aby obetovali milodary na opravu kostola. On sám usporiadal zbierku a prvý položil svoj dar 100 zlatých.

V r. 1898 reštaurovaná bola aj kaplnka sv. studne. Posviacku vykonal Adolf Pongrácz, prepošt novomestský. Slávnostnú kázeň nemecky povedal Czaykowski a po slovensky kaplán Závodský. Nebolo takmer roku, v ktorom by Czaykowski niečo nepodnikol. R. 1900 dáva zase postaviť jaskyňu pre sochu Lurdskej Panny na kostolnom dvore pred hlavným vchodom. K posviacke, ktorá bola vykonaná na Svätodušný pondelok, ako sám Czaykowski píše, prišla obrovská procesia zo Záhorskej Bystrice. V tom istom roku reštaurovaná bola kaplnka sv. Anny. Dňa 26. júla posvätil ju farár zo Záh. Bystrice, Kofránýi.

Czaykowszki bol človekom vyrovnanej povahy. Vrucnu zbožnosť spájal v sebe s asketickým sebazapieraním. Hoci bol slabšej telesnej konštrukcie, zachovával každú sobotu, kedy mal skoro najviac práce, na česť Panny Márie prísny pôst. Práca mal plné ruky, lebo pútnikov prichádzalo v tejto dobe veľa. Dňa 9. septembra, r. 1900 priviedol veľkú púť novovysvätený kňaz Michal Bubnič, a r. 1901 priviedli farár Gond a kaplán Závodský zo Stupavy až 3000 pútnikov! Czaykowski prilnul k Mariatálu, no, jednako sa s ním rozlúčil, lebo r. 1911 stal sa mariatálskym farárom Jozef Závodský.

Závodský (10. marca r. 1870) rodom zo Sotinej, bol od r. 1895 kaplánom v Starej Turej, od r. 1896 v Senici, Dolnej Kru-

pej a r. 1898 administrátorom v Cerovej-Lieskovom. Potom prišiel ako kaplán do Mariatálu, odtiaľ odišiel do Stupavy, aby sa vrátil r. 1911 do Marianky ako farár.

Ešte ako o kaplánovi čítame o ňom v záznamoch Czaykowského, že kázaval slovensky pri slávnostných príležitostiach. A keď odišiel do Stupavy, on to bol, ktorý organizoval mohutné púte do Mariatálu. Spravoval mariatálsku faru práve v pohutých dobách vojnových, nečudo teda, že nemohol podniknúť v Mariatáli nijaké veľké veci. Jaskyňu pri kostole zrušil, aby tuná bolo viacej miesta a dal postaviť novú, väčšiu, na úbočí lesa z ľavej strany potoka, tú, ktorá stojí ešte podnes. Jemu

Lurdská jaskyňa v zime.

pripadala úloha tešiť biedny ľud v dobe smutných vojnových časov. No práve ako otvorený slovenský charakter nenašiel často pochopenie u svojich. K tomu, aby mal strpčený život, dali sa zneužiť aj jeho vlastní farníci. Sklamany odišiel r. 1916 do Hodruše, potom (r. 1919) do Senice a r. 1931 vrátil sa, ranený

mrtvicou, na trvalý odpočinok do Mariatálu. Tu zomrel 16. februára 1940.

Po Závodskom bol v Mariatáli farárom J. Blaschke. Ale iba nakrátko, lebo už 13. augusta r. 1920, v nových pomeroch prichádza na mariatálsku faru opäť Czaykowski. V povojnových časoch bol Mariatál dosť opustený. Czaykowski musí zaznamenávať na 8. sept. r. 1920 smutnú zprávu, že na tento sviatok, kedy Mariatál býva najviac navštevovaný, prišiel na púť iba jediný kňaz. Ľudia vraj nepamätali, žeby niekedy bolo na sviatok Panny Márie tak málo pútnikov ako v tomto roku.

Czaykowski svojím pričinením chcel nahradiť aj to, čo zanedbal predošlý farár. Dňa 21. júla 1921 bol Czaykowszki slávnostne inštalovaný za farára. Tento akt previedol farár stupavský Hojszik v prítomnosti Jozefa Straku, Michala Bubniča a Antona Floreka.

V tom istom roku zažil nový farár smutnú udalosť. 18. novembra 1921 rozlámal niekto krásnu sochu lurdskej Panny Márie. No, skoro sa našiel dobrodinec, ktorý zakúpil novú sochu, ktorú dňa 17. apríla 1922 na Veľkonočný pondelok posvätil bratislavský prepošť František Koperniczky.

Ale ešte smutnejšia vec prihodila sa v sobotu 10. februára 1923. Zlodeji sa vlámali cez chór do kostola. Rozbili sklo na hviezde, v ktorej je uložená zázračná soška, olúpili sošku o ozdoby a korunky. Ale s tým sa neuspokojili. Vylámali svätostánok, vzali monštranciu a malé cibórium aj s hostiami. Hostie rozhádzali po kostole. Smutný farár so slzami v očiach oznamoval túto bohapustú svätokrádež s kazateľnice a prítomný ľud zaplakal nad takouto surovosťou. Celá Bratislava, píše Czaykowszki, rozrušila sa nad činom, ktorý našiel niečo podobného iba v pustošení, ktoré tu spôsobili Turci a najatí žoldnieri. Oznámenie tejto zločinnej lúpeže vzbudilo pre Mariatál nových dobrodincov. Už v apríli darovala Alžbeta Zegerova 1500 Ks, aby sa mohla kúpiť nová monštrancia, Czaykowski zakúpil gotickú monštranciu, - ktorá je ešte dnes v Mariatáli.

Náš ľud ako by chcel odčiniť pohanu, ktorá bola spôsobená sviatosťnému Spasiteľovi a Matke Božej. S tým väčšou láskou putuje do Mariatálu. Už roku 1922 msgr. Michal Bubnič

a Dr. E. Filkorn oduševňujú tu neprehľadné rady žien, zakladajú spolok Katolíckej Jednoty žien. Práve tak Tománek a Juriga vo svojich zápalistých rečiach, na tomto mieste prednesených začierajú hlboko do svedomia ľudu. Dňa 6. mája 1923 tisícové rady „Orla“ povzbudzuje k úcte mariánskej redaktor „Slováka“ Jur Koza Matejov. Ešte v tom istom roku veľká procesia z Hlohovca na čele s msgr. Šiškom prináša votívny dar pre Pannu Máriu tálenskú.

Nezvyklú slávnosť prežíva Mariatál v piatok dňa 23. augusta 1924, deň pred veľkým eucharistickým kongresom v Bratislave. Neprehľadný zástup pútnikov privádza msgr. Michal Bubnič. Prichádza aj najd. pán biskup Vojtaššák a prelát Andrej Hlinka. Večer po litániach v obrovskom sveteľnom sprievode idú pútnici k Lurdskej jaskyni, aby vypočuli prejavy preláta Andreja Hlinku, msgr. Bubniča, Dr. Jozefa Tisu a farára Jozefa Révayho. Slávnosť končí až o pol desiatej. Len potom sa rozchádza ľud na odpočinok.

Dňa 25. júna 1925 msgr. Michal Bubnič, pajštúnsky rodák a dlhoročný vodca púťí, slávi tu striebornú sv. omšu.

Rok 1927 je posledným rokom, v ktorom pracuje v Mariatáli Czaykowski. Pri birmovke, ktorú tu vykonal J. E. najd. pán biskup Dr. Pavol Jantausch v prítomnosti piatich kanonikov bratislavskej kapituly: Jeszenáka, Kazacsayho, Végha, Dr. Okánika a Dr. Michálka a pri ktorej bolo birmovaných 120 Mariančanov a 220 Bystričanov, rokuje o budúcom osude pútnického miesta. Farár ochotne prijíma pranie pána biskupa a ešte v tom roku odovzdáva pán biskup Dr. Pavol Jantausch správu pútnického miesta a fary Kongregácii Tešiteľov z Getsemani. Czaykowski odchádza do Bratislavy a r. 1928 stáva sa kanonikom bratislavskej kapituly.

3. Patrón a postoj patróna k mariatálskemu kostolu.

Po odchode pavlínov mariatálsky kostol mal byť vydržovaný zo zvláštneho dotalícia, ktoré Jozef II. dekrétom 4. marca 1788 určil na 19.064 zlatých. Ale i toto dotalícium rozhodnutím

z 23. januára r. 1798 pripadlo náboženskému fondu. Ten sa mal starať teda o kostol. Keďže majetky pavlínske i s kláštorom podržal si do r. 1839 štát a tieto len prenajímal, patrónom ostávala až do spomenutého roku Štátna kráľovská komora.

Osud mariatálskeho kostola utváral sa podľa toho, aký postoj zaujal k nemu patrón. Tento veru nebol prajný. Dokiaľ bola patrónom Kráľovská komora, kryté boli aspoň najpotrebnejšie výlohy. No, obrat nastal, keď 6. augusta 1839 knieža Fridrich Svarzenberg odkúpil kláštor od Kráľovskej komory. Poľnosti pavlínske odkúpili iní. Svarzenberg nechcel s kláštorom prevziať patronátne právo, zaviazal sa iba v kúpnej smluve, že farárovi bude ročne vyplácať 400 zlatých. Patronátu chcel sa Svarzenberg striasť, ale zato dosť ostro zasahoval do vnútornej správy farárovej.

Aký bol pomer medzi farárom a patrónom Svarzenbergom, najlepšie nám osvetlí list, ktorý písal farár Ondrejkovič, ako odpoveď na výčitky prednesené od patróna.²⁹⁾ V úvode bráni sa Ondrejkovič proti neoprávneným nárokom patróna, lebo podotýka, že list patrónov je písaný takým tónom, ako by bol farár jeho poddaným. Patrón vytýka farárovi, že z kostolnej pokladnice berie ročne 80 zlatých. Ondrejkovič odôvodňuje svoje právo na to. Ba patrón mieša sa aj do školy a do zbožných odkazov. Najmä záver listu ukazuje, aký vyostrený bol pomer medzi farárom a patrónom.

„...Ostatne, čo Vaša vznešená Výsosť na konci svojho listu uvádza, že bude prísne posudzovať moje nariadenia, pre mňa, spokojne môže tak urobiť! – ja som v úcte a vážnosti u všetkých poriadnych ľudí a tiež podľa vedomia svojho Predstavenstva prekonal v duchovnej správe takmer 40 rokov, Vaša Výsosť je prvá, čo začala mňa a moje počiny haniť! – ak v tom hľadá duševné potešenie, ľutujem! – ja však dúfajúci v Boha, neľakám sa kritikov, i keď viem, že niet nič ľahšieho, ako nájsť na druhom chybu, keď ju silou-mocou nájsť chceme! Všetkým nás raz rozsúdi spravodlivý Odplatiť.“

Postoj patrónov bol azda preto taký, že patrón ako cudzi-

²⁹⁾ List zo dňa 1. apríla 1847. Malý farský archív v Mariatáli.

nec, ktorý svoj čas a majetok márnil väčšinou na dobrodružných cestách, nemal čo by jeho srdce k Mariatálu pútalo. Knieža Fridrich Švarzenberg zomrel r. 1870. Dedičom menoval síce svojho synovca Karola Švarzenberga, ale kodícilom zo 6. októbra 1868 odkázal svoj majetok mariatálsky s celým príslušenstvom svojej neteri, grófke Terézii Schafgotschovej.³⁰⁾

Pomer medzi farárom a patrónom sa ani teraz nezmenil. Úradníci tejto grófkы siahali aj na cirkevný majetok. Snažili sa zapísať do majetku grófkы aj cestu, ktorá vedie od kláštora ku kaplnke svätej studne. Farár Talčík háji tento majetok, ako cirkevný. Mal z toho veľa nepríjemností, ale nedal sa. Patrónka si privlastňovala a užívala ako skladište miesto medzi cestou k svätej studni a potokom. Za ilustráciu postoja patrónky najlepšie slúži taká malichernosť, ako dohoda medzi panstvom a farárom o tom, že keď vyschne pred farou strom, peň pripadne panstvu a haluze farárovi. Panstvo však je povinné zasadiť nový mladý stromček.

Po grófke Schafgotschovej majiteľom panstva sa stal Juraj Stockau a Eveline Baltazzi. Od nich tento majetok odkúpila Fundacionálna pokladnica ostrihomskej kapituly a chcela v bývalom kláštore pavlínskom zariadiť zotavovňu pre starších a chorľavých kňazov. No, keď práve u týchto nenašla pochopenie, odpredala celý majetok Eberhardtovi Lippeovi, ktorý ho odkázal svojmu synovi Hermannovi. Ponechala si iba patrónátne právo. Toto držala až do rokov povojnových, kedy ono prešlo na trnavský biskupský ordinariát.

4. Národné povedomie mariatálskych farárov.

Farárov mariatálskych, hoci bývali iba v zapadnutej dedinke, nemožno nazvať zapadnutými vlastencami. V lete prichádzalo do Mariatálu mnoho kňazov a preto mali veľkú príležitosť zaujať svoje stanovisko k otázke národnostnej toľko pretriasanej, a mali aj príležitosť, podať a vstúpiť svoje presvedče-

³⁰⁾ Švarzenbergský archív na Orlíku n/Vltavou č. 112.

nie aj iným. K tým, ktorí sa nebáli za svoje slovenské presvedčenie a vedeli sa zaň i hrdo postaviť, treba pripočítať najmä Alexa Ondrejковиča, Jozefa Talčíka a Jozefa Závodského.

V odpovedi na list kniežata Fridricha Švarzenberga píše farár Ondrejковиč toto: „Interim quod concernit puncta mihi transposita lingua Hungarica et quasi imperioso stylo concinnata, acsi parochus Sp. Dominationi vestrae foret subiectus, eadem rite percepi: et quia parochus localis, prouti alii ceteri hic in slaviciis partibus in cura animarum constituti linguae huius Hungaricae gnarus perfecte non est, ideo talia bene non valet intellegere.“³¹⁾

Teda Ondrejковиč nebojí sa vyznať, že je Slovákom, ba hrdo sa hlási k svojmu pôvodu, veď je doma, i okolní farári rozprávajú po slovensky a doba je ešte taká, že po maďarsky nevedia. A keď mu patrón vytýka, že nepíše účty po maďarsky, odvoláva sa na zákon, ktorý tak neprikazuje. V knihe pokrstných, sobášnych a zomrelých píše po maďarsky, ako je predpis, ale účty i naďalej bude písať po latinsky, lebo zákon tak dovoľuje.

Talčík bol tiež národne uvedomelý. Tak si počína v tom ohľade, ako sa svedčí na kňaza, ktorý chce úprimne slúžiť Bohu a národu. Miloval svoju materčinu, ale nebol pritom úzkoprsým šovinistom. Nevedel, ako sa môže započítať niekomu za previnenie, ak rozpráva svojou rodnou rečou. Len preto, lebo v Mariatáli kňazi pri stole rozprávali po slovensky, vyhlásený bol Mariatál za panslavistické hniezdo.³²⁾

Jozef Závodský bol pranierovaný od politických úradov ako štátu nebezpečný pansláv, ako vlastizradca. Za svoje presvedčenie odsedel jeden a pol roka vo väzení v Bratislave

³¹⁾ List zo dňa 1. apríla 1847. „Čo sa týka bodov, predložených mi v jazyku maďarskom, písaných akýmsi rozkazovačným štýlom, akoby farár bol vašim poddaným, tie body som v poriadku obdržal: ale pretože miestny farár, ako i mnohí iní, pracujúci v duchovnej správe v týchto slovenských krajoch, nevie dobre maďarsky, nuž nemôže tomu rozumieť.“

³²⁾ Viď str. 174.

a v Szombathelyi. Vlastenectvo Závodského nebolo prehnané pachtenie za nejakým vyznamenaním, aby stúpol v očiach tých, ktorí s ním jednako smýšľali. Venoval sa pútnikom v rovnakej miere, či už prichádzali z Rakúska, alebo zo Zitného ostrova. Nerobil rozdielu medzi nimi. Práve v Mariatáli ukázal, že vlastenectvo, láska k svojmu rodu nie je taká, ktorá by nenávidela iný národ.

Aké boli jeho zásluhy o slovenský rod, najlepšie dokumentovalo to, že na jeho pohrebe mali účasť dvaja páni biskupi, J. E. Jozef Čársky, biskup prešovský a J. E. Dr. Michal Buzalka, svätiaci biskup trnavský. Prítomnosť týchto dvoch biskupov treba tým väčšmi oceniť, že do Mariatálu prišli v tuhej zime na saniach. J. E. najd. pán biskup Jozef Čársky ocenil nenáročnú, ale pritom účinnú vlastenectvo Jozefa Závodského na pohrebe týmito slovami: K Závodskému náš ľud mal dvere vždy otvorené. Závodský nechodil za láskou veľkých pánov, nebol z tých, čo tak skoro zabudnú na svoj rod, z ktorého vyšli. Nesháňal sa za svetskými vyznamenaniami, lebo ich ani nepotreboval, nestál o ne, srástol s ľudom, ale práve preto musel trpieť. Jeho skutky pred mocipánmi boli čierne, alebo nevidené. Ale videli ich naši drobní ľudia v takom svetle, v akom ony boli, tí ľudia, ktorí ich vidieť chceli...³³⁾

Hneď na cintoríne vyslovil najd. pán biskup želanie, aby bol Závodskému postavený dôstojný pomník. Túto jeho žiadosť osvojila si Slovenská liga. Na pomník usporiadala sbierku a prácu odovzdala sochárovi Jožovi Pospíšilovi. Pomník je jednoduchý z bieleho kameňa, postavený na križovej ceste, tak práve, ako bol aj život Závodského jednoduchý a tvrdý, prežívaný v tóni križa. Ako to spomenul na pietnej slávnosti predseda Slov. ligy Dr. Brestenský: „Žiť za Boha a národ bolo pre Slovákov v čase účinkovania Jozefa Závodského pomalým umieraním. Na jednej strane cirkevnepolitickými reformami ohrožovali bohabojnosť nášho ľudu, na druhej strane zastrašovaním podlamovali jeho národné povedomie. Veriaci a národne cítiaci Slovák nemohol sa obísť bez boja a utrpenia. Z ciest, po ktorých iní kráčali k uplatneniu sa a k pozemskému

³³⁾ Časopis Mariatál, č. 2. roč. 1940, str. 19.

šťastiu, cesta vedúca na kalváriu bola Slovákom jedine uvoľnená. A tak, zodpovedne osudovému určeniu, veľký Slovák Závodský bude odpočívať tu na kalvárii, ktorá mu bola životným údelom, medzi prvým a druhým zastavením krížovej cesty, aby nám večne pripomínal, ako bral Slovák na seba svoj kríž utrpenia, až klesal pod ním. Pomníkom, ktorý dnes odhaľujeme, vzdáva slovenský národ svojmu vernému synovi po smrti úctu a vďaku, ktorých sa mu v živote neušlo.“

Dňa 8. júna 1941 usporiadala Slovenská liga veľkolepú slávnosť odhalenia pomníka. Pamiatke zomrelého vlastenca prišli sa pokloniť medzi inými vzácnymi hosťami aj traja páni ministri: Dr. Gejza Medrický, Július Stano a Jozef Sivák, predseda štátnej rady Dr. Viktor Ravasz, zástupca ministra nár. obrany pl. Malár, min. radca Dr. Koso, hl. mešťanosta Dr. Belo Kováč, náčelník HG O. Kubala, pol. riaditeľ Dvorský, žup. taj. HSLS Lihosith, žup. veľ. žand. mjr. Sonderlich a okr. náč. Dr. A. Ondrejkovič.

J. E. pán biskup Jozef Čársky, ktorý pri tejto príležitosti mal v Mariatáli pontifikálnu svätú omšu, v slávnostnej reči takto ocenil zásluhy Jozefa Závodského:

„Jozef Závodský bol ideálom národovca a kňaza. So svojím presvedčením sa neskrýval, ako kňaz-inteligent venoval sa svojmu ľudu a to na každom pôsobišti, nech to bola Sotina, Hodruša, Senica alebo Marianka. Pracoval za národ. Slovenčina mala byť rečou iha pre paholkov – tak to chceli mocipáni – a to nemohol strpieť a preto podporoval slovenských študentov, aby títo ako inteligenti dospeli k vyšším métam a potom dvíhali ujarmený ľud. Slovenčiny sa zastával, keď jej chceli vyzváňať umieračkom. Obetoval sa ako ten hrdinský syn slávnej matky, ktorá mala byť umučená. Zvonom mali dať znamenie, kedy bude vykonaný trest. Ťahajú za povraz, ale zvon nezvoní, a keď vystúpia hore na vežu, vidia syna, ako kříčovite drží srdce zvona a celý je rozmlátený. Nedovolí, aby týmto zvonom dali signál na zamordovanie jeho matky. Tak aj Závodský celú svoju silu i dušu obetoval vtedy, keď chceli vyzváňať umieračkom národu a neohrozene stál aj vtedy, keď padaly rany.

*Odhalenie
pomníka
J. Závodskému.*

Keď sa kňazi radili, kde by si mohli pohovoriť o prácach za národ, dvere mariatálskej fary boli im vždy otvorené a Závodský neskrblil grošom, keď prišli.

Pomáhal chudobnému ľudu, štedro podporoval chudobných študentov. Keď som bol vyhodený zo seminára a nemohol som sa dostať k tomu, po čom som túžil, Závodský sa ma zaujal a pomáhal mi, ako len mohol.

Mariatálska fara bola a je chudobná, ale nebolo národného podniku, na ktorý by Jozef Závodský nebol venoval svoj dar. Získal si veľké zásluhy ako jednatel Spolku sv. Vojtecha. Sdružoval ľudí, aby si pomáhali navzájom. Jeho neoceniteľná práca vždy smerovala na kultúrne povznesenie národa. On svoju povinnosť nevykonával len v rámci fary, ale išiel medzi ľud, aby ako dobrotivý lekár liečil krvácajúce rany národa. Cítil, že ak chce ako kňaz medzi ľuďmi dobre účinkovať, musí si získať jeho srdce, musí svoj život tak zamerať, aby ľud videl v ňom seba.

Aj hospodársky snažil sa postaviť ľud na nohy, ako v Ma-

rianke, tak i v Hodruši. V Senici zakúpil dom za veľkú sumu peňazí, prišla deflácia a to ho vlastne zlomilo. Nechcel, aby mal škodu drobný ľud, celý dlh vzal na seba. Pracoval vo dne v noci ako poisťovateľ, len aby potrebné peniaze sohnal. Ba aj z malého platu mu sťahali. A po prevrate, keď sa hrnuli predmeny všetci kmotrovia a bratanci istých „národovcov“, Závodský nešiel nikam, zostal skromne doma. Od práce bol porazený. Nemohol chodiť, nemohol písať, i jazyk mu onemel, ale jeho srdce i vtedy rovnako milovalo ten drahý slovenský ľud. Skromne si potom vyvolil Marianku, kde predtým pôsobil, kde toľko sily náboženskej i národnej nalieval pútnikom, ktorých tu prichádzali tisíce. Prišiel sem, aby tu strávil koniec svojho života.

Často som ho navštívil tu v Marianke a ľutoval som ho, aký má smutný údel. Ale on sa iba usmial, lebo vedel, že všetko, čo robil, robil iba za Boha a národ a táto práca ponesie ovocie, táto práca sa nikdy nestratí“. Nakoniec svojej reči obrátil sa najd. pán biskup k shromaždeným matkám a vravel: „Vy, matky slovenské, až budete vodiť sem, do Marianky svojich synov, ukážte im, že tu pod pomníkom leží človek, ktorý vedel krásne spojiť ideál kňaza a národovca, ktorý do konca svojho života pracoval za Boha a za národ. A my – pokračoval – na jeho pamiatku sľubujeme, že si toho ducha, ktorý naplňoval Jozefa Závodského, osvojíme, že ako on, i my budeme pracovať zo všetkej sily za Boha a za národ, a keď toho bude potreba, obetujeme svoju slobodu, ba i život!“³⁴⁾

Mariátski farári ako vidieť, boli hodnými nástupcami slovenských pavlínov. I oni, práve tak ako pavlíni, mali príležitosť, aby lásku k svojej vlievali do srdc pútnikov, ktorí sem prichádzali z južného pohraničia slovenského národného tela.

³⁴⁾ Časopis Mariátál č. 3., roč. 1941, str. 8–9.

Časť štvrtá.

1. Zázračné udalosti v Mariatáli.

Chýr o zázračných udalostiach, ktoré sa staly v Mariatáli, vyniesol toto pútnické miesto na svetovú verejnosť. Cudzinci častejšie vychvaľujú ho vo svojich spisoch. V známom diele „Atlas marianus“ napísal o ňom Gumpenberg: Pijú z prameňa nakazení akoukoľvek chorobou a sú uzdravovaní tak mnohí, že sa to pokladá za vec všednú a obyčajnú, ako by sa to ani nepripisovalo zázračnému miestu.¹⁾

Pavlínski kňazi neopomenuli zaznačiť do protokolov nápadné zásahy božie, ktoré sa staly na mnohých pútnikoch. Často ich opisujú najmä Ferdinand Grieskircher,²⁾ František Orosz,³⁾ Ondrej Kollenicz,⁴⁾ Jozef Nunkovich,⁵⁾ a Ladislav Kummer.⁶⁾

Najstaršie udalosti nachodíme u F. Grieskirchera, ktorý nám podáva, čo sa stalo do roku 1661. Pozoruhodnejšie sú tieto udalosti: Dva zázraky za ničivého moru (kap. 3); vznešený pán

1) Gumpenberg, Atlas Marianus, vydal Migne v Paríži r. 1672.

2) Grieskircher, Magnae Ungariae Dominae Mirabilia.

3) Orosz, Liber historicus Ecclesiae Tallensis.

4) Kollenicz, Thesaurus in agro absconditus.

5) Nunkovich, Puteus aquarum viventium (latinsky).

6) Kummer, Miracula in Thal patrata.

je zachránený od utopenia (kap. 4., číslo 19); na prímluvu Panny Márie tálenskej zachránený je vojak, ktorý zhltoľ kosť a kliniec, slepí vidia, zrak im vracia Matka Božia tálenská (kap. 11. čís. 35–43); chromí chodia (kap. 12., čís. 45–50); mnohí nemocní sa uzdravujú v nemocnici Matky Božej tálenskej (kap. 15., čís. 83–90).⁷⁾

Pokračovaním Grieskirchera je kniha Kummerova, ktorá podáva 140 mimoriadnych udalostí od roku 1634 až do roku 1730. Táto kniha bola podaná širšej verejnosti, lebo nevyšla len v reči latinskej, ale aj v reči ľudu. I z toho možno usudzovať, akej obľube sa tešil Mariatál, a ako bol známy, že kniha vyšla v štyroch jazykoch a to latinsky, slovensky, nemecky a maďarsky.

Pripomením iba niektoré zvláštnejšie udalosti zo slovenského vydania: Zvestovala sa Mária (str. 69, 87, 126), slepí od narodenia zrak dostávajú (12, 127), iným slepým sa zrak navracia (14), krvotok sa zastavuje (103), reumatici sa uzdravujú (118), šľakom porazení sa uzdravujú (1, 17) rozumu zbavení k sebe prichádzajú.⁸⁾

Záznam týchto zázrakov je iba do roku 1730. Pavlíni svedomite zaznamenávali zázraky v protokoloch, až do zrušenia rádu, lenže tieto protokoly, ako poznamenáva Balogh, sa stratili, keď pavlíni odchádzali z Mariatálu.⁹⁾ Posledné udalosti, zdá sa, že sú zaznačené v rukopise Liber historicus Ecclesiae tallenis. Na stranách 79 až 107 je uvedených 141 prípadov, ktoré sa staly od roku 1762 do roku 1784. V tom istom rukopise na stranách 109 až 136 nachodí sa poznamenaných stá a stá strieborných darov, ktoré doniesli pútnici z vďaky za vypočutie prosby.

I v pavlínskych Análoch nachádzame tu i tam zmienku o podivuhodných udalostiach, ktoré sa staly na prímluvu Panny tálenskej.

Dňa 10. júla 1687 prišiel do Mariatálu poďakovať sa Panne

⁷⁾ Grieskircher, *Magnae Ungariae Dominae Mirabilia*.

⁸⁾ Kummer, *Puteus aquarum viventium, registrik maryanských milostí*, Trnava, 1743.

⁹⁾ Balogh, *Beatissima V. Maria...*, str. 454.

Márii za zdravie, podivuhodným spôsobom zpät nadobudnuté, Krištof Erdödy, hlavný kráľovský komorník. Ako vošívny dar zanechal v Mariatáli svoj krásny plášť. V jeho sprievode bol Juraj Erdödy, potom kráľovský lekár Pekers a františkán P. Hipolyt. Vojvoda Krištof vošiel do chrámu, aby sa tu poďakoval. Františkán pokľakol vedľa neho, pohrúžil sa do vrúcnnej modlitby. Odrazu rozopäl ruky, telo sa nachýlilo dopredu. Akýsi nadprirodzený jas utkvel mu na tvári, celý vzrušený vzkríkol slová Písma: „Hľa, ona prichádza, poskakujúc na horách, preskakuje vršky. Hľa, ona stojí za našou ohradou, pozerá cez mriežky. Hľa, moja najmilšia sa mi prihovára“. (Veľpieseň, 2, 8, 9, 10.) A polomŕtvy klesol na zem.

Vzrušený vojvoda priskočil k nemu. Lekár skúsil pulz. Žiadna známka života. Všetci stáli nad ním bezradne. Páter pavlín, ktorý ho poznal, pristúpil k nemu, pokropil ho svätenou vodou, položil na neho štólu a rozkázal mu v mene poslušnosti, aby vstal. Ale ani to nepomáhalo. Prítomní vložili všetku svoju nádej v Preblahoslavenú Pannu. Páter pavlín rozkázal františkánovi, aby v mene poslušnosti k Panne tálenskej vstal. A hľa! Páter ihneď vstal, nabral sily a s rozjasneným pohľadom, pohnutým hlasom zvolal: Vere beatus ille, qui Mariam thallensem personaliter videre potest. — Blahoslavený skutočne ten, kto môže osobne Pannu Máriu tálenskú uzrieť.¹⁰⁾

Roku 1723 zase priputoval do Mariatálu istý uhorský šľachtic, ktorého meno analista neudáva. Po dlhý čas bol slepý. V noci zjavila sa mu Panna Mária a ukázala mu istú kvetinu, aby si ju priložil k oku a s dôverou pohliadol k Mariatálu. Šľachtic tak urobil, a hľa, uvidel. Z vďačnosti prišiel do Mariatálu, aby tu odovzdal 10 zlatých dukátov.¹¹⁾

No, ešte jednu zaujímavú vec nachádzame v pavlínskych záznamoch. Po roku 1762 poznamenaných je niekoľko detí, dvoj, troj a štvorročných, ktoré boly oblečené do bieleho pavlínskeho rúcha a niektoré z týchto detí sa vraj uzdravily. Pavlíni možno mali nejakú zasväcovaciu modlitbu k Panne Márii

¹⁰⁾ Benger, Annalium..., str. 253.

¹¹⁾ Orosz, Liber historicus, str. 35.

tálskej a pri tejto modlitbe asi prikrývali choré deti, ktoré prinášali pútnici, rádovým pavlínskym rúchom, aby ich prosbu Matka Božia ochotnejšie vypočula.¹²⁾

Pavlíni tiež zaznamenávajú, aká je mocná ochrana Matičky tálskej pri smrti. Vyzradil im to diabol, ktorého pavlíni často-krát vyhánali z posadnutých. Priznal to i P. Michalovi Pongráczovi, mužovi svätého života, pochádzajúcemu z Bratislavy (30. dec. 1697). P. Pongrácz vyhánal diabla z posadlej Barbory. Diabol na nejakú dobu odišiel, ale sa vrátil. Pongrácz sa ho spýtal, kde bol. A ten odpovedal: „Bol som v Lefantovciach a chcel som dušu vášho pátra Bernarda Horvátha. Bolo nás tam 30.000, mali sme nádej. Ale vaša pani, ktorú my zaryto nenávidíme, celú vec pokazila. Len čo ju páter začal vzývať, objavila sa a osvetlila celú izbu ako slnko. Všetci sme boli bezmocní. Ja viem, že koho ona raz vezme do ochrany, toho neopustí. Preto som sa vrátil“.¹³⁾

Zázračné udalosti, ktoré sa staly na orodovanie Panny Márie, boli vydané tlačou a to s cirkevným schválením. Že nejde iba o nahodilé, bezvýznamné prípady, o tom nás presvedčuje profesor morálky a práva na pavlínskom teologickom štúdiu v Trnave, Ondrej Kolenicz, vo svojej odbornej štúdiu „Thesaurus in agro absconditus“. V úvode pripomína, že nechce písať iba povrchno, nechce byť ako „Manichej, na ktorého učení Augustín poukazuje, keď hovorí o ňom, že v tom najviac chybil, keď ani nevedel, čo je zlo a predsa chcel o zlu dišputovať. Teda, aby sa mi dačo takého neprihodilo, preto pred pojednaním o zázrakoch, najprv objasním otázku: Čo je zázrak?, pričom pridžmam sa jeho vymedzenia u sv. Augustína, ktorý ho definuje takto: „Je nejaký nie ľahko možný, neobvyčajný zjav, nad silu prírody a mimo očakávania pozorovateľa“.¹⁴⁾

Potom prechádza na pojednávanie o udalostiach mariatálskych a nakoniec dodáva: „Keby som chcel opísať všetky milosti a obdivuhodné nebeské dobrodenia, ktoré tu milosti-

¹²⁾ Tamtiež, str. 75.

¹³⁾ Benger, *Annalium...*, str. 311. Srovnaj Kollenicz, *Stella triplex*, str. 490.

¹⁴⁾ Kollenicz, *Thesaurus in agro absconditus*, str. 11.

plná Matka vyprosila od Boha, nemohol by som ich obsiahnuť vo svojom diele a preto odkazujem fa, drahý čitateľu, na pamiatky a tabule, uchované na tomto mieste tálenskom, ktoré tu vidíš.“

Z kázni na Narodenie Panny Márie ten istý Kollenicz, keď hovorí o nesmiernych dobrodeniach Panny Márie Tálenskej, vyzýva svojich poslucháčov, aby si prezreli dary, ktoré sú svedkami vypočutia prosieb. Ale dodáva, že toto veľké množstvo ešte nevyčerpáva všetko, lebo na 500 votívnych najvzácnejších darov je ukrytých, aby ich neukradly potuľujúce sa revolučné vojská. A potom nie všetky podivné vypočutia sú pamätnou tabuľou zvečnené. Dať sľúbený dar vďačnosti – to nebolo iba zo zvyku, lebo človek skôr opomenie vďaku, než by s ňou bez príčiny pľytval.

Dnes už nachodíme málo takýchto vzácných darov v Mariatáli. Cenné zlaté a strieborné dary pobrali cisárski úradníci za Jozefa II. Zo starších dôb ostaly v Mariatáli iba dary chudobných pútnikov, väčšinou drevené ľudské údy, tabuľky atď. Starší ešte pamätajú, že za hlavným oltárom boli z takýchto darov naskladané celé hĺby. Pri oprave kostola r. 1877 dal ich vtedajší farár Talčík spáliť, aby nezavadzaly.

Votívne obrazy a dary z novšej doby uložené sú v miestnom múzeu. No, i na týchto chudobných darčekoch možno sa dočítať o bohatých daroch Matky Božej tálenskej. Na jednom z nich napr. čítame o skutočnej udalosti, ktorá sa stala v Loimersdorfe v Rakúsku pod cisárskym zámkom 11. a 16. apríla r. 1842. Istého mladého človeka ranila dňa 11. apríla na pravú stranu mŕtvica, o päť dní porazilo ho znovu, takže celá pravá strana tela nebola k ničomu, ani rozprávať nemohol. Nedalo sa už nič iného očakávať, iba smrť. Nijaká lekárska pomoc neosožila, dni jeho života boli už porátané. Keď už ľudská pomoc nevedela si rady, obrátila sa sestra tohoto chorého k Panne Márii – Uzdraveniu nemocných – a prišla do Mariatálu. Sem doputovala a zbožne sa modlila za svojho chorého brata. Pred milostnou soškou obetovala niekoľko sviec, pričom sa vrúcne modlila. A hľa, keď o pol desiatej zažatá bola v kostole prvá sviečka, jej pobožná modlitba bola vypočutá –

lebo doma sa stal zázrak. Chorý práve v tomto čase na mocnú prímluvu milostnej Bohorodičky vyzdravel. Údy i smysly zase mu slúžily v poriadku, i rozprával ako predtým. Že skutočne bol uzdravený, dosvedčuje aj to, že ho našli v posteli, ako si prekladal krížom nohy, hoci predtým pravou stranou nevládal vôbec hýbať.

Uviedol som iba jeden z početných prípadov, ktoré sú poznamenané, alebo namaľované na neumelých votívných obrazoch. Udalosti z poslednej doby, ktoré skoro v každom čísle prináša pútnický časopis „Mariatál“, dokazujú, že Mariatál je i naďalej miestom zľutovania Božieho, ako by bol biblickým rybníkom Siloe pre toho, kto priputuje na milostné miesto so silnou vierou!

2. Pútnici a púte.

Omilostené miesto, aj keď je pre mnohých neprístupné, vie pre seba získať ľud. A ľud i z ťažko prístupných zákutí vie urobiť príjemné miestočka. Tak bola svetu zprístupnená a zveľadená horská dedinka na brehu bystrej Gave v Pyrenejách, tak bol zprístupnený Mariazell v hornatých hrebeňoch alpských. Do Mariatálu vedú cesty a chodníky zovšadiaľ z okolitého kraja, ale nie je sem tak ďaleko ani z väčších miest, z Bratislavy a Viedne. Táto okolnosť akiste prispela k tomu, že Mariatál bol často vyhľadávaným útočiskom nielen drobného veriaceho ľudu, ale i panovníkov a vysokých cirkevných hodnostárov.

Okrem kráľa Ľudovíta I. z Anjou a kráľa Žigmunda medzi najčastejších návštevníkov Mariatálu patrili cisár Leopold I. Po prvý raz navštívil Mariatál roku 1695 a to 16. júla. Vtedy prišli s ním: palatín Ondrej Vesselényi, arcibiskup Juraj Lippay, František Nádasdy a Pavol Eszterházy.¹⁵⁾ Roku 1662

¹⁵⁾ Orosz, Liber historicus, str. 6.

prichádza znovu¹⁶⁾ a 24. januára 1688 aj so svojou manželkou Eleonórou.¹⁷⁾ Odvtedy bol veľmi častým hosťom v Mariatáli, nevynechal nijakú príležitosť, keď bol v Bratislave, aby sem nezašiel. I Jozef I. (1706–1711) často tu hľadal útechu v fažkostiach, ktoré zdedil s korunou. Cisár Karol VI. (1711–40) hneď po svojej korunovácii 22. mája 1712 odobral sa z Bratislavy do Mariatálu oddať seba i svoju ríšu do ochrany nebeskej Kráľovnej.¹⁸⁾ Podobne i Mária Terézia so svojim synom Jozefom, ako poznamenáva analista, roku 1764 i roku 1766 navštívila Mariatál.¹⁹⁾

No najmä odvtedy, čo sa stal Mariatál sídlom generálneho predstaveného pavlínov, navštevujú ho mnohí kardináli a biskupi. Pavlínske záznamy spomínajú napr. týchto duchovných hodnostárov: Kristián Augustus, ktorý, ako bolo už spomenuté, mal svoje sídlo v Mariatáli a vykonával si tu exercície a sv. spoveď; kardinál Fridrich z Hassie, arcibiskup v Bratislave,²⁰⁾ ktorý daroval pre Mariatál telo svätej mučenice Teodory; protektor rádu pavlínskeho kard. Michal z Althanu, biskup vacovský, kard. Chryzostom Migazzi,²¹⁾ kard. Imrich Csáky, arcibiskup kaločský.²²⁾

Niektorí arcipastieri vyhľadávali toto miesto, aby tu na milostnom mieste udeľovali svätenia a vyznamenania. Kardinál Mikuláš Csáky r. 1722 (dňa 18. apríla) svätí tu za opáta

¹⁶⁾ Tamtiež, str. 9.

¹⁷⁾ Benger, *Annalium*, str. 249.

¹⁸⁾ Balogh, *Beatissima V. Maria Mater Dei qua Regina et Patrona Hungarorum*, str. 452.

¹⁹⁾ O návšteve kráľovských pútnikov svedčí nápis na stene sanktuára v mariatálskom kostole: *Sacellum hocce Marianum altissima sua praesentia illustrarunt Hungariae Reges. (Túto svätýňu mariánsku svojou vznešenou návštevou poctili kráľovia uhorskí.): Ludovicus Magnus huius sacelli magnanimus fundator anno 1377, Maria Regina, Sigismundus Imperator Rex, Mathias Justus, Leopoldus I., excelsus cultor fautorque Virginis Tallensis a. 1687, Josephus I., Carolus III., Maria Theresia.*

²⁰⁾ Balogh, *Beatissima V. Maria Mater Dei qua Regina et Patrona Hungarorum*, str. 452.

²¹⁾ Orosz, *Liber historicus*, str. 60.

²²⁾ Tamtiež, str. 31.

P. Vinetha, bratislavského kanonika²³⁾, za asistencie nitrianskeho kanonika a titulárneho biskupa Spataya a bratislavského kanonika Herolda. V auguste toho istého roku svätí zase kardinál Kristián za opáta vojvodu z Cincendorfa za asistencie biskupa Gabriela Erdödyho a titulárnych biskupov Jána Kissa a Jána Okolicsányiho, opáta spišského Jána Pelcza a ostrihomského kanonika Bartakovicza. V tom istom roku 7. mája priputoval tiež kardinál Kollonicz, viedenský arcibiskup.²⁴⁾ R. 1726 na sviatok Nanebevstúpenia arcibiskup Imrich Eszterházy prijíma tu od delegáta Adama Acsádyho, biskupa vesprimského, arcibiskupské pallium v prítomnosti viacerých biskupov a mnohých magnátov.²⁵⁾

Z ďalších spomínajú Letopisy arcibiskupa Jozefa Garrampiho, viedenského nuncia, Fridricha z Althanu, kardinála (1729),²⁶⁾ Pavla Olasza, biskupa a kanonika ostrihomského (1726),²⁷⁾ biskupa Ladislava Nádasdyho, ktorý privádzal do Mariatálu tiež púte²⁸⁾, kardinála Kamila Paulicia, nuncia viedenského (1741)²⁹⁾, ďalej viacerých ostrihomských arcibiskupov, ako kardinála Gregora Lippayho, Františka Barkócziho, Juraja Szelepcsényho a Jána Scitowského,³⁰⁾ arcibiskupa kaločského Pavla Széchenyho i jeho nástupcu Jozefa Bathyanyho.

Juraj Bársony, biskup jágerský, v poslednej vôli si žiada toto svoje obľúbené miesto na večný odpočinok: „Keby som kdekoľvek z vôle Božej zomrel, len to si žiadam, aby moje telo bolo odvezené k rehoľníkom pavlínom do Mariatálu a tam pred hlavným oltárom pochované a to preto, že sa tam moja matka, keď ma ešte v živote nosila, podivne obrátila z luteránstva a ja som tam

²³⁾ Tamtiež, str. 34. Je to Franciscus Fridericus Vignei, abbas B. M. V. de Abraham. Rimely, Capitulum Poseniense.

²⁴⁾ Tamtiež, str. 34.

²⁵⁾ Tamtiež, str. 41.

²⁶⁾ Tamtiež, str. 43.

²⁷⁾ Tamtiež, str. 40.

²⁸⁾ Tamtiež, str. 31, 37.

²⁹⁾ Balogh, Beatissima V. Maria..., str. 452.

³⁰⁾ Balogh, Beatissima Virgo Maria..., str. 452.

bol po tridsiatich rokoch potom, vo výročný deň jej obrátenia, vysvätený za opáta".³¹⁾

Z iných biskupov Balogh pripomína Gabriela Erdödyho z Jágru, Zigmunda Berényiho z Pätikostolia, Imricha Zichyho z Jágru, Martina Biróva z Veszprimu a Františka Szentgyörgyho zo Sedmohradska.³²⁾

Prírodzene, keď hlavy cirkevné i svetské dávaly taký príklad ľudu, že sa sem hrnul v nespočetných zástupoch. I opát Koptík, keď vidí tieto zástupy, vyjadruje svoje podivenie v hexametrovom verši, nadpísanom: *Ingens accurrentis populi frequentia ad Divam Thallensem* (Obrovské zástupy ľudu prichádzajúceho k Matke Božej tálenskej).³³⁾ Balogh udáva počet prichádzajúcich pútnikov koncom XIX. storočia na 50.000, vraví však, že skôr prichádzalo ročne až 100.000 pútnikov. Iba na sviatok Narodenia Panny Márie schádzalo sa na 30.000 ľudí. Prichádzali hlavne zo župy bratislavskej, nitrianskej, zo Žitného ostrova, z Moravy a Rakúska.³⁴⁾

Môžeme sa smelo domnievať, že Mariatál patril medzi najviac navštevované pútnické miesta strednej Európy. Dokumentuje to i svedectvo generálneho vizitátora, ktorého povolal do Mariatálu r. 1711 kardinál Kristián August z Viedne, keď vraví, že nikdy nevidel na pút-

³¹⁾ Tamtiež, Kollanyi, u. d. 268.

³²⁾ Tamtiež.

³³⁾ Koptík, *Thalleidos de ortu, progressu et flore sacrae Aedis Thallensis*:

Vallem Virgo tuam, tua qui sacra limina lustrat
hic videt innumeras ad te properare phallanges
unica saepe dies bis millia dena recenset
et quod plus superat. Pietas trahit una videndi
virgineos vultus, venerari numina fani.
(Do tvojho údolia, do tvojich svätých medzí
putuje ľudstvo nekonečných, dlhých radov,
často i dvadsať tisíc cez jeden deň Boží -
ba ešte viac, to duše s tvárou mladou
vábi sem zbožnosť svätá vidieť obraz Boží.)

³⁴⁾ Balogh, *Beatissima Virgo Maria...*, str. 453.

Tak vyzerá námestie pred kláštorom, keď sa sídu pútnici.

nickom mieste toľký zástup ľudu.³⁵⁾ A tento deň bolo vysluhovaných iba 13.000 svätých prijímaní, no, Mariatál, ako píše Orosz, je zvyklý na 20.000 sv. prijímaní za jeden deň. I generálny vikár Jozef Szentilonay priznáva roku 1763, že do Mariatálu prichádza ročne vyše 40.000 pútnikov.³⁶⁾ Treba však pripomenúť, že počítaní sú iba tí, ktorí si vykonali v Mariatáli sv. spoveď a sväté prijímanie.

Pohľad na nespočetné zástupy pútnikov bol veľkolepý. Pútnici, ktorí prichádzali zo Záhoria a z Rakúska, už zďaleka

³⁵⁾ Tantus vero erat concursus populi, ut praepositus Theutonici Ordinis cum generali visitatore Vienna a sua Eminentia evocati asseruerint nunquam se vidisse talem concursum ad aliquam Thaumaturgam. Orosz, Liber historicus, str. 20.

³⁶⁾ Notum facimus et fatemur tenore praesentium significantes, quibus expedit universis, Ecclesiam Ordinis St. Pauli I. Eremitae Loci Vallis Mariana dicti, archidioecesis Strigoniensis, in qua a saeculis gratiosa Imago B. M. Virginis habetur modo etiam a fidelibus magno numero frequentari, ita ut praeterlapso septennio singulis annis

keď zbadali obrysy veže pútnického chrámu, padali na kolena. S takou úctou sa blížili k tomuto posvätnému miestu.³⁷⁾

Pred zázračnou soškou Panny Márie uzatvárali sobáš mnohí šľachtici z okolia. Bolo zvykom, že po sobáši darovali pre milostnú sošku zlaté prstienky a zo svojich sobášnych šiat dávali šif bohoslužobné rúcha pre pútnický kostol. Tak napr. v septembri 1661 daroval kostolu skvostné sobášne šaty Juraj Lipay, podobne v tom istom roku Krištof de Botyan. Valentín Balassa so svojou manželkou z príležitosti sobášu darovali pre Mariatál striebornú tabuľku s tromi hviezdami a nápisom: *Stella maris, pulchra ut luna, electa ut sol* (Hviezda morská, krásna ako mesiac, vyvolená ako slnko).³⁸⁾

Najlepší prehľad o príchodiacich pútnikoch získame zo zápiskov pavlínskeho mariatálskeho denníka, kde analista udáva pri niektorých príležitostiach počet pútnikov, ktorí prišli alebo pristúpili k stolu Pánovmu.

Prvý záznam máme z roku 1708, kedy na 8. septembra a v oktáve tohto sviatku prišlo 20.000 pútnikov.³⁹⁾ Roku 1711 na jeden deň pristúpilo 13.000 pútnikov k svätému prijímaniu.⁴⁰⁾ Na sviatok narodenia Panny Márie roku 1714 Juraj Uhrini, farár z Pezinka, kázal slovensky a Martin Keszthely, farár z Dunajskej Stredy maďarsky osemnástim tisícom pútnikov.⁴¹⁾

Najviac pútnikov prichádzalo na sviatok slávený 8. septembra. Počet pútnikov, ktorí vtedy prišli, bol pravidlom pre celý rok a preto pavlíni najčastejšie zaznamenávajú v kronike, koľko priputovalo na tento deň. Tak r. 1715 bolo na tento deň

quadraginta et amplius millia numerata sint fidelium, exsequenda Devotionis causa eo concurrentium. Unde et praeces pro dicti Ordinis pro consequenda gratia Indulgentiarum plenarium per totum annum quolibet die semel lucranda humillime et devotissime commendamus. Signatum Tyrnaviae 5. Martij 1763 Joseph Szentillonay epp. vic. generalis. Diarium ven. Conventus tallensis, sv. III., str. 165.

³⁷⁾ Kisbán, A magyar pálosrend története, sv. II., str. 48.

³⁸⁾ Orosz, Liber historicus, str. 8.

³⁹⁾ Tamtiež, str. 19.

⁴⁰⁾ Tamtiež, str. 20.

⁴¹⁾ Tamtiež, str. 23.

15.000 sv. prijímaní,⁴²⁾ roku 1718 bolo 8.000 sv. prijímaní,⁴³⁾ roku 1726 až 42.000 sv. prijímaní.⁴⁴⁾ Omšu sv. celebroidal Pavol Olasz, biskup a kanonik ostrihomský. Ba r. 1730 prišlo na tento deň až 50.000 pútnikov. Údolie bolo tak preplnené, že desiatky kňazov musely chodiť medzi ľuďom a informovať ho, čo bude nasledovať. Slovenskú kázeň povedal Ján Helmar zo Stupavy a maďarskú Imrich Blaskovič.⁴⁵⁾ Na triduu, ktoré odbavovali pavlíni pri príležitosti prenesenia relikvií sv. Teodory od 27. do 29. júna 1717 zúčastnilo sa 25.000 ľudí, ktorí pristúpili k sv. sviatostiam.⁴⁶⁾ V tom istom roku od 7. septembra do 23. októbra rozdali pavlíni 42.000 sv. prijímaní, takže len v samom r. 1717 pristúpilo v Mariatáli vyše 70.000 ľudí k sv. sviatostiam.⁴⁷⁾ V oktáve sviatku Narodenia Panny Márie r. 1718 rozdanych bolo 22.000 sv. prijímaní,⁴⁸⁾ v tej istej dobe r. 1736 vyše 13.000 sv. prijímaní.⁴⁹⁾ V roku 1756 vystúpil počet prijímajúcich v Mariatáli až na 80.565.⁵⁰⁾ V druhej polovici XVIII. storočia počet príchodiacich pútnikov klesá s roka na rok. Za rok 1766 bolo vyše 42.000 sv. prijímaní,⁵¹⁾ za rok 1774 vyše 51.000,⁵²⁾ za rok 1775 už len 28.000,⁵³⁾ v roku 1776 klesol počet až na 20.784.⁵⁴⁾ Posledný väčší počet je zaznamenaný ešte v r. 1777 a to 24.784 sv. prijímaní.⁵⁵⁾

Zásah Jozefa II. do púťi mal pre Mariatál veľmi citeľný následok. Z polohy Mariatálu možno súdiť, že pútnici prichá-

⁴²⁾ Tamtiež, str. 24.

⁴³⁾ Tamtiež, str. 25.

⁴⁴⁾ Kisbán, A magyar Pálosrend története, sv. II., str. 48.

⁴⁵⁾ Orosz, Liber historicus, str. 19.

⁴⁶⁾ Tamtiež, str. 20.

⁴⁷⁾ Tamtiež, str. 23.

⁴⁸⁾ Tamtiež, str. 31.

⁴⁹⁾ Diarium vén. Conventus Thallensis, sv. II., str. 242.

⁵⁰⁾ Tamtiež, sv. III., str. 85.

⁵¹⁾ Tamtiež, str. 202.

⁵²⁾ Tamtiež, str. 462.

⁵³⁾ Tamtiež, str. 462.

⁵⁴⁾ Tamtiež, str. 476.

⁵⁵⁾ Tamtiež, str. 490.

dzali veľmi zďaleka, lebo z tých malých susedných dedín, neboly by sa naschádzaly toľké tisíce pútnikov. V pavlínskom zázname podľa obcí nachodí sa skoro celé východné Rakúsko. Jozef II. však zakázal všetky púte, ktoré trvaly viac ako jeden deň. Výsledok tohto zákazu bolo možno badať v Mariatáli už r. 1784, keď okrem procesie zo Stupavy, Bystrice, Lamača a Bratislavy, nijaká iná procesia neprišla.⁵⁶⁾ I stupavská procesia, ktorá chodila každoročne tri razy, prišla v tomto roku iba raz. Tento zákaz mal veľký účinok; zastránil aj tých, ktorí mali iba jeden deň cesty a ktorí by sa boli vrátili za deň domov. Ani z takých dedín púte neprišli. Prichádzali iba v skupinkách verní, píše analista, lebo ináč sa neodvažoval nikto, keďže nechcel upadnúť do nemilosti.

I keď toto nariadenie bolo odvolané, Mariatál nemohol sa tak hneď vzpamätať z tohto úderu. Už aj preto, že mnohí na Mariatál zabudli. Za pavlínov prichádzali pútnici aj v zime. Napr. na Nový rok bolo toľko poenitentov, že 12 kňazov ich nemohlo vyspovedať.⁵⁷⁾ Po zásahu Jozefa II. aj v lete len zriedka prichádzali.

Nezachovali sa nám zprávy o tom, koľko prichádzalo pútnikov koncom XVIII. a začiatkom XIX. storočia. Až r. 1862 farár Talčík spísal všetkých pútnikov a napočítal ich 29.214. K vôli prehľadu, odkiaľ prichádzali pútnici, citujem tu dediny, z ktorých r. 1862 prišli púte. V zátvorke je počet pútnikov.⁵⁸⁾ Láb (64), Štvrtok (55), Raindorf (75), Stupava (500), Kőbőlkút (18), Darmoty (66), Schönfeldt (30), Oberweiden (40), Untersiebenbrunn (94), Breitensee (39), Šalgov (63), Čápor (62), Nyárasd (100), Ostrihom (40), Slovenský Meder (65), Svätý Duch (19), Kostolany (48), Altenburgen (25), Vásárút (118), Levice (60), Dimburg (72), Lasee (85), Oroszvár (128), Jahrndorf (60), Nádszeg (99), Šamorín (80), Bánovce (47) Streda D. (250), Vajka (50), Dojč (17), Jahrndorf (65), Marchegg (40), Marchhoff (35), Kopčany (90), Jakubov (8), Reinthal (50), Hoff (90), Ratiskovce (46), Miku-

⁵⁶⁾ Liber historicus..., str. 94.

⁵⁷⁾ Diarium ven. Conv. Thallensis, sv. II., str. 40.

⁵⁸⁾ Exhibitio processionum thaum. Statuam B. M. V. talensis visitantium decursu anni 1862.

Mierka
1:750.000

Odkiaľ prisly organizované púte
r. 1862

lov (80), Radimov (35), Radošovce (22), Unín (55), Chropov (35), Štepanov (135), Poštorná (18), Karcsa (80), Hainburg (25), Tvrdonice (170), Gattendorf (50), Závod (150), Kuklov (110), Bystrica (750), Burský Sv. Jur (60), Stupava (236), Zohor (450), Láb (310), Jahrdorf (65), Stvrtok (200), Jablonová (268), Gänsendorf (45), Schönkirchen (34), Trnava (110), Bratislava (900), Ragendorf (40), Magyar Óvar (84), Hochštetno (460), Weigendorf (70), Oberweiden (45), Strefling (65), Schönfeld (63), Brodské (120), Šúrovce (110), Uzor (41), Waltendorf (49), Hainburg (70), Sommerlein (35), Bystrica (615), Saštín (530), Veľký Mačad (170), Báb (70), Močenok (140), Kráľová (45), Córy (94), Holíč (150), Gbely (240), Berg (50), Lakšárska Nová Ves (35), Biskupice (120), Jakobov (150), Igram (160), Švansbach (215), Báhon (125), Diosek (45), Altenthal (35), Kráľová (400), Šarfia (83), Vištuk (150), Košuty (40), Veľký Fedýmeš (125), Fél (213), Mikuláš (42), Račištorf (60), Lozorno (513), Bučany (80), Lehota (120), Senica (95), Lieskové (44), Šandorf (35), Hlohovec (500), Čeklís (200), Hohenau (70), Déaky (240), Grinava (80), Šala (200), Baka (80), Horv. Grob (100), Senec (350), Hradište (40), Malacky (415), Malé Leváre (50), Pustý Fedýmeš (150), Gajare (415), Cífer (115), Kuchyňa (300), Pernek (215), Rarbok (220), Veľké Leváre (200), Stvrtok (175), Ivánka (214), Pata (43), Soporňa (210), Kúty (32), Veľký Fedýmeš (70), Ireg (30), Čeklís (35), Švansbach (35), Ujlak (80), Magyarbél (130), Smolenice (80), Lopašov (70), Bor. Sv. Mikuláš (290), Abrahám (80), Rožindol (100), Stará Turá (36), Remete (32), Senkvica (130), Šarfia (20), Vásárút (77), Svätý Michal (2000), Častá (120), Lamač (250), Račištorf (413), Dev. Nová Ves (180), Svätý Jur (580), Nyarasd (42), Tallos (117), Vajka (70), Senc (130), Sereď (252), Magyarbél (65), Streda D. (65), Štepanov (54), Pezinok (850), Vozokany (50), Biskupice (50), Borová (55), Slov. Grób (130), Gest (50), Otenthál (110), Modra (650), Brestovany (85), Madunice (90), Szemeth (56), Bruck (230), Misérd (360), Sv. Anton (150), Trnava (450), Cajla (45), Pernek (120), Bratislava (410), Stupava (520), Lineč a Zeleneč pri Trnave (80), Nem. Grob (20), Bohdanovce (145), Dechtice (65), Pajštún (210), Veľké Kostolany (210), Kerestúr (72), Manesdorf (50), Pudmerice (52), Breitensee (41), Mást (415), Bystrica (830), a ešte 25 procesií z iných dedín.

Dovedna priputovalo r. 1862 do Mariatálu 216 menších alebo väčších púť. Iba na sviatok Narodenia Panny Márie prišlo na 50 procesií. Je pozoruhodné, že pútnici kedysi prichádzali aj v zime. Posledná procesia (830) prišla zo Záh. Bystrice.

Je nepopierateľné, že pri všetkých chybách, ktoré sa môžu stať pri takýchto pútiach, púť mala a má vždy svoj vysoký mravný význam. Prvým cieľom pútnikov bolo vykonať si svätú spoveď a pristúpiť k sv. prijímaniu, a to vykonať mali pútnici vždy dobrú príležitosť v Mariatáli. Veď len pavlínskych kňazov bývalo tu vyše 20. Toho cieľa chceli dosiahnuť aj farári, ktorí privádzali pútnikov. Stredovek, ktorý mal veľkú záľubu v názorných, alegorických obrazoch, najmä čo sa týka výjavov zo života a utrpenia Pánovho, vlačil svoju pečať aj púti. Ešte v XVIII. storočí nachádzame zbytky takýchto alegorických obrazov pri púti. Uspokojím sa, keď aspoň jeden spomeniem.

R. 1718 z rakúskej dediny Zistersdorff priviedol tamojší administrátor 954 pútnikov. Miesto sôch svätých niesli pútnici na jedných nosidlách tri deti, ktoré boli oblečené do bielych šiat, na druhých nosidlách štvrté dieťa, oblečené do čiernych šiat. Toto posledné bolo spútané reťazami. Pred bránou kostola administrátor zastavil sprievod, obrátil sa k čiernemu dieťaťu, ktoré znázorňovalo hriešnu dušu a začal kázať na tému: Čierne hriechy obklopily moju dušu... a v kázni odporúčal veriacim, aby sa svedomite vyspovedali. Popoludní shromaždil zase svojich pútnikov pred kostolom a kázal: Vina bola smytá a my sme oslobodení... A keď skončil, dieťa predtým oblečené do čiernej, teraz biele ako holubica, stálo na nosidlách a začalo radostne prespevovať žalmy. Tri ostatné mu odpovedaly a doprevádzaly svoje odpovede posunkami.⁵⁹⁾

Púť mala svoj význam nielen v dobách rekatolizačných, kedy skutočne chodilo do Mariatálu hodne pútnikov. Vtedy púť mala za cieľ, aby úcta Matky Božej urobila medzník medzi katolikmi a protestantmi, ale zároveň mala i to za cieľ, aby prinavrátila aj poblúdlých. Tento svoj cieľ púť splnila,

⁵⁹⁾ Orosz, Liber historicus, str. 30.

Nastokrát buď pozdravená, ó, Matička tálenská.

čo vidno zo záznamu konvertitov na pútnickom mieste. No, nestratila svoj význam ani neskôr a netráť ho ani dnes. Návštevou posvätných miest utužovalo a utužuje sa náboženské presvedčenie práve tak, ako dáva pocit sily puto a vedomie katolíckej spolupatričnosti. Mnoho sa oproti takým pútiach brojí, ale je isté, že sú, ak sa dejú v pravom duchu a v dobrom poriadku, krásnym výrazom zbožnosti.⁶⁰⁾

⁶⁰⁾ Spáčil, Život Krista Pána podle čtyř evangelií, sv. I., str. 133.

Časť piata.

1. Mariatálu sa ujíma nová kongregácia Tešiteľov z Getsemani.

Zelanie niekdajšieho mariatálskeho farára Jozefa Talčíka, aby sa Mariatál dostal do rúk rehoľníkov, sa splnilo roku 1927,¹⁾ keď správa pútnického miesta bola odovzdaná kongregácii Bratov OO. Tešiteľov z Getseman. Je to iste dielom prozreteľnosti, že mladá kongregácia, ktorá sa iba utvára, dostáva do svojej správy tak vzácne pútnické miesto, ako je Mariatál.

Kolískou Tešiteľov je Viedeň, tam na Rennwegu pri kostole Najsvätejšieho Vykupiteľa stojí ich materský dom. Zakladateľom je terajší generálny superior P. Jozef Ján M. Litomiský. Ako mladý kňaz s bolesťou pozoroval, ako sa svet po strašnej vojne ešte viac odkláňa od Boha. Mnoho sa podnikalo, aby bola zmiernená hmotná bieda, ktorá najmä vo veľkomeste bila do očí. Ale mladý kňaz, ktorému bola vo Viedni pridelená opatera ranených vojakov, videl ešte hroznejšiu ranu, ktorú zasadila vojna. Bol to práve veľký úpadok mravnosti, príčina, že hynú duše, videl teda biedu, zavinenú rozšírením epidémie hriechu. Túto otvorenú ranu bolo treba liečiť. P. Litomiský videl takto aj svoje poslanie, ktoré mu sverila Prozreteľnosť. Bolesťi novej doby musely byť vyliečené heslom: „Všetko na potechu Najsvätejšieho Srdca Ježišovho“. Preto zakladateľ pomenoval svoju družinu Tešiteľia

¹⁾ 8. mája 1928.

z Getsemani. Jeho myšlienka bola smelá, aby človek chcel tešiť Boha, má však svoje odôvodnenie: Keď môže človek hriechami Najsvätejšie Srdce zarmútiť, prečo by ho nemohol i tešiť? A čoskoro aj hlas Kristovho námestníka umlčal pochybovačov, keď v encyklike „Misericordissimus Redemptor“ vyzýval veriacich, aby dávali B. Srdcu smier za urážky, ktorých sa mu dostáva od nevďačného sveta. A to bolo úlohou a zvláštnym cieľom Tešiteľov: Pod vedením a ochranou Nepoškvrnenej Panny Márie obetovať svoj život vnútorný a zovňajší na smierenie B. Srdca za hriechy vlastné a cudzie a klaňať sa mu vo svätostánku opustenému. S usmieraním a adoráciou úzko súvisí druhá povinnosť Tešiteľov: modliť sa za umierajúcich hriešnikov a pomáhať im tiež dobrými skutkami. Každý člen, aby mohol dosiahnuť svojho cieľa, zaväzuje sa, ako je to zvykom a podstatnou vecou v každej reholi, sľubom chudoby, čistoty a poslušnosti, okrem toho denne koná poklonu pred svätostným Spasiteľom, zaopatruje nemocných, zachováva mlčanie, všetko pod ochranou a podľa príkladu Nepoškvrnenej Panny a svätých ochrancov: sv. Jozefa, sv. Klementa M. Hofbauera, sv. Cyrila a Metoda, sv. Jána Nepomuckého, sv. Františky Rímskej, sv. Margity M. Alcoque a sv. Anjela, tešiaceho Pána Ježiša v záhrade Getsemanskej. Keďže symbolom Tešiteľov je Getsemani, ich pozdrav tiež vyviera zo súcitu: „Môj Ježišu, pre teba trpieť – v utrpení teba tešiť“. Všetko ich úsilie vyjadruje najkrajšie medaila, ktorú nosí každý člen s doživotnými sľubami: Anjel teší Spasiteľa v záhrade getsemanskej a v kruhovitom nápise krátko je povedaný celý cieľ rehole: Adoratio – Imitatio – Expiatio – Amor (Poklona – Nasledovanie – Smier – Láska).

Odev Tešiteľov je: čierny hábit prepásaný remeňom a biela kapucňa; okrem toho pri adorácii alebo iných slávnostejších funkciách majú dlhý biely plášť.

Novú kongregáciu povolil na deň svojho korunovania 12. februára 1922 pápež Pius XI. Zanedlho, na sviatok Sedmobolestnej Panny Márie, obliekol J. E. viedenský kardinál Piffl do tešiteľského rúcha prvých členov.

Po zakladateľovi a prvom generálovi P. Litomiskom prvým

P. Ján M. Polakovič, slovenský provinciál Tešiteľov B. Srdca.

členom slovenským bol. P. Ján M. Polakovič, terajší predstavený slovenskej provincie. Tento, ako račištorfský rodák, dobre poznal Mariatál a oboznámil s ním aj svojho generálneho superiora. Už v septembri roku 1922 privádza P. Litomiský púť viedenských Slovákov a tak si zamiloval Mariatál, že takmer každoročne najmenej raz priviedol púť z Viedne. Roku 1924 na sviatok sv. Anny aj kázal v Mariatáli. Na jeseň prišiel opäť s veľkou púťou pekne krojovaných viedenských Slovákov. Už vtedy na žiadosť tamojšieho farára Czaykowszkého dovolil, aby niekoľkí členovia ostali cez pútné obdobie v Mariatáli vypomáhať. Natrvalo ešte sa tam nemohli usadiť, lebo nebolo naporúdzí dostatočných síl. Stalo sa tak až neskoršie, roku 1927.

Správu pútnického miesta kongregácii Bratov Tešiteľov z Getsemani sveril najd. pán

biskup Dr. Pavol Jantausch, apošt. administrátor trnavský. Dňa 13. júla 1927 zohorský dekan Gratzer, v prítomnosti lamačského farára Pastýrika, odovzdal kľúče pútnickej svätyne novému administrátorovi P. Jánovi Polakovičovi. Doterajší farár Evarist Czaykowski spomínal toto odovzdanie Mariatálu Tešiteľom, keď prišiel ako kanonik bratislavský na jubilejnú slávnosť v roku 1930, v mariatálskej pamätnej knihe. „Od roku 1897 do 1901 a zase od 1920 do 1927 v prekrásnom a vždy preslávnom údolí preblahoslavenej Panny, uchvátený láskou k Nepoškvrnenej Matke Božej, spravoval som faru. S dovoľením najd. pána biskupa Dra Pavla Jantauscha, apošt. administrátora trnavského, veľmi rád a ochotne som odovzdal faru ctihodnej kongregácii Tešiteľov B. Srdca a teraz v pamätnom roku sošky tálenskej 1930 ako kňaz-starec úprimne sa radujem, lebo Mariatálske Údolie, ľudove Mariatál, sverené je veľmi dobrej opatere ctihodných Bratov Tešiteľov, ktorým z bratského srdca privolávam: Vos cum Prole pia, benedicat Virgo Maria!“

Teda od roku 1927 je pútnické miesto znovu v rukách rehoľníkov.

P. Ján Polakovič bol ustanovený tiež ako prvý superior kláštora Tešiteľov v Mariatáli. Členov bolo celkom päť: jeden kňaz, P. Cyril M. Renz, dvaja bratia a dvaja kandidáti. Ubytovali sa na bývalej fare, ako sa dalo, v izbách na poschodí vedľa kostola, lebo prízemie bolo vlhké. Dom nemal splakovacie zariadenie, preto dal superior urobiť prípojku na potrubie vodovodu, ktorý svádzal potočnú vodu z lesa nad Svätou studňou do bývalého pavlínskeho kláštora – dnešného kaštieľa. Táto prvá robota stála vyše 6.000 korún. Druhá naliehavá potreba bola oprava porúchanej farskej strechy, ktorá bola doteraz krytá bridlicou. Z domácich baní, otvorených do 1916, brali bridlicovú krytinu i na kostol, ale malo to svoju nevýhodu, lebo bridlica ľahko vetrá a sa rozpadáva. Preto dal P. administrátor faru pokryť eternitom. Náklad činil 22.620 korún. Takto bola aspoň najpotrebnejšia oprava domu prevedená.

V tomto roku slávil Mariatál 550ročné jubileum pútnického chrámu (1377–1927). Kanonik msgr. Czaykowski, hoci býval

v Bratislave, často prichádzal do Mariatálu a horlivo osnoval spolu s Tešiteľmi plán jubilejných slávností. Trvaly od 15. augusta do 1. októbra. Hlavný deň bol určený na sviatok Narodenia Panny Márie dňa 8. septembra, keďže vtedy sa koná pamiatka posvätenia mariánskeho chrámu. Denná tlač urobila slávnosti dobrú propagandu. Do Mariatálu sa strojilo prísť množstvo ľudu. Neveľký kostol by nestačil všetkých pojať pod svoje klenby, preto pripravili slávnostný oltár pod klenbou nebeskej oblohy pri kaplnke svätej studne. Veď posvätný prameň bol vlastne prvou skrýšou aj prvým vyjaviteľom milostnej sošky, k nemu sa viaže najstaršia história i úcta Matky tálenskej, a druhým dôvodom, aby sa tu konaly slávnosti, bola účelnosť miesta. Okolité stráne, ktoré sa sbiehajú do doliny, boli prirodzenou tribúnou pre pútnikov. V slávnostnom sprievode niesli rehoľníci v sklenenej skriňke milostnú sošku k svätej studni. V neprehľadných zástupoch ľudu a kňazstva išli v sprievode aj dvaja veľpastieri J. E. Dr. P a v o l J a n t a u s c h a J. E. m s g r. M i c h a l B u b n i č. Soška bola vystavená na oltári a ostala tam i po slávnostných bohoslužbách cez celý deň, aby ju mohli zblízka vidieť všetci, lebo mnohí priputovali z ďalekých krajov.

Jubilejné slávnosti občerstvily a rozšírily povest Mariatálu. Do srdc pútnikov vlialy nadšenie spolupracovať s Tešiteľmi na obnove niekdajšej slávy svojho mariánskeho Sionu.

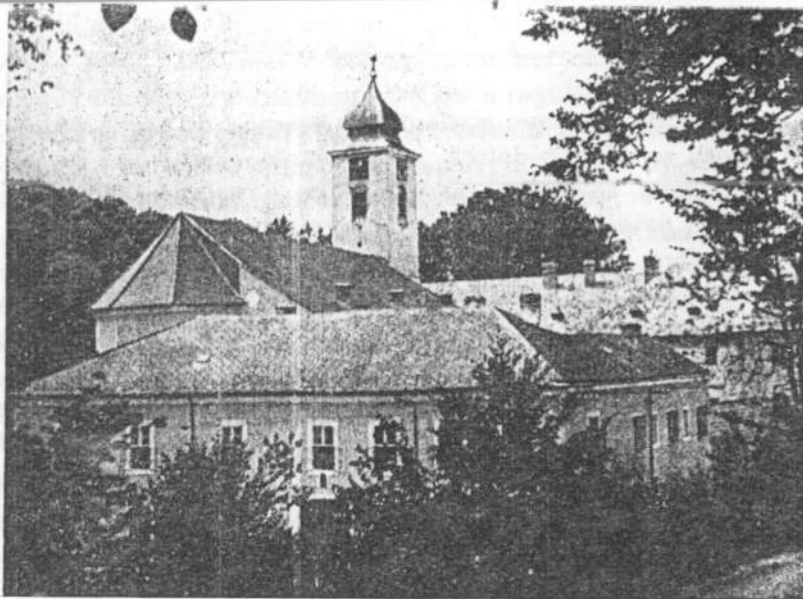
Štedrá pomoc priniesla ovocie už nasledujúceho roku. Kostol bol opravený zvonku a tak aj sám kláštor za sumu vyše šestnásť tisíc korún. Pravda, potom zase prišlo na rad iné. Komisia z okresného úradu prišla sa presvedčiť, či je to pravda, že s veže padajú celé kusy vakovky a ohrožujú život mimoidúcich. Čo vlastne komisia zistila, bolo pre Mariatál zlé. Ak vraj nebude veža hneď opravená, Okresný úrad je nútený zakázať ďalšiu návštevu pútnikov. Administrátor P. Polakovič oznámil vec biskupskému úradu, tento dovolil, aby Centrálna správa cirkevných veľkostatkov poskytla na opravu kostolnej veže 10.000 korún, doplnok 6.405 korún bol zaplatený zo zbierok a z kostolných peňazí.

Mariatálsky kláštor, ktorý sa utešene rozmáhal, aj čo sa

Zimný obrázok
kláštora so sever-
nej strany.

týka rehoľného dorastu, bolo treba prispôbiť, lebo byty na starej fare byly nezdravé a studené. Tiež v septembri, keď prichádzali s púfami mnohí kňazi, malá budova nestačila ich prijať. Isteže by bolo nedôstojné poslať kňazov na byt do hostincov, ktoré beztak byly preplnené pútnikmi. Ani riešenie bývalého farára Czaykowského nevyhovovalo, že na farskej chodbe nastlal slamy a tak im pripravil núdzovú nocľaháreň. Preto aj biskupský ordinariát, aj prichádzajúci kňazi podporovali snahu P. superiora, rozšíriť farskú budovu o súce byty. Nad prvým poschodím pri ľavom boku chrámu bolo vybudovaných deväť manzardových izieb. Takto sa umožnilo nielen kláštoru prijať nových členov, ale aj v čas púťi bolo postarané

Kostol a kláštor dnes.

o nocľah mnohých kňazov. Pritom bola škridlou pokrytá súvislá čiastka kostolnej strechy. Celkový náklad činil blízko 54.000 korún, z toho Centrálna správa hradila 43.000 korún, ostatok farský úrad. Ešte toho istého roku boli opravené porúchané vežové hodiny za 4.500 korún.

Keď roku 1929 bola Marianka pripojená do siete Západoslovenských elektrární, získalo aj pútnické miesto, ktoré veľmi potrebovalo dokonalé osvetlenie v chráme. Na hlavnom oltári okolo milostnej sošky zažiaril veniec elektrických žiaroviek. I pred soškou na strieborných svietnikoch zasvietily elektrické sviece. V presbytári boli umiestené reflektory a v ostatných častiach kostola elektrické lampy. Pritom bolo zavedené elektrické svetlo aj do domu. To stálo skoro 20.000 korún.

Týmito opatreniami Mariatál obnovil svoj vzhľad, pútnikov prichádzalo tiež viac a viac. Najmä na mariánske sviatky, ale aj v letné nedele bolo v údolí živo. Nemilo rušilo bohoslužby a zlý dojem na pútnikov robilo vykrikovanie a pískanie predavačov pri samom kostole. Človek sa nemohol ani poriadne

pomodliť. Do spevu mariánskych piesní a do slov kazateľových miesil sa džavot, detské vytrubovanie a prípadne pieseň harmonikára. Takmer na samom múre kostolnom boli prilepené búdky sviečkarov, perníkárov a kramárov každého druhu, pred kostolom ponúkali predavači pútnické pamiatky, ovocie, polievky... Dom Boží bezmála stával sa domom kupeckým, ako je to uvedené v evanjeliu. Bolo treba urobiť poriadok aj v tomto ohľade.

Najprv odstránili búdu, ktorá bola postavená pri sanktuári, aby mohli urobiť zo strany dvere do miestnosti, kde sa spovedá. Doposiaľ bolo treba ťa chodiť cez kostol a zase sa tlačíť späť, lebo iného príchodu nebolo. V čas veľkých pútí nejeden sa radšej vyhol sv. spovedi, než by sa tam mal prebýjať. Z miestnosti na spovedanie bol urobený priechod do vedľajšieho „Informátora“, kam sa predtým chodilo tiež cez sakristiu. Táto úprava a zasadenie farebných okien stály 3.000 korún. Vtedy bola prikúpená aj jedna zatvorená spovednica za 2.000 korún.

Mariátal stal sa východiskom pre rozrastajúcu sa spoločnosť Tešiteľov. R. 1929 odtiaľto odišli niekoľkí členovia do Pajštúna, dedinky učupenej pod rumami staroslávneho hradu. Jeho minulosť je už prvšie spojená s Mariátalom, keď bol útočiskom milostivej sošky a pavlínov, dnes nadväzuje sa nové obdobie, významné pre Tešiteľov. Najd. pán biskup Michal Bubnič, rodák pajštúnsky, chcel svojim rodákom opatriť stálu duchovnú správu, lebo hoci bol v Pajštúne kostol, bohoslužby sa konaly tam zriedka, a veriaci museli chodiť na sv. omšu do Stupavy alebo do Mariátalu, často v neprajnom čase.

Pán biskup kúpil v Pajštúne dom pre Sestry B. Spasiteľa z Bratislavy, ktoré prisľúbily, že tam budú mať svojho kňaza a ten bude slúžiť všetkým pajštúnskym veriacim. Keď kňaz neprichádzal, požiadal pán biskup Tešiteľov, aby tento dom prevzali ako fundáciu. Tešitelia dali si svojím nákladom (60.000 korún) dom prerobiť a so súhlasom biskupského ordinariátu zariadili si v ňom aj kaplnku. Po utvorení slovenskej provincie slúži tento dom za noviciát.

2. Jubileum milostnej sošky 1030 – 1930.

Ak niektorý Slovák nepoznal ešte Mariatál, v roku 1930 istože sa do počul o tomto pútnickom mieste. Celým Slovenskom niesol sa šum a ruch príprav na úctyhodné jubileum 900ročného jestvovania milostnej sošky mariatálskej. I tam, kde doteraz nebolo o Mariatáli ani slychu, rozvlnilo sa nadšenie a vznikla túžba vidieť a spoznať toto neznáme miesto. Nečudo, veď až z Čadce prišla pod vedením dp. Koseca dosť početná púť. Aj denník „Slovák“ niekoľkokrát volal pútnikov na jubilejné slávnosti. Dňa 22. augusta medziiným napísal: „Tešitelia Božského Srdca usporiadajú v Mariatáli toho roku 900ročné jubilejné slávnosti. Usporiadajú ich sami, bez všetkej pomoci. Slávnosti sa započaly 15. augusta na Nebevzatie Panny Márie... Počnúc od budúcej nedele každú nedeľu budú tam slávnosti. Budú tam holdovať Preblahoslavenej Panne Márii mládež, mužovia, ženy, kongregácie atď.

Je našou kresťanskou, ale súčasne i národnou povinnosťou postaviť toto pútnické miesto na taký piedestál, ako si ono zaslúži podľa svojej historickej minulosti a svätosti.

V Maďarsku práve teraz sa odbavujú Svätoimrišské slávnosti s takou nádherou, ktorá nemá páru. Maďari v tomto ohľade sú majstri. Také veci vedia veľkolepe, nádherne zariadiť. Vymohli si u Svätej Stolice, že slávností sa zúčastní zástupca Svätého Otca – kardinál Sincero so svojim sprievodom. Zavolali na tieto slávnosti celý diplomatický sbor, politikov, učencov. V tomto ohľade mali by sme sa my od nich učiť. Mali by sme aj my takéto a podobné príležitosti využiť, aby sa o nás celý svet dozvedel. Nech nás pozná civilizovaná, vzdelaná cudzina nielen po zlom, ale i po dobrej stránke. Naše dobré meno i tak je v cudzine hodne poškrvené. Bolo by už na čase, napraviť štrbiny... Som presvedčený, že iný národ by ináč využil túto 900ročnú pamiatku mariatálsku.

Čo sa zanedbalo v minulosti – môže sa napraviť teraz a v budúcnosti. Naším skalopevným predsavzatím musí byť: Mariatál – Mariánske údolie musí byť prvým pútnickým

miestom na Slovensku. Ukážme, že predsavzatie sa stane skúfkom. Navštívme počas týchto slávností náš preslávny Mariatál. Vzdajme našej Patrónke Slovenskej krajiny hold úprimnej lásky, detinskej oddanosti. Nezabúdajme, že otcovia a praotcovia naši boli vernými ctiteľmi Matičky Božej – matičky tálenskej, ku ktorej sa vo všetkých okolnostiach v tomto plačlivom údolí utiekali. Predkovia naši vyvolili si ju za Patrónku Krajiny slovenskej. Buďme verní otcom svojim a ich vznešeným tradíciám“.

Hoci úrady vôbec nejavily záujem, ani nemaly účasť na tak význačnom jubileu, hoci nemaly nad slávnosťou protektorát, hoci neprišiel nijaký zástupca vlády do Mariatálu, slávnosti sa vydarily skvele, lebo ich pripravil a vykonal náš pútnický ľud na čele so svojimi arcipastiermi. A odbavil ich svojsky, srdečne, s takými úprimnými ováciami Matke Božej, aké vie pripraviť iba náš slovenský ľud.

Začiatok jubilejných osláv bol naozaj symbolický. V rozkvitnutom voňavom máji Mariatál akoby sa vrátil o tisícročie a prežíval roky, v ktorých po tomto údolí prechádzali slovanskí pustovníci, ako by sa obnovily roky, v ktorých začali uctievať milosnú sošku. Do Mariatálu zavítal 1. mája chrámový spevokol z kostola sv. Trojice z Bratislavy a údolím nieslo sa lahodné slovanské „Gospodi pomiluj“. I slávnostná svätá omša bola slúžená v obrade a v jazyku, v akom ju slúžievali ešte naši svätí apoštolovia Cyril a Metod. Na popoludňajšom svätom požehnaní zúčastnil sa i krajinský prezident Dr. Drobný so svojou manželkou.

Po celom našom Slovensku rozletely sa plakátky, ktoré oboznamovaly pútnikov s programom jubilejných slávností. Tento program obsahoval aj vytýčené ciele novej kongregácie, ktoré chce na pútnickom mieste dosiahnuť:

„Slávnosti sú veľkého významu“, píše sa v programe, „nielen pre pútnické miesto Mariatál, ale i pre celé Slovensko. Celé pútnické miesto sa pripravuje do sviatočného rúcha a dôstojným spôsobom chce jubilovať. Malý, ale každému milý kostolík, v ktorom je umiestená zázračná soška Panny Márie,

zvonka sa už okrášľuje. V kostole majú byť obnovené vzácne fresky. Začína sa s prestavbou kanálov a reguláciou potoka, aby sa voda z krypty pod kostolom odvieďla a miesto vysušilo. Vybuduje sa veľký dom pre pútnikov, v ktorom by sa vydržovali aj duchovné cvičenia pre všetky stavy. V septembri majú zahlaholiť prvýkrát nové zvony, aké tu boli kedysi pred vojnou. V rámci slávností položí sa základ krížovej cesty na vršku od kostola po svätú studňu. Všetko má byť tak pripravené, aby Mariatál, keď je už najstarším pútnickým miestom, bol aj najprvším miestom na Slovensku. Aby bol podobný Mariazellu, s ktorým bol v jednom čase vystavený“.

Toto bol celkový rámec pre ciele, ktoré si zaumienil uskutočniť vtedajší administrátor P. Ján Polakovič. Po tomto rozvrhnutí práce a po výzve k slovenskému ľudu, nasledovali jednotlivé body slávností.

Vlastné slávnosti sa započaly dňa 15. augusta na sviatok Nanebevzatia Panny Márie. Deti zo širokého okolia, tí najmenší, ako predvoj, prišli prosiť svoju nebeskú Matku za vydarenie jubilejných slávností, za požehnanie pre svojich otcov a pre svoje matky. I keď bolo daždivé počasie, píše „Slovák“ dňa 21. augusta, jednako sa išlo do Mariatálu na 20.000 ľudí. Slávnostnú svätú omšu na tento deň mal vysokodôst. pán generálny predstavený kongregácie Tešiteľov P. Jozef Litomiský. Kázeň povedal msgr. Pavol Macháček a na slávnosti sa zúčastnili aj členovia bratislavského okresného výboru a starostovia okolitých obcí.

Po deťoch prišla mládež. Spolky katolíckej mládeže „Orol“ a „Omladina“ išli sa do Mariatálu, aby tu na milostivom mieste Matky Božej posvätili štítu svojich nových práporov a aby sľúbili, že štítu tieto, čisté a neporušené, ponosú hrdo, nebojácne do budúcnosti. A kohože iného vedela by mládež pozvať k tejto slávnosti, ak nie toho, ktorý bol hýbateľom všetkej našej mladi, a ktorého večne mladé sily a oduševnenie boli príkladom pre všetkých. Andrej Hlinka ochotne prisľúbil svoju účasť na deň 24. augusta. „Slovák“ z 26. augusta 1930 hodnotí prítomnosť Hlinkovu:

„Do rámca 900ročného jubilea Mariatálu na túto nedeľu

zabil zlatý klinec osv. p. protonotár Andrej Hlinka svojou prítomnosťou. Pozvaný mládežou, prišiel v tichosti, nenápadne. Zaraz sa chcel dať do práce v kostole, ale tisíci boli už vyspovedaní...

Ale Mariatálčania, chystajúci sa na uvítanie vodcu národa a katolicizmu, po raňajšej svätej omši zriadili sa v šiky, hudba zahrala pochody, a keď z kláštora Tešiteľov vyšiel čakajúci hosť, za zvuku piesne „Príde Hlinka z Ružomberka“, odovzdaná mu bola krásna kytica s pozdravom mládeže. Andrej Hlinka sa poďakoval za uvítanie, vošiel do chrámu a odtiaľ v slávnostnom rúchu veľkňaza, sprevádzaný kňazskou asistenciou, Orlami a Omladinou, katolíckymi skautmi a tisícami pútnikov, za hlaholu zvonov a zvukov hudby, prešiel k Lurdskej jaskyni, kde celebroidal svätú omšu.

Lud spieval, hudba hrala, dym temiana sa dvíhal ponad bohato rozvetvené stromy, ktoré zvlášť pozoruhodným spôsobom svojimi vysokými pňami s každej strany chýlia sa nad jaskyňu, tvoriac takto prirodzenú klenbu tohoto kostola v prírode.

Po omši svätej vyšiel na kazateľnicu osv. pán protonotár Hlinka a povedal kázeň.

I on bol pamätlivý slov Písma: Vyzuj obuv, lebo zem, na ktorú chceš vstúpiť, je miesto sväté. Tak hlboko skloneného a pohrúženého videli sme ho modliť sa pred milostnou soškou, ale tak vzpriameného, so zápalom v očiach, videli sme ho kázať mládeži. Kládol jej na srdce, aby nezneužila pomazania Pánovho, ako ho zneužil Šaul a Salamún, ale aby za vzorom verných nasledovníkov Kristových zariadila si svoj tuzemský život.

A po slávnosti zapísal do pamätnej knihy tieto riadky: »Dal som mládeži príklad, ako majú pracovať ku cti a chvále Božej a na spáse svojich nesmrteľných duší v prospech slovenského národa.«

Ak sa na tejto slávnosti zúčastnil pekný počet našich mladencov, ak bol tento deň dôkazom toho, že nielen naše ženy

a matky vinú sa s láskou k Matke Božej, nedeľa nasledujúca, 31. augusta, potvrdila to, aký sa málokedy naskytné. Čo Mariatál videl na nedeľu, to azda nevidel nikdy predtým a možno tak si to nemyslí. Do 15.000 mužov ráznym krokom vpočítavalo na pútnické miesto. Hrdosťou sa každému dvíhala hrud', keď videl, ako v štvorstupe vyše hodiny kráčajú vedľa seba robotníci, úradníci, roľníci, aby spoločne vzdali hold nebeskej Matke. Pätnásť tisíc len samých mužov! Nápis na štandartách dávaly znať, že sú tu zastúpené obce zo široka-daleka.

Neoceniteľná zásluha za zdar mužskej púte patrí dobrému Štefanovi Polonymu S. J., ktorý priviedol mužskú púť z Trnavy. Účastníkov bolo toľko, že musel byť vypravený zvláštny vlak. V Bratislave pristúpili všetci k spoločnému svätému prijímaniu. Hlavný prúd pútnikov prišiel od Stupavy, no, mužské púte z bližšieho okolia prichádzaly pešo so všetkých strán.

Pri Lurdskej jaskyni upravený bol k tejto príležitosti zvláštny oltár s pevnou drevenou konštrukciou a pokrytý škridlou, aby aj v prípade nepriaznivého počasia mohla sa slúžiť svätá omša vonku. Pontifikálnu omšu svätú mal J. E. najd. pán biskup košický, Jozef Čársky. Po svätej omši povedal k shromadeným mužom nadšenú kázeň. V nej povzbudzoval k úcte Matky Božej a k láske k pútnickému miestu, ktoré i on tak úprimne miluje. Prezradil aj, prečo si tak zamiloval Mariatál: „Nebyť Mariatálu, nebyť tej láskavej a dobrotivej Matičky tálenskej, nebol by som sa stal kňazom, nebol by som sa stal biskupom. V tých ťažkých a krušných časoch ona mi pomohla prekonať všetky ťažkosti a hrôzy, ktoré sa vtedy valily nad každým prebúdajúcim sa Slovákom“.

Po slávnostnej kázni prehovorili k mužom katolícki rečníci, načo trnavskí pátri jezuiti usporiadali akadémiu s bohatým programom.

Pred sviatkom Narodenia Matky Božej prišli do Mariatálu manifestovať katolícke matky a ženy. Už 7. septembra bolo v Mariatáli do 20.000 účastníčiek. Len do Stupavy prišli tri zvláštne vlaky. Tento sviatok bol úmyselne zvolený pre

ženy a pre matky, lebo matky katolícke mali byť prítomné na najväčšom dni jubilejných slávností – na slávnosti korunovania zázračnej sošky mariatálskej Matky Božej. Púť matiek usporiadal spolok „Katolíckej jednoty žien“ pod vedením osv. p. preláta Dra E. Filkorna.

Siedmy september bol dňom radostnej prípravy i očakávania. Chovanci Tešiteľov pripravili v predvečer sviatku pre pútnikov milé prekvapenie. V prírode pred Lurdskou jaskyňou vybudovali javisko, aby tam mohli zahrať divadlo z dejín Mariatálu. Krátko, ale živo chceli predložiť dej, ktorý sa tu odohral pred 900 rokmi – vytesanie zázračnej sošky, ukrytie atď., aby účastníci slávností aspoň niečo poznali z dejín sošky, ktorá mala byť nazajtra slávnostne korunovaná.

Soška Matky Božej tálenskej, bola, ako vidieť v predchádzajúcom pojednaní, už niekoľkokrát korunovaná. Prvý raz roku 1660 a potom znovu roku 1694. Korunovanie vykonal vtedy zbožný ctiteľ mariánsky, ríšsky palatín Eszterházy. Slávnosť, ktorá sa konala vtedy v Mariatáli, nemala páru v celom Uhorsku. Ale po dlhé stáročia mariatálska milostná soška bola niekoľkokrát olúpená o korunku (naposledy 10. februára 1923), posledná korunka bola iba dočasná.

K jubilejnej korunovácii bola pripravená nová korunka, dôstojná pre naše vzácne paládium. Zhotovil ju zlatník Ambróz z Bratislavy z votívnych zlatých a strieborných darov, ktoré pútnici darovali na znak svojej vďaky za uzdravenie. Korunka bola vypracovaná podľa originálneho návrhu.

Ale dôstojná bola aj korunovačná slávnosť. Hoci sa na nej nezúčastnil nijaký palatín, ani zástupca vlády, bola to zase slávnosť, akú nevidel Mariatál odvtedy, čo odišli pavlíni a ktorá nemá tak hneď páru.

Na sviatok Narodenia Panny Márie, 8. septembra, pred slávnostnou svätou omšou, v sprievode asi 60 kňazov, niesol generálny superior kongregácie Tešiteľov, P. Jozef Ján Litomiský, zázračnú sošku k oltáru, pripravenému pred Lurdskou jaskyňou. Pred ním boho-

slovec-tešiteľ na hodvábnej poduške niesol korunky pre milostnú sošku. Nasledoval miestny biskup, J. E. najd. pán Dr. Pavol Jantausch s početnou asistenciou, a zástup pútnikov taký, na aký Mariatál už dávno nepamätá. Údolie, bočné vršky, byly preplnené.

Bol to opravdu jedinečný pohľad.

Tak, ako to bývalo za čias apoštolských, keď Kristus Pán otvoril svoje ústa, aby začal svoju „Horskú reč“. Pútnici rozložení po kopcoch očakávajú slávnostné chvíle. Hudba z Abraháma začala už omšovú pieseň. A celé údolie zavznelo akoby ozvenou, nevedno, kde až spev prestáva. J. E. najd. pán biskup Jantausch celebruje svätú omšu, káže a korunuje Matku Božiu tálenskú, a udeľuje prítomným zvláštne požehnanie od sv. Otca.

„Dňa 8. septembra“, píše korunovateľ v mariatálskej pamätnej knihe, „t. j. na sviatok Narodenia Panny Márie, sišiel sa sa ohromný počet veriacich, aby na tomto mieste boli svedkami korunovacie sošky preslávenej mnohými zázrakmi. Korunováciu vykonal podpísaný, ktorý pri tejto príležitosti – zo zvláštneho poverenia – udelil zbožnému ľudu pápežské požehnanie. So skutočným uspokojením srdca sa presvedčil, že bratia Tešitelia, ktorí majú na starosti a starostlivo opatrujú toto miesto, pričiňujú sa zo všetkých síl, aby úcta Rodičky Božej bola zveľadená a tak prospela na spásu nesmrteľných duší.

Dr. Pavol Jantausch, miestny biskup.“

Po obede na tom istom mieste konala sa mariánska akadémia, na ktorej básňami i preslovom bola pozdravená korunovaná Matka tálenská. Milostná soška ostala vystavená na oltári pri Lurdskej jaskyni až do večera, aby veriaci ľud, ktorý teraz ozaj prišiel zo všetkých končín celého Slovenska, mohol uctiť svoju Kráľovnú.

3. Mariatál dostáva nové zvony.

Jednou z prvých starostí miestneho administrátora P. Jána Polakoviča bolo: opatřit pre Mariatál nové zvony. V Mariatáli byly síce doteraz dva – nie zvony – ale zvonky, no, na tak staroslávne miesto bolo to úbohé. Už roku 1928 usporiadal, administrátor sbierku po celom Slovensku, aby sa mohly k budúceму veľkému jubileu zakúpiť nové, dôstojné zvony. Prosba z Mariatálu zalietla aj do Ameriky. Uverejnila ju „Obrana“ dňa 3. septembra 1928: „Erie, Pa – Milí rodáci a rodáčky, ktorí ste z pútnického miesta Mariatálu, oznamujem Vám, že po tieto dni dostal som list od tamojších rehoľníkov a predsedu Katoľického kruhu, starostu obce, Fr. Horváta, v ktorom ma žiadajú o zavedenie sbierky tu medzi nami, aby si mohli zadovážiť zvony, hodiny a opraviť vežu na kostole. Prosím Vás preto, prispajte tiež nejakou pomocou. Verím, že časy máme tu ťažké, ale myslím, že dobrá vôľa všetko zdolá. My, ktorí sme v Erie, už sme sa o tom ushodli. Preto vyzývame aj Vás, ktorí ste roztratení, aby ste vzali tiež účasť, koľko je komu možné. Vy, ktorí ste z okolia Bystrice, Mástu, Stupavy a Račičtorfu, mnoho ráz ste to miesto nedeľami navštevovali, Vaši pozostali tam to ešte i teraz tak činia. Pre Vás vtedajšie zvony krásne hlaholily keď Vás vítaly a odprevádzaly. A teraz? Môžete si domyslieť, ako to smutne vyzerá bez nich. Urobte skutok milosrdenstva na väčšiu česť a slávu Božiu a na prospech Vášho duševného spasenia.“

Veru, smutno bolo v Mariatáli bez zvonov. Prosby z Mariatálu ujal sa predovšetkým najd. pán biskup m s g r. Michal Bubnič. V roku 1930 chystal sa osláviť v Mariatáli svoje zvláštne jubileum – jubileum tridsaťročného kňazstva a päťročného biskupstva. Umienil si venovať na veľký zvon toľko tisíc korún, koľko rokov kňazstva sa dožil. Taký jubilejný dar venoval pre milostivé miesto. V roku 1930 zakúpené už byly pre Mariatál nové zvony.

Najväčší zvon na jednej strane nesie obraz Matky Božej tálenskej, na druhej strane erb najd. pána biskupa Michala Bubniča.

Na zvone je nápis:

„Michael Bubnič
Antistes rosnaviensis
Fundi me iussit
Natum quem pia mater 1877
Tibi Mater Coelestis
Obtulit hic laeta
Nunc et sacerdotis
annorum ter decies 1900–1930
Recolo hinc gratias
Praesulisque primi lustris 1925–1930
Gentisque Slovaca
Annorum cui per aevum
Mille sine centum
Canam semper jubileum
Laudis et Libertatis.

(Zhotovil ma dal
Biskup rožňavský
Michal Bubnič,
ktorého zbožná matka,
keď sa narodil 1877
Tebe, Matka nebeská
rada obetovala.
Teraz pripomínam aj vďaku:
kňaza za tridsať rokov 1900–1930
veľpastiera za prvé obdobie 1925–1930
i národa slovenského,
ktorému vždy budem
ospevovať cez veky
jubileum deväťstoročné
chvály a slobody.)

Na druhom zvone na jednej strane je obraz Pána Ježiša
v záhrade Getsemanskej, na druhej strane znak spoločnosti Te-
šiteľov a okolo nápis:

J. E. msgr. Michal Bubnič svätí nové zvony.

Zvony tieto zhotovené v jubilejnom roku Matičky tálenskej 1030–1930 – zo sbierok – prevedených správcami fary a kláštora v Mariatáli, Tešiteľmi Božského Srdca, s heslom ich zakladateľa a generálneho superiora, P. Jozefa Litomiského: Všetko na potechu Božského Srdca Ježišovho.

Tretí zvon bol iba preliaty a ostal na ňom starý nápis: „Zdravas Maria. Venovali Ján a Františka Obveger z Bratislavy roku 1921. Uliel Richard Herold v Chomutove.“

Štvrtý zvon bol ponechaný, lebo je to cenná historická pamiatka z roku 1730 od bratislavského zvonára Kristeliho. Podľa posudku odborníka z kňazského združenia Unitas, P. Augustína Navrátila, tento zvon veľmi dobre harmonizoval s predošlými, a preto nebolo treba ho vymeniť.

Nové zvony nemohly sa dať urobiť v tej váhe, aké tu boli kedysi, lebo slabá konštrukcia vežová nebola by vydržala takú farchu.

Zvony mariatálske, ktoré uliel Manoušek v Brne, ako prvé na Slovensku boli zariadené na elektrický pohon. Dovedna stáli 74.962 korún a elektrické zariadenie 19.381 korún, takže celková suma dosahovala blízko stotisíc korún.

Na 13. septembra určená bola posviacka nových zvonov. Pred obedom, o 10. hodine, odišli Mariančania v sprievode do Záhorskej Bystrice, aby privítali a doprevadili nové zvony. Sprievod, ktorý sa vracal o pol dvanástej do Marianky, bol malebný. Vpredu malé deti s kyticami, potom hasiči, hudba. Zvony ozdobené kvetinami, naložené boli na aute, ktoré ťahaly tri páry volov. Pri veži sa sprievod zastavil. J. E. najd. pán biskup Michal Bubnič posvätil zvony a povedal pritom krátku, ale jadrnú reč. Za zvukov hudby, v daždivom počasí, vyfahovali najmenší zvon na vežu. Keď posledný, najväčší zvon, zapadol za vežové okno a všetky zvony boli upevnené, o piatej hodine prvý raz zahlaholily kovové srdcia do mariánskeho údolia.

Celú hodinu trvajúci hlahol oznamoval do šírých diaľav a zároveň ďakoval prítomným i vzdialeným dobrodincom, i tým za morom, že mariátske údolie oživilo, že Mariátál má znovu svoje zvony.

4. Dozvuk jubilejných slávností.

Nedeľa 14. septembra bola nedeľou mariánskych družín. Každá skupina prišla s práporom. Jedinečným dojemom pôsobilo zasvätenie, ktoré tieto predkladaly svojej Patrónke. Tento dojem zvyšovala ešte viac žiara voskovic, ktoré držaly v rukách všetky prítomné členky mariánskej družiny. Bolo ich osem až desať tisíc. Púť mariánskych družín organizovali zase pátri jezuiti.

Nasledujúcu nedeľu bol posvätený základný kameň pre stavbu novej krížovej cesty nad Lurdkou jaskyňou. Po nemeckých a maďarských slávnostiach, na prvú nedeľu októbrovú (3. okt.) posvätil stupavský dekan Hojszik nový oltár a sochu svätej Terezy z Lisieux na mieste, kde dotiaľ stál oltár svätého Kríža. Sošku tejto svätice urobil František Charvát za 3.500 korún a zakúpila ju rodina Veselých

z Mástu. Deň svätenia sošky svätej Terezky, bol predovšetkým dňom mládeže, dňom detí, tak ako aj deň 5. októbra, kedy tí najmenší niesli v sprievode až po svätú studňu sošku malého Jezuliatka. Túto slávnosť usporiadal a riadil bývalý mariatálsky farár msgr. Evarist Czaykowski. Soška Jezuliatka bola doteraz umiestená na oltári svätého Michala (umiestil ju tam farár Czaykowski, aby vraj zakryla nepeknú tvár satanovu, ktorú šliapie Michal archanjel), no, s hľadiska estetického pôsobilo to rušivým dojmom. A preto nabudúce bola umiestená pri novom oltári svätej Terezky, ktorý už nepatrí do rámca barokových bočných oltárov.

Slovanské „Gospodi pomiluj“ bolo akoby predohrou jubilejných slávností. A krásny veniec týchto slávností opäť sa ozval akoby refrénom tejto staroslovanskej piesne. Najdôstojnejší pán biskup Dr. Pavol Gojdič odbavuje v Mariatáli slávnostnú východnú liturgiu, asistuje mu osv. pán prelát Hornýkovič z viedenského kostola sv. Barbory. Mariánskou svätyňou lejú sa krásne zvuky gréckokatolíckeho spevokolu. I východní bratia zúčastnili sa jubilejných osláv, aby ukázali, že Matka Božia je tým spojivom, ktoré nás s Východom sblízuje. Tak to poznamenal pán biskup do pamätnej knihy: Na radostný dôkaz katolíckeho sjednotenia, pri príležitosti 900-ročných jubilejných slávností vykonával tu svätú liturgiu v obrade gréckovýchodnom dňa 19. októbra Pavol Gojdič.

Ako posledný bod jubilejných slávností bolo posvätenie nového pomníka padlých vojakov dňa 28. októbra.

Jubilejné slávnosti znamenali pre Mariatál mnoho. Známosť Mariatálu prenikla i tam, kde doteraz nepočuli o tomto pútnickom mieste. Vedomie 900-ročnej tradície mariánskej na našom Slovensku hrdosťou naplnilo náš slovenský národ, povzbudilo pútnikov k spolupráci, aby Mariatál bol vybudovaný ako naša najstaršia mariánska svätyňa, a aby živá starosť oň pripomínala všetkým, že vieme si oceniť, ale i uchovať tisícročný odkaz našich dedov.

V jubilejnom roku založili Tešitelia omšový fond na česť Matky Božej tálenskej. Za členov fondu slúži sa každú sobotu

o 8. hodine pri milostnom oltári svätá omša, pri ktorej je tiež mariánsky prehovor.

Jubilejné slávnosti nielen oboznámily mnohých s týmto pútnickým miestom, ale vzbudily aj štedrosť pútnikov a táto štedrosť umožnila správcovi miesta prikročiť k novým najpotrebnejším prácam. Oprava kaplnky nad svätým prameňom vyžiadala si nákladu 3.108 korún. Zadná stena farskej budovy pri veži bola doteraz podoprená veľkými brvnami, ktoré trčaly až do cesty. Takto bola vyriešená záchrana farskej budovy, keď nebolo groší. No, bolo to riešenie iba dočasné. S hľadiska estetického nepôsobilo to dobre, najmä nie na cudzincov. Už v záujme dobrého mena Mariátálu musel byť múr až do základu zrútený a postavený znovu, čo si vyžiadalo 25.000 korún. Aj

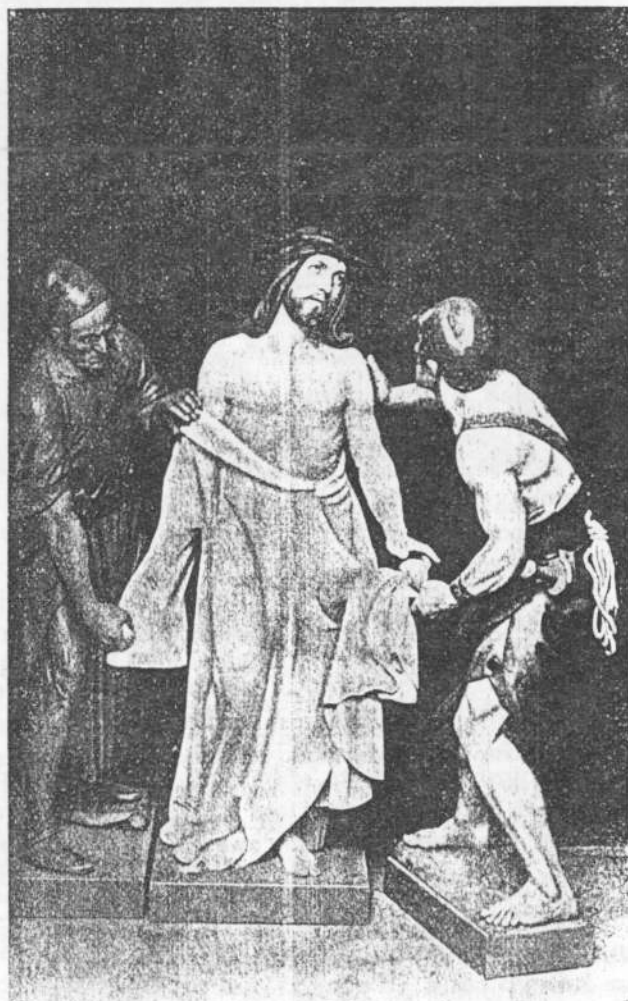
organ bol opravený za 2448 korún. Toľko priniesol materiálne rok 1932.

V septembri v tomto roku prežil Mariatál dve zaznameniahodné udalosti: Hneď 1. sept. slávil tu svoje 50-ročné kňazské jubileum bývalý mariatálsky farár msgr. Evarist Czaykowski. Jubilanta pri tejto príležitosti prišiel pozdraviť generálny superior Tešiteľov, P. Jozef Litomiský a kanonici: Dr. Ludovít Okánik, Dr. Ján Michálek, Jozef Straka, Jozef Šrobár, Gabriel Jeszenák a Dr. Kopeřnický. A dňa 29. septembra pri birmovke stretli sa v Mariatáli traja naši veľpastieri: J. E. najd. pán biskup Dr. Pavol Jantusch, J. E. najd. pán biskup Ján Vojtaššák a J. E. najd. pán biskup Michal Bubnič.

Pán biskup Jantusch pri tejto príležitosti poznamenal do pamätnej knihy: „S najväčšou radosťou srdca a s najväčším uspokojením pri príležitosti prisluhovania sviatosti birmovania som sa presvedčil, že Otcovia Tešitelia z Getsemani s oduševnením a s láskou pracujú na tomto mieste ako lekári duší. Preto som im pre ďalšie práce otcovsky požehnal.“

5. Krížová cesta.

Skoro na všetkých pútnických miestach stretáme sa s krížovou cestou, či už obrázkovou, alebo stavanou, menšou alebo väčšou. Lebo, kto chce vykonať pravú púť, putuje preto, aby na milostnom mieste pred Pannu Máriu složil svoje starosti, zabudol trocha na ne, očistil si svoju dušu a jej sa venoval. Do modlitby tu vkladá celé svoje vrúcne srdce, veď je mu to možné obyčajne iba raz, čo v celoročnej lopote môže dva i tri dni venovať Bohu a Preblahoslavenej Panne. Duša pútnikova stáva sa akousi mäkkou pôdou pre zrno, ktoré kazateľ rozsieva, zrno milosťou božou zdužie, vzklíči, zapustí korenky a rastie v pevné predsavzatie. Nemálo dopomáha k tomu i vykonanie krížovej cesty. Pri pobožnosti sv. krížovej cesty pútnikovi tlačí sa do duše živý obraz skutočnosti o tom, aké následky má hriech. Krížová cesta je na to, aby z uplynulého

Desiate zastavenie: P. Ježiša vyzliekajú.

tisícročia vyvolala živý obraz nášho vykúpenia. Je akosi pomôckou, pôsobiacou na cit a tomu, kto ju zbožne vykoná stáva sa studnicou milosti.

Na našom najstaršom pútnickom mieste nemali sme doteraz väčšej krížovej cesty. V kostole si ju pútnici nemohli vykonať, lebo o väčších pútiach sa tam nemožno pohnúť. Bolo ju

treba vybudovať. Miesto na túto novú krížovú cestu bolo čoskoro vyhladené. Postavili sme ju v prírode! Vari krajšieho miesta pre ňu ani nemohlo byť, ako je úbočie na ľavej strane potoka, od Bystrice.

Posvätenie základného kameňa zapadlo zvláštnou shodou okolností do rámca jubilejných slávností, a to práve na sviatok Bolesťnej Panny Márie, 15. septembra 1930.

Na tento deň, ako poznamenáva domáca kronika, ozdobili bratia v kláštornej chodbe obrázky krížovej cesty a tiež základný kameň pre novú kalváriu. Tento bol zasadený nad Lurdskou jaskyňou v lese. Po omši svätej, ktorú o 8. hodine pred milostivou soškou slúžil superior kláštora P. Ján Polakovič, odišiel sprievod s miestnym p. dekanom k Lurdskej jaskyni. Posvätný obrad, ktorý trval do pol desiatej, vykonal františkánsky gvardián P. E. Nižňanský. Potom posvätil krížovú cestu na kláštornej chodbe. Ešte toho dňa zabetonovali bratia Tešitelia do základného kameňa zakladaciu listinu, ktorú napísal superior kláštora a všetci členovia podpísali.

Malá slávnosť, malá iskra. Ale bola to iskra povzbudenia práve na tento jubilejný rok, ktorá zapálila srdce a roznieťila nádej a vieru, že takmer s holými rukami započaté dielo bude požehnané a zdarne dokončené. Tá viera a nádej videla už v duchu veniec kaplniek, rozložených po lesnom úbočí.

Len čo byly zaplatené nové zvony, rozprúdila sa propagácia za krížovú cestu. Už roku 1933 o väčších púfách boli pútnici povzbudzovaní s kazateľne, aby prispeli svojím darom na vznešený cieľ.

Keď obetavosť nášho ľudu ukázala sa byť veľkou, mohly byť objednané sochy u umeleckého sochára B. Becka v Kutnej Hore. Medzitým vyrastala kaplnka za káplnkou. Návrh na stavbu kaplniek, ktorý podal inžinier Menzl, neodpovedal miestu a preto byly vystavené káplnky podľa vlastných plánov. Vzdialenosť od jednej kaplnky k druhej je taká, že púf, konajúca pobožnosť, pri voľnom kroku práve vyspieva patričnú slohu. Už 10. júla 1934 mohol kronikár zaznačiť, že sedem kaplniek je úplne vystavaných a na ostatných sa pracuje. Na ceste medzi

Dojemný výjav
zo IV. zastave-
nia.

jednotlivými kaplnkami pracovali skoro všetci členovia kláštora. Kto mal zdravé ruky, držal motyku. Nehanbili sa za prácu ani naši bohoslovci, deň čo deň pracovali a práca išla o ruky, lebo veď mali pred sebou jasný cieľ. Zavážali priekopy, robili provizórne mosty a schodky. Ubočie oživilo ako mravenisko, keď niekto nepovolaný do neho zahrabne. Každý sa usiloval.

Deň pred sviatkom Nanebevzatia Panny Márie privezené boli z Kutnej Hory sochy pre štyri zastavenia. Skupina sôch pre jedno zastavenie stála približne sedem až osem tisíc korún. Pre celú križovú cestu vytvoril sochár Beck 47 sôch osôb doospelých a 6 detských, dovedna teda 53 sôch.

Keď sa zadívame do jednotlivých tvárí, vžijeme sa trochu do skutočnosti, vložíme do úst jednotlivých osôb slová a myšlienky, ktoré utváraly ťahy a rysy obličajov, poznáme, že sochár-umelec majstrovsky zdolal svoju úlohu. Čím viac sa zadívame, tým istejšie a zreteľnejšie môžeme čítať v tvárach tým väčší údiv sa nás zmocní. Nech je to už u Krista výraz jemnosti, obetavosti a lásky, s ktorou berie na ramená kríž, či napjaté žily rímskeho vojaka, do ktorých je vliata celá zloba Kristových mučiteľov, či už škodoradosný úsmev zákonníka ako si flieška do dlaní od radosti, že ich víťazstvo nad Kristom je spečatené.

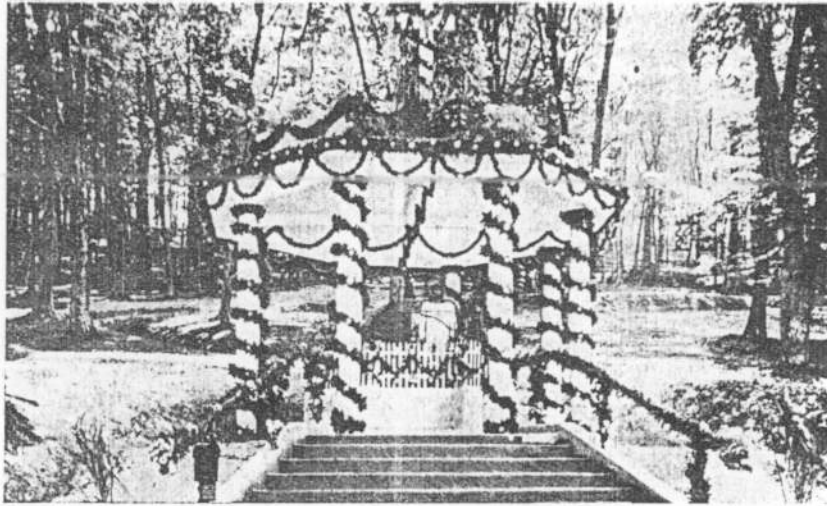
Z trinásteho zastavenia:
Bolestná Matka so Synom.

Zvesť, že sochy prišli, rozchýrila sa čoskoro. Hneď nasledujúce dni prichádzalo hodne ľudí, mnohí dôstojní páni z okolia, z Rakúska i z Čiech, obzrieť si nové sochy. Každý vyslovil svoje veľké uznanie a uspokojenie.

Sochy boli rozostavené v kostole i v sakristii. Pútnici videli, na čo obetujú svoje peniaze. Osv. pán prelát Dr. Ľud. Okánik v kázni na Narodenie Panny Márie roku 1934 mocne pohýbal srdcia prítomných pútnikov k obetavosti na vznešené podujatie správcov pútnického miesta a poukazoval na najvyššiu potrebu krížovej cesty pre Mariatál. Takisto kázal aj nasledujúceho roku (1935) na sviatok Narodenia Panny Márie. Po kázni sakristia bola takmer obliehaná. Každý chcel venovať na toto dielo niekoľko korún.

Dovedna bolo postavených trinásť kaplniek, slohove či formou od seba odlišných. Na pr. vyvýšené miesto, schodisko, ako i stĺpy venčiacie prvé zastavenie, živo pripomínajú súdne nádvorie pred Pilátom.

Do cementového kríža nad každou kaplnkou bol zamurovaný krížik z olivového dreva, asi 30 cm vysoký,

Prvá stanica ovenčená pred vysviackou.

aby tí, ktorí si vykonajú pobožnosť krížovej cesty, mohli ob-
siahnúť patričné odpustky. Tieto krížiky obstarali naši
Tešitelia, bývajúci v Cyrilometodejskej ka-
plnke v Jeruzaleme. I mramorové tabule darcov boli
vhodne umiestené do kaplniek. Vidíme tam mramorovú tabuľu
bratislavského okresného výboru, ako i malackého, ďalej mená
veľkých dobrodincov Mariatálu, ako Fr. Moravčíka zo Špači-
niec, Karola Landmanna z Bratislavy, Fr. Lászlófyho, Katolíckej
jednoty žien z Trnavy.

Medzitým plakátky a pohľadnice zhotovené z krížovej ces-
ty, rozposlané po Slovensku, v troch rečiach kloपालy na šľa-
chetné srdcia pútnikov a ctiteľov Panny Márie tálenskej. No,
maly na čo klopať. Veď len náklad na jedno zastavenie okrem
sôch a úpravy ciest, dosahoval i viac ako 15.000 korún.

V lete roku 1936 práce na kalvárii byly zväčša hotové. Roľ-
níci zo Záhorskej Bystrice ochotne dovážali piesok, potrebný
na obhadzovanie kaplniek, bez toho, že by boli žiadali za to
odmenu.

Na slávnosť, ktorá bola určená na sviatok
Narodenia Panny Márie (8. septembra 1936), svolávaly

plakátky pútnikov so všetkých strán nášho Slovenska. I správa železníc vyšla pútnikom v ústrety, keď im poskytla zvláštne výhody. Už deň predtým prichádzala procesia za procesiou. Pútnici zo vzdialenejších obcí nemohli prísť do Mariatálu na noc, ten už bol preplnený. Ostávali teda v Bystrici, v Račišťorfe alebo v Stupave. Podľa dennej tlače navštívilo Mariatál na deň posviacky asi 80.000 pútnikov.

Pred posviackou po tri dni konala sa v Mariatáli duchovná príprava – triduum. Každý deň ráno o 8. hodine slúžená bola v kostole svätá omša a po nej kázeň. Večer o 6. hodine svetelný sprievod k Lurdskej jaskyni a po ňom kázeň. Keďže pútnici nemali kde nocovať, mnohí prebdeli celú noc v modlitbách v kostolíku alebo v údolí. Na 8. septembra rozdávalo sa sväté prijímanie už o tretej hodine ráno. O štvrtej bola prvá svätá omša a potom bez prerušenia nasledovali sväté omše skoro až do poludnia.

Pred desiatou začal sa posvätný obrad. Z kostola vyšlo v sprievode asi 50 kňazov, za nimi uberali sa pútnici. Posviacku vykonal františkánsky provinciál P. Bruno Böhm. Hneď po posvätení každej kaplnky modlili sa za ním veriaci krížovú cestu. Aby mohli byť všetci pútnici účastní pobožnosti krížovej cesty, predmodlieval sa františkánsky páter do miestneho rozhlasu. Po posviacke celebraval pontifikálnu svätú omšu pri Lurdskej jaskyni apoštolský protonotár Dr. Ľudovít Okánik, ktorý tiež povedal kázeň. Ten istý deň konalo sa v Mariatáli shromaždenie Sdruženia katolíckej mládeže, ku ktorému prehovorili vynikajúci rečníci: prelát Dr. Ľudovít Okánik, Vincenc Boleček, krajinský moderátor Sdruženia katolíckej mládeže, Dr. Martin Sokol, poslanec a Pavol Čarnogurský, učiteľ z Vajnora.

Základný kameň pre dvanásťte zastavenie posvätil dňa 20. septembra osv. p. Andrej Hlinka, apoštolský protonotár. Vtedy bol Hlinka v Mariatáli naposledy. P. administrátorovi J. Račkovi bol predtým napísal: „Ponevác 20. musím byť v Piešťanoch na kongrese, prídem ráno o 6. hodine a vykonám, čo si prajete, ak mi to fyzicky bude možné. Slabnem veľmi, aj zuby

mi padajú, žalúdok ma necháva..." Vo svojej kázni rozlúčil sa s Mariatálom i s pútnikmi, lebo cítil, že putoval už naposledy. A nemýlil sa.

Krížová cesta v Mariatáli dnes už stojí. Je to pomník postavený vykupiteľskej láske Kristovej, ale i možoľnatým rukám všetkého nášho ľudu pod Tatrami. Lebo ozaj je postavený z milodarov celého Slovenska.

6. Miestny rozhlas.

V lete, v čas púťi, mariatálske údolie bývalo preplnené. Kázeň pri Lurdskej jaskyni počuli iba najbližší, ostatní mohli len z diaľky pozorovať kazateľa, ale ho nepočuli. Ak vystúpil na kazateľňu kazateľ so slabším hlasom, polovica pútnikov sklamané sa rozišla. Podobné fažkosti sa vyskytli, ak sa malo niečo dôležitého vyhlásiť.

Už pavlínsky letopisec píše, že v čas veľkých púťi niekoľkí pavlínski kňazi chodili po údolí, aby oboznamovali pútnikov s tým, čo vyhlásiť za potrebné pokladali. No, tento spôsob nielen bol nepohodlný, ale vôbec nepostačoval. Pokrok na poli rozhlasovej techniky uvítal Mariatál s radosťou. Vo svojom predsavzatí zariadení na pútnickom mieste rozhlas utvrdili sa správcovia pútnického miesta najmä na jubilejných slávnostiach. K slávnosti posvätenia kalvárie mal byť už rozhlas hotový, lebo sa očakávaly veľké tisíce pútnikov.

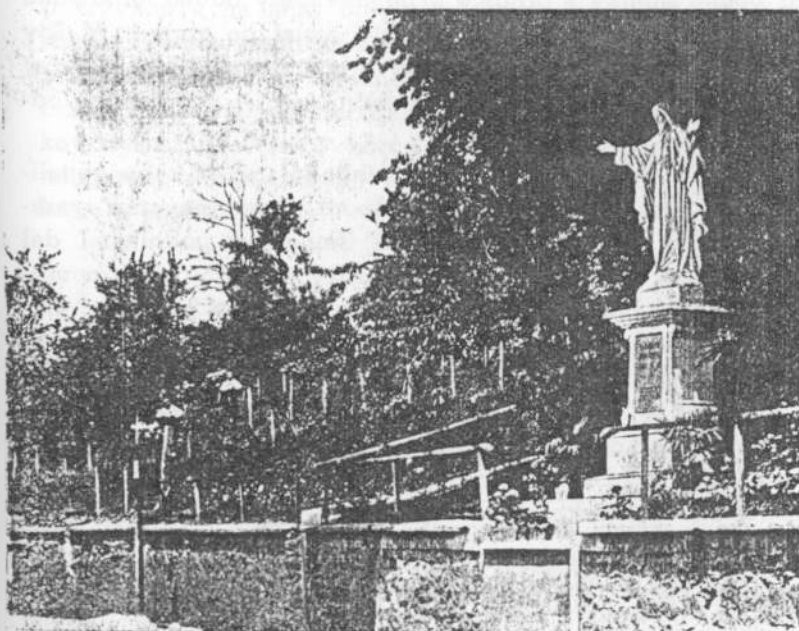
Inžinieri Pribyl a Kodeš od firmy „Technovať“ už na sviatok sv. Anny roku 1936 skúšali potrebnú silu rozhlasového aparátu. Podľa posudku odborníkov, aby bolo po celom údolí dobre počuť, muselo byť umiestnených v odmeraných vzdialenostiach šesť zosilovačov. Stroj zakúpený pred sviatkom Matky Božej za 45.914 korún mal ovládnuť údolie, v ktorom by sa shromaždilo na 40.000 pútnikov.

Najmä na posviacku kalvárie, kedy prišlo do Mariatálu na 80.000 pútnikov, ukázalo sa, že rozhlasové zariadenie pre púť-

nické miesto je nanajvýš potrebné. Mikrofóny v rozhlasovom zariadení sú neobyčajne citlivé, dodané z Londýna po 1480 korunách. Rozhlasové zariadenie umožnilo pútnikom, že nemusia sa tlačíť ku kazateľnici, ale môžu i pohodlne sedieť na svahoch údolia. Okrem toho môžu sa vždy zavčas oznamiť pútnikom dôležité upozornenia, napr. kedy odchádza púť, kde je sraz atď. I zriadenie rozhlasu nemalo prispelo k tomu, že Mariatál sa stal tak obľúbeným pútnickým miestom.

7. Rôzne opravy a úpravy od r. 1934.

R. 1934 dodal pre pútnické miesto umelecký sochár Beck z Kutnej Hory nový betlehem. Betlehem, pozostávajúci zo série 21 sošiek vysokých 30 cm, stál 4.700 korun. V tom istom ro-

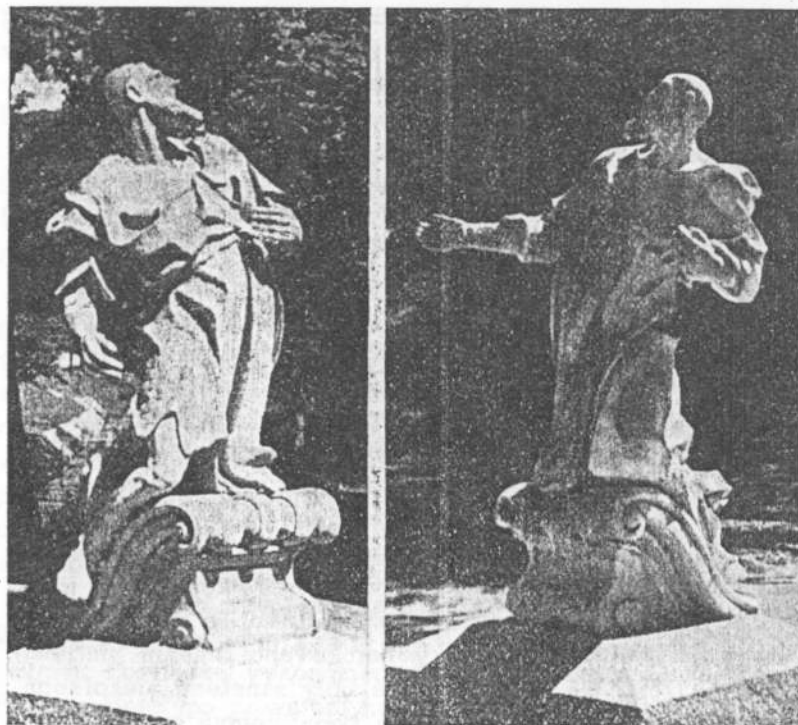

Socha B. Srdca pred kláštorom.

ku dala vd. Rafaela Ďurďovičová z Račištorfa postaví pred kláštrom v záhrade kamennú sochu Božského Srdca. Socha stála 7000 korún. Urobil ju Beck a Soják zo Strážnice. V nasledujúcom roku opravená bola druhá časť kostolnej strechy od kaplnky sv. Anny za 13.000 korún. Doterajší administrátor a superior P. Ján Polakovič odchádza na nové pôsobíšte. Superiorom sa stáva P. Pavol Horný a administrátorom P. Julián Raček.

Nový superior dáva urobiť pred farou železnú ohradu ako i ochranné zábradlie na strechu za 10.000 korún. Pred posvätením krížovej cesty upravuje sa námestie pred farou i pred Lurdskou jaskyňou, čo si vyžiadalo nákladu 19.890 korún. Opravujú sa zvonka kostol, kláštor, kaplnka sv. Anny i kaplnky na aleji za 35.941 korún. Roku 1937 bolo treba zachrániť starý gaštan na kostolnom dvore. Aby nepopadaly haluze, stiahnutý bol silnými železnými skobami. Toto zabezpečenie stálo 3000 korún. Gaštan, niekoľkostoročný strom, je chránený pamiatkovým úradom. Polovicu nákladu hradil Krajinský úrad. Podobne bol zabezpečený gaštan pri sv. studni za 1.500 korún. Len potom mohli sa dať opraviť sochy sv. Pavla a Antona pred touto kaplnkou, lebo už nehrozilo nebezpečenstvo, že by odštiepená haluz polámala tieto pamiatky barokového umenia mariátskeho z r. 1694. Na sochách, ktoré boli zanesené niekoľkonásobnou vrstvou náteru, nedaly sa badať jemné barokové detaily. Zdalo sa, že je to dielo sádrové, vytvorené neumelou rukou. Až keď sochár František Bechyně oškriabal náter až po kameň, ukázaly sa tieto sochy vo svojej pôvodnej forme. Práca stála 3000 korún.

V kaplnke sv. studne upravený bol za oltárom starodávny prameň. Doteraz tento prameň bol otvorený a ľudia z akejsi zbožnosti a vďaky hádzali do neho obrázky a iné posvätené veci. Isteže nezodpovedalo to hygiene terajšej doby. A mohlo by sa stať, že taký dochytený obrázok zapríčinil by nákazlivú nemoc, čo by pri veľkom počte pútnikov, ktorí z vody pijú, bolo povážlivé. Vtedy by musely zakročiť aj úrady. Takýmto nepríjemnostiam bolo sa treba vyhnúť. Preto prameň sv. stud-

Kamenné sochy sv. Pavla a Antonína z barokového oltára, dnes umiestené pred svätou studňou.

ne bol prikrytý železnou konštrukciou a sklom. Aby si ľudia mohli načerpať dostatočnej vody, zariadený bol vodovod, ktorý privádzal vodu z kaplnky do novej nádrže a ku kohútikom pred sv. studňou. I keď pokrývka stála 4.208 korún a zariadenie vodovodu s hnacím motorom okolo 10.000 korún, a aj keď milostný prameň stratil niečo na svojom pôvabe – predsa bola to úprava nanajvýš potrebná a zaslúži uznania. Roku 1938 zakúpený bol pre kostoľ veľký koberec za 3.900 korún a cibórium za 2.800 korún.

Odvodnenie kostola a regulácia potoka.

Vzácnnej stavitelskej pamiatke – mariatálskemu kostolu, hrozilo zničenie. Voda rozhľadávala základy kostola, i krypty boli plné vody. Základy rozhľadávala jednak dažďová voda, jednak potočná. Do kostola mariatálskeho musí sa dnes dostať po dvoch schodkoch. Hlinený nános o toľko zvýšil priestranstvo okolo kostola. No, nebývalo tak vždy. Sú ešte pamätníci v Mariatáli, ktorí vravia, že do kostola sa nemuselo sstupovať po schodkoch. Za takýchto okolností dažďová voda ľahko vkĺzla do kostola. Po väčších búrkach bolo treba vynášať vodu vo vedrách. Niet divu, že sa voda dostala aj do krýpt. No, sem prenikala aj potočná voda. Neregulovaný potok mal bočné stienky z bridlice a tie nevedeli odolať prudkému toku dosť dravého potoka. Aj kostol volal po oprave. Maľby navlhých stien začali oprchávať, ale oprava nemohla začať prv, kým nebude postarané o základnú vec – o dôkladné odvodnenie.

Krajinský úrad v Bratislave nahliadol na potrebu kanalizácie a poskytol k tomu svoju podporu. Odvodňovanie svereňné bolo Ing. Václavovi Pavlátovi. Zmienovaný podnikateľ dal vykopať zem okolo kostola až do hĺbky 3 metrov. Pritom muselo byť odstránené silné sklepenie zo základov bývalého kláštora. Kostí vykopané v hrobke pavlínskej na kostolnom dvore, medzi ktorými sa našla aj medená tabuľka s menom generála Ordódyho z r. 1754, boli pochované na jedno spoločné miesto. Do trojmetrových vykopaných šiacht vložené betónové potrubie malo svádzať povrchovú dažďovú vodu, ktorá sa shromažďovala do niekoľkých stok. Práca vyžiadala si nákladu 44.964 korún.

Práve pri týchto odvodňovacích prácach sa zistilo, že domová kanalizácia je v dezolátnom stave, miestami porušená, miestami úplne zrútená. Preto musela byť zrekonštruovaná znovu. To si vyžiadalo ďalších 8.517 korún.

Po týchto prípravných prácach mohlo sa prikrčiť k úprave potoka. Potok bol regulovaný v dĺžke 385 metrov. Asi 80 m za kaplnkou sv. studne a potom po prúde až ku klášturu.

Šírka dna otvoreného potoka stanovená na 1.20 metrov, pri sklone bočných stien 25 cm na výšku 140 cm. Práce započaly 22. júla 1925 a skončily 26. mája 1936. Viedol ich Ing. Václav Pavlát. Koryto potoka vydláždené je pevným kameňom, ktorý dodaly mariatálske kameňolomy Ing. Vávru. Správa cirkevných veľkostatkov poskytla podporu 22.000 korún, Ministerstvo hospodárstva čiastku 143.000 korún a Ministerstvo sociálnej starostlivosti z prostriedkov produktívnej starostlivosti o nezamestnaných poskytlo príplatok na mzdu jedného robotníka denných 7 korún až do výšky 52.000 korún. Pri Lurdskej jaskyni zriadený bol rybník, ktorý by zachytil väčšie množstvo vody pre prípad ohňa. Kolaudačná komisia z 9. februára 1939 zisťuje, že za úpravu potoka bolo doteraz vyplatených 237.782 korún, ale táto suma sa zvýši na 266.023 korún. Udržovacia istina stanovená bola na 10.000 korún.

V dĺžke 90 metrov prikrytý bol potok železobetónovou pokrývkou a na tejto boli zbudované jednotné predavačské stánky. Všetky neúhľadné stánky kramárov, doteraz roztratené po celom údolí, boli zrušené a odstránené. Po stránke estetickej bolo to samozrejme pre Mariatál veľké plus. Postavenie stánkov vyžiadalo si 34.127 korún. Stánky patria kostolu. Z nájomného týchto obchodných miestností plynú ináč chudobnému kostolu značné príjmy.

Oprava vnútra kostola.

Kto si v r. 1936 prezrel mariatálske lesy, údolie, novovystavenú kalváriu, krásne regulovaný potok, preletel letmo zrakom jasnožltú svietiacu mariatálsku vežu, kláštor a vošiel do kostola, bol zarazený, ba azda aj sklamaný. Vnútrajšok kostola akosi neharmonizoval so štedro obdarenou mariatálskou prírodou. Ale nebolo tomu tak vždy. I mariatálsky kostol bol práve tak pekný, ako jeho okolie. Lesy, ktoré venčia kostol, každoročne sa preobliekajú, obliekajú čerstvý zelený šat,

potcm žltnú, šedivejú, opŕchajú – ale čoskoro zas berú zelený, nachový odev. Stvoriteľ i príroda sa o ne starajú. I kostol mariatálsky žlkol, šedivel, ostarieval, steny opŕchaly – ale dlho nedostával nový šat.

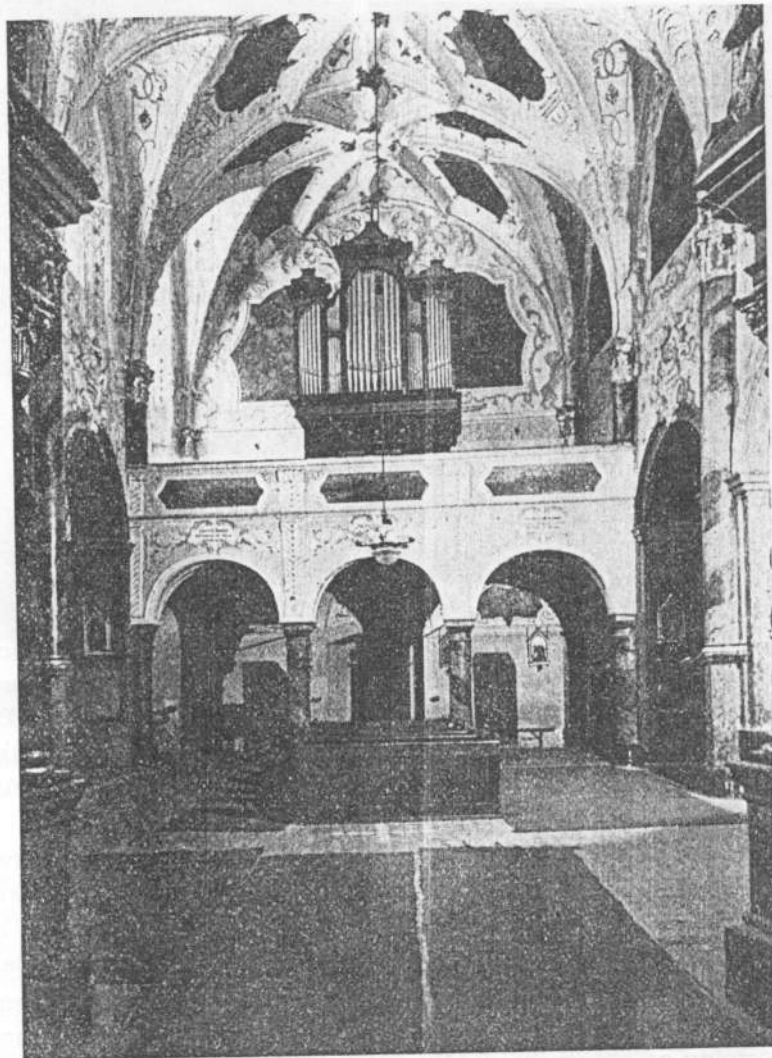
I pútnici na to poukazovali. Darmo! K renovácii kostola mohlo sa prikrčiť len vtedy, keď boly dokončené prípravné práce – odvodnenie kostola a regulácia potoka. Krajinský úrad uznal naliehavú prosbu administrátora P. Juliána Račka a keď Dr. Vladimír Vágner podal priaznivý posudok o tejto vzácnej historickej pamiatke, poskytol na opravu ďalšiu podporu 30.000 korún. Mesto Bratislava láskavosťou hlavného mešfanostu Dra. Bela Kováča zapožičalo lešenie v cene 4.500 korún. Na renováciu podujal sa sochár Jožo Pospíšil. Pracovať sa začalo dňa 24. júla 1939.

Gotický sanktuár nedal toľko práce. Kamenné rebrá lomených oblúkov boly oškriabané a ostaly bez náteru. Stará maľba, belasá, posiatá zlatými hviezdicami, s celej plochy sanktuára bola smytá, menšie trhliny zaliate cementovou omietkou. Celá plocha sanktuára vymaľovaná bola tónom slonovej kosti, ako sa svedčí na gotiku.

Gotický krídlový oltár, napodobenina krídlových oltárov z XIII. a XIV. storočia, tiež bol vyčistený, náter prispôbený farbe sanktuára, vežičky a ozdoby pozlátané. Dostal takto vzhľad veľkej monštrancie, jagajúcej sa zlatom. Pozlacovačskú prácu vykonal Štefan Hlávek. Iba materiál stál na 3.000 korún. Prácu vykonal bezplatne, vyžiadal si iba byt a stravu.

Oprava lode chrámovej nebola tak ľahká, lebo bohatstvo baroka muselo byť opatrne preskúmané, aby sa nič nepoškodilo. A skutočne výsledok bol prekvapujúci, najmä čo sa týka opravy sôch. Akademický sochár Jožo Pospíšil o tom napísal:

„Na výstave slovenského umenia v Prahe bola vystavená iba časť umeleckých pokladov, ktoré sa nachodia v lone našich kostolov na Slovensku. Príčinou toho bolo s jednej strany veľké množstvo umeleckých pokladov, s druhej strany však tá okolnosť, že nestačilo 20 rokov na podrobné preskúmanie všetkých hodnôt cirkevného umenia na Slovensku. Tento prípad vyskytol sa aj v Mariatáli, kde boly vinou ochranného systému sta-

Chrámová loď s novým organom.

reho režimu neodborne natierané, renovované a konzervované barokové sochy po celých 200 rokov. Po tento čas boli tieto barokové sochárske krásy prevedené pôvodne v „štukolustro“ (krásna napodobenina slonovej kosti), zahalené miestami až 6-7 mm vrstvou náteru. Po odstránení týchto vrstiev sa objavily plastiky vo svojej pôvodnej kráse a svojimi jemnými sochárskymi detailmi a majstrovskou moduláciou sa istotne vyrovnajú dielam známeho barokového majstra Brauna. Odstránenie rozličných farebných vrstiev vyžaduje si pečlivej odbornej práce, aby nebol poškodený pôvodný materiál“.

Spodnú časť lode bolo treba orúcať do kameňa, lebo navlhla omietka zdurela. Stĺpy bočných oltárov, ako i polostĺpy na bočných stenách lode, umyté boli z mdlej tmavozelene a dostaly tón jasnej a lesklej zelene, alebo červenkastej napodobeniny mramoru – zvaného „terakota“. Palmové listie po rebrách zaoblených lomených oblúkov vytónované bolo tiež do zelena, ostatná plastika, ktorá nebola zlátená, vytónovaná bola do ružova alebo žltá na podklade slonovej kosti. Ján Maráky očistil fresky od prachu a plesne, chýbajúce časti fresiek natreté boli jedným tónom, aby prvotná cena a prvotný stav nebol porušený a znehodnotený. Stará baroková kazateľnica bola konzervovaná a ozdoby pozlátené. Pozlacovačskú prácu v kostolnej lodi vykonal Štefan Hlávek za 16.000 korún.

Celkový náklad na opravu kostola činil 91.500 korún, z čoho uhradil Krajinský úrad 30.000, mesto Bratislava 9.000, z odpredaného dreveného domku, ktorý bol odstránený z námestia 6.500 a ostatné z darov pútnikov a priateľov Mariatálu, o ktoré neúnavne prosil superior a administrátor P. Prokop M á š i k. Len po oprave vysvitlo, akú cennú perlu nášho baroka skrýval v sebe malý pútnický kostolík.

Vynájdivá horlivosť nového superiora vedela opatriť tak značnú sumu nielen na zaplatenie opravy kostola, ale aj na zakúpenie nového organu. Starý organ nezodpovedal, najmä nie vtedy, keď bol krásne opravený kostol. Bolo tu treba nových 100.000 korún. Ale administrátor P. Prokop sa toho neľakol. Jeho zásluhou bol postavený r. 1941 nový organ, ktorý dodali do Mariatálu bratia Rriegrovci z Krnova za 88.000 korún.

8. Miestne múzeum opatruje cennejšie pamiatky pútnického miesta.

Pamiatky, viažuce sa k pútnickému miestu, ponevieraly sa po kútoch, veľmi často sa pohadzovaly bez toho, že by sa o ne niekto staral. A boli to veci niekedy dosť vzácne, ktoré by boli iné pútnické miesta s pietou opatrovaly. Hlavná príčina vázila v nedostatku miesta.

Keď boli zbudované podkrovné byty, mohlo sa už myslieť na múzeum, lebo miestnosti takzvanej „starej fary“ i tak nevyhovovali pre obydlie. O dva roky neskôr pribúdalo týchto pamiatok viac a viac, pútnici prinášali i kroje, sošky a keramiku. Avšak do r. 1940 zostalo múzeum akosi zabudnuté. Zásluhou P. Jozafáta Mokroša bolo v tomto roku znovu zriadené. Vecí pre múzeum nasbieralo sa toľko, že štyri miestnosti sú takmer preplnené.

V prvej miestnosti, zvanej „Slovenská ľudová“ usporiadaná je zbierka našej západoslovenskej keramiky a slovenských

Prvá miestnosť múzea so slovenským ľudovým umením.

krojov. Okrem toho vidieť tam obraz kardinála Kristiána Augusta, ktorý mal v Mariatáli svoje letné sídlo v rokoch 1711–1725. Kardinál vyobrazený je v bielom pavlínskom rúchu a pod ním nápis: Milovník samoty. Vedľa je na plátne maľovaný obraz pavlínskeho generálneho predstaveného Ordódyho z polovice XVIII. storočia. I niekoľko gobelínov nachodí sa v spomenutej miestnosti. No nie sú tam len pamiatky umelecky cenné, ale sú tu pamiatky cenné po tej stránke, nakoľko sa viažu k pútnickému miestu, hoci veľkú umeleckú hodnotu nemajú. Sú to predovšetkým votívne obrazy. Vidieť tu obraz, ktorý roku 1832 priniesla votívna púť z Hlohovca s prosbou, aby Matka Božia zahнала mor zúriaci v predošlom roku (1831) v Hlohovci. Na obraze sú znázornené účinky moru v Hlohovci. Hlohovčania roku 1932 vzali si tento obraz z Mariatálu, ozdobili ho kvetinami a takto po sto rokoch, v neobvyčajne veľkej púti, vďační synovia prišli poďakovať Matke Božej za vypočutie modlitieb svojich otcov. Aj v susednej miestnosti sú celé desiatky votívnych obrazov Panny Márie tálenskej. V tejto miestnosti nachádza sa veľká trojdielna skriňa, ktorú roku 1875 zrobil otec najdôst. pána biskupa Michala Bubniča a v ktorej za sklom sú uložené omšové rúcha. I jediná najväčšia pamiatka po pavlínoch je v tejto miestnosti – veľký svietnik pre veľkonočný paškál z m o s a d z e. Okrem toho sú tam votívne dary zlaté a strieborné a staršie a novšie mince. Tretia miestnosť je zariadená na farskú knihovňu.

Štvrtá miestnosť je bohatá na pamiatky. Je tu predovšetkým celá súprava svietnikov z bývalého mariatálskeho barokového oltára. Svietniky i s tabuľami kánonu, na ktorých možno vidieť pavlínske odznaky, sú strieborné. Pavlíni ich zakúpili r. 1754 za 2.000 florenov. Reprodukcia tohoto barokového oltára, ktorú nakreslila M. Vilemová, zaberá čelné miesto tejto miestnosti. I drevený svätostánok z tohoto barokového oltára, ktorý bol doteraz v kaplnke sv. Anny, uložený bol v múzeu, aby sa takto zachránil. Povšimnutiahodné je aj antipendium z červeného zamatu, na ktorom vyšitá je ornamentika zo svinskej kože. Okrem radu vzácných starých sošiek sú tu umiestené

fotografie z rôznych mariatálskych slávností.

Pútnici sú milo prekvapení týmto znovuzriadeným múzeom. Vecí pribúda toľko, že čoskoro nebudú postačovať ani tieto štyri miestnosti. Vzácné pamiatky pútnického miesta uchovávajú sa takto pre budúce pokolenia.

9. Pätnásť rokov už Tešitelia spravujú Mariatál.

Roku 1927 odovzdal J. E. najd. pán biskup Dr. Pavol Jantusch správu pútnického miesta kongregácii Tešiteľov.

Vtedy mohla kongregácia poslať do Mariatálu iba dvoch kňazov a niekoľko bratov. No, spoločnosť početne čoskoro vzrastla, členov pribudlo. Najdlhšiu dobu spravoval pútnické miesto, ako superior a administrátor fary (1927–1935), P. Ján Polakovič, po ňom sa stal superiorom P. Pavol Horný a administrátorom P. Julián Raček. Teraz superiorom a zároveň administrátorom fary je P. Prokop Mášik.

Mariatál stal sa aj sídlom slovenského provinciála Tešiteľov. V provinciálnom dome mariatálskom býva nateraz trvalo päť kňazov-tešiteľov: P. Ján Polakovič, P. Prokop Mášik, P. Jozafát Mokroš, P. Klaudius Polakovič a P. Ernest Písečný. No, včas púť schádza sa do Mariatálu až dvanásť kňazov-tešiteľov.

V lete nemožno hovoriť o tom, že niet práce a v zime, keď Mariatál odpočíva pod bielym kožuškom a pútnici neprichodia, vtedy stávajú sa tešitelia pútnikmi. Rozídu sa do blízkych i vzdialených dediniek, aby roznášali teplo z mariatálskeho mariánskeho krbu a rozdávali ho v misijných kázňach vďačnému slovenskému ľudu. Posledné stránky časopisu „Mariatál“ vedely by veľa rozprávať o týchto misiách.

Kanonická vizitácia, ktorú dňa 30. októbra 1941 v Mariatáli vykonal vdp. Augustín Karmaš, takto shrnula pätnásťročnú prácu tešiteľov v Mariatáli:

„Faru spravuje rehoľa Tešiteľov. Dp. administrátor je sna-

živý. Rehoľa Tešiteľov si zaslúži všeobecného uznania a podpory najmä v cirkevnej Vrchnosti, lebo pomerne v krátkej dobe milostivé miesto Matičky Božej uviedla do usporiadaného stavu. Tešitelia zreštaurovali faru, kostol, zadovážili nové zvony, organ, postavili krásnu kalváriu. Usporiadali celé utešené údolie odstránením nechutných búd kramárov a postavili nové obchodné miestnosti, z ktorých ináč chudobný kostol má značné príjmy na svoje potreby (8.350 Ks), zregulovali potok, zriadili cisterny, zakúpili pre pútnikov dom. Táto práca povzniesla Mariatál, že dnes je najobľúbenejším pútnickým miestom nášho Západu. Tohto roku asi 80.000 pútnikov navštívilo miesto Panny Márie.“

10. Naši Veľpastieri a Mariatál.

J. E. Dr. Pavol Jantausch, apošt. administrátor
trnavský:

Mariatál zdravím! Tešitelia ho držia. Koľko potešenia nachádzali a nachádzajú Slováci v Mariatáli, kto by to opísal? Koľko chorých tam našlo zdravie telesné? A koľko duševne chorých sa tam vyliečilo?

Riadenie Božie osadilo v Mariatáli novú rehoľnú kongregáciu, ktorá má meno Tešitelia a v programe tešif. Vo vhodnej chvíli! Keď po svetovej vojne všetko plakalo. Teraz Slováci sa tešia, že konečne dosiahli samostatnosť. Ale koľko slz sa mieša i do tejto radosti! Hlavné sú to slzy za odtrhnutými bratmi a sestrami!

Tešitelia tým, že sa venujú odprosovaniu a tešeniu trpiaceho Spasiteľa a Jeho Bolestnej Matky, stále čerpajú z nadprirodných žriedel lieky nielen na svoje rany, ale i na rany svojich spolublížnych. Slovenskí Tešitelia chcú v prvom rade tešif Slovákov, svoj rod, svoju slovenskú rodinu. Chcú prostredkovať nebeskú útechu nám, ktorí sa tu v slzavom údolí boríme a plačeme. Zaslúžia si, aby som žehnal ich snahám a odporučil ich národu. Nech je Marianka (Mariatál) studnicou stálej potechy pre celé Slovensko.

J. E. Dr. Pavol Jantusch, apošt. administrátor trnavský.

J. E. msgr. Jozef Čársky slúži sv. omšu pri lurdskej jaskyni.

J. E. msgr. Jozef Čársky, apošt. admin. prešovský :

Štyri septembrové mesiace som strávil ako bohoslovec v Mariatáli na pohostinnej fare nebohého J. Závodského. Pomáhal som p. farárovi v kostole, sakristii, pri udržovaní poriadku okolo chrámu, na fare atď. Avšak mojou hlavnou a najmilšou úlohou bolo vprevádif jednotlivé procesie do svätyne pred milostivý obraz a vprevádif ich, keď opúšťali pútnické miesto. Hoci som cez 4 pútné obdobia nespočetnekrát doprevadil procesie, každý raz to na mňa pôsobilo hlbokým dojmom a dávalo podnet k vážnemu rozjímaniu.

Pri príchode – či už pri Studni s hornej strany, či pri „soche“ od Stupavy, na tvárach pútnikov bolo badať radostné rozochvenie a zbožnú túžbu, čím skorej vidief milostivý obraz Matičky tálenskej. Táto radosť sa zrkadlila na tvárach a vyznievala z oduševnelého spevu, sprevádzaného neraz hudbou, s ktorým sa procesia ku kostolu ubierala. Ako vstúpila procesia

do chrámu, hlas spevu sa zlomil, ako by ho závoj obtiahol, dala sa z neho vycítiť úprimná dojatosť, radostné nadšenie, ale tiež i pocit vlastnej ničoty a hriešnosti. Z očí pútnikov sa lialy slzy, slzy radosti, že môžu vidieť zázračný obraz Dobrotivej Nebeskej Matky, ale i slzy ľútosti a pokánia nad vlastnou hriešnosťou.

Dojatosť dosahovala vrcholu pri „poklone panien“, keď prítomné panny padly na tvár a za dojemného spevu vzdaly hold hlbokkej úcty a detinskej lásky Kráľovnej nebies. Jedno oko neostalo suché pri tomto krásnom úkone. Starsí sa pri tom rozpomenuli na svoje detinstvo, na roky svojej nevinnosti, mladí cítili, ako milá a pekná je v očiach Božích a v očiach Nebeskej Matky nevinnosť a čistota srdca a zase ako odporný je hriech. Každý pri tom mimovoľne precíti, že človeka opravdu blaženým robí čistota srdca a spojenie s Bohom skrze posväcujúcu milosť. Tie slzy na tvárach boly i slzami ľútosti nad hriechami, slzami pokánia a tak najlepšou prípravou na dobrú svätú spoveď. Neraz som videl ako „páni a panie“ z mesta si pri tejto poklone poplakali a potom vyhľadali spovedelnicu a odbavili dobrú spoveď, ktorú snáď už cez roky zanedbali. Je samozrejmé, že pútnici, len čo pozdravili Matku Božiu, za prvú povinnosť si pokladali odbaviť skrúšene svätú spoveď. Spovedelnice pútnického chrámu by vedely hovoriť o zázrakoch milosti, o obrátení hriešnikov, ktoré vyprosila prímluva Matičky tálenskej.

Niemenej dojímavé bývaly i odchody procesií. Keď zaznela rozlučná pieseň, aby pútnici ešte raz naposledy pohliadli na milostivý obraz, hlasitý plač a vzdychanie sa ozývalo chrámom. Bol to plač vďačnosti k Matke Božej za prijaté milosti, predsavzatie žiť zbožným, katolíckym životom, ako sa to na dievky Máriine sluší. Najmä dojímavé bolo lúčenie tých, ktorí cítili, že obraz Matičky tálenskej viac nevidia: tých, čo sa chystali na cestu do Ameriky, potom chorých a ľudí starých. Títo neraz náročky prichodili rozlúčiť sa s milostivým miestom.

Púte mariatálske znamenaly duševnú obrodu a povznesenie katolíckeho povedomia Slovákov na oboch stranách Malých Karpátov. Nech sú ony zdrojom zbožnosti a posilnenia vo viere pre náš ľud i v dnešných búrlivých časoch.

*J. E. msgr. Michal
Bubnič, biskup
rožňavský.*

J. E. Msgr. Michal Bubnič, biskup rožňavský:

Ešte som ani neprišiel na svet, a už na tomto mieste u milostného oltára odznela modlitba mojej nebohej matky, modlitba, ktorou ma obetovala Preblahoslavenej Panne Márii. Je to miesto pre mňa sväté, kam som vždy s veľkou láskou putoval a aj teraz putujem. Dejiny tohoto pútnického miesta iste napíšu iní, ja len niektoré myšlienky podám, ktoré ma vždy volajú na toto miesto. Som rodákom zo susednej dedinky, Pajštúna. Viaže ma preto k Mariatálu, samozrejme, duch a úcta mojich rodákov k tomuto svätému miestu. Mariatál a tak i úcta k Panne Márii, opanovala v tých časoch celú našu dedinu. Bárš Paj-

štún patril do stupavskej farnosti, moji rodáci služby Božie vždy navštevovali v Mariatáli. Každú sobotu mladé i staré ženy tam boli na svätej omši. V nedeľu a vo sviatok celá obec tam putovala. Aká veľká bola úcta našich rodákov k Panne Márii na tomto mieste, dokazuje tá obyčaj, že mnohé ženy navarili pre svojich domácich obed každú sobotu večer a celú nedeľu strávili v kostole v Mariatáli, konaly si tam spoločné pobožnosti.

V tomto duchu svojich spoluobčanov som rástol a tento duch dýcha vo mne i podnes. Ešte viac ma pripútal k tomuto miestu príklad mojej mamičky. Táto ma viedla ako dieťa každú sobotu do Mariatálu na svätú omšu. Po svätej omši povodila ma v kostole a tam mi porozprávala význam každého miesta, každého obrazu. Povodila ma po kaplnkách a všade mi rozprávala a so mnou sa modlila. To isté robila i po ceste. Ešte i ako klerik som s ňou chodieval do Mariatálu. I podnes sú vo mne živé tie slová naučenia, ktoré mi dávala na týchto cestách. Tá detinská prítnulosť k Panne Márii, ktorú do mňa vstúpila, je ešte vždy živá vo mne. Kedykoľvek si kľaknem pri milostnom oltári, bárs som už starý, ale tam som ešte stále dieťaťom. – Nech je dobrotivý Pán Boh odmenou tej, ktorá tak starostlivo pestovala vo mne tohoto ducha mariatálskej úcty.

Ale viaže ma konečne k tomuto miestu tá spoločná modlitba, ktorú som s toľkými tisíckami pútnikov vykonával. Bože môj, aká to bola radosť, keď som ešte ako kaplán svätøjurský, potom piešťanský a neskoršie ako madunický farár s tak veľkými procesiami sem chodieval. Pohýbal som Považie, kde nepoznali toto posvätné miesto. Keď si tam ale raz odbavili svoju pobožnosť, každý rok tam putovali.

Drahí ctitelia marianskí, chodievajte na toto miesto, ktoré má svoj počiatok ešte z dôb sv. Štefana. To miesto, kam cez toľké stáročia chodieval náš národ. Bárs by sa vrátili tie časy, keď ešte ženy neomeškaly sobotňajú svätú omšu a keď vedeli celú nedeľu stráviť v modlitbách a v spevoch na tomto posvätnom mieste. Tie matky, vychovávaly s pomocou, na prímluvu Panny Márie, čnostných synov a dcéry pre svoj slovenský národ.

11. Duchovná sila a príťažlivosť Mariatálu.

Je nesporné, že Mariatál je jedno z najobľúbenejších pútnických miest, ale nesporné je aj to, že dnes toto pútnické miesto je u nás najviac navštevované. Okrem tisícročnej tradície istočne má na tom podiel samá božia príroda, ktorá Mariatál štedro obdarila. Tie dva vršky nad dolinkou z dvoch strán ako si stláčajú ruky návštevníkove, aby ich sopál k nebesiam, i tomu, kto by sa ináč vzpíeral. Preto nieto takmer nedele, ak je slušné počasie, aby v Mariatáli neboli – pútnici.

Obraz Mariatálu od svetovej vojny podstatne sa zmenil. Časom sa staly premeny, aj čo sa týka púťi podľa krajov, keď sa hranice utváraly, ale jedno je isté, že pútnikov neubýva. Nielen pospolitý ľud putuje, ale putujú aj štátni predstavitelia. Skoro všetci naši slovenskí veľpastieri navštívili Mariatál, niektorí si ho zvlášť obľúbili. I cudzinci prichádzajú sa pokloniť do našej najstaršej svätyne nebeskej Kráľovnej. Známy Dr. A. Kolísek privádza sem r. 1929 manželku Scota Viatora (ktorý bol vtedy v Bratislave chorý) s mnohými inými vzácnymi hosťami. Mládež oduševňuje sa tu r. 1928 za svoje sväté ideály. Neprehľadné rady modrého „Orla“ prisahajú 17. mája r. 1936 v pútnickej doline na svoje prápory, že budú verne plniť svoje povinnosti k Bohu a k národu a prosia Matku Božiu o požehnanie. Mariatál podľa starej tradície je vyznamenávaný aj tým, že mladí kandidáti kňazstva prijímajú tu svätenie z rúk biskupových. Dňa 26. septembra r. 1934 svätí tu J. E. najd. p. biskup Michal Bubnič za subdiakonov: fra Alfonza Nikolényho, fra Januára Valoviča fra Stanislava Ondruška, fra Longina Gaborika, fra Juliána Račka a fra Prokopa Mášika. A 7. októbra 1934 za kňazov: P. Alfonza Nikolényho, P. Januára Valoviča a P. Prokopa Mášika. Aj 23. augusta 1934 svätí tu ten istý biskup za subdiakonov fra Jozafáta Mokroša a Ignáca Gregora.

V niektorých dňoch shromažďuje sa v Mariatáli toľko pútnikov, že ho možno postaviť medzi svetové pútnické miesta, čo je na pomerne malý počet okolitého obyvateľstva udalosť mimoriadna. Kazatelia, keď vidia pred sebou toľké zástupy, rozplamenia sa sami láskou k Rodičke Božej mariatálskej a ľud

s pohnutým srdcom počúva a je hrdý na miesto svojej Kráľovnej. Tak kázaval v Mariatáli po niekoľko rokov osv. p. Dr. Ludovít Okánik, najmä na sviatok Narodenia Panny Márie. Prípomínam rok 1930 a 1936. Mariatál azda už 200 rokov nehostil toľko pútnikov, čo na tieto dni.

Ale aj nasledujúce roky prichádza veľký počet pútnikov so všetkých strán. Vyše dvadsaťtisícový zástup odosiela na 8. septembra 1937 Svätému Otcovi cestou nunciatúry holdujúci telegram, v ktorom katolícki Slováci, sídlení na sviatok Panny Márie, vyslovujú svoj synovský hold a ďakujú za prejav vyjadrenej pozornosti v poslednej pápežskej bule, týkajúcej sa nášho štátu a nášho slovenského národa, prosia apoštolské požehnanie pre svoj národ, sľubujú vernosť skale Petrovej. Telegram poslaný svätému Otcovi znie:

„Svätý Otče!

Dvadsaťtisíc slovenských katolíkov kľaciacich pri nohách Vašej Svätosti, shromaždených pri tróne milostnej Matky Božej Mariatálskej pri Bratislave, s radosťou prijímajú najnovšie promulgovanú bulu, vyprosujú hojnosť milostí a pokorne prosia o apoštolské požehnanie. Na sviatok Narodenia Panny Márie, Kongregácia Tešiteľov, kňazi a pútnici.“

Svätú omšu celebruje osvietený opát-kanonik Dr. Ján Michálek z Bratislavy, káže Vojtech Puchardt, farár zo Serede. Vo svojej kázni obracia sa k pútnikom a vraví: „Dnes si pripomíname aj desaťročné jubileum príchodu Tešiteľov do Mariatálu. Pred desiatimi rokmi prišli sem a teraz, kam sa len ohliadneme, vidíme ovocie ich práce: Či už na svätú studňu, či už na ten regulovaný potok, či na kostol a na miesto pred kostolom, a či sami na seba, na ten rozhlas, ktorý nám umožňuje, aby sme všetci počuli. Mariatál kvitne. Boly časy, že vladári, ako cisár Jozef II., chceli zničiť toto krásne pútnické miesto, zakázali pútnikom putovať, rehoľníkov – strážcov tohoto miesta vyhnali a Mariatál ostal zanedbaný. Ale teraz povstal sfaby zo svojho popola, ako ten viák Phönix. Naše najstaršie pútnické miesto znovu je známe na široko-ďaleko. Tých desať rokov byly veru krušné časy. Veď to bola doba hospodárskej biedy, finančnej katastrofy, a predsa vašou pomocou, milí pútnici, spoločnosť

Tešiteľov aj v tejto dobe vedela vybudovať také dielo, aké je tunajšia kalvária, vedela povzniesť ten náš drahý Mariatál. Dnes i my, kňazi, radi chodíme do Mariatálu pookriať, aby sme tu vyliali svoje prosby pred Matičkou a nespočetné tisíce pútnikov robia tak s nami...“.

O rok neskoršie (1938) na ten istý deň povzbudzuje vo svojej kázni tisíce pútnikov po slávnostnej svätej omši generálny vikár trnavský, msgr. Dr. Ambróz Lazík.

V nasledujúcich pohnutých rokoch neprišlo toľko pútnikov, ako tomu bývalo obyčajne, a to hlavne pre dopravné ťažkosti a pre obavy mnohých. No, nie všetci boli odradení ťažkosťami. Príklad všetkým dal sám vodca nášho slobodného Slovenska, Dr. Jozef Tiso, keď sa zúčastnil 8. septembra 1939 na prosebnej národnej púti do Mariatálu. Časopis „Mariatál“ v č. 4. napísal o tejto púti:

Na 2. júla pripravovali sme nábožensko-národnú púť Slovákov do Mariatálu. Ale na sviatok sv. Cyrila a Metoda bola usporiadaná púť k pamätnému miestu našich sv. apoštolov na Devín, a aby táto tým mohutnejšie vyznela a netrieštili sme sily, odložili sme púť na september. Niekoľkokrát sa o nej písalo v novinách, prehovorilo sa o nej do rozhlasu. Kde- kto sa chystal do Mariatálu. Mal prísť zvukový týždenník Nástup, autoposta, pripravených bolo hodne zvláštnych vlakov, celé Pohronie a Žitavská dolina sa hýbaly. Bohužiaľ pre zvláštne pomery nekonala sa púť v takých rozmeroch, v akých bola plánovaná. Nedalo sa... Keď jednako i cez všetky ťažkosti prišlo do Mariatálu 8 až 10 tisíc pútnikov, to veru nie je maličkosť.

Desať tisíc nás bolo, – ale s nami v duchu putovalo so všetkých strán Slovenska i z frontu ešte 50.000 pútnikov, ktorí nemohli prísť. Všetci sme sa tešili, že zavítala k nám prvý raz hlava slovenského štátu Dr. Jozef Tiso.

Vo štvrtok pred sviatkom Narodenia Panny Márie prichádzalo málo púť a tie, čo prišli, boli veľmi zdecimované. Inokedy bolo zvláštnosťou, že dunivá hudba kovových sídc, čo vítala pútnikov, na chvíľku zamkla, dnes nám bolo skoro

Prvý slovenský prezident, Dr. Jozef Tiso, na národnej púti.

zvláštnosťou, keď zahrala. Ale na druhý deň už od rána hrnuli sa pútnici so všetkých strán na autách, autobusoch, vozmo i pešo.

Pred kostolom v miernom závane vetra vlní sa celý rad pápežských, národných a gardistických zástav. Hlinkova garda spolu s hasičmi a Hlinkovou mládežou robia špalier od kostola až po prvú kaplnku Panny Márie. Za nimi sa shromažďujú tisíce pútnikov. Zvuk trúbky naznačuje čakajúcim, že vzácný hosť prichádza... Pán ministerský predseda zostupuje s auta pri prvých pútnikoch a pešo prechádza špalierom. Víta ho burlivý potlesk. Prichádza k slávobráne, tu modranská hudba hrá hymnu „Hej, Slováci“. Po prvý raz mnohí účastníci vidia ministerského predsedu zblízka.

Pred slávobránou sa hlási ministerskému predsedovi okr. náčelník Dr. Augustín Brychta. K uvítaniu prišli tiež: kanonik poslanec Dr. Karol Körper, kanonik Šrobár, prednosta okresného súdu Dr. Šturdík, zástupca vl. komisára mesta Bratislavy Dr. Viktor Dušek, kraj. vel. žandárstva ppl. Ištók, dekan-farár Florek, hl. taj. mesta Bratislavy Fodor, poslanec Vojtech Horák, župný

veliteľ HG Kralovič, okr. veľ. HG Török a iní. Za kláštor Tešiteľov víta vzácneho hosťa superior P. Prokop Mášik, za obec vl. komisár Peter Lidák. Potom družičky odovzdávajú kytice kvetov.

Pán ministerský predseda odchádza do kostola. Pokľakne pred milostnou soškou a sotrváva dlhší čas v tichej modlitbe. Potom oblieka sa v sakristii do kňazského rúcha a doprevádzaný početnou asistenciou kňazov, odchádza k Lurdskej jaskyni. Tu v prírode, pod klenbou vysokých bukov, s ktorých splývajú cirkevné i národné zástavy, pred ovenčenou jaskyňou Panny Márie, začína hlava štátu za národ i za seba obetovať obeť Najvyššiemu s Introitom: Zdravas, svätá Rodička... Na tribúnu zasadaajú hostia. Modranská hudba doprevádza spev pútnikov. Päť amplionov miestneho rozhlasu umožňuje, že pieseň „O, Mária, Prímluvnica naša“ ako zvuk jednoliateho dunivého zvonu leje sa údolím, že môžu spoluspievať i tí, čo sedia hodne vysoko na stráňach údolia.

Reportér za Lurdskou jaskyňou popisuje malebný obraz, ktorý vidí pred sebou. Ešte zahrní pápežská hymna, zazneje pieseň k Duchu Svätému a predseda vlády vystupuje na kazateľnicu. Pozdravom „Pochválen Pán Ježiš Kristus“, pozdravuje pútnikov, ale i všetkých tých, čo sedia pri rádioprijímačoch v mestách, dedinách, samotách, v kasárňach, i tých, čo sú za hranicami. Po prvý raz užíva Mariatál dobrodenia modernej techniky, aby sa pomocou rozhlasu priblížil k mnohým. Umožňuje im, aby sa videli sedieť okolo Lurdskej jaskyne, aby sa cítili, ako na púti. Dr. Jozef Tiso káže o sviatku Narodenia Panny Márie. Medziiným hovorí:

„V Cirkvi katolíckej preto je tak teplo, lebo Cirkev katolícka má Matku. Kde niet matky, tam niet tepla. Cirkev katolícka od počiatku uctieva svoju Matku – Pannu Máriu. Len tu, toto miesto je deväťstoročným svedkom úcty mariánskej – a sú svedkovia aj starší. Cirkev Pannu Máriu uctieva, vyzýva o pomoc. Vidíme tu mramorové tabule, sú to vďaky tých, ktorí boli vypočutí. Ale i medzi nami je mnoho takých, ktorým Panna Mária pomohla.

I mne pomohla, i pri mne stála, keď som sa k nej utiekal, preto som prišiel k nej a prídem k nej zase.

V cirkevnom kalendári slávia sa len dva sviatky narodenia. Ostatné sviatky sú dni smrti toho alebo onoho. Deň smrti u týchto znamená narodenie sa pre večnosť. Iba narodeniny Panny Márie a Pána Ježiša slávia sa v Cirkvi.

Narodenie Panny Márie nemalo by významu bez vzťahu k večnosti. Narodenie Panny Márie je prvý začiatok, prvý bod uskutočňovania plánu večnosti. My, Ľudia slávime len meniny, nie narodeniny. Narodeniny slávia len nekatolíci, ktorí neboli pokrstení. My slávime meniny, lebo krstom svätým sme sa zrodili pre večnosť. Narodenie Panny Márie je razenie večné – je usmernenie života večnosťou.

Večnosť – to je atmosféra katolícka. Katolícka cirkev a katolícke náboženstvo vychádza z večnosti a smeruje do večnosti. Večnosť je prazdroj katolíckej sily... Večnosť, tak pekne čítame o nej v dnešnom svätom Evanjeliume. Ešte nebolo priepasti morskej a ja som už bola počatá. Ešte žriedla vodné nevyvieraly. Ani ešte vrchy ozrútné farchou neboly sa usadily, pred vrškami som sa zrodila. Ešte nebol učinil zem, ani rieky, ani sfažaje okruhu zemskeho... a ja som už bola... A vieme všetci, že tieto slová sa nevzťahujú na Pannu Máriu, ale na múdrosť Božiu. Táto múdrosť zariadila i zákony v živote národov – týmto musíme sa prispôbiť. Väčšej múdrosti pre jednotlivca nad túto niet... Ani pre národy nemôžu byť iné zákony.

I my, slovenský národ, budujeme si zákony. Žijeme na začiatku svojho samostatného života. Vidíme sa obklopení domácimi nerozumnosťami, nenávidení v zahraničí. Brániť sa máme a budovať máme. A tu sa môže každý pýtať: či je to zázrak Boží, že tento malý národ až doteraz obstál? Že tak malý národ stojí a drží sa v takej búrke? Čo je to, že si trúfa žiť? – Nie je to náhoda, ani nijaký zázrak, ale pridržovanie sa národa večných zákonov Božích! Keď nás Boh stvoril, keď nám dal reč, územie, na ktorom žijeme, držíme sa toho, že je to vôľa Božia. Vôľu Božiu plníme vtedy, keď národ dvíhame, keď našu vlasť budujeme a chránime. To je základ našej trúfalosti.

Ziadne smery, žiadna filozofická múdrosť, ale zásady Božie nás vedú: Právo a spravodlivosť. Keď sa budeme týchto zásad držať, akiste si život uchránime!

I narodenie Panny Márie nesie znak a razenie večnosti. Podľa večných zákonov Božích i my, slovenskí katolíci, uctieva-
me Orodovnicu našu, vzývame ju ako Sedmobolestnú Pannu Máriu, Patrónku nášho národa. A keď k nej o pomoc voláme, my nevoláme oheň a síru na nikoho, nevoláme, aby Matka Božia podporovala našu nepravosť, ale ideme k nej, aby podchytila naše právo i spravodlivosť a zastala sa nás. Takto nám iste pomôže.“

Po kázni odobral sa predseda vlády na faru k spoločnému obedu. Prišiel i hlavný veliteľ HG Šaňo Mach, ktorý počas svätej omše a kázne stál medzi pútnikmi a neskoršie sa dostavil aj hl. redaktor Karol Murgaš.

Po obede prijal predseda vlády ako pamiatku na Mariatál barokovú sošku anjelíka, urobenú podľa vzoru z mariatálskeho kostola. Ako priznal Dr. Jozef Tiso, zo všetkých našich pútnických miest, na ktorých bol, Mariatál sa mu najviac páči. Púf bola pekná, ale ako povedal ministerský predseda, až budeme raz robiť ďakovnú púť, – bude istotne mohutnejšia.

Celokrajinská misijná slávnosť.

Veľké a radostné chvíle prežíval Mariatál, keď dňa 26. a 27. júla 1941 tisícové zástupy prišli sa oduševniť za dielo svätých misií. Časopis „Mariatál“ v č. 4. r. 1941 píše:

„Bol príjemný júlový podvečer. V tichúčkom údolí občas zahrčal zvuk automobilového motora. Páni biskupi, funkcionári misijného spolku, misijní moderátori, redaktori našich katolíckych mesačníkov sa schádzajú na poradu. Pod klenbou starosvetskej siene začína najd. pán biskup Dr. Pavol J a n t a u s c h vzývať Ducha Svätého. Potom všetci prítomní Zdravasom sa obracajú k mariatálskej Divotvorkyni. Vyše štyridsať kňazov počúva otcovské slová pána biskupa, ktorý víta všetkých a vy-

slovuje radosť nad pekným počtom shromaždených. „Vy všetci“, hovorí, „radujete sa dnes nad úspechom našich misií. Ale nestačí len ukazovať radosť, tú myšlienku treba hĺbiť. Vy sami ste v službách misie: Misit vos... My nemôžeme všetci ísť do misií, ale zato chceme doma vykonať všetko, čo pre misie vykonať môžeme.“

Dopovedal. Prítomní kňazi s vďačnosťou prijali slová staručkého arcipastiera. Slova sa ujíma najd. pán biskup Dr. Andrej Škrábik, potom predseda misijného spolku osv. pán Dr. Ed. Nécsey. Ďalej podáva referát osv. pán. msgr. Gejza Szücsy a obsiahlu prednášku cirk. škôldozorca msgr. Dr. Gejza Zubek.

J. E. Dr. Andrej Škrábik káže pri misijných slávnostiach.

Svätým požehnaním pripravujeme sa na misijnú akadémiu. Odbavuje sa pred Lurdskou jaskyňou. Skromnučko upravené pozadie: Idte, učte všetky národy! – odráža sa nápis v pápežských farbách do zelene machového podrastu. Ale či

je treba krajšieho pozadia? Načo sliepať čosi ľudskou rukou tam, kde ruka Božia vytvorila najkrajší chrám prírody? Socha Matky Božej s ružencom v rukách akoby sa rozhliadala zo skalnej jaskyne a obzerala radostné tváre svojich cititeľov. Plamienky niekoľkých voskovic mihajú sa v predvečernom vetriku. Je zatemnenie.

Misijná akadémia.

Krojované dievčatká pozdravujú najdôstojnejšieho p. biskupa Dra Andreja Škrábika a podávajú mu kyticu. Shromaždených víta vysokodôst. p. provinciál P. Ján Polakovič. Slávnostnú reč začína osv. pán msgr. Rudolf Formánek týmito slovami: „Schádzame sa tu na pútnickom mieste bratov Tešiteľov, aby sme dnes výsledok našej misijnej činnosti položili ako potešenie na oltár Božského Srdca“. Potom svojou vzletnou rečou zapáľuje srdcia prítomných k horlivosti za misie...

Po reči tajomníka misijného spolku, odmenenej srdečným potleskom, Matičku tálenskú veršami pozdravila žiačka Sláviková. Načo spevokol mariatálskych dievčienec, nacvičený P. Hieronymom, sborove zaspieval „Maria Matka milená“. Redaktor „Mariatálu“ prednáša o dejinách Mariatálu a o vzťahu tohto pútnického miesta k misiám. A údolím zase sa nesie niekoľkohlasný spev mladých dievčenských hrdiel „Devica nevinná“. Žiačka Mikulášková prednáša báseň „Zdravas Mária“, sbor krásne spieva latinské „Ave Maria“. Na tribúnu prichádza mariatálska mládež, chlapci aj dievčatá, aby predniesli recitáciu od Valeriána Čunderlíka „Zehnaj, Bože, misiám“, ktorú nacvičil P. Tomáš Ivák. Prítomní odmeňujú ich podarený výkon srdečným potleskom. Piesňou „O, Mária, lásky plná“ a hymnami pápežskou a národnou zakončuje sa misijná akadémia. – Zmráka sa. Účastníci sa rozchádzajú, príťahujú svoje plášte a kabáty, lebo sa ochladilo. Žblnkot potoka, vyzváňajúci do večerného ticha, odprevádza ich na nočný odpočinok.

Je nedeľa.

Už od rána prichádza veľa pútnikov z okolia. V pútnickom chráme slúžia sa sväte omše. O 8. hod. celebruje najd. pán biskup Jantausch. Väčšina pútnikov pristupuje k sv. spovedi

Sprievod kňazov v predvečer misijných slávností.

a k stolu Pánovmu. O 9. hod. káže vdp. Oto Holúsek, špirituál biskupského seminára na Spiši, na tému: „Žatva je veľká, plné klasy sú zrelé, ale robotníkov je málo, vždy ešte primálo, dnes menej ešte ako v časoch pokoja“ ...

Slávnostnú svätú omšu pri Lurdskej celebruje J. E. najd. pán biskup Dr. Andrej Škrábik. Medzi omšou svätou káže vysokodôst. P. Rudolf Mikuš, provinciál jezuitov. Vraví, že veriaci prišli na toto pútnické miesto, nielen preto, aby načerpali sily v terajších ťažkých časoch, lež aj preto, aby sa posilnili k apoštolátu u tej, ktorá je Kráľovnou apoštolov. Kazateľ potom pripomína slová Krista Pána, na ktoré apoštolovia tak túžobne čakali: „Daná mi je všetka moc, na nebi i na zemi ... Idte do celého sveta a učte všetky národy ...“

Valné shromaždenie.

Po sv. omši valné shromaždenie misijného spolku otvoril predseda, osv. pán Dr. Eduard Nécsey. Uvítal prítomných a prečítal telegram, poslaný sv. Otcovi. Potom prehovoril J. E. Dr.

Pavol Jantausch. Spomenul misijné zásluhy J. E. Dr. Karola Kmeľku a prosil prítomných o modlitby za neho. Populárnym spôsobom načrtol rozličné praktické možnosti každodenného misijného apoštolátu...

Po trnavskom arcipastierovi prehovoril J. E. pán biskup Dr. Škrábik. Zdôraznil, ako môže kresťan-katolík v apoštoláte splňovať túžbu sv. Otca. Bol to bl. pamäti Pius XI., ktorý vydal heslo: Katolícka akcia a misijná akcia. K tejto akcii sú povolani nielen kňazi, ale všetci veriaci. Povinnosťou všetkých je starať sa o Cirkev, o vieru, tak ako je povinnosťou všetkých dieťok starať sa o rodičovský dom, o jeho udržanie a zveľadenie.

Nadšenie a burlivý potlesk privítal diplomatického zástupcu Sv. Stolicy pri slovenskej vláde msgr. Dr. Jozefa Burziu, ktorý vystúpil na kazateľnicu a po slovensky povedal toto:

Zástupca sv. Stolicy, Dr. Jozef Burzio, v sprievode funkcionárov misijného spolku.

„S radosťou som vyhovel pozvaniu J. E. najd. pána biskupa Dra Karola Kmeťku, aby som mal účasť na vašom skvelom misijnom snemovaní.

Zprávy o misijnej činnosti spolkov na vašom krásnom Slovensku dokazujú nielen pochopenie veľkého misijného diela, ale aj lásku katolíkov Slovenska k viditeľnej hlave Kristovej Cirkvi. S touto láskou napomáhate modlitbami, obyčajne zvýšenými hmotnými obeťami Sv. Otcovi plniť odkaz Kristov: „Idťte a učte všetky národy.“

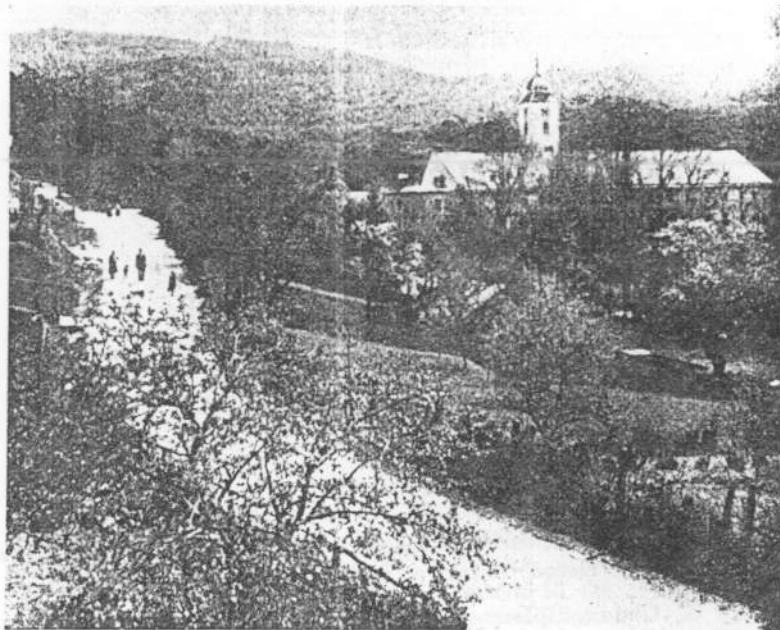
Bude to pre mňa milá úloha, tento mimoriadny prejav lásky k dielu Kristovmu zreferovať Jeho zástupcovi na zemi, ktorý s toľkou horlivosťou sleduje a napomáha každé misijné hnutie.

Nech drahý Kristus odmení a požehná vašich arcipastierov a celý spanilý slovenský národ.“

Pápežskou hymnou bolo zakončené shromaždenie a spolu misijné slávnosti v Mariatáli.

- - -

Po dlhých rokoch bol Mariatál poctený návštevou vyslanca z Večného mesta. Zástupca Svätého Otca obľúbil si Mariatál a s radosťou prijal pozvanie aj v septembri, aby na milostnom mieste odslúžil slávnostnú svätú omšu. Aj naši arcipastieri radi navštevujú milé pútnické miesto. A tisíce a tisíce pútnikov, ktorí každoročne prichádzajú do Mariatálu, dokazujú, že Mariatálu sa vracia späť jeho vznešená tradícia, velebnosť a posvätná úcta. Plnia sa slová, ktoré akoby prorockým duchom napísal mariatálsky farár Talčík roku 1877: „Ale dá Boh, že chrámu mariatálskemu nastane po jeho jubileu nová, prajnejšia doba, a že pomocou mnohých dobrodincov vystrojený a vyzdobený bude ako ženích vychádzajúci zo svadobnej svetlice svojej, okrášlený korunou.“

Mariatál svojou príťažlivou silou vábi, tiahne každého, ako o ňom spieva básnik:

Najkrajšie údolie tálenské, to nie je údolie slzavé,
to Panna Mária jasá jak v anjelskom pozdrave.
To pohľad Márie Matičky víta fa láskavý
a pútnik iste tu s farchou sa života zastaví.
Keď ľudia trpia a bolesť keď dušu im soviera,
Mária i smútok zahojí i slzy sotiera.
A takto tiahnu sem, valia sa nábožné spievody,
Mária vyslyší, pomôže, chráni od nehody.
Od juhu, severu, západu, východu
poď sem, ó, duša, a z prameňa čistého pi vodu.
A duša skrúšená tíško sa v modlitbe ponorí
a Panna nebeská všetkým tu náručie otvorí.
Ach, krásne, krásne, je to údolie tálenské
ach dobré, predobré je srdce Matkino, to srdce panenské.

(Dilong)

PRAMENE

Catalogus fratrum Ordinis S. Pauli... tempore suppressionis. Rukopis v kniž. Národ. Múzea v Budapešti. Fol. Lat. 2025.

Fejér G., Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus et civilis. Buda, 1829–1844.

Gyuriss C., Primitiae muneris apostolici sive sermones varii de festis Domini et Sanctorum 1771–2. Rukopis.

Liber, in quo nomina Conversorum seu Romano Catholicam fidem amplectentium in Ecclesia nostra Maria Thalensi ab anno 1671 referuntur. Rukopis v Mariatáli.

Liber pastoralium ab anno 1750–1786. Rukopis v Univ. knih. v Budapešti.

Orosz Fr., Diarium ven. Conventus Thallensis. Tom. II. et III. Ab anno 1723. Rukopis v Univ. knih. v Budapešti.

Orosz Fr., Liber historicus Ecclesiae Thallensis. Rukopis z r. 1732 v Univ. knih. v Budapešti. Ab. 179.

Protocollum mandatorum regionum. Rukopis v Mariatáli.

LITERATÚRA

- Balogh A., *Beatissima Virgo Maria Mater Dei qua Regina et Patrona Hungariorum*. Agriae, 1872.
- Bél M., *Notitia Hungariae novae historico-geographica divisa in partes quatuor*. Viennae, 1736.
- Benger N., *Annalium Eremiticoenobiticorum ordinis FF. Eremitarum S. Pauli. Vol. II. ab anno 1661–1727*. Posonii 1743.
- Csereneyi, *Pamätnosť dejín nitr. biskupstva od r. 1500*. Trnava, 1933.
- Eggerer P., *Fragmen panis corvi protoeremitici seu reliquiae annalium eremiticoenobiticorum ordinis FF. eremitarum sancti Pauli primi Eremitae*. Viennae 1663.
- Fessler I. A., *Geschichte v. Ungarn und seiner Landsassen*. Sv. I.–X. 1815–25.
- Frankói V., *Pázmány Péter és kora*. Budapest, 1868.
- Fuxhoffer D., *Monasteriologiae Regni Hungariae libri duo. Tomus II*. Vindobonae et Strigonii 1869.
- Grieskircher F., *Magnae Ungariae Dominae unci Dei admirabilis Mirabilia, quae in Statua sua Sacra super Posonium in Thal, sub cura FF. Paulinorum locata, mirabiliter operatur. Anno factae Redemptionis 1661*. Viennae, typis Math. Cosmerovij. National Bibliothek 41. H. 40.
- Gyenis A., *A Pálosrend multjából*. Arpád R. T. kiadása, Kalocsa 1930.
- Holik J., *Dejiny pútnického miesta Mariánskeho údolia*. Bratislava, 1927.
- Kisbán E., *A magyar Pálosrend története*. Budapest, sv. I. 1938 a sv. II. 1940. Pálos kolostor kiadása.
- Tomóssy F., *Az Esztergom Főegyházmegeyi Római Katholikus Iskolák története*. Esztergom. 1896.

- Kollisek A., *Borba katolíkov za slovenčinu a slobodu*. Bratislava, 1928.
- Kollenicz A., *Stella triplex sive sermones panegyrico-morales in omnia festa per Regnum Hungariae celebrari solita, Tyrnaviae, 1712.*
 - *Thesaurus in agro absconditus. Tyrnaviae 1713.*
 - *Der verborgene Schatz. Neustadt, 1714.*
- Koptik O., *Thaleidos Liber I. De ortu, progressu et flore S. Aedis et Thaumaturgae Thallensis... carmine heroico conscriptus. Sopronii, 1744.*
- Kummer L., *Puteus aquarum viventium Marianus iam a quingentis et pluribus annis miraculose repertus et continuo gratiis irriguus... Tyrnaviae. Typis acad. S. J. 1742.*
 - *Puteus aquarum viventium, t. j. Marianska již vice než 500 rokov zázračne nalezená a jednostajne milosfami zvlážená Studnice milosti v Maria Thali. Trnava, 1742.*
- Maczay A., *Panes primitiarum aneb Chleby prvotin lačnegicim Slova Božihodussem predložené. Trnava, 1718.*
- Nyári S., *Le couvent des Ermites de St. Paul a Czenstochowa, Budapest, 1901.*
- Lipszky J., *Repertorium locorum objectorumque in XII. tabulis mappae regnorum Hungariae, Slavoniae, Croatiae et confiniorum militarium magni item principatus Transylvaniae occurrentium. Budae, 1808.*
- Orosz F., *Synopsis annalium eremiticocoenobiticorum FF. eremitarum ordinis S. Pauli primi Eremitae. Sopronii 1747.*
- Osvald R., *Kazateľňa, roč. XX. Ružomberok, 1900.*
- Ott G., *Marianum. Legende von den lieben heiligen und gottseligen Dienern Unserer Lieben Frau und den berühmten Gnadenorten der hohen Himmels-Königin. Regensburg, 1875.*
- Ráček B., *Československé dějiny. 2. vyd. Praha, 1940.*
- Reviczky B., *A vágujhely prepostság története. Trencsén, 1897.*
- Rimely C., *Capitulum Ecclesiae collegiate Posoniensis. Posonii, 1880.*
- Rupp J., *Magyarország helyrajzi története. Pest 1870.*
- Sasinek, *Pútnik svätovojeťský, roč. XV. 1886.*
 - *Výlet do vlasti. Pešťbudínske vedomosti. II. 1862, č. 24.*
- Skrudlik M., *Od Esztramadury po Slowacii w Koden. Rodzina polska, roč. XI., 1937.*
- Talčík, *Údolie Marianské, Katolícke Noviny VI. 1875, č. 22-24.*
- Vencko J., *Dejiny štiavnického opátstva na Spiši, Ružomberok, 1927.*
- Veress A., *Matricula et acta alumnorum collegii Germanici et Hungarici ex regno Hungariae oriundorum. Budapest, 1917.*
- Zalka, *Historia ecclesiastica. Rozmnožený rukopis. Rok neudany.*
- Zeliger A., *Pantheon Tyrnaviense. Tyrnaviae, 1931.*

INDEX

A

Aba S. 25
Akvinský T. 40
Alexander VIII. 64
Aschperger L. 78
August F. 99
August II. 101

B

Báhon 70
Balogh 22, 31, 32, 52, 162, 195
Barilovič 35, 70, 87, 90, 108, 112, 117,
134
Barsony J. 108, 194
Bartakovič 100
Báthory O. 66
Bathyan kard 147, 194
Bébery 65, 68, 86, 134
Bél 17, 29, 102
Benátky 49
Benčíč M. 111
Benger 17, 43, 52, 143
Benkovič 85, 111, 134
Berény 47, 82
Bethlen 66
Biel R. 60, 139
Blaschke J. 178
Bočkay 66
Bolček A. 135
Boleček V. 232
Boltizár J. 169
Bondorfium 88
Bonifác IX. 116
Borkovich 63, 108, 134

Boszner J. 174
Braikovich M. 89
Bratislava 46, 52, 67
Bratulich Š. 52, 58, 59
Brestenský 183
Bretislav I. 25
Brychta A. 254
Bubnič M. 178, 179, 209, 220, 223, 226,
Bucchi B. 66
Budapešť 49
Budín 23, 51, 54
Burzio 261
Buzalka M. 183
Bylnický 135
Bystrica Z. 75, 123

C

Csepelény 111, 117
Czaykowski 174, 178, 208, 224
Cyril a Metod 30

Č

Čarnogurský 232
Čársky J. 183, 184, 217, 247
Časta 117, 137, 151-153
Čechovich 133, 142
Čeklís 66
Čenstochova 62, 95, 145

D

Demsich Š. 92
Devín 30, 66
Dev. Nová Ves 104, 161
Desfinyès 71
Dvorský 184

Đ
Duriš K. 19, 95, 122, 130, 137, 151–152

E
Eggerer 24, 27
Erdödy 78, 89
Erdödy G. 82, 100
Eszterházy I. 55, 56, 78, 82, 89, 91, 149
Eszterházy P. 27, 33, 36, 46, 76, 94
Euzébius 29, 40, 41

F
Fabrini 80
Ferdinand I. 66
Ferdinand IV. 63
Ferdinand Hab. 51
Fessler 26
Filkorn 179, 218
Fleischer 79,
Florek A. 178, 254
Forgách P. 100
Formánek R. 259
Fridrich z Hassie 78, 193

G
Galbavi 135
Garampi 194
Gardner 160
Geiger 50, 163
Gentilis 41
Gindl 142
Gojič P. 224
Görgey 157
Grieskircher 24, 28, 32, 33, 187
Gruskovich 62
Guraby 75

H
Heister 71
Helmar B. 80
Henrich III. 25
Herold 101
Hlinka A. 179, 215, 232
Hlohovec 67, 111, 134
Hnátovič 134
Holík 18, 52
Holúšek 260
Horák 254
Horný 235, 244
Hörvek 158
Hunyady 80

I
Ilýrsky J. 52
Innocenc III. 39
Innocenc IX. 112
Itinger 93
Ivanovich 53, 65, 67, 84, 110, 139

J
Jambrechovich 133, 142
Ján XXII. 41
Jantausch P. 179, 208, 219, 226, 245,
Jordánsky 27
Jozef I. 193
Jozef II. 95, 138, 142, 146, 191, 199

K
Kajetán de Ovis 88
Karlóczy 80
Karol I. 41
Karol Lotrinský 68
Karol VI. 101, 193
Kazimír 108
Kéry 64, 67, 85, 109, 139
Ketzl 56
Kežmarok 88
Kinský F. 82
Kisbán 35, 106, 135
Kiss 100
Klement V. 41
Klement XI. 54, 91, 102–3
Klement XVI. 94
Kmeřko K. 261
Kolísek A. 251
Kollenicz 30, 34, 46, 49, 72, 79, 82,
111, 114, 118, 187, 190
Konečný 117
Kopácsy 167
Koperniczský 178
Koptik 29, 37, 70, 195
Kordeczky 140
Körper 254
Kováč B. 184, 239
Kosz 108
Kozbialovecz 57, 91, 92
Kristián August 18, 54, 78, 89,
96–104, 193, 243
Kristolovecz 55, 56, 78, 88, 99, 118,
135
Kummer 24–28, 187
Kuns 94

L

Ladány 112, 149
 Landlskrov 36
 Lefantovce 56, 88, 106, 123
 Leiner 50
 Leopold I. 17, 32, 34, 44, 53, 64, 68,
 83, 141, 193
 Lepoglava 53, 88, 142
 Letovanecz 142
 Levice 53, 67
 Lippay G. 46, 192, 194
 Lippay J. 63, 65
 Lippert 50
 Litomiský J. 205, 215, 218, 226
 Loderer 94
 Lubnič 65
 Ludovít I. 15-16, 22-25, 32, 41, 44,
 51, 69, 192

M

Mačaj 35, 70, 114, 118, 120, 145
 Maholányi J. 76
 Mach A. 257
 Majthény 162
 Mallechich G. 98, 110
 Mária Terézia 18, 193
 Mariazell 44
 Martinkovič 98, 149
 Mást 134
 Mášik 241
 Medlen 115
 Medrický 184
 Mennersdorfer 41
 Mierka 117, 152
 Mihalsky 87
 Michal III. 30
 Miller 155, 157
 Mikoviny 35, 70
 Mikuš 260
 Mossoczy Z. 106
 Motešický 117, 135
 Músar 92

N

Nádasdy 88, 149, 194
 Nagy 65, 87, 128
 Nécsey 258
 Nep. Sv. Ján 93

Nezider 55
 Nitra 53, 67
 Nové Mesto pod Šiatrom 88
 Nové Zánky 53, 67
 Nunkovich J. 115, 187
 Nyári 132

O

Oborište 88, 113
 Okánik 178, 226, 230, 232
 Okolicsányi 78, 100
 Ordódy K. 95, 142, 148, 152
 Ondrej II. 27
 Odrejkovič A. 160, 180, 182
 Ondrejkovič A. 184
 Orlay B. 18
 Orosz 36, 74, 187

P

Pajštún 35, 68, 69, 212
 Pálffy 36
 Pantocsek 169
 Pätikostolie 88
 Pavol Pustovník 29, 48, 51
 Pázmány 61
 Pelcz 100
 Pelikán 114, 134
 Pešina T. z Čechorodu 113
 Petrasič T. 137
 Pezinok 66
 Počuh 115
 Podhoránsky 92, 99
 Polakovič J. 207, 215, 227, 232, 244,
 259
 Porsenhauser 82
 Pospíšil 239
 Puchardt 252

R

Raček 232, 239, 244
 Račištorf 52, 161
 Radován 111, 114, 134
 Reichett 153, 155
 Rákóczy II. 72, 76
 Rastislav 30
 Ravasz 184
 Rojchich 92, 103, 114, 148
 Rósa 93

S

Salonkeményi 66
 Sára 68
 Scitowsky 138, 164, 173, 194
 Selegovich 65, 112
 Schenn 80
 Simor 169
 Sivák 184
 Skalica 88, 109
 Skrudlik 32, 35
 Skutič 64
 Sokol 232
 Solún 30
 Soós 68
 Spinula 56
 Stanchich 67, 133, 142
 Stano J. 184
 Stassewski 61, 62
 Stupava 69, 123, 161
 Stupavský G. 134
 Sv. Jur 66, 161
 Svätený 109
 Svätopluk 30
 Szabó 166, 169
 Szegedy 86
 Székel 111
 Szelepcsény 85, 107, 194
 Szentilonay 196
 Szentiványi 49
 Szentmartóny 151
 Szücsy 58

T

Talčík 50, 163, 165, 167, 181, 262
 Tatári 17
 Teodóra 78, 175
 Tersztyanszky 92, 114
 Tešitelia 179, 205, 244
 Teutonický 41
 Thaborita 117
 Tiso J. 179, 253, 255
 Tokay 35

Tököly 68, 83
 Tomassay 52
 Tomašič 94
 Tomšič 149, 152
 Török 16, 109, 114
 Trebišov 88, 111
 Trnava 88, 110, 140, 144
 Trnavský 52, 58, 59, 106
 Turci 41, 51, 53, 67, 88
 Turkovich 110, 142
 Turkovich A. 133

Š

Šaštin 92
 Šesták 108
 Škrábik 258, 260
 Štefan II. Ordódy 93
 Svarzenberg 19, 161, 180

U

Urban IV. 40
 Urban V. 41
 Urban VIII. 107

V

Valentín II. 52
 Vanoviczy 65
 Vasáry 175
 Vatas 26
 Vereš M. 50
 Vojtaššák 179, 226
 Vragovič 111, 137
 Vranov 88, 109

Z

Zaicz 32, 60, 61
 Záhreb 52, 65
 Zápolský 51
 Zarembo 63
 Závodský 175, 176, 182
 Zubek 258

OBSAH

Predslov.	
Úvodom.	
Názov miesta	15
Časť I.	
1. Počiatky pútnického miesta	21
2. Soška Panny Márie tálenskej	29
Časť II.	
Správu pútnického miesta dostáva rád sv. Pavla prvého pustovníka.	
1. Kráľ Ludovít I. z Anjou dáva vystaviť r. 1377 kostol a kláštor pre pavlínov. Osud kostola až po dnešné časy	39
2. Pred tureckým nebezpečenstvom uchýľuje sa generálny pred- stavený rádu do Mariatálu	51
3. Účinkovanie pavlínových generálov v Mariatáli do polovice XVII. storočia	57
4. Turci a kuruci plienia Tál a okolie	66
5. Po vyhnaní Turkov nový rozmach pútnického miesta	73
6. Pavlíni tešia sa priazni cisára Leopolda I.	83
7. Novými cestami speje rád na vrchol rozkvetu	84
8. Mariatál získava štedrého podporovateľa v osobe kardinála Kristiána Augusta. Kardinál si volí Mariatál za svoje letné sídlo	96
9. Z činnosti mariatálskych pavlínov za rekatolizácie	105
10. Pavlínski kazatelia v Mariatáli	116
	271

11. Ukážka z kázni Ondreja Kollenicza	124
12. Ukážka z kázni Kajetána Ďuriša	130
13. Národnostná stránka mariatálskych a uhorských pavlínov	132
14. Štúdium pavlínov so zreteľom na Mariatál	138
15. Odchod pavlínov z Mariatálu	146

Časť III.

Mariatál spravujú svetskí kňazi.

1. Na pútnickom mieste je znovuzriadená fara. Farári ostávajú v bývalom kláštore pavlínov	157
2. Farári opúšťajú kláštor, sfahujú sa do biednej fary. Usilujú sa o pozdvihnutie pútnického miesta	162
3. Patrón a postoj patróna k mariatálskemu kostolu	179
4. Národné povedomie mariatálskych farárov	181

Časť IV.

1. Zázračné udalosti v Mariatáli	187
2. Pútnici a púte	192

Časť V.

Tešitelia v Mariatáli.

1. Mariatálu sa ujíma nová kongregácia Tešiteľov z Getsemani	205
2. Jubileum milostnej sošky 1030-1930	213
3. Mariatál dostáva nové zvony	220
4. Dozvuk jubilejných slávností	223
5. Krížová cesta	226
6. Miestny rozhlas	233
7. Rôzne opravy a úpravy od r. 1934	234
8. Miestne múzeum opatruje cennejšie pamiatky pútnického miesta	242
9. Pätnásť rokov už Tešitelia spravujú Mariatál	244
10. Naši veľpastieri a Mariatál	245
11. Duchovná sila a príťažlivosť Mariatálu	251

